

XXV. OTDK
Humán Szekció
2001. április 9-11.
Szeged

Összefoglalók

Szegedi Tudományegyetem
Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Keith Haring, Pop, AIDS

BELÉNESSY RÉKA

angol–művelődési és felnőttképzési menedzser, V. évf.
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BÓKAY ANTAL, egyetemi tanár,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol Nyelvű Irodalmak és Kultúrák Tanszéke

This study examines the Acquired Immunodeficiency Syndrome's (AIDS) cultural projection through a special kind of analysis of the works of Keith Haring (1958–1990). Keith Haring was a highly talented American painter, who died of AIDS in February 1990. His life work is symbolic for several reasons. First, the temporal scope of his carrier – beginning in 1980 ending in 1990 – exactly embraces the period of the 1980s, an era of pop, glamour, sex, controversy and AIDS. Second, the fact that he died of AIDS. And third, his art had become the embodiment of the *bridge over the gap*. He spoke the language of the streets and that of the galleries too. Therefore, he was able to reach and communicate to all kind of people.

The study consists of three main parts. In the first part the different possible approaches of AIDS and Suzan Sontag's theory on metaphors of illnesses are discussed. Also we elaborate on the enumeration of some of the most relevant high-risk groups of AIDS. In the second part of the essay the so-called "post-avant-garde" (all that comes after Pop Art) arts will be introduced. Finally, in the third part we analyze Keith Haring's works, of course, from an angle of Sontag's conclusion about the effect of diseases on society and the individual. Sontag's claim is the following: the AIDS patient is put in a disadvantaged position by the rest of the society. This person gets stigmatized twice: first, for being homosexual or drug addict, and second, for becoming sick.

After analyzing the Keith Haring oeuvre from the point of view of AIDS as a conclusion we accepted Sontag's statements about the „lack of the compensatory myth” and “higher responsibility” in cases of HIV infection. However, in the context of the American art world of the 80s we did not found relevant that “AIDS reveals a secret self of the individual” and that it “dehumanizes the patient”.

Salammbô, avagy Egyiptomtól Karthágóig

BERECZKI LEVENTE

francia–német, IV. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. LŐRINSZKY ILDIKÓ, egyetemi adjunktus,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Francia Nyelv és Irodalom Tanszék

A dolgozat középpontjában azok a jegyzetek állnak, melyeket Flaubert egyiptomi utazása során illetve közvetlenül hazaérkezése után készített. Az életmű ezen kevésbé ismert darabja nagy hatással volt az író későbbi remekműveire, mindenképp a *Salammbôra*. A tanulmány elsődleges célja abban áll, hogy feltárja, a regény mely szintjein érhető leginkább tetten az utazás motívumainak hatása. A dolgozat ennek megfelelően a két szöveg (az *Egyiptomi utazás* és a *Salammbô*) összevetésére épül, s azt vizsgálja, hogyan jelennek meg, s miként alakulnak át a jegyzetek egyes elemei a regényben.

Az első rész középpontjában a *Salammbô* azon szerkezeti és pszichológiai jellegzetességei állnak, melyekben – természetesen többé-kevésbé közvetett formában, de nyilvánvalóan – felismerhető a szerző Egyiptomban szerzett tapasztalatainak hatása. Az utazás számos olyan megfigyelésre készítette az író, amelyek később a regény megformálásakor nyertek igazán művészi kifejezést.

Az utazás motívumai azonban Flaubert leíró művészetére hatottak leginkább, így a dolgozatban is erre a kérdéskörre került a legnagyobb hangsúly. Az Egyiptomban megfigyelt tájak, az addig soha nem látott forma- és színvilág a regény szinte minden lapjáról visszaköszön. A tájleírások elemzése során külön fejezetet szenteltünk a színek, formák és anyagok jelentőségének. A tanulmány harmadik, egyben utolsó része pedig a regény „keleties” motívumait, életképeit elemzi.

A két mű összevetéséből egyértelműen kiderül, hogy az egyiptomi élmények éppúgy hatottak a regény szerkezeti, tartalmi és pszichológiai felépítésére, mint a mű keleties hangulatát megadó jelenetek megformálására. Az egyiptomi motívumok gyakoriságának ismeretében joggal tehetjük fel a kérdést, vajon Flaubert „kARTHÁGÓI” regénye nem köszönhet-e sokkal többet az egyiptomi élményeknek, mint akár a szerző által folytatott hatalmas kutatómunkának, akár Flaubert tunéziai utazásának?

*Kettős cselekmény és kettős világkép
Shakespeare Lear királyában*

BIBÓ JÁNOS

angol–történelem, IV. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. FABINY TIBOR, egyetemi tanár,

*Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol Nyelv és Irodalom Intézet*

A dolgozat a *Lear király* ún. „keresztény” és „nem-keresztény” értelmezéseivel foglalkozik. A kritikai szakirodalom felhasználásával és önálló forrás-elemzés segítségével azt vizsgálja, tarthatók-e azok az interpretációk, melyek többnyire egyoldalúan vagy keresztény világképet sugalló megváltás-történetként értelmezik a *Lear királyt*, vagy radikálisan nem-keresztény, a bibliai világképet határozottan elutasító drámaként.

A szerző Harold Fisch munkája (*The Biblical Presence in Shakespeare, Milton and Blake* Oxford, Clarendon Press, 1999; *King Lear: Organized Incoherence* 116–149. o.) alapján, mely a *Lear királyban* meglévő kettős cselekményt ellentétes (tragikus és anti-tragikus) tendenciájú cselekményekként értelmezi, három, a drámában felbukkanó teológiai szempontú témát és Edgar szerepét vizsgálva arra a megállapításra jut, hogy Shakespeare nem dönt egyik világkép mellett sem, hanem a kettő közti feszültséget jeleníti meg drámájában, s így sokkal inkább kérdést tesz föl mindkettőnek, mint választ adna, vagy bármelyik mellett döntene.

*Andreas Pannonius Libellus de virtutibus
Matthiae Corvino dedicatus című műve*

BÍRÓ CSILLA

magyar, V. évf.–ógörög, IV. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

DR. TAR IBOLYA, tanszékvezető egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Klasszika-Filológia Tanszék

DR. SZÖRÉNYI LÁSZLÓ, egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Olasz Tanszék

Számos tanulmány és monográfia foglalkozott már a humanista dicsőítő irodalommal, ezen belül pedig azokkal a szerzőkkel, akik Mátyás király számára készítették műveket. Azonban az irodalomtudománynak régi adóssága, hogy Andreas Pannonius eddig oly keveset vizsgált műveit részletes elemzés alá vesse. Az alábbi dolgozat ennek a kérdéskörnek csupán egy kisebb, bár nem jelentéktelen szeletével kíván foglalkozni, mivel e téma teljesebb feldolgozása jelentős mértékben meghaladta volna egy diákköri dolgozat optimális keretét.

A dolgozat fő célja, hogy Andreas Pannonius *Libellus de virtutibus Matthiae Corvino dedicatus* című művét a lehetőségekhez mérten minél több szempont alapján bemutassa. Ehhez nélkülözhetetlenül szükséges megvizsgálni, hogy Andreas Pannonius milyen kor szülötte, milyen kapcsolatokat tartathatott fenn, milyen ismeretekkel rendelkezett és milyen céllal alkotta meg királytükkrét. Az életrajzi adatok feltérképezését elsősorban az nehezítette meg, hogy a szerző életére vonatkozóan primer forrással nem rendelkezünk. Legfeljebb néhány életrajzi adatot lehetett a műveiből megállapítani.

További problémákat jelentett az Andreas Pannonius által felhasznált különböző szerzőktől származó idézetek meghatározása. A citátumok beazonosítására azért volt szükség, mert a *Libellus de virtutibus* jelentős hányadát teszik ki más szerzőktől illetőleg a Bibliából származó idézetek. Ezen idézetek feltárása egyrészt bebizonyítja a szerző széleskörű humanista műveltségét, másrészt rávilágít munkamódszerére, valamint megmutatja filozófiai álláspontját is.

A *Libellus de virtutibus* részletesebb elemzéséhez illetve Andreas Pannonius céljainak megismeréséhez vizsgálat tárgyává kellett tennem a királytükör műfaji jellegzetességeit is, és ezek közül kiválasztani azokat, amelyek a leginkább jellemzőek az általam vizsgált műre. Az elemzéshez és értelmezéshez szükséges volt a *Libellus de virtutibus*-t összehasonlítani annak egy későbbi, Ercole d'Estéhez írt változatával, így megmutatkoztak azok a kettősségek, melyek egy humanista műveltséggel rendelkező karthauzi szerzetes műveiben felfedezhetők.

Gerolamo Cardano: Babona és tudomány határán

BOBORY DÓRA

olasz, V. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. VÍGH ÉVA, egyetemi docens,

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Olasz Nyelvi és Irodalmi Tanszék

A XVI. századi Itália a polihisztorok kora volt. A tudós már nem csupán a tudomány egy-egy területén kereste az igazságot, hanem lehetőségei szerint feltérképezte az ismeret teljes horizontját. A képzőművész például író is lehet, krónikása saját életének, vagy éppen feltaláló, matematikus, filozófus.

Míndez a kor gazdag eszmevilágának volt köszönhető, mely a babonás hiedelmek és az új, racionális eszmék együttéléséből táplálkozott, hiszen a népi hiedelmek mélyen az emberek gondolkodásában gyökereztek, és a józan ész nagyon lassan tudta csak kiszorítani őket. Ahhoz, hogy hosszú évszázadok alatt végül a ráció kerekedjen felül, sok tudós kitartó munkája kellett, amiért sokszor életüket is feláldozták.

Gerolamo Cardano azon tudósok közé tartozott, akik tudatában voltak, hogy körülöttük a világ állandó változásban van, és új irányba halad. Alakjában tetet ölt a reneszánsz polihisztor annak minden karakterisztikus vonásával együtt. Életében és műveiben fellelhető mindaz, ami annyira egyedivé és megismételhetetlenné tette ezt a pezsgő szellemiségű korszakot: írásait áthatja a mágia, de már megcsillant valamit a kísérletezésen és a logikán alapuló tudományos módszerekből is.

Életében több száz művet írt, a legkülönfélébb témákról értekezve: jártas volt az asztrológiában éppúgy, mint a matematikában, foglalkozott álomfejtéssel, filozófiával, és remek gyakorlati megállapításokat tett az orvostudományban. Mái legolvasottabb műve *Önéletrajza*, melyet utolsó éveiben Rómában vetett papírra, s mely gazdag forrása életrajzi és történelmi adatoknak.

A tanulmány célja betekinteni ennek a különleges embernek a gondolatvilágába, megérteni azt a kettősséget, mely egész lényét átítatta. Megpróbálom művei alapján elemezni gondolkodásmódját, és megtalálni helyét saját korában. Választ szeretnék kapni a kérdésre, hogy mi volt az az erő, amely egész életen át tartó szüntelen munkára ösztönözte, hajtotta előre, hiába görgetett a sors újabb és újabb akadályokat elé; miféle célja volt vizsgálódásainak, és miképpen értelmezte saját helyét a világban.

*Wirklichkeitspluralismus in dem Roman
Die Blechtrommel von Günter Grass*

BOGDAN JULIA

német–magyar, III. évf.

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár

HITTER-KOVACS ANDREA

német–magyar, III. évf.

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár

SZELL ANITA ANDREA

német–magyar, III. évf.

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár

Témavezető:

HORST FASSEL, egyetemi tanár,

Eberhard-Karls Universität, Tübingen

Ein Untersuchung der Prosa von Günter Grass hat davon auszugehen, dass sich in den komplexen Strukturen seiner Romane Neuerungen vorfinden lassen, wie sie bei anderen Autoren nicht in der gleichen Vielschichtigkeit vorliegen.

Uns interessierte das Konzept Wirklichkeitsgestaltung. Wir haben den bekanntesten und meistinterpretierten Roman von Grass für unsere Untersuchung gewählt, weil er den Beginn einer bis heute andauernden Bemühung des Schriftstellers bedeutet sich die unterschiedlichen Wirklichkeitsentwürfe in einer Verquickung vorzustellen, die den Leser und Interpreten vor schwierige Entscheidungen stellt.

Untersucht wurden diejenigen Erzähleinheiten des Romans „Die Blechtrommel“, die mit der Realisierung neuer Erzählperspektiven zusammenhängen. Es wurde dabei von den Erzählergestalt und ihre funktionellen Standpunktänderungen zu erfassen, ausgegangen. Anhand von Textbeispielen werden diese Standpunktwechsel erläutert.

Wie alle vorangehenden Überlegungen sind diese unsere Feststellungen vorläufige, denn eine komplexe Untersuchung der Mikroebene des Erzählten ist im Rahmen einer zeitlich so sehr eingeschränkten Darstellung nicht möglich. Was unsere Absicht war: Die grossen narrativen Zusammenhänge und -abfolgen zu erfassen und festzuhalten.

Az itáliai hadjáratok hatásai a francia párbajtörténetre

BRUCKER BALÁZS

francia–olasz, III. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. MÁTÉ GYÖRGYI, egyetemi docens,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Francia Tanszék

Dolgozatom a francia királyok által 1494–1559 között vezetett itáliai hadjáratoknak a francia párbajtörténetre kifejtett hatásait vizsgálja.

Franciaországban a középkor kezdetétől az „istenítélet” típusú, perdöntő bajvívás volt használatban, mivel az adott korban ez volt a „legobjektívebb” mód a vitás helyzetek eldöntésére, a peres eljárások lefolytatására.

Azonban a XV. század végétől a perdöntő bajvívás egyre inkább átadja helyét az ún. „becsületvédő” bajvívásnak, melynek lényege, hogy a francia nemesurak a legkisebb sértésre is párbajjal reagálnak.

Ez utóbbi azonban rövid idő alatt annyira elterjed Franciaországban, hogy az uralkodók külön rendeletekkel próbálják visszaszorítani. Sikertelenül.

Rövid ideig tartó sikert talán egyedül Richelieu ért el, aki rendeletével, ha nem is megszüntette, de visszaszorította a bajvívásokat.

Munkahipotézisem szerint a „becsületvédő” párbaj franciaországi elterjedése a francia uralkodók itáliai hadjáratának köszönhető, melynek során a franciák közvetlen kapcsolatba kerültek az itáliai reneszánsz kultúrával és annak fő elemével, a virtussal.

*A gyümölcstelenség gyötrelme:
terméketlenség, sterilitás és destrukció
Patrick White korai drámáiban*

BUKTA BEÁTA

angol, IV. évfolyam

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. SZAFFKÓ PÉTER, intézetigazgató,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol–Amerikai Intézet

A kutatásom célja az volt, hogy egy Magyarországon kevésbé ismert regény- és drámaíró bemutathassak a hozzáértő közönségnek. Mivel lehetetlen egy életművet egy viszonylag rövid tudományos munkában bemutatni, ezért döntöttem a White-ra talán legjellemzőbb motívum mellett: hogyan viszonyul az élet legfontosabb aspektusaihoz az a karakter, aki valamilyen módon megfosztatott az alkotás, „teremtés” lehetőségétől; miként kel életre, és hogyan használja fel a magában elrejtett életet a látszólag halott természet és ennek szerves része, az ember.

Kutatásaim során külön kellett választanom a fizikai terméketlenséget és az intellektuális sterilitást, ami a női és férfi szerepek meglepő elválásához vezetett. White esetében a férfi a szellemi lény, míg a nő mélyen intuitív és az érzelmi vezénylik. Így nemcsak a hagyományos olvasatokat vizsgáltam meg, hanem a feminista értelmezéseket is áttanulmányoztam. Kutatásom részeként abból a szempontból is megvizsgáltam a témát, hogy mennyiben lehet kapcsolatban az ausztrál természet kietlensége az ausztrál White írásaival. Arra az eredményre jutottam, hogy White meglátja az élő, a mozgást a halottnak tűnő természetben, és ezzel végtelen lehetőségeket és reményeket teremt az élet számára. Sehol máshol nem látott kontinuitás-érzet fogalmazódik meg írásaiban. Éppen ezért karakterei is eltérőek a megszokottól. Ezt figyelembe véve vontam le a következtetést, hogy az általa megformált terméketlen karakterek ugyanazon az úton haladnak, mint „termékeny” társaik, de rejtett kreativitásuk (a rejtett élet analógiáján alapulva) vagy éppen a kreativitás hiánya más formában bontakozik ki.

Az ír-mítosz a középkori francia irodalomban

BUMBERA KATALIN

francia–magyar, IV. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. PÁLFY MIKLÓS, egyetemi docens,

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Francia Nyelvi és Irodalmi Tanszék

A dolgozat az Írország-motívumot mutatja be a *Tristan et Iseut* francia nyelvű verzióin, a *Méliion*, a *Les Merveilles de Rigomer* ill. Jean Froissart *Méliador* c. művein keresztül. A szerző célja egyrészt annak bizonyítása, hogy az Írországgal kapcsolatos utalások fontos szerkezeti-tartalmi funkciót töltenek be az egyes művekben, megjelenésük mögött tudatos szerzői szándékot kell keresnünk. Másrészt a motívum egymástól független szövegekben való előfordulása arra utal, hogy feltételezhetjük egy egységes, koherens, körülhatárolható Írország-kép létezését, mely tükröződik a 12–14. század irodalmi alkotásaiban, és amelyet ír-mítosznak nevezhetünk.

A dolgozat tehát az ír-mítosz kialakulásával, elterjedésével és változásaival foglalkozik. Az első rész azt a kérdést vizsgálja meg, hogy mi tette lehetővé Írország irodalmi toposszá válását – foglalkozunk például a sziget középkori szimbolikájával, illetve egyéb olyan archetipusokkal, melyeket maga az ír-kelta mitológia is sajátos jelentéstartalmakkal ruházott fel. A mítosz elterjedésével kapcsolatban bemutatjuk Giraud de Barri *Topographia Hibernica* c. 1188-ból származó útleírását, mely ugyanazt az Írország-képet népszerűsíti, amely az irodalmi művekben is kirajzolódik. A tematizációnak két fő irányát különítjük el: Írország egyrészt a csodák földjeként, másrészt a veszélyek, kalandok, sőt egyes esetekben a barbárság országaként jelenik meg. Ezekre az alapokra azután mind a négy elemzett műben rárakódnak az egyéni szerzői szándékokból, az egyes korszakok irodalmi ízléséből, a kereszténység és a politika befolyásából (erősödő angol kolonizációs törekvések) adódó különbségek, melyek tovább árnyalják, gazdagítják a mítoszt. A témához szorosan hozzá tartozik néhány elméleti problémafelvetés is, mint a mitológia és az irodalom kapcsolatrendszer.

A szakirodalom felveti ugyan az ír-mítosz létezését és nagy vonalakban körülhatárolja azt, ám nem ad róla konkrét irodalmi művek szövegszerű elemzésén alapuló képet, és nem vizsgálja változásaiban, összehasonlító módszerekkel sem. A dolgozat tehát elsősorban ilyen irányban fejleszti tovább a szakirodalom megállapításait.

A vajdasági magyarok nyelvállapota

BURÁNY ÁGOTA

CSANYIGA MÓNICA

HUSZTA RÓZSA

SMIT EDIT

Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. PAPP GYÖRGY,

Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék

A Magyar Tanszék nyelvművelő csoportjának keretén belül végeztünk egy kérdőíves kutatást. Célunk az volt, hogy megtudjuk, a megkérdezettek mit értenek helyes magyar nyelven, érzik-e, hogy gond van a vajdasági magyarok nyelvhelyességével, valamint javíthatunk-e a jelenlegi állapoton. Kb. háromszáz kérdőívet osztottunk szét hét helységben: Szabadka, Horgos, Kanizsa, Zenta, Mohol, Ada és Törökbecse területén. Társadalmunk minden rétegére (munkások, értelmiség, tanárok) igyekeztünk kiterjeszteni vizsgálatunkat. A kiosztott kérdőívek kb. kétharmada kitöltetlenül vagy még így sem került vissza hozzánk. Megjegyzések és hozzászólások viszont nagyszámban születtek. Ebből kifolyólag eredményeinkhez kétféle módon jutottunk el: a kérdőíven szereplő válaszok segítségével és a megkérdezettek hozzáállásának összegzésével. Megállapítottuk, hogy mindhárom rétegben érzik anyanyelvünk romlását. A munkások a szerb nyelv hatásának tulajdonítják e jelenséget. Szerintük a szerb szavak kiiktatása (már) lehetetlen. A magyar tanárok a környezetnyelv kártékony hatása mellett a tanulók önkifejezésének és helyesírásának romlására is felhívták a figyelmet. Az értelmiség a szerb nyelvet nem tekintette „ellenségnek”, hiszen ebben az országban csak ezen a nyelven lehet érvényesülni. Anyanyelvünk veszélyeztetett helyzetét azonban ők is reálisan felmérték és javasoltak néhány megoldást, melynek elfogadására és véghezvitelére a nyelvművelő csoport is mindenkit ösztönöz.

Mágikus realizmus Julio Cortázar novellisztikájában

CHERECHESIU DEMETER KATALIN

spanyol–angol, II. évf.

Témavezető:

JUAN MÉNDEZ DE VIGO, adjunktus,

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár

A dolgozat a kiváló argentin szerző novellisztikájának főbb jellemvonásait tárgyalja különös tekintettel a fantasztikumra. A vizsgálódás kiindulópontja a szerző vallomása: „Az én esetemben novelláim nagy része akaratom megkerülésével íródott, mintha én csak egy médium lennék, amelyben idegen erő hatalma munkálkodik.”

A reális és a fantasztikum a szürrealizmus jegyében definiált. Ezt az irányzatot a tudatalatti kincseinek kiaknázása jellemzi. A cortazari világ az intuícióból, álm- és ösztönvilágból meríti szimbólumait, tárgyait. Különös hangsúly kerül a hasonmás témájára, amelyet a Távoli társ című novellában dolgozza fel a szerző (Egy Buenos Aires-i lány egyszerre koldusasszony is Budapesten. A hasonmások találkoznak a budapesti hídon és a forró ölelésben fatálisan és örökérvényűen megtörténik az identitáscsere).

Feminine Self-Definition – Revising Defining Cultural Narratives in Margaret Drabble’s The Waterfall

CSATÁRI ANNAMÁRIA

angol–magyar, V. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. SÉLLEI NÓRA, egyetemi adjunktus,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Angol–Amerikai Intézet

Relying on feminist literary theory, I intend to argue in my essay that Margaret Drabble in *The Waterfall* revises the cultural narratives of the nineteenth century female literary tradition while, at the same time, continues them. I investigate the female protagonist’s self-in-the-making during which the process of being a self is contiguous with the inscription of selfhood. As any narrative is a version of, or a special expression of ideology I interpret Drabble’s textual practices as reflections on the Feminine which I conceive as historically specific, thus liable to change. In my view, In her novel Drabble, through constant references, constructs a ‘matrilineage’ of texts by female predecessors: Jane Austen’s novels, *The Mill on the Floss* by George Eliot, and *Jane Eyre* by Charlotte Brontë. I read these novels of the ‘matrilineage’ as intertexts that verbalize the defining – thus patriarchal – cultural narratives of their time that condition woman to be the Feminine. Jane Gray, Drabble’s protagonist, defines her self through a dialogue with these previous texts and establishes her own stance that *differs* from that of the fictitious heroines.

I investigate the various strategies of Jane Gray’s self-definition not only on the level of genre and related plots, but of voice and imagery as well. The dialogue between the inherited intertexts on love and her own narrative evolves in the delegitimation of the romance. Jane Gray pursuing a possible role of the heroine in a romance goes through a process of development which culminates in the emergence of her new autonomous self. As opposed to the fictitious heroines the order of development and romance is reversed in her case which has culturally significant consequences concerning the relationship of the *Bildungsroman* and the romance. As for voice and imagery, Jane Gray’s (re)turn to the preoedipal – using images of proximity and the maternal body – restores female sexuality to the world of conscious narrative discourse. It is through these textual practices that Jane Gray emerges as *the female speaking subject* by the end of her text, which can also be interpreted as a twentieth-century female *Künstlerroman*.

*Alice Tükörországhban – egy koherens értelmezés
lehetőségei*

CSORDÁS DÁVID

angol, V. évf.–filozófia, II. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

ORBÁN JOLÁN, egyetemi docens,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék

BÓKAY ANTAL, egyetemi tanár,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol Nyelvű Irodalmak és Kultúrák Tanszéke

A viktoriánus nonszensz irodalom recepciójának egyik legfontosabb kérdése az, lehetséges-e koherens értelmezést létrehozni ezekre a szövegekre, és ha igen, hogyan?

Lewis Carroll *Alice Tükörországhban* című könyve a műfaj egyik alapszövege. Dolgozatom e szöveg szorosabb vizsgálata alapján próbálja megválaszolni a fenti kérdést, a koherenciát nem valamiféle struktúrainmanens szerzővelként, hanem az olvasásban kiépülő, dinamikus, folyamatában egységes értelmezést létrehozó, de egyik pillanatban sem maradéktalanul teljes olvasási stratégiaként. Ennek feltétele elsőként a regény anomáliákkal terhes időszerkezetének felderítése, majd a szöveg elemei között kapcsolatot teremtő, szemantikailag üres, azaz tetszőlegesen megválasztható értelmű vonzás [*attraction*] meghatározása. A dolgozat második felében megkísérlem e kettőt mozgásba hozni, és ezáltal elindítani egy értelmezést, eközben bemutatva azokat a válaszlépéseket is, amelyekkel a szöveg folytonosan kibújik a meghatározás alól, és új meg új rejtékutakra vezet olvasót és olvasatot egyaránt.

Megjegyzések Dr. Johnson életírói gyakorlatához

DÓZSAI RITA

angol, V. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. SZÓNYI GYÖRGY ENDRE, intézetvezető egyetemi docens,

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Angol–Amerikai Intézet

A dolgozat az életírás elméleti, elvi illetve gyakorlati megoldásait tárgyalja a tizennyolcadik századi biográfus-szótáríró, Samuel Johnson nagyszabású kritikai életrajzai kapcsán. Johnson az életírás elméletének, szerkezeti elveinek jelentős összegzőjeként, valamint a biográfia gyakorlati megvalósítójaként, azaz életíróként, illetve a leghíresebb életrajz alanyaként, figurájaként közelítettem meg. A dolgozat következtetése szerint Johnson életírási gyakorlata több helyen is ellentmond számos formában kifejtett életírási elveinek és ennek éppen elméleti okai vannak. A bizonyításhoz két Johnson-esszé biográfia- és autobiográfia-írási elképzelései alapján próbáltam felépíteni az elméletet, majd ennek működését vizsgáltam a *Lives of the English Poets* anyagán.

Az egyes életrajzok néhány kiragadott aspektusának elemzésekor, az életírás elveinek gyakorlati megvalósulásában, többnyire Johnson fikció- és torzítás ellenes stratégiáira összpontosítottam. Tárgyalásra kerülhetett például Johnson hírhedt panegirisz-ellenessége illetve szelektív forráskezelésének problematikus kérdése is. E két fontos témát később egy harmadik, átfogóbb igényű szempontnak rendeltem alá, amelyben az írói életrajz és az alkotás egymásra vonatkoztathatóságának problémáit próbáltam a johnsoni újítások nézőpontjából újragondolni.

Az erőteljes szerzői jelenlétnek, azaz a biográfiában jelenlévő autobiográfianak köszönhetően Johnson elvi meggondolásait nem minden ponton tudta megvalósítani a *Lives*-ban. Az eredeti célkitűzés, a torzítás nélküli, hű ábrázolásmód az életírás gyakorlati szakaszában szükségszerűen torzul, azaz Dr. Johnson hiába küzd a hamis ábrázolásmód ellen, biográfiáinak alanyairól csupán interpretált, torzított képet nyújthat.

*The Filmic (Inter)Face of Tennessee Williams:
A Comparative Analysis of Suddenly Last Summer
and The Night of the Iguana*

DRAGON ZOLTÁN

2000-ben államvizsgázott angol–amerikanisztika szakon
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. ZSÉLYI FERENC, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol–Amerikai Intézet

The analysis focuses on two of the many film adaptations of Tennessee Williams' dramas, *Suddenly Last Summer* (dir. Joseph L. Mankiewicz) and *The Night of the Iguana* (dir. John Huston), in order to establish a model for interpretations. The basis of the argument is the locating of a central organising figure around which the narrative is structured. This figure provides the – cinematically speaking – productive look that embeds the multitude of looks within the diegesis, thus revealing the structure of the filmic narrative.

The revealing of this central figure – which is at the very same time the indication of the vanishing points – is carried out in the discussion of the blind-spot that poses an enigma on the visual level of cinematic representation. In identifying this figure as the ever-absent homosexual poet's *mindscreen*, the analysis challenges the classical Hollywood narrative strategies, subverting the heterosexual matrix that – as the melodramatic genre would imply – it is supposed to perpetuate.

Thus, the essay offers a kind of a reading against the grain to emphasise the ambiguity or subversive potentials of a long-established unchallenged structure, via a highly popular corpus: the Tennessee Williams adaptations.

*Pietro Metastasio műveinek elemzése
a budapesti kéziratok tükrében*

DRÉGELI KRISZTINA

olasz–német, V. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DOMOKOS GYÖRGY, egyetemi adjunktus,

*Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Olasz Tanszék*

A IX. század óta virágzó kulturális, politikai és gazdasági kapcsolat Olaszország és Magyarország között mai is fontos szerepet játszik a két ország életében. A hosszú évszázadok során voltak olyan időszakok, amikor ez a kapcsolat igen intenzív volt. E tanulmány szereplője, Pietro Metastasio is azok közé a költők közé tartozott, akik jelentős szerepet játszottak országunk kulturális életében mind az irodalom, mind a nyelvújítás terén.

Az Országos Széchényi Könyvtárban, Budapesten megtalálható néhány Metastasio-kézirat, amelyeket József nádor adományozott a könyvtárnak 1823-ban. A kéziratokról először Luigi Zambra készített részletesebb tanulmányt a század első felében, majd a '40-es évek közepén a Brunello Brunelli által készített kritikai kiadás tartalmazta a mindaddig kiadatlan műveket is, melyek egy részét a budapesti könyvtárban található kéziratok alkották

A művek illetve a kéziratok részletes elemzésére azonban a mai napig nem került sor. A tanulmány egy kézirat és két mű segítségével megpróbál a különféle szövegváltozatokkal és stíluselemekkel összefüggő fontos és alapvető problémákra rávilágítani.

Az adományozásról illetve a keletkezésről nem őriznek semmilyen dokumentumot a könyvtárban, egyedüli támpontot talán a bécsi Hofbibliothek nyújthat, ahol ugyancsak őriznek Metastasio-kéziratokat.

A kézirat és a művek elemzése, a kronológiai sorrend felállítása és a különféle nyelvi elemek megfejtése így – bizonyítékok hiányában – mind személyes véleményt és elgondolást tükröznek.

Musik als Motiv in Hermann Hesses Werken

ERDŐDY ORSOLYA

német nyelv és irodalom szak, V. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. KERÉKES GÁBOR, egyetemi docens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Német Nyelvű Irodalmak Tanszéke

Die Studie befaßt sich mit den musikalischen Motiven und Zusammenhängen in Hermann Hesses Prosa. Dabei stehen vier Erzählungen im Vordergrund: *Gertrud*, *Roßhalde*, *Klingsors letzter Sommer* und *Der Steppenwolf*.

Wenn man Hesses Werke unter musikalischem Aspekt betrachtet, ist der Name Mozarts unvermeidbar, jedoch gibt es noch eine Reihe von Komponisten, die auf seine „Dichtung“ eine Wirkung ausgeübt haben. In seinen Jugendjahren ist der Schriftsteller der romantischen Musik verpflichtet, doch bereits im Roman *Roßhalde* (1914) wendet er sich davon ab. Im *Steppenwolf* finden wir die deutlichste Bestätigung dafür, daß Hesse sich von der romantischen Musik ganz klar distanziert und sich der „klaren, reinen“ Musik der alten Meister, wie Bach, Händel und nicht zuletzt Mozart, zuwendet. Nach der Erörterung der ersten Fragestellung wird die Analyse und Deutung musikalischer Motive in den vier Erzählungen durchgeführt. Als Erstes soll das Erscheinen der Musik im Zusammenhang mit einer tröstenden Funktion untersucht werden. Weiterhin kann man behaupten, daß die Musik oft ein begleitendes Motiv verschiedener Konflikte ist. Als Beweis dafür werden Beispiele aus den Werken *Gertrud*, *Roßhalde* und vor allem aus dem *Steppenwolf* herangezogen. Zu Hesses musikalischer Haltung bietet uns die Auseinandersetzung der beiden Hauptcharaktere aus dem *Steppenwolf* wichtige Anhaltspunkte. In dem Werk begegnen wir zwei Menschen, in deren Leben die Musik einen wichtigen Inhalt darstellt, aus ihrem Wesensunterschied resultiert aber ein Kontrast bezüglich ihrer Musikauffassung.

Zusammenfassend stellt man fest, daß in Hermann Hesses Werken die rationale Musik gegenüber der triebhaften und leidenschaftlichen Musik als wertvoller angesehen wird. Diese Tendenz steht mit der Feststellung, daß der reife Hesse die romantische Musik ebenso wie den Jazz ablehnt, im Einklang.

„A lengyel ember nem kaktusz, innia kell”.
*A világ nyelvi képe az alkoholfogyasztással kapcsolatos
frazeologizmusokban*

FARKAS MELINDA

lengyel–oroszl, IV. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

ÁDÁMNÉ DR. PORCSALMY ÉVA, egyetemi adjunktus,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Lengyel Tanszék

MGR MIROSLAW RYSZKIEWICZ, lektor,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Lengyel nyelven írott pályamunkámban a lengyelben előforduló alkoholfogyasztással kapcsolatos (részeg, berüg, eszméletét veszti stb.) frazeologizmusokat vizsgálom formai, elsősorban mondattani szempontból, valamint nagy hangsúlyt fektetek a frazeologizmusok forrásának, funkciójának és etimológiájának feltárására is.

Az összegyűjtött frazeológiai egységek (200 címszó) különböző társadalmi és stílusrétegekhez tartoznak a diáknyelvtől az alvilág nyelvég és a lengyel nyelv rendkívüli sokszínűségéről, ötletességéről és humoráról tanúskodnak, ugyanakkor hűen tükrözik a lengyel nép kultúráját, történelmét és szokásait is.

Dolgozatomban leginkább arra voltam kíváncsi, mit árulnak el a tárgyalta frazeologizmusok a lengyelekről, hogyan jelenik meg ez a nép „italozás” közben a frazeologizmusok tükrében, és vajon pozitívan vagy negatívan értékelhető a róluk így kialakuló kép. A frazeologizmusok tájékoztatnak az ivás okáról, céljáról, módjáról, időtartamáról és mennyiségéről, valamint utalnak az ember viselkedésében, mozgásában, érzékelésében és fizikai állapotában történt változásokról, az eufemisztikus megközelítéstől egészen a vulgárisig – az alkoholos befolyásoltság különböző szintjein. Munkámban külön figyelmet szentelek a magyar és lengyel nyelvben használt, alkoholfogyasztáshoz kapcsolódó frazeologizmusok összevető elemzésének is.

A reáliák fordításának lehetőségei és határai
Németh László Iszony című regényének
francia fordításában

FEHÉR BRIGITTA

francia kiegészítő, II. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. ALBERT SÁNDOR, egyetemi docens,

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Francia Nyelvi és Irodalmi Tanszék

A dolgozat Németh László 1938–49-ben keletkezett *Iszony* című művét és annak 1963-ban, *Une Possédée* címen megjelent, Paul-Éluard Régnier és Gara László által készített francia fordítását választotta kiindulópontjául. Azokat a szövegrészleteket vizsgálja, amelyek *reáliát*, tehát csak az egyik nyelvközösségre (ebben az esetben a magyarra) sajátosan, de egy másik, eltérő kultúrájú nyelvközösségre (a franciára) nem jellemző elemet tartalmaznak, s amelyek fordítása számos nyelven kívüli tényező ismeretét is feltételezi.

A tanulmány a forrás- és célnyelvi szövegben fellelhető reáliákat csoportosítja: a fordító által alkalmazott, ún. lexikai átváltási műveletek alapján rendszerezi és magyarázza a példákat, egyben érinti a *fordíthatatlanság* és a *vesztés* fordításelméleti kategóriáit. Rámutat a reáliák fordításának lehetséges változataira; így kíván a fordítással foglalkozók hasznára lenni.

*Heroification and the American Social Consciousness:
A Comparative Study of the Lee and the Custer Myths*

FEKETE GYÖNGYI

francia–angol, V. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. VIRÁGOS ZSOLT, egyetemi tanár,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Angol–Amerikai Intézet

Thematically, this paper is a work in American Studies. It is premised on the theoretical assumptions that [1] culture heroes are ideological statements, and that [2] these culture-specific representations are historically situated. As configurations of cultural continuity, hero images may function as integrative components of the extended register of cultural icons, tropes and slogans connected to and maintained by ideologically attuned social/cultural myths, and should be read as culture-specific signifiers. The fact that heroes can be placed in the middle of the tripartite system of creed, code and cult makes it possible to explore their function and structural anatomy from two possible directions, depending on whether we focus on the transactions *preceding* or *following* the establishment of their iconic status.

The primary objective of this study is to explore the anatomy of heromaking in American culture, bearing in mind that, given the intrinsically ideological dimension of this transaction, the mechanism in question inevitably leads to questions and issues pertaining to the operation of ideologically attuned constructions in general. The study has three further objectives: [1] the analysis of the structural composition and functional elements of heroification; [2] the identification of strategies and devices deployed to promulgate and commodify a hero-image; and [3] the analysis of the transformation of the hero status as a result of cultural change and political challenge. The bulk of the present work is a comparative analysis of two region-specific American heroes, Confederate commander-in-chief Robert E. Lee (1807–1870) and Union general and Indian fighter George A. Custer (1839–1876), both functioning as satellites of specific social/cultural myths, the Myth of the Lost Cause of the American South and the Myth of the Frontier West, respectively. Their heroic careers are used here as typifying case studies, the comparison of which can serve to demonstrate how heroes are created, as well as to shed light on their position and function in social/cultural myths.

Feliratos fogadalmi gemmák és gyűrűk a római császárkorban

FIGLER KRISZTINA

ógörög, III. évf.—régészet, V. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

A görög és római antikvitásban a vésett köveknek és gyűrűknek három alapvető funkciójuk volt: szolgálhattak pecsételőként, amulettként illetve egyszerű dísz tárgyként. Ezeken kívül a gyűrűket és gemmákat istenek számára is felajánlhatták. A gemma vagy gyűrű votív funkciójának meghatározására két kiindulópont van; ha bizonyítható, hogy szentélyből került elő, vagy ha a darabon fogadalmi rendeltetésre utaló felirat szerepel. Dolgozatom célja összegyűjteni a ma ismert, római császárkori feliratos fogadalmi gemmákat és gyűrűket. Ezzel párhuzamosan megkísérlem elhatárolni a biztosan fogadalmi rendeltetésre utaló felirattípusokat azoktól, amelyeknél ez a rendeltetés csupán valószínűsíthető. Az eddig összegyűjtött anyagban 68 biztosan fogadalmi rendeltetésű és 15 valószínűleg votív gyűrű és gemma szerepel.

A darabok kétharmadának ismeretlen a lelőhelye, a pontos leletkörülményeket csupán néhány darab esetében ismerjük. Figyelemre méltó, hogy négy felirata alapján biztosan votív gyűrű illetve gemma sírból került elő. A klasszikus ókorban a fogadalmi ajándékok helye az istenek szentélye. A szentélyen kívül, temetkezésben talált fogadalmi ajándék úgy értelmezhető, hogy az istennek való felajánlás nemcsak a megszokott módon, a szentélyben való elhelyezéssel mehetett végbe, hanem úgy is, hogy a tárgyat tulajdonosa a rávésett fogadalmi felirattal az istenség birtokába adta, de tovább viselte, használta. A felirat személyes kapcsolatot teremthetett az istenséggel, és a tárgyon keresztül a tulajdonos az istenség védelme alá helyezte magát; halála után pedig a tárgyat vele temették. A sírból előkerült négy votív gyűrű is bizonyítja, hogy a vallásgyakorlás hagyományos, szigorúan szabályozott módján (a fogadalmi tárgy szentélyben való elhelyezése) kívül lehetőség volt az istenekhez való személyesebb közeledésre is.

Három kísérlet a gyarmatosított test korlátozására

FOGARASSY JUDIT

angol, V. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. ZSÉLYI FERENC, egyetemi docens,

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Angol–Amerikai Intézet

Dolgozatom középpontjában a modern angolszász irodalom három rendkívül jelentős regénye áll: Rudyard Kiplingtől *A dzsungel könyve* és *Kim*, valamint E. M. Forster *Út Indiába* című műve. Az angol irodalmi kánon szerint e művek a lényegét adják vissza a „britségnek” India gyarmatosítása alatt. Eszszém célja az volt, hogy ezen „biztonságosnak” tűnő szövegeket felfejtsem a Posztkoloniális kritika és különböző Gender-elméletek segítségével azon okoknál fogva, hogy a felszíni kötelező történetek mögé kukkantva megpillantsam és segítségükkel bemutassam a nem-reprezentáltat, a gyarmatosított „mást”, a sötét indiai és India igazát. A Posztkoloniális kritika azon technológiákat kutatja, melyek létrehozzák a gyarmati diskurzust, így szövegei segítettek megrajzolni a regények cselekményeinek arabeszékjét és rávilágítottak a rejtett ideológiai töltetekre is. A Gender-tanulmányok a karakterológiánál voltak szükségesek, mivel a gyarmatosított szereplők személyisége és nemisége kulcsként szolgál a mindent átszövő nyugati fallogocentrikus reprezentáció logikájának megértéséhez. Dolgozatom legjelentősebb megállapítása talán az lehet, hogy a gyarmatosított szubjektum mint India szinekdochéja jelenik meg a művekben, testén hordozva az összes bélyeget, amit a nyugati előítélet ráégetett. A gyarmatosító célja mindvégig az, hogy markában tartsa az irányíthatatlan bennszülöttet úgy, mint azt a felettes én teszi a tudattalannal. A három regény narratológiai szempontok szerinti vizsgálatát és összehasonlítását is elvégeztem, hogy képet kaphassak és adhassak arról, hogy a modernista angol regény hogyan próbál megbirkózni a gyarmatosítással mint diskurzussal.

A víz toposza Tolsztoj Feltámadás című regényében

FORJÁN ANITA

orosz, IV. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. KOVÁCS ÁRPÁD, egyetemi tanár,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Keleti Szláv és Balti Filológia Tanszék

Tolsztoj Feltámadás című művének vizsgálata során a kritikai recepció az ideológiai viharok időszakának jellegzetes kérdéskörét emeli ki. Az elemzésekben a regény rendszerint az író publicisztika felé hajló műveként merül fel (Tolsztoj utolsó nagyregényéről lévén szó). A dolgozat célja: az egyoldalúan moralista aspektusból történt értelmezések kiegészítése a motívumszerkezet ismertetésével, valamint egy új interpretáció lehetőségének megnyitása.

A művészség problémakörének tárgyalása a vezérmotívum (a víz) mentén halad. A mű elemzése azt bizonyítja, hogy a víz és a hozzá kapcsolódó motívumok szerves egységet alkotó szintje mentén egy zárt és önálló szemantikai rendszer húzódik meg. A dolgozat tartalmazza a mű olyan alapkérdéseinek vizsgálatát, mint az emberi sors és a folyó rokon jegyeinek megfejtése, a feltámadás (a Biblia és a regény összefüggésrendszere) kérdése, az egyhangúan erkölcsi felfogásból kiinduló értékelés lehetőségének megkérdőjelezése; a hős önmegértési folyamatának vizsgálata. Az elemzés által felvetett problémakörök más, korábban csak elvétve tanulmányozott szempontú ismertetésére, értelmezésére próbáltam kísérletet tenni.

Médeiák

FORRÓ LÁSZLÓ

régészet, VI. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

RITOÓK ZSIGMOND, professzor,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Latin Tanszék

SARKADY JÁNOS, professzor,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Ókortörténeti Tanszék

A dolgozatban a Médeia korinthosi történeteit tárgyaló forrásokat vizsgáltam meg. A dolgozat csupán arra vállalkozik, hogy a történetekhez kapcsolódó forrásokat elrendezze és megkeresse azok kontextusát.

Ezek a történetek kronológiai sorrendbe rakhatók, és így tovább, történeti kontextusba lehet helyezni azokat. Dolgozatomban kitértem a perachorai Héra Akraia szentély és a Médeia-történetek szentélyének kapcsolatára, amely problémakör szorosan kapcsolódik a kypselidák és a bakkhiadák közötti ellenséges viszonyhoz, ami a bakkhiadákhoz kapcsolódó kultusz átfogalmazásával és átköltöztetésével járt együtt. Ez eredményezte a források zavaros topográfiai képét. A későbbi történetek elsősorban irodalomtörténeti és filológiai kérdéseket vetnek fel. Vizsgáltam a Neophrón–Euripidés sorrendiség kérdését, megállapítva, hogy a Neophrón elsőbbségét kell elfogadnunk. Ennek tükrében tértem ki az Euripidés darabra és értékeltem a Neophrón, valamint az Euripidés-darab Médeia-alakjának főbb vonásait. Ennek kapcsán tértem ki az Euripidés-darab politikai aktualitására.

Beckett's Minimalism

GALAMBOS RITA

angol, IV. évf.

Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar

Témavezető:

RAWLINSON ZSUZSANNA, egyetemi adjunktus,

Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar,

Angol Nyelv és Irodalom Tanszék

My paper is about Beckett's minimalism concentrating on two of his shorter plays; *Act Without Words I* and *Act Without Words II*. Occasional references are made to *Waiting for Godot*, when it is felt to be relevant. As a method I applied close reading of the two plays and made use of analysis and comparison with other texts, as well.

I have chosen Beckett as a topic, as for the revolution in the dramatic writing and acting technique in the field of the English speaking theatre, Ireland was the principal medium. Among dramatists it was Samuel Beckett who with *Waiting for Godot* broke many of the dominant dramatic conventions. After the performance of the play in Paris in 1953, he experimented even more radically with the nature and limits of theatre. His works stretched the boundaries of what was possible and acceptable in the theatre. Beckett took modernist drama just as far as it could go.

Beckett's major theme appearing and recurring in all his works, is exclusively the them of man. He is interested in man as an individual, in his subjective attitude to the world, in the confrontation of the individual subject with the objective reality. Through his works he transmits his ideas, solutions, such as in *Act Without Words I* and *Act Without Words II*, where are presented with three possible ways to cope with life, to face reality. His attitude towards the human beings he portrays is a mixture of irony and compassion, which also gives his works warmth, despite the grotesque nature of both character and situation.

Part of Beckett's importance as a cultural figure is that he blurs ordinary distinction between mainstream and avant-garde. Beckett's goal is not solely to depress audiences with negativity, but attempts to bring them closer to reality and help them see and understand their own "meaning" in life, whatever that may be.

Beckett himself summarised the fate of an artist in an interview that "there is nothing to express, nothing with witch to express, nothing from which to express, no power to express, no desire to express, together with the obligation to express".

Les aspects de l'immigration dans la littérature beur.
Le cas d'Azouz Begag

GELENCSÉR RENÁTA

francia, V. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

HORVÁTH MILÉNA, tudományos munkatárs,
 Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
 Francia Tanszék

L'objet de notre étude est une nouvelle littérature apparue dans les années quatre-vingt, qui est pratiquement inconnue en Hongrie. Cet espace littéraire issu de l'immigration maghrébine est créé par la deuxième génération des immigrés en France, nommée « les Beurs » dans le langage courant. Ce mot, produit du verlan de l'arabe, a donné la nomination de la littérature beur.

Être entre deux cultures – celle des parents et celle de la société d'accueil –, avoir des problèmes socio-économiques, lutter contre le racisme et les préjugés, ne se sentir ni Français, ni Maghrébin vraiment, caractérisent la situation des enfants des immigrés. Les écrivains issus de cette génération ont pris la plume pour écrire de l'immigration où la différence des deux cultures est manifeste, dans le but de se faire entendre, de se faire comprendre et reconnaître par la société d'accueil.

Dans notre travail, nous allons définir la spécificité de cette écriture à travers le roman de Azouz Begag, intitulé *Le gone du Chaâba*. Le niveau langagier présente cette situation en marge de la société et entre les cultures, puisque il présente un mélange des locutions familières et des emprunts arabes.

D'autres caractéristiques montrent que cette littérature intègre une écriture à part : la narration relève une écriture en « je », l'expérience personnelle vécue forme la base du roman beur, la recherche de l'identité qui se présente comme une sorte d'itinéraire.

Où est la place de cette littérature entre les littératures ? On ne peut la classer ni au sein de la littérature française, à cause de la présence de la culture des immigrés d'origine maghrébine, ni au domaine des littératures maghrébines, car elle est écrite dans un contexte français. Par conséquent, les critiques la distinguent comme une littérature à part se trouvant entre deux rives.

Transztextualitás
Thomas Mann Doktor Faustus című regényében

GÓR SZILVIA

német–történelem, IV. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. ANTÓNIA OPITZ, egyetemi docens,

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Germanisztikai Intézet

Dolgozatom célja *Thomas Mann Doktor Faustus* című regényének értelmezését a transztextualitás elmélete alapján új megvilágításba helyezni. Kutatásom során Gérard Genette és Orosz Magdolna módszerét követtem. A művet mint művészregényt közelítettem meg, kiemelve Thomas Mann modern művészetkoncepciójának jelentőségét. Elemzésemben a következő szempontok szerint jártam el: megvizsgáltam Nietzsche életrajzának a regényben fellelhető vonatkozásait, összevettem a mű centrális szerepű 25. fejezetét Iván ördöggel való találkozásával Dosztojevszkij *Karamazov testvérekében* és *D. Johann Faustus* siralmát Andrian Leverkühn főművével.

Kutatásom arra irányult, miként bánik Thomas Mann az adott szövegekkel, a hagyomány és modernség sajátos, 20. századi kapcsolatának viszonyával. Bemutatom, mennyire tudatosan alkalmazza a szerző ars poeticáját: az irodalom feladata nem egy új illuzórikus világ teremtése, hanem a már meglévő tradíciók a kritika és irónia eszközével való újraértelmezése, modern felfogásban újraalkotása.

Nyelvi teremtés a szavak szintjén a reklámszlogenekben

GULYÁS GERGELY

francia, IV. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BÁRDOSI VILMOS, egyetemi tanár,

Eötvös József Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Francia Tanszék

Napjainkban a kommunikáció egy sajátos formájának, a reklámok terjedésének lehetünk tanúi. A sokszor igen erőszakosnak tűnő reklámok egyre inkább háttérbe látszanak szorítani más kommunikációs formákat. Elkerülhetetlen, hogy előbb vagy utóbb ez az új jelenség tudományos vizsgálódások tárgyát képezze többek között nyelvészeti szempontból is.

Az előadás mindössze egyetlen területre koncentrál: az új szavak megjelenésére és elterjedésének lehetőségére a *francia nyelvű* reklámok szlogenjeiben. Részletes példákon mutatja be egy-egy márkanév kialakulását, illetve elemzi a szlogenekben megjelenő új szavak eredetének lehetőségeit.

A reklámok rendkívüli kreativitást mutatnak a szóképzés terén, érdekes tény azonban, hogy az általa képzett szavak többsége nem kerül át a mindennapi nyelvhasználatba. Ez azzal magyarázható, hogy céljánál fogva a reklám figyelemkeltésre törekszik, ezért a szóképzés során nem a képzett szavak életképességére, hanem minél feltűnőbb voltára helyezi a hangsúlyt.

Az előadás, a hagyományos szóteremtési módok mellett, részletesen kitér a reklámszlogenek sajátos szóteremtési technikáira is, hangsúlyozván a különbségeket, de rámutatva a hasonlóságokra is.

Az előadás főként a szerző saját kutatásain, leginkább nyomtatott hirdetések vizsgálatán alapszik.

*„Und keiner weiß wohin“ Untersuchungen
zu drei Kurzgeschichten von Wolfgang Borchert*

GYURÁ CZ ANNAMÁRIA

2000-ben államvizsgázott

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Témavezető:

PROPSZT ESZTER, főiskolai adjunktus,

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar,

Német Nyelv és Irodalom Tanszék

Das Vorhaben der Arbeit war es, einerseits Wolfgang Borcherts drei Erzählungen „Stimmen sind da – in der Luft – in der Nacht“, „Die drei dunklen Könige“ und „Die lange lange“ Straße lang zu interpretieren, andererseits die Heimkehrproblematik in Borcherts Werk in Bezug auf den pragmatischen, historisch-sozialen Kontext zu untersuchen.

Die Analyse der drei Erzählungen stützt sich auf die von Árpád Bernáth und Károly Csúri vertretene literarische Methode, auf die Theorie der „möglichen Welten“. Ein besonderer Akzent wurde bei den Textinterpretationen auf die Analyse der in den Texten vorkommenden motivischen und emblematischen Wiederholungen bzw. der durch sie geschaffenen sekundären Welten, sowie auf die Untersuchung der verschiedenen, den Figuren zugeordneten Welten gelegt.

In allen drei Erzählungen wurde es festgestellt, dass die Heimkehrerfiguren von der wirklichen „aktualen Welt“ ausgestoßen sind und sich ihrer eigenen, selbst gebauten, Welt, die durch ihre Vorstellungen und Wünsche zu bestimmen ist, zuwenden. Die Protagonisten suchen ihre „Wunsch“- bzw. „Vorstellungswelten“ zu aktualisieren. Die Aktualisierung dieser Welten bedeutet für sie die Heimkehr in die ursprüngliche, zeitlose Geborgenheit, das Wiederfinden des Lebens und stellt auf den semantischen und syntaktischen Ebenen eine positive Veränderung zwischen dem Anfangszustand und dem Endzustand der Textwelten dar. Aus pragmatischer Sicht bedeutet sie dagegen eine negative Wandlung; die Ausweglosigkeit, die Ungewissheit oder den Tod des Protagonisten.

Die Untersuchung der borchertschen Heimkehrergeschichten in Bezug auf den pragmatischen Kontext führte zum Ergebnis, dass es in Borcherts Werken nicht um eine konkrete Rückkehr in die Heimat geht, sondern um eine Heimkehr zur mütterlichen Welt.

Aus den Untersuchungen ist die Schlussfolgerung zu ziehen, dass die richtige Heimkehr bei Borchert immer das Zurückfinden zum Leben bedeutet, das aber in seinen Werken nie verwirklicht wird. Borchert schildert nur die Vergangenheit und die Gegenwart seiner Figuren, der Schluss seiner Erzählungen bleibt immer offen, wodurch die Ungewissheit ihrer Zukunft betont wird.

Irodalmi és szexuális szerepkonfliktusok
Viktor Jerofejev Az orosz széplány című regényében

GYÜRKY KATALIN

magyar–történelem, V. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. GORETITY JÓZSEF, tanszékvezető egyetemi docens,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

Tdk-dolgozatomban az orosz újhullám képviselőjének, Viktor Jerofejevnek *Az orosz széplány* című regényét pszichológiai, pszichopatológiai szempontok szerint elemzem. A hangsúlyt az orosz széplány, vagyis a regényben a bűnös luxuskurva, Irina Tarakanova, és az őt körülvevő szocreálírók, az úgynevezett „snecek” között húzódo szerepkonfliktusra helyezem. A szerepkonfliktus abból adódik, hogy a snecek a luxuskurvával akarják megváltatni Oroszországot, mégpedig az orosz földdel való szexuális aktus során, tehát vele akarják eljátszatni az orosz irodalmi hagyományból eredeztethető megváltó, szent prostituált szerepét. Azonban Irina tudja, hogy a hatalmat kiszolgáló, őszintétlen, aljas szocreál irodalom, s egyáltalán az irodalom nem válthatja meg a világot, illetve Oroszországot, s így az ennek érdekében megkísérelt szexuális aktus sem teljedhet be.

Ugyanakkor Irinának a szocreál irodalom aljassága miatt a snecek egyik képviselőjét, szerelmét, Leonardkát is meg kellene váltania, nem másoktól, mint maguktól a snecektől, azok irodalmi stílusától, az új, a társadalmi problémákkal, erkölcsi kérdésekkel nem foglalkozó, öncélú irodalom érdekében. Azonban Leonardka az Irinával folytatott „megváltó” szexuális aktus közben meghal.

S a két, egymással konfliktusba kerülő megváltó szerep naplóformába öntése közben válik a luxuskurva íróvá, olyan íróvá, aki szexuális aktust – mint láttuk – elsősorban írókkal folytat. Így a regényben az irodalom és a szexualitás, az írás és a nemi aktus egységes jellege, azonossága figyelhető meg, miközben az Oroszország megváltásával megpróbálkozó luxuskurva végül feloldja szerepkonfliktusait, és rájön, hogy a botrányosnak, pimasznak tűnő, de végeredményben őszinte új irodalom érdekében, amelyet ő is képvisel, nem más, csak saját magát kell megváltania.

A Másvalaki problematikája
Simone de Beauvoir A vendéglány című regényében

HAMCHERIF RAMÓNA

2000-ben államvizsgázott

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

SZABÓ ANNA, egyetemi docens,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Francia Tanszék

Simone de Beauvoir első publikált regénye sajátos elbeszélő technikával mutat be egy olyan filozófiai dilemmát, mely Jean-Paul Sartre ugyanazon évben megjelent művének, *A Lét és a Semmi*-nek egyik központi témája. A Másvalaki létezésének problematikáját az író olyan eszközökkel prezentálja, melyeket egyrészt a kortárs amerikai írótól kölcsönzött, s amelyek ugyanakkor a sarthe-i filozófia egyenes következményeinek bizonyulnak.

Dolgozatom elsősorban azt vizsgálja, hogy egy következetesen végigvitt belső fokalizáció miként képes megmutatni az emberi létezésnek azt a fajta sokértelműségét és relativitását, melyet Sartre az einsteini világgal példáz. Annak érzékeltetéséhez, hogy a Másvalaki miképpen jelenik meg ebben a világban, nagyrészt hozzájárul az író által alkalmazott regénytechnika, mely ilyen módon a sarthe-i filozófia adekvát irodalmi formájaként jelenik meg.

Írásomban megvizsgáltam magát az elbeszélő technikát, a főhős önmagához és a világhoz való viszonyát, továbbá a Másvalakit, akinek a lénye szinte az irrealitásba hajlik, így példázva magának a problémának a megoldhatatlanságát.

Hermész Triszmegisztosz és a halhatatlanság Erósza

HAMVAS ENDRE

latin, V. évf.–ógörög, IV. évf.–filozófia, II. évf.
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. TAR IBOLYA, tanszékvezető egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Klasszika-Filológia Tanszék

A dolgozat arra a kérdésre keresi a választ, hogy az Aszklépiosz című dialógusban mi a szerepe a Hermészen keresztül megnyilvánuló Erósz istennek, és hogy a szöveg filozófiai dialógus vagy inkább vallásos értekezés-e.

A dolgozat három részből áll, az első két részben alapvetően a primer szövegek vizsgálatát használva arra, hogy meghatározhassuk először Erósz szerepét a misztériumban (felhasználva itt némely Apuleiusnál és Plutarkhosznál fellelhető párhuzamot); majd, hogy megvizsgálhassuk az Isten megismerhetőségének kérdését a választott dialógusban, illetve az ezzel összefüggő problémát, miszerint Isten immanens vagy transzcendens-e.

A harmadik részben a két előző passzus alapján próbáltam meg levonni azt a következtetést, hogy Erósz és Hermész alakja azt fejezi ki a dialógusban, hogy a hallgató egy szimbolikus beavatáson vesz részt, mely beavatás az isteni felé visz, ami pedig a halhatatlanságot jelenti, tehát Erósz e halhatatlanság vágyát fejezi ki; míg Hermész az a vezető, aki a beavatandót elkíséri ezen útján. A szöveg tehát véleményem szerint inkább beavatási szöveg, semmint filozófiai értekezés.

Eredeti holland regény népszerű angol mintára

HANUSKA HEDVIG

angol–holland, III. évf.

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

TÖRŐ KRISZTINA, egyetemi oktató,

*Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Nederlandisztikai Intézet*

Az összehasonlító irodalomtudomány fontos szerepet játszik a különböző nyelvek irodalmának megismerésében is. A 18. századi angol és holland modern regény (pontosabban ennek alkategóriája, a levélregény) is összevethető Samuel Richardson *Pamela*, *Clarissa* és Betje Wolff-Aagje Deken *Sara Burgerhart* című regényeinek felhasználásával. Az elemzés során fény derül a két irodalom alkotásainak azonos aspektusaira, és arra is, hogy az azonos elemek mellett mégis dominánsan jelen van az eltérő angol és holland kulturális háttér.

Az összehasonlító elemzés célja a kérdés megválaszolása: mennyiben nevezhető eredeti nemzeti irodalomnak a Betje Wolff és Aagje Deken által alkotott *Sara Burgerhart*? A szerzőpáros műve előszavában nyomatékosítja a nemzeti irodalom művelésének fontosságát. A két szerző – saját elmondásuk alapján is – arra törekedett, hogy hűen ábrázolják a holland társadalmat, és hogy olyan szereplőket rajzoljanak, akikkel az olvasó a 18. századi Hollandiában találkozhatna.

Sara Burgerhart a korabeli holland polgári társadalmat, életet és mentalitást mutatja be, ami eltér az angol polgári rétegektől. A kulturális eltérés főként a főszereplő lányokról – mint ideális nőkről –, a szerelemről és a házasságról alkotott képekben jelenik meg. Ezek mellett döntő fontosságú a vallás kérdése is, hiszen Anglia és Hollandia vallási berendezkedése és megosztottsága merőben eltérő, és ez az eltérés markánsan jelentkezik az említett regényekben.

Az összehasonlító analízis bizonyítja, hogy a két holland szerzőnő sikerrel kombinálta a már létező népszerű angol műfajt és témát a korabeli holland sajátosságokkal. Sara Burgerhart tehát jelentős alkotás a holland regény kialakulásában és művelésében.

A prepozíciók szintaktico-szemantikai vizsgálata a francia nyelvben

HEGEDŰS KLÁRA

francia, V. évf.–magyar, IV. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

KELEMEN TIBORNÉ, egyetemi tanár,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Francia Tanszék

A dolgozat célja, hogy közelebről megvizsgálja és meghatározza a francia nyelv leírásának egy olyan fejezetét, amelyet eddig a nyelvtanokban nagyon nehezen tudtak elhelyezni, elsősorban azért, mert nem volt egységes álláspont a probléma nyelvészeti megközelítését illetően.

Bemutatva a prepozíciókra vonatkozó hagyományos szakirodalom hiányosságait, arra a következtetésre jutottunk – leginkább P. Cadiot munkássága nyomán –, hogy a prepozícióknak a megnyilatkozásokban betöltött jelentéstani szerepe sokkal lényegesebb, mint ahogy azt a nyelvtanok – sajnos még a legújabbak is – feltűntetik: a szövegtani kutatások ugyanis lehetővé teszik a szemantikai megközelítést, amely a strukturális poliszémia szerint osztályozza a prepozíciókat, a kontextusban betöltött szerepük függvényében.

Ezek alapján megállapítható, hogy még az ún. tartalmatlan prepozíciók is valójában nélkülözhetetlenek a jelentésben, nélkülük többnyire csak poliszém jelentéstani egységeket kapnánk.

Azáltal, hogy figyelmet szenteltünk a prepozíciók jelentéstani vizsgálatára, egyúttal közelebb kerülhetünk a prepozíciók használatának kérdésköréhez, s válaszokat kaphatunk olyan kérdésekre is, amelyek a nem anyanyelvi beszélőben merülnek fel egy-egy prepozíció használati körét illetően, így kontrasztív nyelvészeti szempontból is érdekes tanulságok vonhatók le.

*Der Weg de Individuation von dem
Ich bis zum Selbst is Hermann Hesses Demain*

HIBA GYÖRGY IFJ.

német, III. évf.

Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar

Témavezető:

V. SZABÓ LÁSZLÓ, egyetemi tanársegéd,

Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar,

Német Nyelv és Irodalom Tanszék

Viele bekannte Kritiker (Günter Baumann, Sigfried Unseld.usw.) haben sich schon mit Hermann Hesse befasst. Sie haben auch viele Interpretationen über „Demian“ geschrieben. Meine Analyse aber weicht in dem Sinne von ihren Interpretationen ab, dass sie um zwei Begriffe, um das Ich und das Selbst herumgeht. Durch die Entfaltung dieser Determinationen versucht diese Interpretation den Weg der Individuation dem Menschen näher zu bringen. Der Weg von der materiellen Welt des Ich bis zum Selbst führt durch schmerzliche Prozesse. Man kann leicht den Fehler begehen, sich „selbst“ und sein Ich als seine Persönlichkeit zu begreifen, obwohl diese Auffassung nur eine Vereinbarung unter den Menschen ist und im Dienste gesellschaftlichen Zusammenlebens steht. Diese Pseudowelt, wo schlechtes Gewissen und Beichte, Pflichten und Schuld, Elternhaus, usw. Existieren ist nur der die eine Teil der wirklichen welt. Die Gemeinde, in der das Individuum lebt akzeptiert nur die lichte, gute Hälfte der Welt, obwohl nicht nur das Gute, sondern auch das Böse eine Existenz hat. In der Person von Kromer kommt dieser böse Teil zum Vorschein. Die „Umwertung aller Werte“, führt zu der Erkenntnis, dass das Prinzip des Bösen nicht nur außer dem Menschen, sondern auch in ihm selbst existiere. Dieses bewusste Erleben des Schattens wirft die Notwendigkeit einer neuen Integration auf. Mit dem Wissen um Gott Abraxas, der das Gute und Böse in sich vereint, kann der Drang nach der Verselbstung einen Anfang nehmen. Die Erfahrung des kollektiven Unbewussten erleichtert die Integration der Psyche. Eine solche Figur, wie Pistorius verweist darauf. Die Selbstwerdung kann nur auf dem Weg der Amoralität erreicht werden, wenn dem Gesetz des (Hesse'schen) Eigenen gehorcht wird. So kann der Mensch den Hierogamos mit der Anima erleben. Heimat ist ja nur in dem Menschen oder nirgends. Mit der Integration der Totalität des Psychischen erfüllt sich die Botschaft des Selbst, die Einswerung der Seele.

Meine Analyse untersucht die Haltbarkeit dieses Zustandes, sie versucht zu deuten, ob die völlige Integration der Psyche möglich ist. Meine Frage war, wie man sich selbst kennenlernen und akzeptieren kann. Bei dieser Arbeit stützte ich mich auf die Interpretationen C.G. Jungs, indem ich versuchte, die von ihm verwendeten Begriffe zu erklären. Meine Methode war jedoch viel mehr eine kontextuelle Analyse als eine Verwicklung in die Begriffe Jungs.

„Miért is mentem férjhez?” – A nő helyzete
Flaubert, Fontane és Maupassant műveiben

HORVÁTH ANDREA

francia, V. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

DR. LICHTMANN TAMÁS,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Germanisztikai Intézet

SZABÓ ANNA, egyetemi docens,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Francia Tanszék

A 19. században a polgárság eszméi és érdekei szerint átalakította az egész társadalmat.

Ebben az időszakban a polgári származású nők helyzete ellentmondásos: harcolnak szabadságukért és egyenlőségükért, ugyanakkor nemükre hivatkozva kizárják őket mindenből. Ez a korszak számos irodalmi művet alkotott, amelyek a nem (genre, Geschlecht) problematikáját és az abból származó elmentéteket kérdőjelezték meg és próbáltak válaszokat keresni rá. A realizmus képviselőinél a házasság kérdése nagy szerepet kapott, s Flaubert, Fontane és Maupassant művei témájaként választotta a nő és a férfi egész életre szóló kapcsolatát. Regényeik Emma, Effi és Jeanne életét mutatják be, akik hozzámennek az első férjhez, s életük sivár és monoton események láncolatává válik. A fiatal asszonyok nem tudják a rájuk szabott sorsot elfogadni, s így egyetlen megoldásként a házasságtörés kínálkozik. A nemükre vonatkozó iratlan szabályok miatt nem hozhatnak döntést saját életükről, a házasságukból való kilépés lehetetlen számukra. Válaszhoz csak a férfi ragaszkodhat, a nő nem. Ezen törvények védelmezői úgy vélték, hogy a szabályok a nemek közötti alapvető különbségekből jogosnak bizonyulnak. Ezért volt kudarcra ítélt Emma, Effi és Jeanne sorsa? Nem volt lehetőségük, hogy más utat válasszanak? A kor törvényei vagy saját maguk áldozataivá váltak?

A szexualitás, a női vágyak és nemi szerepcserék a 19. században a nemi karakterek diskurzusához tartozott. Ebben a korszakban a polgári származású nők számára a szexuális vágyakozás nem volt engedélyezett. Emma és Effi mégis a házasságtörés útját választja, s a törvények áthágása következményeként a társadalom kutasztja őket. Felszínre törő vágyaikkal vételenek a férfiak világa ellen, bűnös asszonyokká válnak, mert megsértették a 19. század polgári erkölcsét.

A dolgozatomban a felvetett kérdéseket és problémákat szeretném megvizsgálni Flaubert és Fontane művében, majd a flaubert-i tanítvány, Maupassant hősnőjének sorsával zárom az összehasonlítást.

*Versuch einer Analyse der deontischen und
epistemischen Modalverben anhand von deutschen
Predigten Meister Eckharts und Martin Luthers*

HORVÁTH KATALIN

német, V. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. MANHERZ KÁROLY, egyetemi tanár,

*Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Germanisztikai Intézet*

Gegenstand der Analyse war der deontische und der epistemische Gebrauch der deutschen Modalverben, bzw. die Herausbildung und Grammatikalisierung des epistemischen Systems.

Als Korpus für die diachrone Untersuchung wurden deutschsprachige Predigten von Meister Eckhart aus dem frühen 14. Jh. und von Martin Luther aus dem Jahre 1525 gewählt.

Die auf einem theoretischen Exkurs und der Makroanalyse der Belege folgende detaillierte Analyse hat gezeigt, daß bei Eckhart erst die Anfänge der Herausbildung der epistemischen Lesart bezeugt sind: Es gibt bei ihm keine eindeutig epistemischen Verwendungen, jedoch können einige Fälle als Berührungspunkte und Übergangsmöglichkeiten zwischen dem deontischen und dem noch nicht grammatikalisierten epistemischen System betrachtet werden.

Zweihundert Jahre später war der Prozeß der Grammatikalisierung der epistemischen Modalverben weiter vorangeschritten: Bei Luther kommen alle sechs Modalverben epistemisch vor.

Die Analyse von Luthers Predigten hat die Hypothese weitgehend bestätigt, daß die Modalverben im 16. Jh. schon über eine epistemische Bedeutung verfügten. Die Belege aus Eckharts Predigten widersprechen jedoch der Annahme, daß epistemische Modalverben bereits im Althochdeutschen belegt werden können. Darüber hinaus ist die wichtigste Leistung der vorliegenden Untersuchung, daß sie Strukturen von Eckhart hervorhebt und analysiert, die potentielle Ausgangspunkte für die Grammatikalisierung der epistemischen Verwendungen sind.

Sound and Meaning in Poetry

HURLEY, MICHAEL D.

University of Cambridge, United Kingdom

The paper will begin with a brief over-view of traditional approaches to sound symbolism, from Plato to Saussure. These views will be set against the results of recent studies in psycholinguistics. The nature of meaning in poetry will then be considered with reference to the competing critical philosophies of Yvor Winters and Basil Bunting, the former positing that poetry is, in the final analysis, a statement and as such ultimately bound by the strictures of prose: the latter arguing that poetry is, first and foremost, sound, and therefore more appropriately considered as music.

I will argue that though poetry shares many characteristics of music and of prose, it is *qualitatively* different from both. In everyday communication, language is limpid and, therefore, (relatively) neutral because it is subject to an act of almost simultaneous processing in the brain from signifier to signified, from language to meaning. Poetry tends to retard that process because clarity is ultimately subordinated to felicity of phrasing and considerations of connotation: and, to his end, sound is foregrounded through the manipulation of form, metre, diction and other phonetic parallelism. That is to say, language is 'defamiliarized': and as such, the (normally neutral) phonetic elements become pronounced. Recent studies in psycholinguistics suggest that material sound-say, the crashing of a wave- and 'speech sound' are processed through different neural pathways in the brain. Poetry, however, effectively reclaims sound from speech. The phonetic ingredients of the words become much more than arbitrary semantic markers: we hear as well as imagine the crashing wave: and our hearing is coterminous and bound up with our imagining. Exceeding Eliot's test for good poetry that it can 'communicate before it is understood', the auditory impression is, to quote Heaney out of context, 'both the door and what came through it'. The paper will end with an illustration of this argument by a close reading of a passage from Hopkins's poetry.

*Illness and Family Romance:
Key Motifs in Charlotte Brontë's Three Novels*

JAKAB ENIKŐ

angol–magyar, V. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. SÉLLEI NÓRA, egyetemi adjunktus,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Angol–Amerikai Intézet

The subject of my study is the key motif of illness emerging in the *oeuvre* of Charlotte Brontë. I am focussing on her three major novels, *Jane Eyre*, *Shirley* and *Villette*, since they handle this theme the most explicitly and they also display a recurring motif of illness – also combined with issues such as family romance and religion. The angle of my investigation is basically feminist, and I rely mostly on feminist literary criticism, although I also make use of psychological and sociological approaches to support my arguments.

The line of my argument is that the key motif of illness is associated with similar themes all throughout the three novels: orphanhood, confinement and escape, the link between mothering and nursing. I also aim to look at the relationship between the (female) patient and the (male) doctor and how it brings questions of power into play, and, moreover, I will point out a parallel between the role of a priest and that of a doctor as they are represented in Brontë's novels. On the plot level this key motif surfaces at a crucial point when the heroine falls ill, and during her recovery she encounters her family and comes to her 'inheritance'.

I am also analysing how disease can be seen as a special means of communication or 'body language' for women, and what the poetics of illness may represent in each of the texts. Apart from that, I am investigating the imagery accompanying these parts of the texts and how certain symbols – like the moon, nature, the storm and water imagery – though present in each of the texts, are varied and how their implications change.

I will argue that the outcome of this pattern proves less of a solution: while *Jane Eyre's* coming to inheritance is truly reassuring, and *Caroline Helstone* in *Shirley*, encountering her mother, is able to gain a new identity, *Villette's* *Lucy Snowe* remains an exile, entrapped in her 'nervous narrative'.

Katakhetikus világ, világtudat és elbeszélés mód
Borisz Pilnyak Pétervári elbeszélés című művében

KASZA ÉVA

orosz nyelv és irodalom, V. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. JAGUSZTIN LÁSZLÓ, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Szláv Filológiai Intézet

Borisz Pilnyakot (1894–1941) a forradalom enciklopédistájaként emlegeti az irodalomtudomány. Ő a forradalmat mint folyamatot ábrázolta műveiben, tehát nem annak ideológiáját, hanem valóságait, világait, világtudatait igyekezett érzékeltetni. Pétervári elbeszélés című művét 1921-ben írta. Kutatásom célja az eddig magyar műfordításban meg nem jelent művének tanulmányozása, valamint az, hogy rámutassak a pilnyaki irodalom sajátosságaira, egyediségére az orosz irodalmon belül.

Munkámban nagyrészt a korpuszanalízis módszerét alkalmaztam, ugyanakkor más szövegeket is felhasználtam az elemzés során.

Pilnyak azért híres és hírhedt az orosz irodalomban, mert új jelentésképző eljárásokkal kísérletezett. Ennek egyike a szemantikus operátor használata, amelyet ő az epikában alkalmazott. Ennek a módszernek az a lényege, hogy az ismételt szókapcsolatok vagy mondatok az egyes történetek halmazáiból a velük kapcsolatba hozható részeket egy magasabb (szemantikai, jelentéses, transzhistorikus, esszenciális) szinten egy közös jelentéses egységbe szervezi. Ezáltal a kronotopikus, a perszonális és a kauzális rendezetlen világ egy magasabb, vagyis az elbeszélte történet feletti szinten rendezetté válik. Pilnyak uralkodó stílusa az, hogy úgynevezett szemantikus világokkal, vagyis feszültséges, konfliktusos, kollíziós szöveg-világokkal dolgozik.

Katakhetisz alatt tágabb értelemben bármilyen strukturális képződményt értünk, ami ellentmondáson alapul. Így bármilyen avantgárd művészet domináló rendszerszervező elve lehet: ilyen alapon érdemes Borisz Pilnyak Pétervári elbeszélés című művében az ismétlést mint katakhetiszszet vizsgálni.

*Bolesław Prus és Lev Tolsztoj a gyötrelmes szerelemről.
A bábu és az Anna Karenina egye
jelentéseinek összevetése*

KATONA TÍMEA

lengyel, V. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

PROF. DR. HABIL. D. MOLNÁR ISTVÁN, tanszékvezető,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Lengyel Tanszék

A lengyel Bolesław Prus és az orosz Lev Tolsztoj életművének összevetése az összehasonlító irodalomkutatás egyik kedvenc témája, de tudomásom szerint a dolgozatban foglalt kérdéskörrel a kutatók még nem foglalkoztak részletesen.

A megújulóban lévő összehasonlítás egyik kulcsfogalma – Bojtár Endre szerint – az irodalomköziség, ami azt jelenti, hogy kontextusokat kell létrehozni olyan irodalmak különböző jelenségei között, amelyek valaminő módon természetes kapcsolatban vannak egymással. Fried István két területet emel ki, amelyek az irodalomköziség természetes terepét képezik: a történelmi sorsközösség által egymás mellé, egy areába kényszerített irodalmak areális összehasonlítását, és a kultúrák kereszteződési pontján, határterületein létrejött jelenségek összehasonlítását.

Ebben a dolgozatban két, a történelmi sorsközösség által egymás mellé kényszerített nemzet XIX. századi irodalmának egy-egy piciny szeletét hasonlítom össze: két hagyományos realista regény ábrázolt világának az író mondandója, illetve a művek jelentései szempontjából fontos elemeire koncentrálni.

Kutatásaimat nemcsak itthon végeztem, hanem Lengyelországban is, hogy biztosabban megtudjam, írtak-e lengyel szerzők a kitűzött témáról. Megfigyeléseim arról tanúskodnak, hogy a regényekben ábrázolt világok közt (főleg a szerelmi szálak tekintetében) sok hasonlóság mutatkozik. A főhősök mindkét regényben szerelem nélkül házasodnak össze, majd a boldogtalan házasságért olyan embereknel keresnek vigaszt, akik szerelmükre méltatlanok. Találtam olyan motívumokat, amelyek mindkét regényben előfordulnak, pl.: vasút, álom, lóverseny, a szenvedés és a halál motívuma.

Összevetésem kiindulási alapját a regények fő jelentésrétegét magukban foglaló címek adják.

*Semantische Analyse der Binäropposition ‚Leben-Tod‘
in Friederike Mayröckers
„mein Herz, mein Zimmer, mein Name“*

KECSKEMÉTI NÓRA

német–angol, IV.évf.

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Témavezető:

NÁDUDVARI GABRIELLA, főiskolai tanársegéd,

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar,

Német Nyelv és Irodalom Tanszék

Die vorliegende Studie dient als eine bescheidene Ergänzung zu den Forschungsarbeiten, die bisher zum Werk „mein Herz, mein Zimmer, mein Name“ vorliegen, und zugleich ein Gegengewicht zu den psychoanalytisch orientierten Forschungen, in denen vieles durch den Einsatz der freudschen Traumdeutung auf die traumähnliche Struktur des zu untersuchenden Korpus reduziert worden ist. Von einer psychoanalytischen Diskurstheorie ausgehend verfolgt die Arbeit das Ziel, die Ergebnisse der diesbezüglichen Recherchen mit den Ergebnissen einer semiotischen Diskursanalyse zu amalgamieren. Der Titel des vorgelegten Aufsatzes signalisiert einerseits den wichtigsten Akzent, der die globale Struktur der Arbeit bestimmt, andererseits zeugt er davon, dass hier nur ein Teilgebiet diskutiert werden kann, das ohne die Besprechung der Intertextualität nur „ein schemenhafter Kohlenentwurf“ bleibt.

Das erste Kapitel widmet sich den textkonstituierenden Verfahren des Romans, wobei auch auf die Funktion der sieben Gesprächsteilnehmer eingegangen wird. Als zweiter Schritt im Rahmen einer semantischen Analyse erfolgt im Kapitel 2 die Untersuchung der Binäropposition ‚Leben-Tod‘, indem man sich auf sehr prägnante Sememe oder Sememgruppen konzentriert. Zunächst werden die Blumenamen diskutiert, in denen beide zu untersuchenden kontextuellen Seme aktualisiert werden können, je nach dem, welcher Person, in was für einem Kontext sie zuzuordnen sind. Die zweite inhaltliche Einheit des zweiten Kapitels geht der Frage nach, ob der akzentuierte Problemkomplex auch im Wortfeld ‚Tiere‘ exakt zu behandeln ist. In der Folgeeinheit erhält man einen Einblick in den semantischen Funktionswandel der Körper- und körpereigenen Teile. Nicht weniger relevant erscheinen die Verkehrsmittel als Implikationsmöglichkeiten der Leben-Tod-Opposition. An diesem Punkt soll bemerkt werden, dass die Gesprächsteilnehmer, d.h. die Ich-Artikulationen der Erzählerinstanz bei der Untersuchung miteinbezogen werden. Das dritte Kapitel der Arbeit eröffnet das Terrain psychologisch orientierter Ansätze. Die vorliegende Abhandlung versucht die Umwertungsmöglichkeit eines theoretischen Herangehens zu suggerieren und vielleicht eine neue Perspektive einzunehmen.

A bosszú-motívum szubverziója
John Marston The Malcontent című drámájában

KELEMEN CSILLA

angol, IV. évf.–Európa-tanulmányok, I. évf.
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. KISS ATTILA, tanszékvezető egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol–Amerikai Intézet

A reneszánsz korában született tragédiák színpadra vitték a középkor és a felvilágosodás világgépének összeütközéséből létrejött bizonytalan és vitatott ismeretelméleti kérdéseket, de csak kevés, mert dacolni a politikai és vallásos intézmények azon törekvéseivel, melyek az isteni tekintély újbóli megszilárdítására irányultak azzal a céllal, hogy legitimálják a fennálló erőviszonyokat az ideológia segítségével. A dolgozat ennek az ismeretelméleti válságnak egyik reprezentatív termékét, John Marston *The Malcontent* című darabját elemzi kulturális materialista megközelítésből, és vizsgálatának tárgyát képezi mind a műfaji, mind az ideológiai szubverzió. Az elemzés a darabot szubvertált bosszútragédiának tekinti, és a bosszúdekórummal való összehasonlítás alapján úgy találja, hogy a műfaj szubverziója szoros kapcsolatban áll a korabeli intézményes ideológiai manipuláció leleplezésével. Eme ideológiai dominancia felismerése rejtve tagadja a politikai és vallási doktrínákat, míg úgy tűnik, hogy a dráma nyíltan az isteni gondviselés szerepét dicsőíti. A bosszú-motívum elemei torzítva jelennek meg a szubverzív tartalomnak megfelelően: közelebről szemügyre véve az isteni gondviselés mint üres drámai konvenció nem kap szerepet a dráma világában. A politikai megfontolások előtérbe kerülnek az igazságosság kereséséhez képest, és a bosszú-motívum megfosztatik a Bosszú szenvedélyétől. A dolgozat kiemeli az új funkciókat, mellyel a szerző felruhazza a nyelvet: a szavak a valótlán valóság és hamis identitás építőköveivé válnak a dráma szubvertált világában. A metadramatikus dimenziót a hatalom kérdésének tekintetében taglalja az elemzés: miután Istent letaszították a tekintély/hatalom trónjáról, az ember veszi át a Mindenható helyét mint a legfelsőbb rendező-hatalom a dráma világában, s ezzel alternatív megoldást kínál arra a problémára, hogy megtöltsék az űrt, mely a középkori vallásos világgép aláadásával jött létre.

Die Masken und Rollen Else Lasker-Schülers

KISS RÉKA KATALIN

német, V. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. KOVÁCS KÁLMÁN, tanszékvezető egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Germanisztikai Intézet

Das Problem des Anders-Seins ist heutzutage wieder von brennender Wichtigkeit, deshalb kann die Erscheinung Else Lasker-Schülers heute Aktualität gewinnen. Die jüdisch-deutsche Dichterin Else Lasker-Schüler war aus mehreren Gründen eine Außenseiterin ihres Zeitalters. Warum? Sie war erstens eine Frau, zweitens von Geburt an Jüdin, drittens sie dichtete. Sie war eine Frau, die in jeder Hinsicht einen ungewöhnlichen Weg wählte. Sie begann ihre Laufbahn als eine bürgerliche Frau, als eine assimilierte Jüdin, und sie wechselte plötzlich dieses Leben mit einem antibürgerlichen, provokativen Weg einer Bohémienne. Dieser Wechsel übte eine tiefe Wirkung auf ihr literarisches Werk aus: als die Autorin ein exzentrisches, bohemhaftes Leben in Berlin zu führen begann, entstand zu gleicher Zeit ihre eigene, poetische Mythologie, mit Legenden, Bildern und vor allem: mit der orientalischen Identifikationsfiguren des lyrischen Ichs, was von zentraler Wichtigkeit ist. Die Erscheinung der Identifikationsfiguren ist zweiseitig: die Dichterin hat ihre Phantasiegestalten in ihrem Leben selbst verwirklicht und erlebt. Ich untersuche in meiner Arbeit diese Erscheinung, in der den Leitfaden die folgenden bilden.

- Die imaginierte Identität: ein seltsames Weibsbild. Ein wichtiger Zusammenhang zwischen der empirischen Autorin und der von ihr geschaffenen literarischen Gestalten, die durch ein Portrait der Dichterin besser deutbar sind.
- Androgynität bei Else Lasker-Schüler. Die Autorin hatte zwei, die Androgynität kennzeichnenden Identifikationsfiguren im Werk: die Prinzessin Tino von Bagdad und Jussuf, der Prinz von Theben.
- Die These einer weiblich geprägten Ästhetik (mit der Begründung von Ansichten von Luce Irigaray, Renate Lachmann und Sonja M. Hedgepeth) und die weibliche literarische Blickrichtung Else Lasker-Schülers.
- Die Masken Else Lasker-Schülers und ihrer literarischen Gestalten. Die Masken als Mittel der Verkleidung und als Mittel der Selbstverwirklichung, also auf der Suche nach der Identität.
- Der Einfluss der jüdischer Herkunft der Dichterin auf ihr Werk. Judentum als Außenseitertum – und als Auserwähltssein. Imaginäre Stätte der Zuflucht.

*Mysterium Iniquitatis. A Sátán alakjának értelmezése
Dante és átértelmezése Carducci költészetében*

KISS TIBOR SÁNDOR

olasz, IV. évf.–művelődési menedzser, II. évf.
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

DR. HABIL. MADARÁSZ IMRE, tanszékvezető egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Olasz Tanszék

DR. KRAKOMPERGER ZOLTÁN,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Filozófia Tanszék

Az európai kultúrkörök mindig is sajátos jelensége volt a gonoszság, vagy ha úgy tetszik a sátániség élménye, mely évszázadokon keresztül képes volt fennmaradni és az emberek életét, gondolkodásmódját valamilyen módon befolyásolni. Tanulmányomban a mindenkori keresztény teológia hagyományaira, valamint a Biblia ilyen jellegű kijelentéseire próbáltam támaszkodni, s alakjában nem az emberi félelmek, benső ellentmondások mintegy a kozmoszba való kivételését látni, hanem a Bukott Angyal tragikus, kísértő végzetét. A Szentírásban a sátánra vonatkozó részek jobbára félreértelmezésekre adhatnak okot, ami igen szerencsés háttér egy ilyen jellegű munka elkészítéséhez.

A munka első részében a hivatalos teológiai álláspontot próbáltam összegezni, majd annak fényében értelmezni az Isteni Színjáték, mint a középkori világ legmagasabb szintű költői kifejeződése által megjelenített „diabolos” eszmeiségét, szimbolikus értelmének magyarázatát. Az itt talált felettébb érdekes vonatkozások ellenpontjaként igyekeztem azután Carducci Himnusz a Sátánhoz című költeményét vizsgálni, amely újból egy sor érdekes kérdést vetett felszínre, s a középkori világrendhez képest a káosz elszabadulásának képzetét erősítette fel bennem. Vajon képesek vagyunk-e ma az Ellenfél meszterkedésein átlátni, amely a Teremtés eredendő értékeit visszajukra fordítani áhítozik?

*A nyomozó olvas – az olvasó nyomoz.
Irodalomelméletek a klasszikus angolszász krimikben
és más detektívtörténetekben*

KLAPCSIK SÁNDOR

angol, IV. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

KALMÁR GYÖRGY, egyetemi tanársegéd,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol–Amerikai Intézet

Dolgozatom a krimi néhány opuszát vizsgálja. Abból a műfajból válogat, amit oly sokan olvasnak, és oly sokan lenéznek. Szórakoztató irodalom? Félművészet? Meglehet. De mégiscsak valamiféle irodalomról, szövegekről van szó. Márpedig akkor többféleképpen olvashatóak. Talán úgy is, hogy csupán felületes élvezetet lelünk bennük.

Én viszont irodalomelméleti szempontból közelítettem meg őket. Azt kerestem, milyen ismeretelméleti módszerrel dolgoznak a nyomozók. Munkájuk közben hasonló kérdésekkel találkoznak szembe, mint a legelismertebb, legkomolyabb elméleti szakemberek. Létezik-e a Valóság? Ha igen, megismerhető-e? Mekkora a szubjektum szerepe a megismerésben?

Először megvizsgáltam a klasszikus paradigmát, amit Sherlock Holmes képvisel. A szavak = jelek elmélet alapján, mely szerint a nyelv egy mögöttes, titkos valóságot közvetít, sikerült párhuzamot találnom a jelközpontú irodalomfelfogások (formalizmus, strukturalizmus) és Conan Doyle hősének módszere között.

Ezek után más szerzőkre tér dolgozatom, akik ugyan feltehetőleg ismerték a hagyománnyá vált, a közönség és kritika által szentesített holmes-i modellt, de bátran el mertek térni tőle. Náluk más elméleteket tudtam felfedezni (pszichoanalitika, fenomenológia, stb.), melyek már másképp képzelik el az olvasást, mint a jelek, azaz szavak dekódolását.

Ezen nézetek különbségeiről szól a dolgozatom, anélkül, hogy bármelyik irányzat mellett állást foglalna. Persze, ha az esszémre tekintek, be kell vallanom: nem biztos, hogy művem teljesen pártatlanra sikeredett.

Dolgozatom a krimit vizsgálja. Azt a műfajt, amit oly sokan olvasnak, és oly sokan lenéznek. Szórakoztató irodalom? Félművészet? Meglehet. De mégiscsak irodalomról, szövegekről van szó. Márpedig akkor többféleképpen olvashatók. Úgy is, hogy csupán élvezetet keressünk bennük. Én viszont irodalomelméleti szempontból közelítettem meg őket.

*Jenseits der Tiger: Erotik und Kunst
in Thomas Manns Novelle Der Tod in Venedig*

KOMJÁTHY KATALIN

német, V. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BOGNÁR ZSUZSA, egyetemi adjunktus,

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Germanisztikai Intézet

Die Beschäftigung mit dem mann-männlichen Eros und ihrer Beziehung zu der Kunst ist ein relativ neues Gebiet der Literaturforschung, und eine nähere Untersuchung beweist, dass es sich hierbei nicht *nur* um eine Modeerscheinung, sondern auch um ein bislang – gewollt oder ungewollt – überangenes und ignoriertes, jedoch komplexes System von Stil- und Ausdrucksmitteln handelt. Während in den Vereinigten Staaten spezielle Fakultäten diese Thematik aufgreifen, umhüllt sie in Europa zumeist ein Schleier des Schweigens.

Diese Arbeit ist lediglich ein Versuch die bereits mehrfach zerlegte, wohl bekannteste Novelle des großen Thomas Mann aus der Perspektive der Homoerotik zu beleuchten. Es wird auf die These gebaut, dass Sexualität ein Kulturprodukt ist, oder mit anderen Worten: der *Terminus* fasst alles zusammen, was die gegebene Kultur mit Sex „macht“. In diesem Sinne ist der Gegenstand dieser Arbeit herauszufinden, was Thomas Mann mit Sex und Erotik in *Der Tod in Venedig* „macht“.

Der Ausgangspunkt dieser Analyse ist vor allem der Text selbst, der – wie der Leser bei einem näheren Blick feststellen wird – sich geradezu für eine solche Diskussion anbietet. Die Tiefen dieser Textebene werden dann in verschiedenen Kapiteln mit Hilfe der Philosophie, der Psychologie, und sogar der Soziologie ergründet. Es werden Fragen behandelt, wie die Legitimierungsmöglichkeiten und -probleme der homoerotischen literarischen Stimme bestimmter Kulturepochen, die Zerrissenheit des Künstlers im 20. Jahrhundert durch das antithetische Aufeinanderwirken philosophischer und psychologischer Systeme, und nicht zuletzt wird die Verantwortung des Lesers gegenüber einem Werk, dessen Komplexität größte Empathie und Aufmerksamkeit verlangt, betont.

*A XVIII. sz. második felének útleírása:
sokféleség és ellentmondásosság a műfaj poétikájában*

KOVÁCS ESZTER

francia–magyar, IV. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. PENKE OLGA, tanszékvezető egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Francia Nyelvi és Irodalmi Tanszék

Dolgozatom célja a XVIII. sz. második felében született útleírások poétikájának vizsgálata. Kutatási módszerem irodalmi értékű szövegek összehasonlító elemzése.

Bougainville *Világkörüli utazása* (*Voyage autour du monde*) a korszak nagy francia vállalkozása. Útja politikai és tudományos szempontból részben kudarc, a könyv azonban irodalmi siker. A szerző tudatos szépirodalmi törekvéssel írja át hajónaplóját, hogy Tahiti paradicsomi képével fogadja a közönséget. Bougainville elsődleges műfaji követelménynek az objektivitást tekinti, ezzel ellensúlyozza saját elragadtatását.

Diderot *Adalék Bougainville utazásához* c. filozófiai dialógusa (*Supplément au Voyage de Bougainville*) az utazási irodalomnak a filozófiára tett hatását szemlélteti. Az útleírás nem csak ihlet, de kiindulópont is egy társadalom filozófiai elképzeléséhez. Diderot a saját gondolatai szerint viszi tovább Tahiti leírását. Újszerűségével, merészségével utat nyit az egzotikumnak az irodalomban.

Diderot *Hollandiai utazása* kulcsszöveg a útleírásokhoz. Rövid *Bévezetése* rendszerező, összefoglaló értékű módszertani szöveg a műfajról. A művet csak érdekesebbé teszi, hogy nem a felépített módszer alkalmazása. A *Hollandiai utazás* befejezetlen, több esetben hibás vagy idejétmúlt adatokat merít más munkákból, kidolgozottsága változó. Ezáltal azonban láthatjuk, miként áll ellentétben poétika és írói gyakorlat.

Az útleírás irodalom és tudomány, irodalom és történetírás határán mozog. Dolgozatom rámutat arra, hogy számos formát ölthet, folyamatosan változik más irodalmi műfajok hatására, a közönség igényei és a szerzőknek a műfajról alkotott koncepciói szerint. Poétikáját csak belső ellentmondásaiban ragadhatjuk meg. Irodalmisága tudatos, szépirodalmi igényű alkotói munkából fakad.

Egy XVIII. századi német színházi „tanfolyam”

KOVÁCS ESZTER

német–orosz, II évf.

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár

Témavezető:

TAR NÓRA, gyakornok,

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár

A Nagyszebenben megjelent és egyetlen évfolyamra (az 1778-as évre) terjedő német nyelvű színházi lap, a *Theatral Wochenblatt* annyira a közönségre orientált szövegeket tartalmaz, hogy valósággal kínálkozik nevelői jellegének tanulmányozása. Szerzői színházhoz értő közönséget kívántak kialakítani a Szebenben előadott művek megnevezésével és kritikai természetű értelmezésük közlésével, a társulat híreinek, sőt színházi tárgyú verseknek a közreadásával. Miközben a tanulmány áttekinti a rövid életű kiadvány (egyébként sajtótörténeti unikum) esztétikai–pszichológiai–drámatörténeti–színházelméleti vonatkozásait, a sokféleségben a színészirok szándékát tartja leginkább szem előtt: dialógusban lenni a színházlátogatókkal, megnyerni az erdélyi főváros közönségét a színház ügyének.

*'Resisting' the "Cosmo Girl": Shifting Reader Positions
as Motives of Identity Construction*

KÓSZEGI EDIT

angol, IV. évf.

Szegedi Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BARÁT ERZSÉBET, egyetemi adjunktus,

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

This paper seeks to analyze femininity as it is represented through the construction of "Cosmo Girl" in the Hungarian version of *Cosmopolitan*, one of the most popular consumer magazines for young middle-class women in the 1990s. My analysis is that of audience reception. In a case study I will show how my informant, Gabi interprets the fictionalized "Cosmo Girl" identity and, at the same time, her own identity in relation to the magazine. I will argue that her reading is the result of a constant negotiation between herself and what she thinks is imposed on her by the magazine. In other words, the interpretation she produces emerges as the result of this 'internal' process of negotiation between different 'selves', different identities of Gabi. That is, none is more 'genuine' or 'authentic' a self than the other, but one could be more dominant than the other at a given point of time.

I will argue that, although Gabi is not totally internalized by the text of the magazine, her reading can only be partially resisting. In other words, she is aware that she is manipulated by the text, she cannot escape her anxiety as the result of the magazine's strategy of involvement. Consequently, her reading is a constant alternation between submission to the message of the text and an alienation from it. She is engaged in a kind of ambivalent reading, an active process which cannot gain full potential to resist because it is distracted by the image building strategy of the magazine.

By analysing the interview with Gabi I would also like to justify my claim that though female anxieties are there, this particular magazine is only a means to reinforce these anxieties, rather than provide a textual site to undermine them.

Az uralkodó ideológiát valóságként feltüntetni próbáló elkerülési stratégiák egy politikai beszéd szövegében

KRIZSÁN ATTILA

amerikanisztika, III. évf.–magyar, IV. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BARÁT ERZSÉBET PhD, egyetemi adjunktus,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol–Amerikai Intézet

Dolgozatom egy politikai beszéd írott szövegét alkotó beszédmódok társadalmi vonatkozásainak tárgyalása, melyben megkísérlem felfedni az uralkodó ideológia elrejtésének tényét a beszéd során működő diskurzusokban, illetve azt, hogy ez a rejtőzés miként próbálja meg az uralkodó ideológiát „Valóság”-ként feltüntetni.

Elemzési módszereim a kritikai diskurzus elemzés módszerei, amelyeket Norman Fairclough dolgozott ki 1992-ben.

Nyelvészeti vizsgálódásaim a moduláris indexikalitás (Mühlhauser és Harré, 1990) elméletére alapozva a szövegben található személyragokra és személyes névmásokra összpontosítanak, leírják az első és második személyek által kijelölt igék, illetve igei csoportok szemantikai mezijét, valamint megállapítják a beszélő általuk vállalt felelősségének mértékét. A harmadik személy kapcsán pedig felvázolom a szövegben alkalmazott „*elidegenítési*” szónoki stratégiákat és elemzem ezek legdirektebb előfordulásait. Ezen kívül meghatározom az ágens által az első és második személlyel indexelt igei csoportokon keresztül „*tett*” beszédaktusokat, valamint külön analizálom a beszélő identitás-csoportjait más (szintén a szöveg által alkotott) csoportokhoz képest kontrasztívan létrehozó szövegrészeket.

Célom a szöveg ideologikus természetének újrakonstruálása az általa/benne teremtett kategóriák, cselekvő csoportok, és ezek elhelyezkedésének feltérképezésén keresztül, illetve a velük kapcsolatos (a beszélő elkerülő stratégiáit jelző) kétértelműségek felfedése.

Végül (a dolgozat szövegének elemzése révén) levonom a következtetést, hogy bár minden diskurzív megjelenítés a saját mögöttes ideológiájának a megtestesítése, de a kritikai diskurzus léte nélkülözhetetlen, mert ellenáll az uralkodó ideológia hegemoniájának és biztosítja a foucault-i értelemben vett erőviszonyok/hatalom állandó mozgását és újra-closzálását egy esetlegesen kevésbé egyenlőtlen elrendezés irányába.

Das Verhältnis zwischen Literatur und Leben in Max Frischs Erzählung 'Montauk'

KUTI JUDIT

német szak, IV. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

ZALÁN PÉTER, egyetemi adjunktus,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Német Nyelvű Irodalmak Tanszéke

In meiner Arbeit befasse ich mich mit Max Frischs 1975 erschienenen Erzählung, ‚Montauk‘. Ausgehend von Madeleine Salzmanns Ansätzen wird diese Erzählung als eine Autobiographie aufgefasst. Der Literarisierungsprozeß, der bei der Umsetzung des Lebens als Wahrheitsmaterial in Literatur erfolgt, wird vom Frisch im Werk auch reflektiert.

Hinsichtlich dieses Themas wird einerseits die Grundlage des authentischen Schreibens, die wahrhaftige Gegenwarts- und Ich-Wahrnehmung thematisiert, andererseits die Frage, ob die Realität mit sprachlichen Mitteln auszudrücken ist. Der erste Teil der Arbeit behandelt diese Fragen durch die Analyse der Metaphorik. Ein Prozeß der Selbstfindung, der immer genaueren Selbstwahrnehmung, der hier erkennbar wird, ist auch in der Variabilität der Erzählformen ausgedrückt.

Der zweite Teil der Arbeit konzentriert sich darauf, wie der Erzähler durch den Gebrauch verschiedener Erzählformen erreicht, ein differenzierteres Bild von der Wirklichkeit, in diesem Fall von seinem Selbst, zu geben. In der Sekundärliteratur wird auf eine Tendenz im Gebrauch der Erzählformen hingewiesen. Es gibt jedoch Ausnahmen von dieser, die in der mir bekannten Sekundärliteratur kaum untersucht worden sind. Durch eine erzähltechnische Analyse können drei Unterscheidungskriterien festgestellt werden, mit deren Hilfe mehrere Erzählpositionen hinter dem Gebrauch der Ich- und Er-Erzählformen näher bestimmt werden können. Diese Erzählpositionen können als Komponenten einer Ich-Erzählform angesehen werden, welche, – auch die Ergebnisse des ersten Teils der Arbeit berücksichtigend – als die der Erzählung zugrundeliegende Erzählform betrachtet wird.

*A latin negyedik declinatio semlegesneműinek
problematikája.*

*A végszótag hosszúsága a sing. nom.-acc.-ban
és az alakok költői használata*

LÁSZLÓ LEVENTE

latin, IV. évf.–ógörög, II. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

ADAMIK BÉLA, egyetemi tanársegéd,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Latin Nyelvi és Irodalomtudományi Tanszék

A hagyományos nyelvtanok szerint a latin negyedik *declinatio* végződése *sing. nom.*-ban és *acc.*-ban – és elméletileg *voc.*-ban is – a hosszú *-u*. Ezzel szemben az indoeurópai alapnyelv kutatásai nyomán rövid *-u* hangot várnánk. Az ellentmondást eddig nem sikerült megnyugtatóan feloldani, ám egyes kutatók a hagyományos nyelvtanok megállapítását kétségbe vonták, mivel szerintük a végszótag kvantitása nem állapítható meg a metrikus szövegek alapján.

A latin *-u* hosszúságát a metrikus szövegek és az egykorú grammatikusi vélemények alapján lehet(ne) megállapítani. A grammatikusok véleménye azonban – a hosszúság mellett érvelők nagyobb száma ellenére – megoszlik, terminushasználatuk is pontatlan. A metrikus szövegek kis számuk és egymáshoz közeli keletkezési idejük ellenére mégis megmutatják, hogy a végszótagot a hagyománynak megfelelően hosszúnak kell vennünk. A szövegek vizsgálata azt is kideríti, hogy vannak olyan szöveghelyek, melyek esetében mindenfajta külső hatás (prozódiai nyúlás) kizárható.

A negyedik *declinatio* semlegesneműinek mellékalakjainak vizsgálatából kitűnnek az idetartozó szavak történetének bizonyos tanulságai. Az *-u* végződésű fő- és más végződésű mellékalakok használata közötti megkülönböztetést egyfajta költői hagyomány is irányítja. A költői hagyományt vizsgálva kideríthetőek a későbbi korok szóhasználatának bizonyos sajátosságai.

“Claiming Ownership Of That Freed Self”

LEHOTZKY BARBARA

angol–történelem, IV.évf.
Eszterházy Károly Főiskola

Témavezető:

DR. TARNÓC ANDRÁS, főiskolai adjunktus,
Eszterházy Károly Főiskola,
Amerikanisztika Tanszék

Black females have been regarded as stereotypical figures ever since this character appeared in American literature. This kind of schematic description includes the problem that black females are rather regarded as stereotypical images as opposed to their demand “to be recognized levelly human”. Through writing fiction, which is a kind of cultural construction of the self, the destruction of these distorted images is possible. The purpose of this thesis is to present how the black female identity is constructed by eliminating stereotypes in order to reach the level of acceptance as human being.

The applied methodology is comparative analysis of two contemporary feminist authors’ main characters: Sethe in Toni Morrison’s *Beloved* (1987) and Celie in Alice Walker’s *The Color Purple* (1982). The principle for the selection of works was the contrast of major problems the black females at different eras faced. These problems influenced and formed their identity.

To fulfill the attempt, I applied four points of analysis, which functions as constituents of identity as a wide category. According to Erik Erikson there are various types of identities applying to one person such as sexual-, ideological-, occupational identities (Carver 100).

1. The notion of “her-self” and the main characters’ relation to their direct community.

Both characters start from object status: harassment, brutality, lack of love, appreciation, education, and role models. The presence or absence of love is a defining factor.

2. Women by men. The relation(ship)s of the main characters to men

For black feminist writers the question of belonging is based on race, gender and class. In the two novels the male-image differs because of the conviction of the authors represent. Afrocentrist feminism is compared to womanism.

3. The notion of God in terms of the changes of the main characters’ God image.

The personalized, romantic God concept vs.the symbol of equivalence: gender-free, colorless God.

4. The cultural heritage of African-American s in terms of the links to African traditions

Deprivity of roots results the loss of identity. The importance of common past is stressed by various tools: ghost, spirits, the blues tradition, novel structure, introducing the notion of "rememory."

At the end both characters struggle for identity succeeded, however in a quite different way.

Sylvia Plath in 'Three Women'

LUČKAYOVÁ, ZUZANA

angol, II. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

PROF. DR. BÓKAY ANTAL, egyetemi tanár,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol Nyelvű Irodalmak és Kultúrák Tanszéke

GYURIS NORBERT, tanársegéd,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol Nyelvű Irodalmak és Kultúrák Tanszék

My essay deals with Sylvia Plath's long poem 'Three Women'. Plath was an American poet and writer, she died in 1962. Her most known novel *The Bell Jar* and a collection of poems in *Ariel* gained recognition only posthumously.

'Three Women' deals with a uniquely feminine experience, birth. The poem did not receive the attention it deserves, therefore a detailed analysis is in place in order to better understand it. In my essay I made a close commentary analyses of the whole poem as well as investigated links to the writer's life. I included other critics' views, in order to make the work more objective. My attempt was to provide insight by detailed analyses.

'Three women' deals with childbirth, yet neither does it idealize motherhood, nor attempts to trivialize the masculine position. Plath managed to apply language free of phallic symbols. In the poem she picked up a certain degree of autonomy as a woman. I want to prove that Plath succeeded to define motherhood objectively. By giving Voice to three different women, interpreting distinct perspectives on birth she achieved a specific yet general view on birth to seep through.

With 'Three Women' Plath found her voice as a woman writer. With this poem and her other works she contributed a great deal to literature. From her sometimes cruel poems and tragic life scenes we will be long time recovering.

With my work, I hope to have achieved coherence and provide a key to untangling 'Three Women'.

*Original oder Kopie? – Gay und Brecht:
ein typologischer Vergleich zweier Dramen*

LUKOVICS RITA

német–angol, III. évf.

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Témavezető:

PROPSZT ESZTER, főiskolai adjunktus,

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar,

Német Nyelv és Irodalom Tanszék

Die Arbeit hat sich die Aufgabe gestellt, parallele Züge zwischen zwei Bettleroperen der Weltliteratur aufzuzeigen. Dabei versucht sie die Frage zu beantworten, ob Brechts Dreigroschenoper nur eine gutgelungene Kopie der gayschen „Beggar’s Opera“ oder doch ein Originalwerk ist, für welches nur die Grundidee von Gay geliefert wurde.

Der Vergleich erstreckt sich über sechs Kapitel. In dem ersten Kapitel werden die Forschungsziele festgelegt und die angewandte Methode, das Sem-Suchverfahren, vorgestellt. Der zweite Teil rekonstruiert das soziokommunikative Bezugssystem der zwei Dramen. An dieser Stelle wird ein Kapitel herangeknüpft, in dem die Definition des „Dreigroschen-Soffes“ versucht wird. Im nächsten Abschnitt werden die wichtigsten Textstellen aufgelistet, die die für die thematische Konzeption beider Dramen zentrale Isotopie +[Korruption] konstituieren. Der darauffolgende Teil befasst sich, im Rahmen der Einzelanalyse, mit den Bühnfiguren als isotopiekonstitutiven Aktanten. Aufgrund der Unterschiede in der Figurenkonstellation werden dann die Unterschiede in der „Weltmodellbildung“ der zwei Autoren erörtert. Als Abschluss wird eine Antwort auf die eingangs gestellte Frage, „Original oder Kopie?“, versucht.

Rethinking the Ellison Canon: The Making and Literary Significance of Ralph Ellison's Juneteenth

MAKLÁRY GERGELY

angol nyelv és irodalom, IV. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. VIRÁGOS ZSOLT, egyetemi tanár,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Angol–Amerikai Intézet

The posthumous publication of *Juneteenth* by U.S. novelist Ralph Ellison (1914–1994) was one of the hottest publishing events of 1999 in the American literature industry, so much so that a summary of the official book launch was broadcast on CNN. Widely touted as the late writer's long-awaited second novel, *Juneteenth* is perhaps not unreasonably viewed as a qualified contestant for the title of "the Great American Novel", as the blurb on the back cover of the June 2000 paperback edition boldly declares. Premised on the assumption that the novel's publication may well provoke a major reassessment of Ellison's career, this paper basically aims to substantiate the reasons for the slight hesitancy voiced in the tentative statement that the book *seems* to dispel our image of Ellison as a one-novel author. More specifically, the following topics are addressed: dilemmas of authority and authenticity concerning the genesis of the novel; it's surprisingly mixed critical reception, ranging from enthusiastic calls for celebration to a few fiercely censorious reviews; the structural and thematic complexities of the plot, together with the portrayal of the two protagonists, as well as the fictional incorporation of musical and folklore elements; the myth of Lincoln the Great Emancipator as present in the book; and the influence of William Faulkner as literary precursor. Finally, as a means of wrapping up the whole argument, a kind of balance sheet is drawn up, which attempts to provide an overview of the most relevant findings. The paper then concludes with the assertion that *Juneteenth* is ultimately a stunning achievement, even if it constitutes only an undersized, and extensively edited, portion of the more than two thousand pages of unfinished manuscript that Ellison left behind. On the whole, the book is taken here to attest the viability of the author's original intention, which was presumably to create a sublime, all-encompassing literary representation of the unique richness of the African-American cultural experience.

*A hármás szemantikai mező részleges átfedései.
A posztavantgárd tárgyiassága.
Egy magyar szöveg ukrán adaptációja
orosz kontrollszöveg felhasználásával*

MANFRÉDI GABRIELLA

filozófia–orosz, V. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. HIMA GABRIELLA, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Orosz Irodalmi Tanszék

A dolgozatom két részből áll. Az első részét a Kosztolányi Kulcs című elbeszélés ukrán, valamint orosz fordítás vonatkozásában történő elemzés képi. Ezt követi az ukrán s az orosz fordítás.

Ahogy ez a címből is kiderül, az elemzés három alfejezetből áll. Az első alfejezetben megkísérlem feltárni a három szöveg szemantikai mezeinek az átfedhető területeit, s ugyanakkor az eltérés pontjait is. E kérdés keretein belül külön figyelmet szentelek a mozgást jelentő igék szemantikai háttérének s az ebből származott fordítási nehézségeinek. Hasonló módon s ugyanúgy a fordítás aspektusából elemezni próbálok a tér mint önálló szubsztancia kérdését, valamint a gesztusok szemantikáját.

Ami a cím második alcímeként szereplő 'A posztavantgárd tárgyiassága' kifejezést illetve egyfajta meghatározást illeti, ezzel az elbeszélői tónusát, azaz a végsőkig visszafogott, a-pszichologikus protokollstílusra fordítom a figyelmet, a történet tárgyiasság, poézismentes közlésére.

Befejezésül s a főcím harmadik alcím értelmében fölvetem (s megpróbálom megválaszolni) a dolgozatom központi kérdését. Az elemzésem során megkísérlem alátámasztani azon állásfoglalásomat, hogy egy lefordított szövegnél nem csupán a fordítás technikájának a kérdése, hanem ettől sokkalta összetettebb probléma áll fenn. Ez utóbbi vonatkozásában alkalmazom én az „adaptáció” kifejezést. Ugyanis itt arról van szó, hogy egy fordításnál mindig jel s a jel mögött rejtőzködő jelentéssel van dolgunk. Minden lefordított szöveg új jeleket hoz létre s ezzel egy új jelentérendszerrel produkál. Így hát tulajdonképpen (új) jel-produkcióról van szó, amelyben az eredeti szöveg a motiváció szerepet tölti be.

A lefordított novellát ukrán adaptációnak neveztem annak érdekében, hogy egyrészt megfelelő alapot biztosítsak, másrészt egyfajta teret nyújtsak az interperáló, valamint új jelentéseket produkáló fordításnak.

Frigyes Karinthy

MOHÁCSIK MARIANN

tanító, IV. évf.

Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar

Témavezető:

STEFÁN ILDIKÓ, főiskolai adjunktus,

Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar

In this paper a critical analysis of Karinthy's *Micimackó* translation is reported. The emphasis was on the translator's changes that deviate from the original novel to such an extent that they became distortions. The most significant distortions were classified into four different groups:

- 1.) omitted parts: There are parts, sentences in the original novel that cannot be found in the translated version at all. These sentences are organic parts of the original text.
- 2.) shortened parts: I listed the parts here that appear in Karinthy's translation "mutilated".
- 3.) inserted parts: The parts belonging to this group appear in both novels, but in the translated version they are interlarded with the translator's own attractive ideas.
- 4.) altered parts: This part of my analysis covers a considerable amount of Karinthy's alterations. The altered parts reflect the faithlessness of Karinthy's remarkable *Micimackó*.

Investigating the lined up examples the following conclusion can be drawn: Karinthy deprived the Hungarian readers of a really remarkable novel giving *Winnie-the-Pooh* a different interpretation. He laid stress upon his own talent instead of being humble towards the original text. A literary work is a native production mirroring native language and native mentality. The most important task of a translator is to convey the intention of the author, instead of pushing himself forward.

Milne's work was born in a given social and cultural milieu. Transforming a literary work into a foreign social, cultural and linguistic milieu may of course cause great dilemma for the translator; to translate the original text faithfully or to alter the original text more or less to achieve greater success. Karinthy's translation reflects the fact that he sacrificed Milne's work in the interest of his own popularity. The distortions resulted in a caricature that blocks up the message of *Winnie-the-Pooh*. The childish simplicity and its graceful way of thinking do not get to their main destination: to the children. Still, thousands of children read *Micimackó*, since this work – this deformed work – is a part of the literary education in Hungary. We are compelled to read Karinthy's translation. On the other hand we should pay attention to the fact that most people admire Karinthy's version of *Winnie-the-Pooh*.

In my opinion there should be another translation for everybody to choose.

*Enni kell, ennyi az egész – az anorexia nervosa
és a női identitás kapcsolata*

MOISE GABRIELLA

angol, IV. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

BÉNYEI TAMÁS, egyetemi docens,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Angol–Amerikai Intézet

Dolgozatom tárgyául Janice Galloway skót író *The Trick is to Keep Breathing* című regényét választottam. Az elemzés célja az anorexia nervosa (Joy Stone-nak, a regény főszereplőjének elhintett utalásokban felfedezhető pszichés rendellenessége) szerepének vizsgálata a szövegben, noha a regény sokkal nyilvánvalóbb, már-már hivalkodó módon utal Joy identitás-válságának skizofrén jellegére.

A szöveg alapos olvasása arra a következtetésre vezet, hogy Joy meghasadt tudata kivétel az őt körülvevő alakokra; mindegyikük Joy egy-egy hamis, vagy elutasítandó én-jét képviseli, amelyektől szükségszerűen megszabadul a történet folyamán. A kezdeti káosz, ha nem is nyilvánvaló módon, de egyetlen újjászületett Énben kulminál, minden addigi rákényszerített, fölöslegesen rárakódott szerepet maga mögött hagyva.

Ebben az önlebontási/önépítkezési folyamatban van segítségére anorexiája, mely az egyébként is kettős szálon futó és ironikus keretbe foglalt történetben nem pusztán a deformitás jelzésszerű képviselője (illetve a divat diktálta neurotikus megfelelési vágy következménye), de eszköz és fegyver is egyben. Az anorexia ugyanis Galloway regényében a tiltakozás médiuma a női test felé irányuló patriarchális társadalmi elnyomással szemben.

A regényben az anorexia motívuma számtalan tényezőhöz kapcsolódik: a legdominánsabb talán az anya-lány kapcsolat problematikája, az anya szükségzerű leküzdése az én fejlődési folyamatában, az anya archetipikus, terjenegs testétől való megszabadulás a végletekig fokozott éhezéssel; a test felett gyakorolt kizárólagos ellenőrző szerep kivívása; a test elsorvasztásával nyert láthatatlanság és nemlét, mely ugyanakkor magában foglalja egy más formában való létezés lehetőségét.

Die Faszination des ‚Zugleich‘

MOLNÁR KLÁRA

német, V. évf.

Debreceni Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BALKÁNYI MAGDOLNA, egyetemi adjunktus,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Germanisztikai Intézet

In dieser Arbeit möchte ich der Fragestellung auf den Grund gehen, wie sich die Zeit- und Raumerfahrung im multimedialen Theater infolge der Integration der Technik des Medienzeitalters verändert. Um diese Problematik darzustellen, muss man eine Beschreibung der allgemeinen ästhetischen Umstrukturierung des 20. Jahrhunderts vornehmen. Zur Veranschaulichung der Entwicklungen und der neuartigen Methoden der Kunstproduktion werden Beispiele aus der theatralischen Produktion angeführt. Die Folgen der Integration werden im weiteren aus dem Aspekt der veränderten Raum- und Zeitkonstellation und die dadurch entstehende veränderte Rezeptionsweise thematisiert.

Die Feststellungen werden durch die Analyse einer Aufführung veranschaulicht, zu diesem Zweck wird Robert Wilsons Werk „Death, Destruction & Detroit 3“ ausgewählt. (Aufgeführt im Juli 1999, in New York State Theater) Zur Analyse wird nicht nur das Erinnerungsvermögen, sondern auch eine Video-Aufzeichnung verwendet.

„Welche Möglichkeiten die neuen Medien immer bieten, werden von Wilson ergriffen und entweder selbst als theatrale Zeichen oder zur Produktion neuer theatralen Zeichen ausgebeutet.“ (Erika Fischer-Lichte: Die Verklärung des Körpers. Theater im Medienzeitalter. In: Erika Fischer-Lichte: Die Entdeckung des Zuschauers. Paradigmenwechsel auf dem Theater des 20. Jahrhunderts, Francke Verlag Tübingen-Basel 1997 S. 215)

The Tragic Derealized in Martin Amis's Money

NAGY KRISZTINA

angol, IV. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BÉNYEI TAMÁS, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol–Amerikai Intézet

The paper opens the analysis of Martin Amis's *Money* (1984), an emblematic late twentieth century novel in terms of the mythcriticist 'imperative', which claims literary works to be a highly sophisticated receptacle of archetypal imagery originating in some mythical condition of a transcendental signified, they call the real. As a result of this tentative approach, the paper elaborates a provisional framework in the novel for the tragic *mythos* as explained in Northrop Frye's *The Anatomy of Criticism*. Aware of the conceptual gravitation Aristotle's *Poetics* exerted over subsequent theories of the tragic, the paper continues by looking at various critical texts (such as the medieval view of the tragic, the effect of Hegelian dialectics on the tragic and in its adoption in New Marxist criticism) and measures them against the text of the novel, while also referring to the problematic condition of ideology recently in focus in psychoanalytic criticism.

In a conceptual shift, the paper explores the paradoxical relationship of signifier-signified, of lack and wish raised by such texts as Nietzsche's *Birth of Tragedy*, Roland Barthes's *Mythologies*, and by other postmodernist theories while simultaneously interpreting the novel in terms of the tragic as a literary extension of the primal lack experienced on a psychological level.

This point marks the final conceptual turn in the argument. Introducing Jean Baudrillard's notion of the *simulacrum*, the concluding argument interprets the postmodern society that John Self, the protagonist, inhabits, as a world of immanence and floating signifiers, where the distinction of truth and falsity, the principles of reality/truth/ideology become just one effect of perception. Accordingly, the paper revises the attributes of the tragic mode/*mythos* in the novel and claims that the principles of lack, want, necessity exceed/disrupt their boundaries in Self's commodity fetishist and pornographic world to the extent of making the tragic reading of Self's narrative impossible.

*A kifordított Don Juan-mítosz.
Prosper Mérimée Les ames du purgatoire című
novellájának elemzése*

NYIKOS JÚLIA

francia nyelv és irodalom, IV. évf.–összehasonlító irodalomtudomány, II. évf.
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. LŐRINSZKY ILDIKÓ, egyetemi adjunktus,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Francia Nyelv és Irodalom Tanszék

A Don Juan-mítosz egyik első romantikus változata Prosper Mérimée *Les ames du purgatoire* című novellája. Dolgozatom témája a francia szöveg elemzése a korábbi Don Juan-mítoszfeldolgozások tükrében.

Lényegi eltérés a klasszikus és a romantikus Don Juan között, hogy a tirsói alak, bár szolgálja – mint megszemélyesült lelkiismerete – egész életében követi őt, alapvetően magányos. A romantikus feldolgozásokban az úr–szolga viszony gyökeresen megváltozik. Fölmerül tehát a kérdés, Mérimée hogyan értelmezi újra a kísérő szerepkörét. A novella Csábítója, Don Garcia, előbb barátjának, majd bizonyos értelemben szolgájának fogadja Don Juant. Hogyan lesz az örök úrból szolga?

A mítosz nőalakjai is új megvilágításba kerülnek. A csoport egyetlenegy női szereplőben ölt testet, s megjelenik az eddig nem létező anya-figura is. A novella a tradicionális szerepek felcserélésével és a különböző szerepkörök összekapcsolásával szokatlan kontextusba helyezi a mitikus alakot.

Mérimée Don Juanja sematikus, arc és karakter nélküli figura; a par excellence Don Juan-i tettek, gesztusok, viselkedésmódok alakítják őt. Az olvasó e képek alapján klasszikus Don Juant vár, de a szöveg szereplője minduntalan kibújik a mítosz adta szerepek, korlátok alól.

A szöveg dekonstruálja a Don Juan-mítoszt, minden alkotóelemét kiragadja az eredeti jelentéséből. Ezen fragmentumok másképp, de újra összeállnak – eredményképp pedig a Tenorio- és a Marana-mítosz ötvözetét kapjuk.

*A boethiusi világmodell rekonstrukciója
Chaucer Troilus és Cressida című művében*

OPPELT CSABA

angol, IV. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

KOPÁR LILLA, egyetemi tanársegéd,

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Angol–Amerikai Intézet

Chaucer *Troilus and Criseyde* című versének elemzésekor a kritikai irodalom majd minden esetben megemlíti a hatodik századi neoplatonista filozófus és szenátor Boethius nevét, és annak legismertebb és egyben legegységülállóbb művét, *A Filozófia Vigasztalását*. Élesen megoszlanak a nézetek abban a kérdésben, hogy Boethius milyen formában és mértékben befolyásolta Chaucer versének alakulását. A legnagyobb vita a narratív témákat övezi. A dolgozat célja, hogy egy újabb megközelítéssel adjon választ olyan kérdésekre, melyekkel a korábbi elgondolások nem, vagy nem teljes körűen foglalkoztak. Az elemzés bizonyítani kívánja, hogy általános mintaként Boethius világmodellje található a narratíva felszíni struktúrája alatt. A narrátor viselkedésmintája is ezt a mintát követi, mindig tükrözi az aktuális narratív szituációt: Fortuna hatása alá kerülve, objektív és mindent tudó narrátorból szubjektív és bizonytalan narrátorra alakul át, aki fokozatosan közvetítő szerepet játszik szöveg és olvasó, történet és hallgatóság között. Úgy építi fel a narratívát, hogy felhívja figyelmünket arra az értékrendszerre, ami a jelentését adja, egyszersmind bátorítva minket annak átvételére. A karakterek is megváltoznak amint a narratív szituáció Providenciából Szerencsébe vált át, áldozatául esnek Fortuna változékonyságának azért, hogy előre elrendelt, és Providencia által előre tudott sorsukat beteljesítsék. Az epilógus nem töri meg a vers folytonosságát, inkább a narrátor saját utolsó véleményének ad hangot. Ez a vélemény Boethiust idézi, csakúgy, mint az általa közvetített üzenet, mely egyben a történet morális tanulsága is: ha átlátunk a halandó dolgok felhőjén, megpillanthatjuk az egyetlen igaz értéket az univerzumban: Istent.

Összehasonlító tanulmány
*Gustave Flaubert Un cœur simple és
Guy de Maupassant Une vie című művéről*

ÖSZI NÓRA

francia–magyar, III. évf.,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. LŐRINSZKY ILDIKÓ, egyetemi adjunktus,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Francia Nyelv és Irodalom Tanszék

A dolgozat a két 19. századi mű összehasonlító elemzését tűzte ki célul, melyeknek rokonsága már több tanulmány vizsgálódásának középpontjában állt. Most azonban azokra a szoros tematikai hasonlóságokra összpontosítunk, melyek a regény és a mese szövegében visszatérő motívumokként jelennek meg a két főhős nő élettörténetében. Ennek a motívumhálónak a vezérlő elvét a folyamatos behelyettesítésekben véltük felfedezni, melyeknek közös kiindulópontját eleve elrendelt és állandóan visszatérő veszteségek jellemzik – mind materiális, mind érzelmi téren.

Ezen behelyettesítésekből álló folyamatnak az egyes állomásait mutatjuk be, melyek valamilyen rögeszme, ragaszkodás kialakulásához vezetnek: Flaubert ezt a papagáj szimbólumával jeleníti meg, Maupassant pedig Jeanne minden vágyának szertefoszlásával képezi le. A folyamat körülírásához először is meghatároztuk az egyes gesztusok, térbeli mozgások, illetve a tárgyak mozgásának fontosságát, predesztinált jelenlétüket. Megállapítható, hogy ezek a teljes reményvesztés, az anyaghoz kötött és a szellemi, lelki pusztulás képzetét idézik fel.

A két mű pesszimizmusa még inkább kiteljesedik a Bernardin de Saint-Pierre Paul et Virginie című regényével való elengedhetetlen összevetés során, mégpedig a neveltetés, a vallás, a vallásosság, az egzotizmus és a fétisizmus megjelenésének tárgyalásakor. Mind Flaubert, mind Maupassant művében a 18. századi eszmékből való kiábrándultság tükröződik, mely az emberi lét mindenkorai keserűségét hangsúlyozza a művek szerkezetében állandóan érvényesített ciklikussággal.

*“Parents as Is Lovers Is Noh Parents ah all”:
Aspects of Motherhood in Marina Carr’s Plays*

PAPP KLAUDIA

angol, IV. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BERTHA CSILLA, egyetemi docens,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Angol–Amerikai Intézet

The feminism of Ireland’s leading woman playwright, Marina Carr, is often questioned by critics. Her dramatic treatment of the notion of motherhood in her plays *The Mai*, *Portia Coughlan*, and *By the Bog of Cats*, does, however, convey an undoubtedly feminist message. This study attempts to attest to the authenticity of this claim.

The theoretical introduction, by making use of a number of related ideas of feminist literary theory and criticism problematizing the notion of motherhood and other barely separable concepts, initiates and elaborates on such issues as aspects of maternity and marriage as institutions serving the maintenance of male control over women, the patriarchal deprivation of women from their subjective right of having control over their own bodies, the reduction of the function of the female body into that of a social and cultural marker, illegitimacy and the scapegoating of women, the significance of the symbolization of the mother-daughter relationship, and the impact of all these on the process of female identity construction.

The remaining three main sections investigate in what configurations the notion of maternity intertwines with the themes of marriage and female sexuality, that of suicide and the mythical overtone of the plays respectively. The first two units provide an all-pervasive exploration of the mostly unorthodox and non-conformist female characters’ alternative strategies, ranging from neglecting their maternal duties to radically deciding upon suicide, by means of which they manage to transgress or break free from the restrictive framework of those normative feminine role models, with special emphasis on that of maternity, which the patriarchal environment imposes upon them. The final section sets out as its objective the investigation of the subtextual presence of a mythical, feminine-maternal sphere existing parallel to the male-dominated social reality and manifesting itself as a strong feminine principle attributed to the landscapes into which Carr inserts her plays.

*Reading the Racialized Text:
Tony Kaye's "American History X"*

PAPP KRISZTINA

angol, IV. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. VIRÁGOS ZSOLT, egyetemi tanár,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol–Amerikai Intézet

One of the objectives of this paper is an attempt to provide a “road map” for dealing with, i.e., “reading,” one brand of mythicized discourse, the racialized text. The “text” in this study will be a movie that presents confrontational social situations prevalent in present-day American society. “American History X” is an American movie directed by Tony Kaye and released in 1998.

One of the questions problematized in connection with “American History X” is how the recipient or cultural consumer should be ready epistemologically and semiotically to be capable of understanding the logic and decoding the iconography of racialized discourse. It is also interesting to ponder how much a Hungarian viewer may comprehend from the implications and the messages that are encoded in the cinematic texture.

One cannot “read” another culture without learning to read its image banks. Thus for a better understanding of the essential aspects of cultural discourse it is necessary to explore the intricate interplay, primarily structural and semiotic, involving myth, ideology, iconology, and iconography. Thus another main objective of this study is an interdisciplinary exploration of the nature of specific cultural transactions through the integration of the selected aspects and angles mentioned. For this purpose I will sort out the relationship between myth, ideology and iconic representations. Whether the hypothesis of the *ideological* □ *mythical* □ *iconic* transition is valid will be tested in the analysis of “American History X,” which I consider to be a representative cultural example. My working assumption is that the viewer is capable of effectively “reading” this particular cinematic product, in this case a cultural and culturally conditioned racialized product (“text”), only if s/he is cognizant of the presence of the (most often hidden) components involved in racialized discourse and understands the structural and functional links operating in this type of discourse, as well as the nature of the two-way process of social myth-making.

*A szentimentális útleírás jellemző vonása
Mungo Park Utazások Afrika belső tartományaiban
című művében*

PERJÉS PAMÉLA

angol, V. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

MÁTHÉ LÁSZLÓ, doktorandusz,

*Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Anglisztika Tanszék*

Dolgozatom célja a szentimentális útleírás műfaji sajátosságainak a szemléltetése a nyugat-afrikai utazó, Mungo Park művén keresztül. A bevezetésben először a Niger folyóval – mely a felfedezők egyik fő úti célja volt – és a térség népeivel, államalakulataival foglalkozom. Az író életének, tevékenységének bemutatása után az európai – egyénre jellemző – és afrikai vonásokat vizsgálom az útleírás, valamint a szakirodalom felhasználásával.

A befejező rész a kutatás eredményének ismertetése, mely szerint Mungo Park – a műfaj korai képviselőjeként – újtóként lépett fel művével. A korabeli valamint a XIX. századi útleírásokkal ellentétben nem a tárgyilagos közlést, hanem az európai utazó és az afrikaiak nézőpontján keresztüli elbeszélést állítja középpontba.

A szerző egyrészt későbbi, ilyen fajta útírajzok jellegzetességeit teremtette meg, másrészt pedig a földrajz-, a történettudomány és az antropológia területén jelentőségre tett szert. A helyszínen összegyűjtött tudásanyagával nagyban hozzájárult az addig szinte felfedezetlen kontinens belsejének és az afrikai embereknek a jobb megismeréséhez.

Állatokkal kapcsolatos beszédfordulatok (orosz–magyar vonatkozások)

PETŐ ANDREA

angol, IV. évf.

Berzsényi Dániel Főiskola

Témavezető:

DR. JANKOVICS MÁRIA, főiskolai docens,

Berzsényi Dániel Főiskola,

Szláv Filológia Tanszék

Dolgozatom témájául a beszédfordulatokat választottam. Azért választottam éppen a beszédfordulatokat, mert véleményem szerint nagyon fontos szerepet töltenek be a nyelvben, hiszen változatosabbá, színesebbé teszik beszédünket. Munkám célja az, hogy a beszédfordulatok használatához segítséget nyújtsak mindazoknak, akiket érdekel a téma.

Dolgozatom négy részből áll, melyekben foglalkozom a frazeologizmusok általános jellemzésével, a frazeológiai kutatások történetével, a frazeologizmusok rendszerezésével, felosztásával a magyar és az orosz nyelvben, az ekvivalencia kérdésével, illetve az orosz és a magyar beszédfordulatok összevetésével.

Munkám során arra törekedtem, hogy az adott beszédfordulatot az orosz és a magyar nyelvben is megtaláljam. Dolgozatomban az orosz és a magyar frazeologizmusok összehasonlításának alapja az ekvivalencia. Kitértem olyan kifejezésekre, amelyek ekvivalensek, illetve amelyeket csak az egyik illetve csak a másik nyelvben találtam meg.

Munkám során 180 állatnevet tartalmazó frazeologizmust vizsgáltam az orosz és a magyar nyelvben. Ebből 108 volt ekvivalens, 27 olyan frazeologizmust találtam, amely csak az orosz nyelvben fordul elő, és 46 olyat, amely csak a magyar nyelvben ismert. Kevés olyan beszédfordulattal találkoztam, melyet teljes ekvivalencia jellemez. Azt is megállapítottam, hogy a két nyelvben eltérő az egyes állatokkal kapcsolatos beszédfordulatok száma. Számos olyan kifejezésre bukkantam, amelyekben mind az orosz, mind a magyar nyelvben más állat szerepel. Olyan frazeológiai egységeket is találtam, melyekben csak az orosz beszédfordulatban szerepel állat, a magyarban nem.

Véleményem szerint igényes kommunikáció egyik nyelvben sem képzelhető el beszédfordulatok nélkül, éppen ezért célszerű minél több beszédfordulatot beépíteni a nyelvtanításba.

The Black Prince Between “Scylla’ and ‘Charybdis’”:
The Concept of the Self in Iris Murdoch’s *The Black
Prince* and James Joyce’s *Ulysses*—with Hamlet

POZSGAI RÉKA

angol, V. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BÉNYEI TAMÁS, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol–Amerikai Intézet

My objective in this paper is to read the *Hamlet* theories of Bradley Pearson (expounded in the middle of *The Black Prince*) and Stephen Dedalus (expounded in “Scylla and Charybdis”, one of the two middle chapters of *Ulysses*) against each other, and through this to read again and again how these three works continually read and reread each other in a repetitive, circular way, as if they were swinging in the whirlpool of Charybdis. The concept around which they continually swing, to which they—thus I also shall—always return, is that of *the self* and they need and *use Hamlet* precisely for this reason, since, curiously, in both texts it is in these theories and through *Hamlet* that the problems of the self get into the focus of attention, the self *itself* as such is questioned, is hazarded, is jeopardised between the rock-monster Scylla and the whirlpool Charybdis. I hold that the question of these texts (put to themselves through *Hamlet*) is whether the self is a dangerously fixed entity, too fixed, too rigid and incapable of change (the ‘Scyllean self’ of my paper) or something dangerously fluid, something whose boundaries are unknown, that dissolves, melts away, a formless, polymorph substance (the ‘Charybdian self’ of my paper). Musing upon these matters Stephen exploits—therefore I also shall—Aristotle’s concept of entelechy. Thus entelechy is actually present in *Ulysses*, and I claim that its potential is there in *The Black Prince* where my paper attempts to actualise it through Stephen’s rereading of the concept and through Stephen’s (re)reading of *Hamlet*.

Két tragikomédia: egyazon műfaj eltérő irodalmi korszakokban

RAJNAI JUDIT

angol, IV. évf.–magyar, IV. évf.–hungarológia, I. évf.
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. ZSÉLYI FERENC, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol–Amerikai Intézet

A dolgozat műfaji azonosságuk alapján hasonlít össze két, egymástól eltérő korszakban született drámát: Samuel Beckett *Godot-ra várva* c. művét, valamint William Shakespeare *Troilus és Cressida*-ját.

Beckett az abszurd irodalom kiemelkedő alakja volt. Az „abszurd” jelző azonban csupán egy címke, amely az adott kor, a külső körülmények folytán ragadt az irodalmi művekre, s amely ráadásul – amint az Shakespeare több drámájának abszurd világgképéből kiderül – nem a 20. század találmánya. A művek esszenciájáért mélyebbre kell ásni, így lehetséges a vizsgálódás valódi alapjára lépni. Efféle bázisul szolgál egy alkotás műfaja, mivel állandó jegyekkel rendelkezik, s csupán a felszíni formák – amelyeket a külvilág, az irodalmi műalkotásra vonatkozó normák, szabályok irányítanak – különböznek egymástól.

A tragikomédiára jellemző motívumok felkutatása közben számos ponton húzhatunk párhuzamot a két mű között. Nem véletlen, hogy mindkettő egy-egy válságos korszak szülötte. Hasonlóan abszurd a világgképük, amellyel sem a tiszta, lélekemelő tragédia, sem az üdítően kacagtató komédia nem fér össze. Így válnak a tragikomikus elemek a két dráma közös jegyeivé, amelyek fényt derítenek az eltérések mélyén rejlő azonosságokra.

A Hildebrand-ének és a Beowulf verstani jellegzetességeinek összehasonlítása

RAUZS ORSOLYA

angol, IV. évf.–német, IV. évf.–hungarológia, I. évf.
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

KOPÁR LILLA, egyetemi tanársegéd,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol–Amerikai Intézet

MALGORZATA SUSZCZYŃSKA, egyetemi adjunktus,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol–Amerikai Intézet

Sokan és sokféle szempontból elemezték és tanulmányozták a kora középkorból fennmaradt ógermán szövegeket, köztük az ófelnémet Hildebrand-éneket és az óangol Beowulfot. A szakirodalomban e két mű verstani jellegzetességeit szokták kiemelni, mint a közös ógermán poétikus tradícióra visszautaló jegyeket. Céлом az volt, hogy a versek poétikus eszközeinek hasonlóságára vonatkozó állításokat konkrét példákkal és számszerű adatokkal támasszam alá, ezért a szakirodalomnak az előbb említett tradícióra vonatkozó leírásait felhasználva összehasonlítottam a 68 soros Hildebrand-éneket a Beowulf általam kiválasztott 51 sorával. Eközben megfigyeltem a versek mai formájának hátterében álló kulturális hasonlóságokat és változásokat is.

Az összehasonlításból kiderült, hogy mindkét szövegben fellelhetőek metrikai funkcióval rendelkező felsorolások, variációk és szinonimák, valamint a próza szintakszisától eltérő költői szórend. Emellett ugyanaz a formulakeret található meg mindkét elemzett szövegrészletben. Ki lehet mutatni, hogy a harcolás témaköréhez tartozó történeteket ugyanazokkal a fogalmakkal, ugyanazzal a logikával írják le a versek, sőt, rövideységük ellenére meglepően sok rokon eredetű szót tartalmaznak. Az alliteráció-minták és a félsortípusok előfordulásának arányaiból azt a következtetést lehet levonni, hogy a Hildebrand-ének sokkal közelebb áll az írásbeli-literális kultúrához, mint a Beowulf, amely verselése tekintetében szorosabban követi az ógermán poétikus tradíció íratlan szabályait.

A sok hasonlóság tehát igazolja a két mű poétikus eszközeinek rokon voltát. Érdeemes lenne több ógermán verset is alávetni hasonló elemzésnek, és az így nyert adatok segítségével fel lehetne térképezni az ógermán poétikus tradíció térbeli és időbeli változásait, az egyes művek esetében pedig fényt lehetne deríteni arra, hogy a szóbeli-orális kultúrából az írásos-literális kultúrába való átmenet mely fokán állnak.

*Kérések az angolban és a magyarban:
különböző szempontok*

ROSSI DOROTTYA

angol, IV. évf.–olasz, IV. évf.–hungarológia, II. évf.
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

MALGORZATA SUSZCZYŃSKA, egyetemi adjunktus,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol–Amerikai Intézet

Dolgozatom célja, hogy a beszédaktus kategóriába tartozó kérések nyelvi megvalósulásait vizsgálja az angol és a magyar nyelvben. Kutatásom során a kérésformákat két szempontból elemeztem. Míután felsoroltam a nyelvi formákat, melyeket a kérések megfogalmazására használtak alanyaim, azokat grammatikai és szociokulturális szempontokból elemeztem. A vizsgálat során három kérdésre kerestem a választ:

1. Milyen nyelvi eszközöket használnak az angol és a magyar anyanyelven beszélők a kéréseik megfogalmazására?
2. Hogyan befolyásolják a különböző változók a kérés direktségének fokát?
3. Milyen különbségek és hasonlóságok vannak az angol és a magyar eredmények között?

A vizsgálatához 19–23 év közötti magyar és angol anyanyelvű egyetemisták által kitöltött kérdőívet használtam. A kérdőív 11 hiányos párbeszédet tartalmazott, amelyekben a beszédhelyzet két dimenzióját változtattam: a beszélgető partnerek társadalmi állását és a kérések kommunikációs célját. Eredményeim a következők voltak:

1. Sokféle megvalósulási formája létezik a kérésnek mindkét nyelvben, de a két nyelv szintaktikai szerkezetének különbözősége miatt az összehasonlítás nagyon nehéz.
2. Kérések direktségének szintjét befolyásolta a résztvevők egymáshoz viszonyított szociális állása, a kérés kommunikációs célja, és a kérés irányultsága; az, hogy ezek hogyan befolyásolták a kérés direktségét, a nyelvtől függött.
3. Mindkét nyelvben a konvencionálisan indirekt kérések fordultak elő leggyakrabban, de a magyar anyanyelvűek lényegesen több direkt kérést használtak, mint az angolok. Ez a kutatás ugyan csak leíró célokat szolgált, de eredményei felhasználhatók későbbi elméleti munkák alapjaként.

*Elbeszélés, kommunikáció és metaforikus kifejezés
Turgenyev Klara Milics (A halál után)
című novellájában*

SELMECZI JÁNOS

orosz, V. évf.–angol, IV. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. KOVÁCS ÁRPÁD, egyetemi tanár,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Keleti Szláv és Balti Filológiai Tanszék

A dolgozat fókuszba elsősorban a turgenyevi írásmódot, a különböző és váltakozó kommunikációs rendszereket, álom és narráció összefüggését, valamint a halál és a szerelem egymást kölcsönösen feltételező viszonyának metaforikus kifejeződését vizsgálja Turgenyev elbeszélésében. A tanulmány nyitánya – Turgenyev szavaival élve – a „pszichológiai etüd”, tehát a dolgozat gondolatmenete a lélektani rajzból indul ki, foglalkozik a beszéd–nem-beszéd, saját beszéd–idegen beszéd problémájával, valamint vizsgálja a visszaemlékezést, mint késleltetett szövegek közti reflexiót, kiegészítve az intertextusoknak az emlékezésben betöltött szerepével.

A dolgozat súlypontját a kommunikációs csatornák (vizuális, akusztikus, verbális, stb.) váltakozása képezi, amely a mindig újabb és újabb szemiotikai rendszer mozgósítására épül. Mindez maga után vonja a különböző rendszerek között fennálló *fordítási viszony* vizsgálatát, az *intermedialitás* fogalmának tisztázását, valamint az így kialakuló szintagmatikus sor sémájának felvázolását, amelynek a láncszemeit Klara Milics alakmásait reprezentáló *képviseletek*, azaz Klara *szubsztitutumai* alkotják a főhős, Aratov reflexióiban. Álom és narráció összefüggésének elemzésével zárul a dolgozat, amely a főhős álmait, mint az ő saját felépítet szövegeit, *saját* történetképzését, azaz *személyes* narrációját elemzi, ami azt jelenti, hogy két történet születik, a főhős a cselekményben szegmentált „reális” történet mellé álmaiban felépít egy „fiktív” történetet, amely maga az *írástörténet*, az írásaktus, melynek alanya maga a főhős. Így jöhet létre az alanyi identitás, a *narratív* azonosság. Ahogyan a főhős, Aratov megalkotja álmaiban saját szövegét, a haldokló Turgenyev „elbeszéli” utolsó novelláját.

Cold War Manifest Destiny in Robert F. Kennedy's Public Statements on the Vietnam War

SIMON ESZTER

amerikanisztika, V. évf.—Európa-politika speciális képzés I–II. évf.
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. ROZSNYAI BÁLINT, tanszékvezető egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Amerikanisztika Tanszék

I examine the application of values in determining American foreign policy through analyzing the speeches of Senator Robert F. Kennedy in relation to the ideas that took the United States into the Vietnam war, namely “Cold War Manifest Destiny”. My primary research question is whether the controversy and denial that characterize Kennedy’s attitude toward the Vietnam policy of the Johnson Administration also appear in relation to Cold War Manifest Destiny.

In the first part of my essay, I briefly discuss the dominant ideals that have influenced American foreign policy, that is exceptionalism, missionary tendencies and defining America’s relationship to the world on community values. In spite of the relative consistency of these ideals, American foreign policy has had two distinct phases. (1) The isolationist approach saw the United States as an example for the rest of mankind. (2) This was gradually replaced by Manifest Destiny—the belief in the right of United States to actively spread its democratic institutions abroad. This belief together with the anti-Communist Truman doctrine, domino theory, and containment formed the Cold War understanding of Manifest Destiny.

In the second part of my paper, I analyze Kennedy’s speeches using textual analysis. Since political statements cannot be understood without their historical context, during my analysis, I apply such factors as Kennedy’s relationship with President Johnson or the public support of the war. In the end I conclude that denial and controversy do characterize Kennedy’s attitude toward Cold War Manifest Destiny although the denial is only partial and the cleavages lie elsewhere. Kennedy argued for an equilibrium between ideals and geostrategic interests in the conduct of foreign policy. Furthermore, his failure to deny the original ideals of Manifest Destiny while rejecting its Cold War understanding and the restricting influence of the public suggest that it is impossible to deny values a nation shares. However, they can be rearranged so as to argue a different opinion.

A latin *niger, nigra, nigrum* és az indoeurópai -rő- *szuffixum*

SIMON ZSOLT

latin, II. évf.–régészet, II. évf.–asszirológia, I. évf.
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. TÖTTÖSSY CSABA, professzor,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Indoeurópai Nyelvtudományi Tanszék

Dolgozatunk kiindulópontja a *niger, nigra, nigrum* bizonytalan etimológiája. Megállapítván, hogy a Muller által javasolt etimológia (a $v\check{\imath}\omega$ -val lenne rokon) hangtanilag helyes, igazoljuk rokonságukat (az indoeurópai *neyg^m- 'mos, tisztít' gyök nullfokú ablautjához járuló -rő- mediális, ill. passiv értékű adiectivum verba-le képzővel képzett szóként).

Felvetődik az a kérdés, e képzésmód tetten érhető-e a *niger*rel morfológiailag rokon, II. declinatio, o-tövű és -Cer, -Cra, -Crum végződésű melléknevekben? A korábbi szakirodalom megállapításaira támaszkodva kiszűrjük a nem igei eredetű, csak látszólagos hasonlóságot felmutató mellékneveket (*ater, prober*), ill. eltekin-tünk a közismerten igei eredetűek tárgyalásától (*integer, piger, ruber, sacer, scaber, taeter*), a nem problémamentes esetekre természetesen kitérve (*aeger, faber, macer*). A többiket illetően, a *pulchernél* munkahipotézisként felvetjük, hogy a *plek^h- 'flechten' igéből eredne 'fonott-szött(es)' ~ 'tarka'>'szép' jelentés-fejlődéssel; a *vafēr-bafēr-vabrūm* szócsoporthoz pedig pontosabb etimológiát adunk (*g^{ab}^h- 'twist, turn' különféle *italicus reflexei*).

A morfológiailag egyező főnevek problematikája sem megkerülhető. Itt először ugyancsak kiszűrjük a véletlenül hasonlókat (*aper, caper, cancer* 'rák', *cancer* 'korlát', *fiber*), majd az igei eredetűek (*ager, arbiter, fulcrum, liber, muger, scalprum, stuprum*) tárgyalása során a következő szabályt állítjuk fel a mellékneveink ablaut-fok szerinti eloszlása alapján:

Nullfokú tőhöz járul a -rő- képző, ha a gyök diftongust vagy szonoránst tartalmaz, minden más esetben az e-fokúhoz. (Nullfok: *arbitr, fulcrum, liber, muger, niger, piger, pulcher, ruber, stuprum*; e-fok: *faber, integer, sacer, scaber, scalprum, vafēr, taeter* kivétel). E képzésmód, álláspontunk szerint, további bizonyíték az *agērnek* az *agoból* való származtatása mellett.

Utolsó előtti pontként felállítunk egy táblázatot „(kései) alapnyelvi – *italicus/archaikus latin* – *klasszikus latin*” kategóriákkal, a produktivitás időbeli kiterjedésének vizsgálatára, amely szerint még az i.e. I. században is produktív képzőről lehet esetünkben beszélni.

Végezetül az egész problémakör egy mellékágát vesszük szemügyre, az *ανυπόστ*, amelyet a *Hevg^h- > *ayg^h-, nullfok *ig^h- gyökből eredeztetünk, amivel elhárítjuk a különféle hangtani és jelentéstani problémákat.

Tennessee Williams rejtett grafémái

SIMONDÁN ESZTER

angol, IV. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

CRISTIAN RÉKA MÓNKA, egyetemi tanársegéd,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol–Amerikai Intézet

Egy társadalmon belül mindig létezik egy, a társadalmi normákat meghatározó csoport és számos alárendelt szubkultúra. A meghatározó csoport többnyire az alárendelt csoportokkal szemben határozza meg saját identitását, és őket Másiknak nevezi. A tizenkilencedik századtól kezdve az emberek szexuális hovatartozásuk szerint határozzák meg önmagukat, így a heteroszexuális társadalmi berendezkedés vált normává. Az ideális család férjből, feleségből és gyermekekből áll. Ez az egyetlen forma, amely biztosítja az emberi faj fennmaradását. A homoszexualitást többé nem tiltott szexuális tevékenységnek tekintik, hanem egy személy identitását meghatározó alapelemnek. A homoszexualitás különbözik a heteroszexualitástól és feldúlja az ideális családot. Ez lehetővé tette, hogy a Másik legyen. A másságot többnyire egyáltalán nem tartják elfogadhatónak a társadalomban, ezért megpróbálják elnyomni. Így a homoszexualitás negatív megítélése miatt az embereknek el kell rejteniük valódi hovatartozásukat, hogy elkerüljék az elnyomást. Ez az oka annak, hogy az irodalmi művek szerzőinek az irodalmi szövegben kódolniuk kell homoszexuális identitásukat. Lee Edelman a kódolás folyamatát homográfízisnek nevezi. A homográfokon keresztül az író felfedheti hovatartozását azok előtt, akik ismerik a kódot, de rejtve maradhat azok előtt, akik nem ismerik a dekódolás módját. Ez a dolgozat két férfi főszereplőt vizsgál Tennessee Williams *The Glass Menagerie* és *The Night of the Iguana* című drámaiban, felnyitja azok cselekményét, és új jelentésrétegeket fed fel. A szövegek aprólékos elemzésével próbálja bizonyítani egy Másik olvasat létezését. Az elemzés főként Lee Edelman Homographesis című cikke alapján történik, de jelen van a pszichoanalízis néhány elmélete (Freud és Melanie Klein), a proto-strukturalizmus elméletei közül Donald Winnicott, valamint a posztmodern elméletek közül Lacan és Hélen Cixous.

A kardalok jelentősége L. A. Seneca Oedipusában

SIPŐCZ BRIGITTA

ógörög, IV. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. TAR IBOLYA, tanszékvezető egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Klasszika-Filológia Tanszék

A dolgozat tárgyát a senecai Oedipus-tragédia kardalainak vizsgálata képezi.

Célja a mű minden egyes kardalának elemzése a következő szempontok szerint:

- a tragédia egészében betöltött dramaturgiai szerepük; Seneca egyéb tragédiáinak kardalaival való összevetésük; az egyes mítoszvariánsok felhasználásának tudatossága a szerzőnél; a tragédia forrásaihoz való visszanyúlás módja, mértéke;
- görög irodalmi előzmények (kardal- illetve himnuszköltészet, tragikusok) hatása;
- római irodalmi előzmények hatása; a mű társadalmi kontextusának felvilágosítása.

A kardalok közül kiemelten foglalkozom az első stasimónnal, azaz a Bacchus-himnusszal, mivel véleményem szerint ez a kardal igen nagy jelentőségű, s terjedelme mellett épp a dráma cselekményéhez látszólag kevésbé kapcsolódó volta hívja fel erre a figyelmet.

Vizsgálatom általános eredményeképpen vitatom a korábbi feltételezéseket, melyek szerint Seneca kardalait csupán a színpadi idő kitöltése motiválja, illetve, hogy a mai modern színpadi művek balett-betéteihez volnának hasonlíthatók, s a dramaturgiába nem illeszkednek.

Seneca kardalainak alapvetően két csoportja különíthető el:

1. a legtöbb esetben a kardalok tartalma összhangban van a drámai cselekménnyel, s a kontextus növeli mondanivalójuk súlyát;

2. más kardalok azonban két síkon rajzolódnak ki: primer értelemben cselekményvezéreltek, illetve színpadtechnikai szükségszerűséget szolgálnak; egy második síkon viszont cselekménytől független, fölérendelt aspektusokat vehetnek figyelembe és utalásokat adhatnak az olvasónak (nézőnek) a dráma interpretációjához.

Korabeli és Seneca idejét megelőző párhuzamok vizsgálatán keresztül arra a következtetésre jutottam, hogy a Bacchust övező irodalmi-kulturális közeg aktualitása a dráma keletkezésének idején bizonyított, a Bacchus-Phoebus ellentét hátere érzékelhető, s Bacchusnak, mint a halálon át az életbe vezető istenségnek a szerepe a drámán belül kimutatható.

Az angol barokk ékesszólás (királytükör-problematika) antik előzményei

SOÓS ADRIENN

angol, V. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. TAR IBOLYA, tanszékvezető egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Klasszika-Filológia Tanszék

Mint ahogy a legtöbb irodalmi műfaj gyökereit az antik irodalomban kell keresnünk, ezért az angol barokk ékesszólás előzményeit is itt találjuk meg. Ezért is választottam dolgozatomban a klasszikus retorika keretein belül az epideiktikus szónoklatok egyik legjellemzőbb műfaját, a panegyricust, amely mind az antik, mind az angol barokk retorika alapját képezi. Munkámban középpontba állítom azokat a császárkori latin prózai panegyricusokat, melyek a *XII. Panegyrici Latini* corpusban kaptak helyet.

Számos értekezés, munka született az uralkodók dicséretéről, a panegyricusról, mint műfajról, a császárokról, dicsőítésük okairól, háttéréről. Csupán néhány olyan tudományos munkával találkozhatunk, melyek a *XII. Panegyrici Latini* corpusán belül előforduló művek császárdicsőítései közül néhányat – bizonyos szempontok alapján – összekapcsolnak, mint egységes egészeket. Ilyen szempont például a dicsőített uralkodó személye vagy a dicsőítés helyszíne. Munkámban e szempontok sorába egy újat próbálok beilleszteni, mégpedig a panegyricusnak mint műfajnak az egyik alappilléret, az erényeket, minthogy a panegyricus műfaji sajátosságai közé legfőképpen a császár dicsőítése, magasztalása tartozik, melynek az egyik legfontosabb eszköze az erények alkalmazása.

Egy rövid műfaj történeti áttekintés után – mely elengedhetetlen a panegyricusok bármilyen szempontból történő tanulmányozásához – térek rá az erények vizsgálatára, arra összpontosítva, hogy a corpusban szereplő, a panegyristák által a császároknak tulajdonított erények milyen fejlődési vonalat követnek, melyek a tipikus és a nem megszokott uralkodói jegyek. Céлом az volt, hogy egyrészt összevegyem a corpus egészét, másrészt hogy bebizonyítsam: a corpus egy egységes egész; az erények teszik azt.

A munkámat nagymértékben segítette egy igen részletes, aprólékos, és a későbbiekben – amint az kiderült – nagyon is hasznos előzetes feldolgozása az erényeknek. Ugyanis az egyes művek olvasása és értelmezése során a kigyűjtött virtusokat Excel-táblázatban összesítettem, amelyek alapján diagramokat készítettem az egyes művekben megtalálható erények előfordulási arányáról. E diagramok nagymértékben hozzájárultak egy átfogó kép kialakításához.

*The Dynamic Imagination of Virginia Woolf.
Phenomenological Perception of Fluidity
in Mrs Dalloway*

SZABÓ JUDIT ILDIKÓ

angol, IV. évf.–francia, III. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BÉNYEI TAMÁS, egyetemi docens,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Angol–Amerikai Intézet

The essay's basic aim is to explore the way in which *Mrs Dalloway* imagines the experiencing of the world. By concentrating the frequent use of water imagery in the text of *Mrs Dalloway*, Woolf's ideas and watery images are examined in relation to Gaston Bachelard's phenomenological theory of material imagination, laid down in his *Water and Dreams (L'Eau et les Rêves)*, where Bachelard is particularly interested in the material imagination determined by water. His special emphasis is on the effect the dynamic power of watery images has on poetic imagination. In the present essay the wave is considered as a metaphor for a phenomenological perception of the world, based on the double nature of the repetitious movements of the waves, which provides the fundamental antithesis of repetition and change. Watery images are explored in relation to the characters' selves and especially in terms of intersubjective relations. The wave as a natural phenomenon is an apt indicator of the profound dilemma that determines the world of the novel: is there a universal, transsubjective structure in the world with established meanings, or should we only talk about the multiplicity of individual interpretations? The final argument of the essay is that Woolf's conception of the world, similarly to that of Bachelard, casts doubt on such a binary opposition and proposes instead the combination of the two, implied by the figurative use of the rhythmical motion of the waves.

*“Mystery and Mastery”: Detection, Repetition,
Transference in Wilkie Collins’s The Moonstone*

SZABÓ KATALIN

angol, IV. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BÉNYEI TAMÁS, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol–Amerikai Intézet

The Moonstone (1868) consists of a chain of narratives, told by various narrators, who are to relate the story “as far as their personal experience extends”. Thus, instead of being reconstructed into a meaningful order, the story is (symbolically) repeated in its chronological order, which reveals a basic ambiguity of repetition: the novel tries to *symbolically master* the story, yet it cannot but repeat it (*repetition compulsion*)

This ambiguity of repetition is also dramatized in the novel. It is about an Indian diamond, which gets repeatedly lost, it falls from one hand to another. The novel is full of uncanny returns, the Stone and its mysterious story/legend are *transferred* from one character to another, in spite of their attempts to possess (interpret), master them. Even *detection* proves to be the repetition of the story of the crime.

As the repeated scenes also mobilize these contradictory aspects of repetition, psychoanalytic discourse, with its multiple conceptualization of repetition (repetition compulsion, transference repetition, symbolic mastery), might be useful in talking about the ambiguities of the narrative and the thematic structure.

Architectural Reality in Franz Kafka's America and Ralph Ellison's Invisible Man

SZABÓ PÉTER

angol, V. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

MIKLÓDY ÉVA, tanársegéd,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Angol–Amerikai Intézet

Architecture seems to infiltrate our world. Some scholars have gone as far as stating that houses symbolise the self, while according to others houses can also represent confinement.

In light of the above-stated, the underlying idea of my examination is the assumption that architecture as a mode of communication is encoded and decoded by somebody. Yet, the process is not at all straightforward if we consider the fact that the arena of communication is not accessed on equal basis by all participants. Accordingly, I will examine processes of encoding and decoding and will raise questions pertaining to the person of the encoder and the decoder and to the context in which they function.

I intend to carry out this examination in view of Franz Kafka's *America* and Ralph Ellison's *Invisible Man*. I have selected these two works for analysis on the grounds that both tackle problems of identity from a very similar yet distinct point of view of two respective minority groups, namely, the Jewish people and the African Americans.

I will employ theories and ideas of the linguist, Ferdinand de Saussure, the psychologist, Jacques Lacan, and architects, as for instance, Yi-Fu Tuan and Clare Cooper, among others, which form the theoretical basis of my exploration.

In connection with architectural forms I will also consider the process of perception. Relying on the idea that architecture is a perceptual filter, I will examine the complex relationship between the architectural sign and perception. In an analysis of how the relationship between the protagonists of the two novels and space is represented, I will also explain how the architectural sign and perception can define one's identity.

Az olasz közösség és az olasz nyelv Luxemburgban

SZENNER HAJNALKA

olasz–francia, V. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

KOLLÁR ANDREA, egyetemi adjunktus,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Olasz Nyelvi és Irodalmi Tanszék

A fenti címet viselő dolgozatomban egy – Magyarországon kevésbé ismert – közösséget szeretnék bemutatni a szociolingvisztika eszközei segítségével.

Luxemburgban egy jelentős, több mint 14 000 főt számláló olasz, emigráns közösség él.

A Luxemburgban folytatott tanulmányaim során alkalmam nyílt kutatásokat végezni ennek a kis csoportnak a nyelvhasználati szokásairól, az olasz nyelvvel, kultúrával való kapcsolatáról és identitás tudatáról.

A szociolingvisztikai témájú dolgozatom egy kérdőív (Questionario) köré épül fel, mely a Luxemburgban élő olasz kisebbség nyelvi állapotáról és identitás tudatáról szeretne egy átfogó képet nyújtani.

A dolgozat első felében felelevenítem a luxemburgi olasz emigráció történetét, mely segít a fiatalabb generációk életének megértésében.

Ezt követően az emigráció szociolingvisztikai vonatkozásait mutatom be, híres szociolingvisztikai kutatók elméleteire támaszkodva.

A dolgozatom második, központi részét az általam készített kérdőív bemutatása és a válaszok értékelése foglalja el. A könnyebb áttekinthetőség kedvéért grafikonok és diagrammok segítségével is szemléltetem az eredményeket.

A kérdőívek kiértékelése során kapott eredményeket végig összehasonlítom a szociolingvisztika elmélet definícióival, megállapításával.

*A képi megjelenítés módjai és funkciói
Turgenyev Tavaszi vizek című elbeszélésében*

SZILÁGYI MÁRIA

orosz, IV. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. KROÓ KATALIN, egyetemi docens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Keleti Szláv és Balti Filológiai Tanszék

Dolgozatomban arra törekedtem, hogy a „mű”-ben bemutassam azt a fajta leírást, amelyben a szöveg verbálisan „megformázott” képet takar. A képi megjelenítések gazdagítják az elbeszélés leírásait és megszakítják az epikus folytonosságot. Emellett ugyanekkor magyarázatként is szolgálnak egyes cselekményelemekhez, bizonyos motívumaik pedig visszavezetnek a történetleíró szöveghez. A kép és a szöveg mindig kiegészítik egymást. Különböző típusú képek jelennek meg, egyrészt konkrét, már létező művek, másrészt olyan alkotások, amelyeket a szöveges jelekből az olvasó rekonstruál. Dannecker *Ariadne*-szobra, Allori *Judit*-képe és Raffaello *La Fornarina*-portréja konkrét műalkotásokként állnak előttünk, többségükben az egyik hősnő külső jellemzőit helyettesítve. Azokat az alkotásokat, amelyeket az olvasó maga „épít fel”, előhívhat például a márvány anyagának az említése, vagy a leírás emlékeztethet olyan képzőművészeti műfajokra is, mint a csendélet, vagy a tájkép. A műben szerepel egy fiktív kép is portré formájában, amelyet az elbeszélőtől ismerünk meg. Megjelenik egy nagyon specifikus területe is a vizualitásnak, az emblémák világa, amelyben a látható szimbólum és a fogalmi jelentés több síkon is egymásra rétegeződik. Az emblémák között vizsgálom az elbeszélésben a rózsát, a gránátkeresztet és a vasgyűrűt.

Kutatásomnak elsődleges célja az volt, hogy megmutassam: Turgenyev számára a kép rendkívüli erővel bíró jelenség, mivel nemcsak festeni lehet azokat, és mert a festett képek forrásai is belső képek. A belső képeket, amelyek az élet eseményeit irányítják, meg lehet idézni leírásokkal, azonban ezek a leírások erősen a képzőművészetben való jártasságra támaszkodnak. Az elméleti szakirodalom segítségével, amely a képiség fogalmi bázisát feltárta, eljutottam ahhoz a végeredményhez, hogy ezek a verbális képek az elbeszélésben teljes jogú szövegrészként állnak, megidéző erejükkel segítenek a rejtett tartalmak feltárásában.

A nyírfa motívuma az orosz folklórban és Szergej Jeszenyin költészetében

SZILAJ-VARGA TÜNDE

orosz nyelv és irodalom, IV. évfolyam
Berzsenyi Dániel Főiskola

Témavezető:

LJUDMILA MOISZEJENKO, főiskolai docens,
Berzsenyi Dániel Főiskola,
Szláv Filológiai Tanszék

Kutatásom célja az volt, hogy bebizonyítsam, a nyelvoktatás keretein belül is megvalósítható a természetszeretetre történő nevelés. Ezért állítottam dolgozatom középpontjába a nyírfát, az orosz kultúra egyik fontos alkotóelemét. Bár elsősorban a nyírfa-szimbólum népköltészetben és irodalomban (Szergej Jeszenyin költészetében) elfoglalt helyét vizsgáltam meg, dolgozatomban kitérek más területekre is. A bevezetőben rövid áttekintést nyújtok a nyír földrajzi elterjedéséről és arról, miként hasznosítja e fát az orvostudomány, ipar stb.

Mivel a nyelvtanárokkal szemben állított követelmények egyike az állandó önképzés és az adott nyelv valamint ország alapos ismerete, ezért fontosnak tartottam, hogy a dolgozatot orosz nyelven és kulturális témában írjam meg. Ily módon mintegy „rákényszerültem” arra, hogy ezen a nyelven gondolkozzam, rendszerezem és bővítsem eddigi tudásomat. Nagyon érdekes, ugyanakkor nehéz feladat volt például a versek eredetiben történő elemzése, vizsgálata is. Egy ilyen munka folyamán az emberben újabb és újabb kérdések merülnek fel, lehetőséget adva egy másik, számunkra még ismeretlen terület feltérképezésére.

A dolgozat megírását követően arra a következtetésre jutottam, hogy a nemzeti költészet és a nemzeti természet világa között szoros kapcsolat, együttműködés áll fenn. A természet méhében születendőben van egy könyv, ami apró betű-molekulákból, szó-szövetekből, frázis-szerzetekből áll. A költészet pedig megtanít minket arra, miként olvassuk el e könyvet, és hogy higgyünk a természet eszmeiségében, lelkében, nyelvében.

A kérdésre tehát, hogy miért fontos számunkra a tájleíró költészet, a következő a válasz: azért, mert csakis ezen keresztül találhatunk rá a természetben rejlő poéziára.

A vadászok nyelve

TAKÁCS ERNA

német, III. évfolyam

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

PROF. DR. BASSOLA PÉTER, tanszékvezető egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Német Nyelvészeti Tanszék

GYÁFRÁS EDIT, tanársegéd,

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Német Nyelvészeti Tanszék

Dolgozatomban a német vadásznyelvet mint eddig szegényes szakirodalommal rendelkező szaknyelvet vizsgáltam. Céлом az volt, hogy megnézzem, a szaknyelv területén eddig végzett kutatások eredményei mennyire érvényesek a vadászok nyelvére, és hogy adatokkal alátámasztva kiemeljem e szaknyelv legfőbb jellemzőit. Ennek megfelelően a szaknyelv definíciójának meghatározása után a vadászok nyelvét nyelvészetileg két nagy területen vizsgáltam: a lexika és a morfoszintaktika területén.

Lexikai elemzésemet Walter von Hahn rétegelméletével kezdtem, majd Schmidt és Beneš nyomán a szakterminológiát három nagy csoportra osztottam: terminusokra, félterminusokra és szakzsargonizmusokra. A szókincs eredeténél vizsgáltam a nemzetközi szavakat, a szóátvételeket, a szóösszetételeket, a jelentésátvételeket, a rövidítéseket és a számokat.

Morfoszintaktikailag két réteget elemeztem 10 szöveg alapján (a szakmai köznyelvet és a tudományos nyelvet). Az igeidő, az igemód, a személytelen stílus, a mondatok hosszának és típusainak vizsgálata után kitértem a különböző szófajok szintaktikai szerepére. Vizsgálataim alapján a következő következtetéseket lehet levonni:

1. A vadászok nyelvében is elkülöníthető a Hahn-féle hármas rétegződés, és a különböző rétegeket a terminusok és szakzsargon használata nem azonos arányban jellemzi.
2. A szakszóképzési formák közül a nemzetközi szavakat nem találtam a vadásznyelvre jellemzőnek, annál inkább a jelentésátvételeket és a szóösszetételeket.
3. A morfoszintaktikai elemzés kimutatta, hogy a különböző rétegek különbségeket mutatnak fel, nemcsak a mondathosszúság és a személytelen stílus, hanem a szófajok arányának és szerepének tekintetében is.

Ezek alapján és további kutatási területek felkínálásával a vadászok nyelvét nyelvészeti elemzésre a jövőben is érdemesnek találom.

Történelmi hűség és fikció William Shakespeare
III. Richárd című történelmi drámájában

TANÁCS ÁGNES TÜNDE

angol, IV. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. SZÓNYI GYÖRGY ENDRE, intézetvezető egyetemi docens,

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Angol–Amerikai Intézet

Dolgozatom Shakespeare III. Richárd című történelmi drámáján keresztül mutatja be a történelmi események és a fikció kapcsolatát az Erzsébet-kori történetírásban. A dolgozat célja a történelmi hűség problémájának vizsgálata III. Richárd alakját és cselekedeteit illetően a történetírók munkáiban, és azok hatásaiban Shakespeare drámájára. A történetírók munkái a korabeli politikai eseményekre reflektálva a ma történelmileg hitelesnek tekintett eseményeket politikai-ideológiai-morális megfontolások miatt átalakítva interpretálták. Shakespeare Richárd-ábrázolása ezekre a történeti munkákra épült, ugyanakkor azért problematikus, mert a ma ismert és elfogadott Richárd-reprezentáció népszerűsége és elterjedtsége folytán a történelmi emlékezetre visszahat és azt befolyásolja. A történetírók munkáinak hatására a történelmi emlékezet változása és a Tudor-ház hatalmának ideológiai megerősödése Richárd trónöröklését trónbitorlássá változtatta, legitimitását pedig megkérdőjelezte. A Tudor-ház legitimitásának megerősítéséhez szükséges volt III. Richárd uralkodásának befeketítése, mellyel Richárd a gonosz uralkodó archetípusává vált. A kortárs történetírók segítségével VII. Henriknek lehetősége nyílt rá, hogy a történelmet előnyére formálja át. A Tudor történetírás nemcsak III. Richárd megítélését változtatta meg, hanem a testét is. Fizikai deformitása egyre látványosabbá vált mind az irodalmi, mind pedig a színház reprezentációkban. Testi deformitása ördögi ambícióit és mentális torzulását szimbolizálta, azt sugallva, hogy Richárd maga az Ördög. Richárd alakjának változása tettenérhető továbbá felelősségének megítélésében felesége, Lady Anne megmérgezésében, illetve IV. Edward gyermekeinek halálában.

Miszticizmus, a misztikus szubjektum, a misztikus vizitáció és a misztikus látomás megjelenése és ellentmondásai Emily Brontë költészetében

TIMÁR KRISZTINA

magyar–angol, III. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. RÁCZ ISTVÁN, egyetemi docens,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Angol–Amerikai Intézet

Amint az olvasott tanulmányokból észrevettem és a dolgozatban írtam is, meglehetősen keveset foglalkoztak eddig Emily Brontë verseivel, annak misztikus oldalával még annál is kevesebbet, különösen Magyarországon. Ezt a hiányt szerettem volna betölteni, részletes, egységesen misztikus olvasatot adni ezekről a versekről. A dolgozatban felhasználtam az Emily Brontë-szakirodalom (többnyire) mellékesen, más olvasatokkal összefüggésben, sokszor csak megjegyzések szintjén kezelt misztikus olvasatait; illetve más misztikus szövegek (*Énekek éneke*, Szent Ágoston *Vallomásai*, Clairvaux-i Szent Bernát és Keresztes Szent János írásai stb.) és misztikus irányzatok (gnoszticizmus, neoplatonizmus, zsidó-keresztény misztika) jellemzőit, módszereit, gondolatait kerestem Emily Brontë verseiben, a misztika szakirodalmát alkalmaztam az ő költészetére, és az összevetés sikeresnek bizonyult.

Emily Brontë költészetében valóban megtalálható a misztikus látomásban végbemenő misztikus egyesülés a természetfölöttivel, a misztikus szubjektum és a misztikus vizitáció kapcsolata különösen részletesen és sokoldalúan kidolgozott, és jelen van maga a misztikus út, a miszticizmus, a lelkigyakorlatok, amelyek elvezetik a lírai ént a misztikus egyesülésig. Közelebbről a természetmisztikusokhoz sorolom Emily Brontët. A verseiben leírt természetfölöttinek nincs sok köze a keresztény Istenhez, inkább a neoplatonizmus „központi forrás”-ára emlékeztet: minden létezők egysége.

Felbukkant azonban egy másik következtetés is: Emily Brontë sokszor úgy ír a misztika nyelvén és képrendszerével természetfölöttiről, vizitációról, látomásról, hogy közben a lírai én maga nem misztikus, vagyis nem egyesül és nem is akar beleolvadni a létezők felismert egységébe, hanem elutasítja azt.

Két szélsőség kapcsolódik tehát a misztikához és él egymás mellett Emily Brontë verseiben. Ennek okai, következményei, a szövegekben való megjelenése az, amiről a dolgozatomban írok.

Hungarian Palatalisation and Related Processes

TOLDY TÜNDE

angol, III. évf.

Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar

Témavezető:

SZENTGYÖRGYI SZILÁRD, egyetemi adjunktus,

Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar,

Angol Nyelv és Irodalom Tanszék

In this paper we will be focusing on the observation of one type of Hungarian place assimilation, palatalisation, which changes the place of articulation of certain sounds in a palatal environment. Our primary objective is to examine the process under discussion together with rules applying after it and to prove our original hypothesis that the palatalisation process is identical regardless of the level where it applies and that differences between forms showing the effect of this process arise due to other rules. We will also show evidence that these other rules work in similar ways on different levels.

Palatalisation in Hungarian can be traced at three different levels. First, it applies within free morphemes like *angyal* [ɒŋɟɔl], *kopoltyú* [kopoɫc:], and *teljes* [tej:ɛʃ]. Lexical palatalisation is brought by four suffixes: the *-nyi*, the imperative, the possessive and the present indicative personal suffixes. Finally, postlexical palatalisation takes place between free roots. Accordingly, the process will be approached at three different levels of analysis: after short overview of feature geometry, the theory of the featural make-up of sounds used in this paper in section 2, words consisting of one morpheme will be considered, then the following two sections will be addressed to the discussion of palatalisation between stem and suffix and across strong boundaries.

As a conclusion we will find that independent of grammatical categories, [-ant, +cor, -strid] consonants influence the place of articulation of the preceding [+ant, +cor, -cont, -strid] the same way. Whenever the cluster is made up of consonants fulfilling the above requirements, palatalisation is the first to apply. The differences in the surface representations are the result of the interaction of the processes following palatalisation – for example: progressive total assimilation, gemination, degemination, coalescence, assibilation and others – which induce changes other than assimilation of the place of articulation.

*A Mandragóra A fejedelem tükrében,
avagy hogyan vélekedik Niccolò Machiavelli
saját koráról*

TOMA ADRIENN

olasz–finn, III. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. HABIL. MADARÁSZ IMRE, tanszékvezető egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Olasz Tanszék

A kutatás eredményeként megszületett dolgozat célja az, hogy bebizonyítsa, Niccolò Machiavelli legismertebb komédiája, a *Mandragóra* (*La Mandragola*) nem ellendarabja a szerző fő művének, *A fejedelemnek* (*Il Principe*), hanem testvéralkotása.

Ezen állítás igazolására megvizsgálja a két mű keletkezési körülményeit, a róluk írt kritikák egy részét, a szerző más alkotásaiban is fellelhető problémaköröket (virtù, fortuna; vallás, erkölcs; történelmi és társadalmi bűnök) valamint a stílust és a nyelvhasználatot.

Míndezek alapján megfigyelhető, hogy az egyszerű cselekményvázú komédiában is megjelennek a kor embereit mélyen foglalkoztató kérdések (háború, becsület stb.). Ennek az a magyarázata, hogy a *Mandragóra* szimbolikus és a nép számára is érthető módon jeleníti meg *A fejedelem* leglényegesebb gondolatait.

Látható tehát, hogy a két vizsgált mű sok (még hozzá kulcsfontosságú) ponton kapcsolódik egymáshoz. Így egészíti ki az egyik a másikat, miközben megteremtik a tartalom és forma tökéletes harmóniáját.

Pete, álca, báb.
Nabokov Masenyka című kisregénye
a „metaregény” tükrében

TRAPL SZILVIA

orosz, V. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. SZIGETHI ANDRÁS, egyetemi docens,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Szláv Filológiai Tanszék

Nabokov entomológiai szenvedélye a Masenyka című kisregény éretlenségét a fenti metaforikus jelek által érzékeltette. Ez egyben a kisregény helyét is meghatározza a nabokovi „metaregény” vonatkozásában.

Elemzésem kísérlet ebből az α -perspektívából szemügyre venni a mű szövegét és szövetét, kijelölve és értelmezve azokat a poétikai elemeket, amelyek különös jelentőségűek e tekintetben.

Csulktaurin és az irodalom

TROMBITÁS JUDIT

orosz--német, III. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. KROÓ KATALIN, egyetemi docens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Keleti Szlav és Balti Filológia Tanszék

A dolgozat célja, hogy bemutassa Turgenyev *Egy felesleges ember naplója* című elbeszélése hősének, Csulktaurinnak az irodalomhoz fűződő sokszínű kapcsolatát. E sajátos viszony tanulmányozása során az elbeszélés történeti síkja mellett kimutattam azt a második történetet, melyet az írásmű megalkotásának történeteként azonosítottam. Az itt megjelenő alkotó-hős más irodalmi művekre is hivatkozik. Az intertextuális hivatkozások vizsgálata során megkülönböztettem az elbeszélésben expliciten megjelenő idézeteket és azokat a hivatkozásokat, melyek rejtettebb szűzsés, narrációs, stílárius, vagy motívikus analógiák alapján azonosíthatóak. Az értelmezés a problémának mind elméleti, mind pedig szöveginterpretációs aspektusára kitér. Kimutatja *Az örült naplója*, az *Orr* és *A lövés* című művek megragadható intertextuális vonatkozási pontjait a Turgenyev-elbeszélésben. Gogol *Az örült naplója* és a vizsgált mű viszonylatában fennálló párhuzamokat részletesen tanulmányoztam. Az alakpárhuzamok kérdésköréhez kapcsolódva az elemzésbe bevontam Puskin *Jevgenyij Anyegin* című verses regényét is, annak érdekében, hogy felismerhető legyen a Turgenyev-elbeszélés puskinsi hagyományhoz való illeszkedése is a már vizsgált gogolihoz való kapcsolódás mellett. A tanulmány összeköti a narratív szerkezet és az intertextualitás kérdéskörét, és a szövegekői párhuzamok funkcióinak felderítésére helyezi a hangsúlyt, különös figyelmet szentelve a motívumtranszformáció és az alakszintézis problémájának bemutatásának.

*“Close But Not Touching”: Strategies of Reading
and Resistance to Interpretation
in John Fowle’s *The Collector**

TUKACS TAMÁS

angol, IV. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BÉNYEI TAMÁS, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol–Amerikai Intézet

The objective of this study is to discuss the issue of reading and interpretation as they are encoded in John Fowle’s *The Collector*. The two main characters, Frederick Clegg and Miranda Grey enter an intersubjective reading process in a secluded scene. The thesis of the essay is that Fowle’s *The Collector* can be read as a novel in which reading becomes the metaphor of intersubjective relationships, and *vica versa*, interpersonal relationships may signify certain modes of reading. Three questions arise: What modes of reading are dramatised in the novel? Do the characters successfully read each other, that is, do we have interpretations or misinterpretations? And finally, what modes of reading does the novel approve or reject? In the novel basically three modes of reading can be distinguished. The first is in connection with the psychoanalytic aspects of isolation and its relation to the reading process. On the basis of this, “anal reading” is established which is related to certain infantile fantasies. The second mode of reading is in conjunction with the sense of theatricality and pretention that is present in the novel. Both characters—under the special circumstances—are bound to pretend, play and wear masks. As a result of this, reading each other becomes extremely instable. The third mode of reading could be called “voyeuristic”. It has connections on the one hand with Holland’s notion of the enjoyment of a work of art in general, on the other, with the activity of photography. In the second section of the novel the impossibility of the two characters’ reading each other is demonstrated. Both of them try to apply their own patterns—the most important dichotomy being analysis vs. Synthesis—to each other, however, both of them resist the reading of the other, therefore no valid interpretation results, which will be manifested in Miranda’s death. On the basis of this, the third question can be answered: the novel approves those reading modes in which the reader enters a dynamic, dialectic relationship with the texts and is willing to risk himself in the reading process.

The Woman at Gaze

VARGA JUDIT GYÖRGYI

angol, IV. évf.–francia, I. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR BÉNYEI TAMÁS, egyetemi docens,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Angol–Amerikai Intézet

My essay is an analysis of Iris Murdoch's novel, *The Unicorn*. I understand this novel as a network of stories. By story I mean an implication of a change in being, which change makes possible the appearance of spatial, temporal and causal relations between the two beings. I argue that the magic quality that is always remarked by critics in connection with this novel is caused by a magic space that is created by these stories, and that it is possible to find this space inside the novel, not only outside it, in its relationship with the reader. The four most important basic stories from the point of view of the formation of this space can be connected to four characters. One story is that of the title, the unicorn, the other is a gothic story, the third is a romance and the fourth is the Platonic story of the pilgrimage of the human life from the fire to the sun. The structure of these basic stories is called into question by sub-plots or sub-patterns that are formed inside them.

These subversive patterns make them inappropriate by dissolving them into a magic space that is created among them, and in which the forces that created them are released.

From my essay's point of view the whole novel is about the process through which a relation between the legend of the unicorn and the imprisoned lady of the novel is re-created. It tells the story of the creation of the magic space among the romance, the gothic and the platonic story, through their constantly gazing at each other. In this space the story of Hannah can disappear by refusing to confirm to the unicorn story *as we know it*, and inhabiting the story of the unicorn which exists out of representation, the unicorn before it is tamed by the virgin.

Kernmotive in der grillparzerschen Bearbeitung des Sappho- und des Medea-Stoffes

VARGA KATALIN

2000-ben államvizsgázott

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Témavezető:

PROPSZT ESZTER, főiskolai adjunktus,

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar,
Német Nyelv és Irodalom Tanszék

Das Ziel der vorliegenden Arbeit ist, die grillparzersche Bearbeitung des Sappho- und des Medea Stoffes als Ergebnis und zugleich geistiges Movens des politischen und sozialen Lebens des Biedermeier darzustellen.

Als Basis der Untersuchungen dient Elisabeth Frenzels Stoff- und Motivtheorie. Im ersten Teil wird ein Ausblick auf die wichtigsten weltliterarischen Bearbeitungen des Sappho- und des Medea-Stoffes gegeben und dadurch ihre geschichtliche Variabilität behandelt. Der zweite Teil der Abhandlung unternimmt die eigentliche Analyse der Kernmotive. Nach einem kurzen Überblick über das soziale Umfeld der Werke werden die als Kernmotive ausgewiesenen Motive („die natürliche Scheidewand“, „die Notwendigkeit des Verzichtes auf das gelebte Leben“, „der Mann zwischen zwei Frauen“, „das Erlebnis des Lebens als Schein und Trug“) stets in Bezug auf die biedermeierliche Diskrepanz zwischen Welterfahrung und Weltdeutung erörtert. Zum Schluss werden aufgrund der parallelen Problemstellung der zwei Dramen (Selbstaufgabe, Anpassung, Entsagung) die Fragen zusammengefasst, mit denen der Autor auf das Selbstverständnis seiner Zeitgenossen zurückwirken konnte.

Vom Vergleich der zwei Dramen und von der Darstellung der Kleidung als Requisit bei dem Wechsel der Seinswesen der zwei Frauen erhofft die Arbeit einen bescheidenen aber innovativen Beitrag zur Forschungsliteratur.

Orosz nyelvi reáliák a fordítás tükrében

VARGA RENÁTA

orosz, IV. évf.

Berzsenyi Dániel Főiskola

Témavezető:

DR. JANKOVICS MÁRIA, főiskolai docens,

Berzsenyi Dániel Főiskola,

Szláv Filológia Tanszék

Munkám legfőbb célja – a reáliák magyarra fordításának lehetőségeit elemezve – az volt, hogy rávilágítsak a fordítók munkáját megnehezítő problémák egyikére, s feltárjam melyek a legkedveltebb és a legritkábban alkalmazott átváltási műveletek, s ezeket ösztönösen vagy tudatosan hajtják végre a fordítók, valamint függ-e egy-egy szerkezet fordítása szubjektív tényezőktől. Arra a kérdésre kerestem a választ, hogyan lehet e műveleteket megszerezni, megmagyarázni, leírni a nyelvészet segítségével.

Vizsgálódásom tárgya Puskin Dubrovskij és Gorjuhino falu története című elbeszélése, illetve azok két-két magyar nyelvű fordítása volt. Két elbeszélésre azért volt szükség, mert egy műben viszonylag kevés reália fordult elő, s így nem nyílt volna lehetőségem általános következtetések levonására. Az elbeszélések kiválasztásakor figyelembe kellett vennem, hogy azoknak legalább két magyar fordítása álljon rendelkezésemre, hogy ezáltal összehasonlíthassam az egyes fordítóknak ugyanarra a reáliára vonatkozó eljárásait.

A vizsgálatot az orosz elbeszélésekben előforduló reáliák kigyűjtésével kezdtem, ezután visszakerestem őket a magyar fordításokból, végül rendszerezésük következett.

Végző soron arra a megállapításra jutottam, hogy nem minden fordító használt azonos műveletet a reáliák átadásakor, sőt sokszor teljesen eltérő módon valószínűsített meg. Mégis, összességében lehetett általánosításokat levonni.

Remélem, az orosz nyelvvel foglalkozóknak, illetve a fordítás iránt érdeklődőknek egyaránt hasznára lesz munkám.

Nőalakok Matteo Bandello novelláiban

VERES ÁGNES

kommunikáció, V. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. VÍGH ÉVA, egyetemi docens,

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Olasz Nyelvi és Irodalmi Tanszék

Jelen dolgozat tárgya egy kevésbé ismert és elismert reneszánsz olasz író, Matteo Bandello novellagyűjteménye, melynek tipikus női alakjait próbáltam összegyűjteni és rendszerezni. Mivel az itthon fellelhető ide vonatkozó szakirodalom igencsak szegényes, az eredeti szövegből kiindulva, saját interpretációk alapján született meg a tipológia. A dolgozat egy rövid világirodalmi kitekintést tesz, mely a nőábrázolás irodalmi vonulatát vázolja fel a Bibliától egészen Bandellóig, aki a boccacciói hagyományokból táplálkozva hús-vér, s életszerűségük miatt nagyon különböző női alakokat jelenített meg novelláiban. Ha nem is annyira komolyan és merev szabályok szerint határozott meg egy-egy női szerepet mint Castiglione, akkor is létezik számára egy ideális nő, az okos, jól nevelt és tisztességes asszony személyében; ezért a dolgozatban elsőként bemutatott női alak a művelt nemesasszony, aki a fizikai és szellemi tökéletességet képviseli. Ez a nőtípus nemesi származásánál és műveltségénél fogva a kor két legvitatottabb kérdéskörét is érinti: a nemesség (örökletes és lelki) illetve a beszéd, ékesszólás (*conversazione*) problematikáját, mely végigkíséri az egész novellagyűjteményt. Egy teljesen ellentétes női alak, a szerelmi bűnöző követi őt, melynek alacsony származása és erkölcstelen élete mellett legnagyobb hibája a tudatlansága, műveletlensége, ami mint tudvalévő, a humanisták szemében a legnagyobb bűn, ezért szükségképpen el kell buknia. A tipológia harmadik figurája az erőszak áldozatául esett ártatlan lány, aki vagy megpróbálja a saját eszét használva kivédeni az erőszakot, vagy pedig belehal a büntudatba. Ezután a ravasz, majd a házasságtörő nők kategóriái következnek, melyek további alcsoportokra oszthatók fel, s melyek a dolgozat legproblematisabb részét képviselik. A ravaszság és a házasságtörő magatartás ugyanis gyakori jellemzője a bandellói nőalakoknak, éppen ezért ezen szempontok alapján nehéz meghúzni a határt a különböző kategóriák között, így az átfedések elkerülése néhol lehetetlen. A dolgozatot a legismertebb novellákat tartalmazó tipológiai csoport zárja, melynek fő jellemzője, hogy szereplői olyan fiatal lányok, akik a kor erkölcsi törvényei miatt kénytelenek titokban tartani szerelmüket, mely általában a vesztüket okozza, jobbik esetben viszont sikeres véget érnek.

A „félrevezetett” olvasó.
Leonardo Sciascia: Mint a bagoly nappal

VÉSZTŐI EDINA

olasz–magyar, III. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. HABIL. MADARÁSZ IMRE, tanszékvezető egyetemi docens,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Olasz Tanszék

Leonardo Sciascia 1961-ben megjelent regényét két évvel később már magyar nyelven is olvashatták a hazai befogadók. Így született meg Sik Csaba kritikája, aki becsapva érezte magát a regény olvasása után, mondván, hogy unalmas detektívregényt tartott a kezében. Az *Il giorno della civetta* azonban nem unalmas, sőt nem is a hétköznapi értelemben vett detektívregény, melyet munkám során igazolni igyekszem. A műben rámutatok azokra az elemekre (narrációs eljárások, intertextualitás), melyek véleményem szerint a posztmodern regény felé mutatnak. Külön fejezetet szentelek a regény címének is, amely a befogadó számára a krimi egyfajta értelmezését adja: a bagoly nappal olyan, mint a regény világában élő emberek? Ki a bagoly a regényben? Bemutatom a műben megjelenő erkölcsi és politikai rendet, s ez utóbbinak a mafiával való összefonódását vizsgálom meg részletesebben. Dolgozatom végén Bellodi százados alakjában azt a „magányos harcost” mutatom be, aki szembefordulva a fennálló renddel, szükségszerűen bukásra ítéltetett, s aki ennek tudatában is képes az általa helyesnek tartott útról le nem térni, vállalni döntésének következményeit.

Doing Away with Myths: A New Look at the Hungarians' Participation in the American Civil War

VIDA ISTVÁN KORNÉL

angol, IV. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

DR. GLANT TIBOR, egyetemi adjunktus,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol–Amerikai Intézet

DR. LÉVAI CSABA, egyetemi adjunktus,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Történelmi Intézet

With a special focus on myths created by the amateur historian triumvirate (Eugene Pivány, Edmund Vasváry and Tivadar Ács), the author of this study has chosen to do research on the Hungarians' participation in the American Civil War. The main motivation to do so was the fact that each of the three comprehensive works devoted to this subject is riddled with misconceptions and for almost four decades not a single work of historical importance dealing with this rather neglected episode of Hungarian-American relations has been published. Consequently, the results of modern works of research published in the United States on various aspects of the Civil War has not been accessible to Hungarian readers. As a full study of the subject would go much beyond the scope of this essay, its enquiries had to be limited, that is why the above-mentioned mistaken assumptions and false myths are in the focus of attention. The essay uses reliable statistical data to prove that earlier estimates regarding both the total number of Hungarians living in the United States during the 1850s and the number of Hungarian soldiers participating in the Civil War had been exaggerated. This is not only due to deficient methodology, but it has its roots in such false myths as "the Hungarians were the most overrepresented ethnic minority in the Union army during the Civil War", which are also corrected in the essay. The use of an extensive number of primary sources (memoirs, diaries, individual military records and regiment muster rolls) has made it possible to analyze the ways of adjustment to American society for immigrants of Hungarian origin and to find their motivation to join the ranks either of the Union or the Confederate army. The essay challenges long-prevailing Civil War myths like "Hungarians were fighting for the liberation of millions of slaves", but it finds that they were not soldiers-of-fortune either: they wanted to prove their loyalty towards their adopted country and utilize their military

talents. An enlarged list of possible Hungarian participants served as a sample for a statistical analysis of their contribution mainly to the Union cause. The essay provides two case studies: a new look at the myth of Zágonyi's "Death Ride" and Julius Stahel's Civil War career, through which many of the distortions in connection with the Hungarians' contribution to the war effort can be corrected.

Hospitality and Household in William Morris's News from Nowhere

WAITHE, MARCUS

University of Cambridge, United Kingdom

This paper opens with a discussion of the relationship between Ruskin's idealised conception of society as a household, as an organic unity, and Morris's representation of hospitality. William Guest, the hero of Morris's *News from Nowhere*, arrives in a world where thresholds no longer function to bar access, though the self-conscious hospitality of his hosts attests to their persistent, if reformed, presence. It will be the aim of this paper, first, to suggest some reasons for Morris's decision to emphasise this theme, and, second, to determine the limits of his largesse. Most obviously, good hostelry makes salient the contrast between Morris's flexible understanding of household and a stratified social structure of Victorian Britain. Hospitality is appealing to Morris because it constitutes a pre-commercial transaction (and here I will refer to its role in his heroic poetry) still familiar, and indeed current, within his own society. As such, it forms a bridge between the present and the utopian future, and a convention which governs the encounter between two otherwise incommensurable worlds. Morris, like most hosts, hopes for something in return: if we spend time in this textual household we are likely to become domesticated; we will make ourselves feel at home. Hospitality thus becomes more than a pleasing social virtue: it delineates both the character of Morris's utopian intent, and operates to convert and convince strangers (whether they are fictional characters, or an actual readership). Notwithstanding this emphasis on a universal welcome, the danger and the spectacle of intrusion persists: Morris puts his household at risk in order to dissociate its internal economy from the totalitarian order imposed on strangers in other utopian texts. People, he contends, must be free to come and go as they please.

II. Irodalom

Motívumrendszerek
Kosztolányi Fánika című novellájában

ADONYI JUDIT

magyar–német nyelvtanár, IV. évf.
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. HORVÁTH KORNÉLIA, egyetemi tanáregégéd,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Irodalom Tudományintézet

Dolgozatom témájául Kosztolányi *Fánika* című novellájának motivikus elemzését választottam, mivel tudomásom szerint a novelláról még nem készült önálló elemzés.

A dolgozat első részében motívumelméleteket ismertetek, többek közt Olga Frejdenbergét, akihez hasonlóan értelmeztem a motívum fogalmát.

A második fejezetben a kéz–látás–írás motívumok összefüggéseit vizsgálom a *Fánikában*, valamint a szerző *Nero, a véres költő* című regényében, néhány helyen utalok *A rossz orvos* című kisregényére vagy az *Üvegszem* című novellájára is. A *Fánika* története az alkotó művész és a vak koldus találkozás, de a szöveg metaforikája felülírja a kettejük közötti ellentéteket, így egymás szinonimájává válnak. Ugyanezek a párhuzamok: látás–vakság–alkotói munka fedezhetőek fel a *Nero, a véres költő*ben Nero és nevelői között, valamint Britannicusszal és Lucanusszal kapcsolatban. Az *Üvegszem* főszereplője és Fánika közötti párhuzamban a vakságot mint a megvalósulatlan életlehetőség jelképét értelmeztem. *A rossz orvos* Vilmájával, valamint az *Édes Anna* címszereplőjével gyermeki és mégis anyai mivoltában rokon az egykori dajka. Vilma édesanyjához a kéz anyai funkciója teszi hasonlatossá.

Végül a novellában szereplő színek szemantikáját veszem sorra. A piros és fekete párhuzamát, mint élet és halál szimbólumát; a fehéret és a vöröset, mint a Hit, Remény, Szeretet két szélső erényének megfelelő szint; az eget, s ezáltal magát Istent jelentő kéket; valamint mindezek megfelelőit az eddig is idézett Kosztolányi-alkotásokban. A hősnő neve származhat a német Fanniból, mely a dajka alkotó művész létét erősíti meg, illetve az angol Francesből, mely motivikusan a ferencesekkel áll kapcsolatban. A másik igen fontos név a templom patrónájáé, Szent Teréziáé, aki nemcsak saját személye – egyháztanító és misztikus –, hanem rendje, a szemlélődő és koldusszegénységben élő karmeliták által is kapcsolódik a már tárgyalt motívumokhoz. Nemcsak ehhez a két női alakhoz kötődik a padlás vagy lomtár motívuma, hanem több Kosztolányi-hős történetében is szerepet kap: *A rossz orvos* Vilmájában és a *Nero, a véres költő* Latinusáéhoz.

A lovag és klerikus vitájának ironikus aspektusa

ANDRÁS ZSUZSA

francia, V. évf.–latin, V. évf.–magyar, III. évf.
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. HALÁSZ KATALIN, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Francia Nyelv és Irodalom Tanszék

A dolgozat témája egy a francia irodalomtörténetben Les débats du clerc et du chevalier címen ismert tematikusan csoportosított szövegegyüttes. A corpus két latin és több különböző nyelvjárásban készült rövid (százegynéhány soros) verses szövegeket tartalmaz, melyek középpontjában egy narratív keretbe ágyazott disputa, vita (műfaji értelemben) áll. A két hölgy között zajló vita témája, hogy a klerikus vagy a lovag méltóbb-e inkább a szerelemükre. A kérdésfelvetés a szövegeket a hasonló szerelmi tematikájú irodalmi szöveg-hagyományhoz kapcsolja, de itt a szerelmi kazuisztika ironikus, komikus modalításban jelenik meg. Vizsgálatunk célja az irónia és komikum forrásainak feltárása. Ezt a munkát részben a korabeli retorikai hagyomány fogalomkészletének, részben pedig a narratológia néhány kategóriájának segítségével végezzük. Ennek megfelelően előbb azokat a toposzokat vizsgáljuk, amelyek nemcsak a szövegek narratív keretét biztosítják, hanem a konvencionális nyelvhasználat révén a magas stíluszinthez kapcsolják a szövegeket. A csodálatos kert- és személyleírás megfelel ugyanis a dantei és az egyéb (Geoffroi de Vinsauf) középkori retorikák stíluselméletének, mely szerint adott témához adott nyelvhasználat illik. A vergiliusi életműből elvont stílusstanok kiegészítik ezt a konvenciórendet a személyleírások esetében a társadalmi rang szempontjával. Ez a stíluszint azonban bizonyos elvárásokat kelt az olvasóban, melyek azonban nem teljesülnek be, ugyanis a vita során alkalmazott vulgáris, szitkozódásokkal terhes nyelvhasználat ennek ellentmond. A felhozott érvek szintén ellentmondásba kerülnek azzal az értékrenddel, mely hivatkozási alapul szolgál: a francia nyelvű szövegekben ez az udvari magatartásrend és morál. A vita, mint forma lehetőséget nyújt a szereplők önellentmondásainak megnyilvánítására a narrátor közbeavatkozása nélkül. A narrátor távolmaradása jelzi egyben ironikus távolságtartását is a végkifejlet ellenére, mely a klerikust juttatja diadalra. Az udvari nyelv és értékek kisajátítása, egyáltalán az egyházi szolgálatot ellátó és cölíbatusra ítélt klerikussal való kapcsolatba hozása elbizonytalanítja ezt a lovagi regényben és a trubadúr-trouvere lírában oly szigorúan rögzített értékrendet. A különböző nyelvhasználatok kisajátítása, kisajátíthatósága mutatja ezek és az általuk implikált világkép, értékrend viszonylagosságát.

*A szókimondó Arany.
Arany János széljegyzetei Vida József: Nemzeti Koszorú
című verseskötetében*

BALÁZS ESZTER

magyar–esztétika, V. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

KOROMPAY H. JÁNOS, irodalomtudomány doktora,

Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézet

DR. SZILÁGYI MÁRTON, egyetemi adjunktus,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

XVIII–XIX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék

A cím a dolgozat kettős irányultságát illetve azok szerves összekapcsolódását jelzi, ugyanis a nem rég föltárt jegyzetek elemzése szükségessé tette, hogy azt Arany költői, kritikusai és szerkesztői munkásságába emelve igyekezzem értelmezni.

A dolgozat alapját Vida József 1860-as kötete képezi, melyet a nagyszalon-tai Arany János Emlékmúzeumban őrzött kéziratok közül emeltem ki. Választásomat az a különleges lehetőség indokolta, hogy a Nemzeti Koszorú az egyetlen, melynek jegyzeteit Arany irodalmi kritika formájában publikálta. A megjelent írás és a forrás összevetése alapján igyekeztem láthatóvá tenni Arany kritikusai magatartásának összetettségét (ld. költő/szerkesztő/olvasó-szerepkör váltakozó dominanciája).

A hagyományos Arany-értelmezések háttérbe szorították a költő kritikai tevékenységét, de a jelen esetben szembevetjük, hogy költészete szorosan összefonódott a hosszas tanulmányok alapján kialakított poétikai és művészi elvrendszerezéssel. Ugyanakkor a most föltárt szövegek újraírni látszanak a köztudatban élő Arany-képet, miszerint visszahúzódó és szűkszavú művész – az itt feltűnő kritikusai hang szinte ismeretlen a számunkra.

Vidát az utókor a Petőfi-epigonok körébe utalta, de a korabeli kritikák más-ként tekintettek rá – ez a probléma az epigonizmus fogalmának összetettségére és értelmezési nehézségére mutat rá. Dolgozatomban a hagyományozódott esztétikai alapkategóriák felülbírálásának sürgősségét igyekeztem alátámasztani.

A lapszéli jegyzetekkel sűrűn ellátott Vida-kötetben, ha a beírásokat rendszerezjük, Arany kritikai alapnormái érhetőek tetten. Az általam készített táblázat a különböző típusokat minőségében és terjedelmében növekvő sorrendben csoportosítja.

Dolgozatom, reményeim szerint, fölkelte az érdeklődést a többi lapszéli jegyzet iránt is, és arra ösztönöz, hogy hajlandóak legyünk a megrögzült költőképek és érték kategóriák felülvizsgálatára.

*Olvasási stratégiák módosulása Darvasi László
A Zord Apa, avagy a Werner-lány hiteles története
című novellájában*

BALOGH ÁGNES

magyar–matematika, V. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. SZIRÁK PÉTER, egyetemi docens,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

XX. századi Irodalomtörténeti Tanszék

A dolgozatban azt tanulmányozom, hogyan módosítja Darvasi László novellája a hagyományos olvasási stratégiákat. Ezt a vizsgálatot *műfaji kódokhoz* kapcsolódva végzem el: megmutatom, hogyan mozdítja ki *A Zord Apa* az egyes műfajokhoz kapcsolódó interpretációs műveleteket – ez elsősorban a nevelődési regény illetve a *klasszikus detektívregény* hagyományának radikális újraírását jelenti. Főként ez utóbbi jelenséget elemzem részletesen, mégpedig elsősorban a *metafizikus detektívtörténet* szempontrendszer alapján.

Ezeket a kutatási irányokat szerencsésen kiegészítheti *A Zord Apa* és más *metafizikus detektívregények* kapcsolatának vizsgálata. A dolgozat alaposabban Darvasi novellájának és *Lengyel Péter Macskakő* című regényének intertextuális összefüggéseit tanulmányozza.

A két műfajjal szemben támasztott elvárásrendszer módosítása számos viszony (fikció és valóság relációja, valóság megismerhetősége, szereplők identitása) újraértelmezésével, elbizonytalanításával együtt jelenik meg. A folyamatos *viszonylagosság* miatt (mely teret nyújt a többértelműség számára) a befogadó nem törekszik mindenáron a jelölőlánc lezárására. Ily módon az olvasói aktivitást a *szöveg befogadóra tett hatásának reflexiója* képezi. Mindez összhangban van a posztmodern szemlélettel, melyet „a recepcióra és a hatásra át-helyeződő esztétikai érdeklődés” jellemez. (Jauss)

*Ady Endre művészetének gyökerei.
A Versek és a Még egyszer című kötetek*

BÁNYAI VIKTÓRIA

tanító, IV. évf.

Miskolci Egyetem Comenius Tanítóképző Főiskolai Kar

Témavezető:

DR. TUSNÁDY LÁSZLÓ, tanszékvezető főiskolai tanár,
Miskolci Egyetem Comenius Tanítóképző Főiskolai Kar,
Nyelvi Irodalmi Tanszék

A témaválasztás indoklása:

A témát elsősorban személyes indokból választottam. Olyan kutatómunkára készítettem, mely során elmélyíthettem ismereteimet Ady Endre művészetére kapcsán. Érdeklődéssel fordulok a költészet felé, így külön öröm számomra, hogy Ady Endre alkotásaival foglalkozhatok.

Sajnos, nagyon kevesen ismerik Ady Versek és Még egyszer című köteteit. Pedig ezek tartalmazzák azokat a műveket, melyek a nagy költő művészetének valódi gyökerei. S ezek segítségével érthetjük meg a legjobban az igazi Ady hangját.

Éppen emiatt tartottam fontosnak e két méltatlanul mellőzött verseskönyv megismerését.

A dolgozat szerkezete:

Bevezetés

- I. Ady Endre életútja a Versek-ig
- II. Úttörés a költészetben
- III. Ady költői tudatossága
- IV. Ady ritmikája költői pályája elején
- V. Versek
- VI. Még egyszer

Befejezés

Költői szerepfelfogás(ok) és önértelmezés(ek) Reményik Sándor alkotásaiban

BARANYAI NORBERT

magyar–történelem, V. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. GÖRÖMBEI ANDRÁS, egyetemi tanár,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

XX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék

Reményik Sándor költészetének teljes vagy részleges újraértése mind a mai napig adóssága irodalomtörténet-írásunknak, ami jelen dolgozat megszületésében igen jelentős motiváló tényezőt jelentett. Természetesen dolgozatom nem vállalkozhat arra, hogy Reményik líráját teljes körületekintéssel feltárja, csupán azt kísérli meg, hogy a költői-művészi önértelmezésként olvasható szövegek interpretálásával hozzájáruljon a költő alkotásainak megértéséhez. Ehhez egyrészt Reményik 1926-ban írott XIX. századi romantikus költészetelméleti tradíciókat felelevenítő *Gondolatok a költészetről* című esszéje szolgált az értelmező elemzés tárgyául, másrészt Reményiknek a modernitáshoz sokkal szorosabban köthető azon versei, melyek a különböző költői szerepfelfogások színrevitelével az alkotói-alkotáslélektani önértelmezések problémáját járják körül. Az esszé aprólékosabb szövegelemzés és -értelmezés formájában kerül feldolgozásra, míg a költemények vizsgálatában az áttekintő, lényegi összefüggések feltárására koncentráló jelleg uralkodik.

Reményik alkotásainak ilyen aspektusú vizsgálata kettős eredményre enged következtetni: esszéjében egy korábbi költészetértelmezési hagyományhoz igyekszik kapcsolódni, melynek oka a dolgozat következtetése szerint e hagyomány közösségi-transzcendens meghatározottsága, ami a kisebbségi lét-helyzet lírikusaként számon tartott Reményik számára az egyetlen lehetséges lírafelfogásként értelmeződhetett. Hasonló témájú verseinek egy része viszont ennél jóval összetettebben képes problematizálni ezt a témát, s ezért a modernhez való erőteljesebb kötődése miatt a *költő*-Reményik szövegei szembeállíthatók az *esszéíró-értelmező*-Reményik munkásságával. E megállapítások Reményik lírája egészének további értelmezéséhez is lehetséges kiindulási alapként szolgálhatnak, s tágabb kontextusba helyezve a dolgozat végkövetkeztetéseit, azok a két világháború közti erdélyi költészet megközelítéséhez is tanulságos adalékot jelenthetnek.

„és még mindig kérdezem: Hol vagy?”
– énkonstrukciók József Attila három szövegében

BARTAL MÁRIA

magyar, V. évf.–olasz, IV. évf.–összehasonlító irodalomtudomány, III. évf.
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

KULCSÁR SZABÓ ERNŐ, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

Dolgozatom három, filológiaiilag szorosan összetartozó József Attila-szöveg nyomán született. A *Nem én kiáltok* c. kötet egyik példányának két bejegyzése és a költő életében nem publikált *József Attila* c. vers a név, az aláírás problematikáját, az én elbeszélhetőségének, szövegbeli megalkothatóságának és megsokszorozásának kérdését veti fel – s válaszai természetesen nem függetlenek a húszas évek bécsi emigrációjának költészetétől, poétikai megoldásaitól. A befogadástörténetben egyértelműen Kassák-utánzatként számon tartott költemény és a két ajánlószöveg felhasználatában egészen közvetlen rokonságot mutat a dadaista mozgalom manifesztumaiban és elméleti jellegű írásaiban már-már kényszeressé sokasodó önmeghatározási kísérleteivel.

Ezen intertextuális kapcsolatok nyomán dolgozatomban azt vizsgálom, milyen poétikai lehetőségeket rejt magában a tulajdonnév használata és a név hiánya, s hogyan válhatnak eszközévé olyan poétikai felhasználatnak, ahol az én nem rendelkezik többé az egységes önmagaság képzetével. E kiválasztott szövegekben hogyan keres magának „helyet” az én, amely nem engedi, hogy tartós jelentést tulajdonítsanak neki, nem működik többé poétikai centrumként – amely „túl akar lépni” a grammatikai kategóriákon, térbeli és időbeli distinkciókon?

Korrespondancia, abjekció, reprezentáció *(A szubjektum nyelvi konstituálódásáról)*

BENKŐ KRISZTIÁN

magyar, III. évf.–összehasonlító irodalomtörténet, I. évf.
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

ZSADÁNYI EDIT, egyetemi tanársegéd,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék
DR. SZILÁGYI MÁRTON, egyetemi adjunktus,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
XVIII–XIX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék

A dolgozat a sajátos, csak rá jellemző diskurzusokat magába foglaló, a XVIII. század kezdetétől a XIX. század első évtizedeiig terjedő időintervallum újhistorikus megközelítése, a szubjektum nyelvi konstituálódásának lehetőségeit és a hozzájuk rendelhető írásformákat (a levelet, a naplót és az emlékiratot) előtérbe állítva. A dolgozat három konkrét szöveg illetve szövegrészlet interpretációja köré épül fel.

Choderlos de Laclos *Veszedelemes viszonyok* című levélgényéből ugyanannak az eseménynek három eltérő narrációját összekapcsolva a korrespondancia működését, a nyelv valóságteremtő szerepét szemléltető szöveget hoztam létre vizsgálódásomhoz.

A *Fanni' Hagyomány*aiban – a vele foglalkozó dekon-kötet eredményeit, elsősorban Kiss Attila tanulmányát továbbfejlesztve – bizonyítom a szubverzív megvalósulását. Feltételezem, hogy a szövegben jelen van a hangja egy férfinak – az abjekciót implikálva –, és egy nőnek, akinek valójában az előbbi férfi kölcsönzi hangját, szerepébe helyezkedve: a két szólam metaeleptikusan kapcsolódik össze. Kazinczy Ferenc *Fogságom naplója* című emlékiratában az explicit műfajmeghatározás ellentmondásait, az emlékezés sajátosságait, az ideológia interpellációja internalizálásának lazulását vizsgálom. A cél által befolyásolt én-reprezentáció tetten érhető a szövegben a Pályám emlékezetével való összehasonlítás segítségével: ez lehetővé tette, hogy a szerző életrajzától elvonatkoztatva interpretáljam ezt a reprezentációt, a Kazinczy-szövegeket pedig regényként kezeljem.

A tanulmány továbbá foglalkozik a XVIII. század regényműfajával, a levélgénnyel, a *Don Juan*- és *Casanova*-jelenséggel – kísérletet tesz a libertinizmus és az érzékenység kapcsolatának pontosítására (kiemelten Debreczeni Attila tanulmány-szövegeinek kritikáján keresztül), a nemi szerepek adott korszakbeli alakulásának értelmezésére. A vizsgálatok elvégzésében a dekonstrukció, az ideológiakritika, a gender-kritika, a posztstrukturalizmus és a szubjektumelméletek eredményei szolgáltak legfőbb alapul.

Személy és szemantika.
Versnyelv és szubjektum viszonya
Petri György Csak egy személy című versében

BÉRES BERNADETT

magyar–német, IV. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. HORVÁTH KORNÉLIA, egyetemi tanársegéd,

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Irodalom Tudományintézet

Dolgozatomban Petri György *Csak egy személy* című versének (*Magyarázatok M. számára*, 1971) diszkurzív poétikai értelmezésére teszek kísérletet.

A dolgozat első része Petri költészetének fogadtatását tekinti át, majd azt vizsgálja, hogyan helyezhető el a kötet és a vers az életműben. Mindezek alapján láthatóvá válik, hogy a vers a kötetből és a ciklusból a recepció által kiemelt, de értelmezés nélkül hagyott darab.

A második részben a cím szintaxisának, retorikai struktúrájának és grammatikai szerkezetének vizsgálata nyomán annak önmagában való értelmezhetettségére derül fény.

A dolgozat harmadik része a versnyelvet és a keletkező szemantikát vizsgálja s arra az eredményre jut, hogy a cím által exponált „egy vagy több (kettő)” eldönthetetlen kérdése a mondatnál kisebb nyelvi rétegekben, a szó, a morféma, a hangkapcsolatok, valamint a versszövegre sajátosan jellemző versritmus szintjén megmutatkozó szintézis által nyer megoldást.

A dolgozat negyedik fejezete a szöveg hangtani-anagrammatikus szerveződését és a sajátos versformát írja le és ezeken a szinteken is rámutat a két pólusból létrejövő (harmadik) egységre, mint a vers nyelvi-formai újítására.

A dolgozat utolsó, ötödik része a szöveg szubjektumával foglalkozik. A versszöveg középpontjában álló metafora a „beszélő szubjektum” átmeneti szövegbeli megsemmisülését jelzi, ezt követi azonban a „személy” „interszubjektumként” való újjászületése. A dolgozat ezt a szöveg számos nyelvi szintje felől argumentálja (anagrammák, mondatszerkesztés és igeszemlélet, retorikai szerveződés.) A vers *személyesség*-kérdésköre a föltárt mitikus-pszichoanalitikus szimbólumokon kívül egy világirodalmi párhuzam és egy magyar irodalmi intertextussal kapcsolható a recepció által előtérbe helyezett szerelmi tematikához.

*Babits Elza pilótájának kozmológiája
(Avagy milyen kiutat hagyott a szerző az olvasónak,
illetve mit jelent a regény valóságrendszerében
a darwinizmus és a relativitás?)*

BIHARI PÉTER

magyar, V. évf.

Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi kar

Témavezető:

DR. B. JUHÁSZ ERZSÉBET, egyetemi docens,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi kar,
Modern Magyar Irodalom Története Tanszék

A szerző a korábbi értelmezőktől eltérően a Babits-regény fő mondanivalóját nem a főszálban, hanem a fejezeteket periodikusan kísérő és mintegy mellékszálként megjelenő „Kis Föld”-történetekben látja. Elemzésében is csak ezeknek a részeknek az értelmezését kísérli meg, melyek szerinte alapvető befolyással vannak a mű mint egész mondanivalójára is.

A bevezetés tömören érinti az utópiák és anti-utópiák (disztópiák) közötti különbséget, majd Babits pacifizmusáról szól pár szót. A második részben azt próbálja igazolni a szerző, hogy a regény még a disztópiák között is kiemelkedik negatív világképével. Ezt a kérdést teljes terjedelmében a harmadik rész fejtí ki: a Babits által megjelenített világ egy egész világegyetem, amely relativitása következtében nem lehet azonos a keresztény hit szerinti világegyetemmel. Ez a kérdés a későbbiekben mint a mű alapproblémája jelenik meg. *Babits kozmológiája tulajdonképpen az értelem (=Darwin, logika, evolúció) illetve a szellem (=transzcendens megértés, Isten, spiritualizmus) harcát szemlélteti. (...) Hiányzik az összekötő kapocs a két rendszer között, az a megismerési elv, amely mindkét rendszerben érvényesül.* (III. 3.)

A dolgozat alcímében feltett kérdésre csak a mű végén válaszol konkrétan a szerző, mely szerint az olvasónak meghagyott kiút csak látszólagos. A szerző megállapítja, hogy a relativitás elméletének kozmikus kiterjesztésével Babits megpróbálta az evolúció kritikáját adni, különös hangsúlyt fektetve arra, hogy ne az egész folyamatát, hanem a végeredményt és a hozzá vezető utat vegye kritika alá. Megállapítja azt is, hogy a mű illetően értelmezése az egyént választásra készíti a kor tudományos-technikai forradalma és a hagyományos vallás által nyújtott istenkép között, ami miatt a regény (amely ugyan besorolható a tudományos-fantasztikus kategóriába) mégis a tudományos világnézet kritikáját adja.

Intertextuális alakzatok
Babits Mihály Timár Virgil fia c. regényében

BOVIER HAJNALKA

2000-ben államvizsgázott

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

DR. HIMA GABRIELLA, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Orosz Irodalmi Tanszék

DR. SZITÁR KATALIN, egyetemi adjunktus,
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

A dolgozat egyetlen regény vizsgálatát tűzte ki célul az intertextuális alakzatok szempontjából. A regény ilyenfajta megközelítésére még nem történt kísérlet annak ellenére, hogy ez a szövegértelmező stratégia a művelt Babits esetében indokolt, mert Babits műveltsége a klasszikus ókori irodalomtól a kortársakig mindent felölelt.

A dolgozat – főként Gérard Genette kategóriáit használva – megkísérli a regény szövegközi kapcsolatait rendezni és tipologizálni. A Babits-mű recepcióját arról az oldalról vizsgálja, ahogy Babits fogadta be az irodalmat. Az a kérdés a Babits-olvasó számára, hogy az olvasó-Babits hogyan fogadta be ezeket a szövegeket, illetve, hogy ezek a textusok miként válnak funkcionálissá a szöveg poétikájában, hogyan tudja Babits ezeket a saját szövegévé tenni, hogyan írja be saját gondolkodásába. Így az intertextusok abban segítenek, hogy Babitsot és művét jobban megértsük.

Az intertextualitás a regényben több ponton megfogható, nemcsak a szövegek, hanem műfajok, motívumok, nevek szintjén is. Sok esetben az intertextusokat az olvasó találja meg, ezért a befogadó nézőpontjából reciprok intertextualitásról beszélhetünk, tehát minden szöveg nyitottnak tekinthető.

Így az elemzésbe bekapcsolható a magyar és a világirodalom számos alkotása a görög mitológiától Augustinus vallomásáig; Vergilius eposzától Thomas Mann elbeszéléseig. Az intertextualitás iskoláján kívül alkalmazza az egyéb szövegértelmező stratégiákat is, főként a diskurzusanalízist, melynek módszerével különböző típusú szövegeket szembeesít: szakrális és profán, szépirodalmi és művészeti szövegeket; a dekonstrukció módszerével vizsgálja a polarítások világát; gender-szemponokat érvényesít és onomasztikai elemzést végez.

A csók-motívum Ady Endre költészetében

BUSKU ANITA ANDREA

magyar, IV. évf.

Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

DR. B. JUHÁSZ ERZSÉBET, egyetemi docens,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modern Magyar Irodalom Története Tanszék

DR. SZÓKE GYÖRGY, egyetemi tanár,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modern Magyar Irodalom Története Tanszék

Dolgozatom annak a felismerésnek az eredménye, mely szerint a költésztől elszakadó költészetismertetés egy sajátágosan hibrid nyelvet teremt. Az ilyen közties állapotban lévő „kevert ajkú” munkák esetén hol a gyakorlati, hol az elméleti (ergo az adatokra építő, tényfeltáró munka, illetve a grammatikai, stilisztikai, de elsősorban poétikai kiindulású) megközelítés emelkedik fölül az időszakosan legyőzött komplementerén: egyazon korpusz keretein belül. Az általam használt módszer a feloldhatatlannak tűnő probléma két tényezőjének – lehetőségekhez mérten történő – szétválasztása volt.

Így az elmélet és a gyakorlat elemei két összefüggő, ám mégis elkülönülő szövegrészletben érvényesülhetnek. A különállásukat nem kell magyarázni: a két nagy egységre tagolás, a különböző nyelvezetek erőteljesen éreztetik a „törést” az írás egészében. Az összekötő kapocs pedig éppen az elemzés tárgyából adódik: a költészet maga. Hisz a legszembetűnőbb adatok közötti összefüggés is sivár számok és betűk halmaza marad némi poétikai megalapozás híján.

Az első részben tehát a motívum előfordulásainak relatíve objektív értékelését követhetjük nyomon. Statisztikai nézőpontból tanulmányoztam Ady költeményeit: összesen hány alkotásában szerepel a szó, ez mekkora hányada a poémák összességének; mindez mire utalhat?

Elkerülhetetlen volt azonban néhány csoport bemutatása (mintegy a motívum összetevőinek vagy tulajdonságainak szemléltetése), hiszen a szó előfordulási aránya valamennyi jelentéskomponenst tükrözi. A statisztika értelemszerűen az egész jelentésre korlátozódik, csupán részletezéssel láthatjuk, mi mindent is jelent (jelenthet) a „csók”. Ezért van szükség néhány kategória bemutatására, amelyeknél persze sokszor érezhető az értelmező hatása, még akár a kategóriák határának kapcsán is.

A két szövegrészben igyekeztem abszolúte objektíven, illetve abszolúte szubjektíven tekinteni a „csókokat”. Summázatul a következő tételt emelhetném ki: a „csók” egy elvont, misztikus istenségként él Ady képzeletében.

Olvasok(k)

Az ecoi szemiotikai hermeneutika egy olvasata

CZÉKMÁNY ANNA

színháztudomány, IV. évf.,
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar

Témavezető:

DR. KISS GABRIELLA, egyetemi adjunktus,
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar,
Színháztudományi Tanszék

A szakdolgozatom előtanulmányát képező munkámban arra tettem kísérletet, hogy a sajátos ecoi terminológia elemzésen keresztül bemutassam az olasz kultúraszemiotikus az esztétikai élmény strukturálódásáról, mű és befogadó viszonyáról kifejtett gondolatainak néhány szegmensét. A vizsgálat során az elmélet hermeneutikai vonatkozásaira összpontosítottam, melynek következtében háttérbe szorul a szemiotika, szemiozisz, nem műalkotásra szűkített, folyamatát kifejtő szövegek értelmezése.

A dolgozat három gondolati pilléren nyugszik. Mivel Eco a hermeneutikai megközelítésmód olyan prominens gondolkodóinak nézeteivel értett „elutasítóan egyet”, mint (Eco „mestere”) Pareyson, Martin Heidegger, Hans-Georg Gadamer és Hans Robert Jauss, ezért elengedhetetlennek tartottam az ecoi elmélet kontextusának felvázolását. Ennek célja annak a gondolati rendszernek az áttekintése, amelyre a már ecóinak nevezhető szemiotikai hermenutika épül. A dolgozat második gondolati egységében a legmeghatározóbb ecoi terminusok leírására tettem kísérletet. A módszer alapstruktúrájának feltérképezése, a főbb érintkezési pontok, strukturálódási szabályok összefoglalása mellett törekedtem arra, hogy utaljak az ecói szöveg sajátos retorikájára, a terminológiai konkrét szövegben „működésére”. A dolgozat harmadik részében Paul Auster *Üvegváros* című kisregényének elemzése során arra a kérdésre kerestem a választ, hogy az ecói szépirodalmi szövegekben „működő” elméleti tézisek mennyiben alkalmazhatóak egy tematikájában, problémafelvetésében az olasz gondolkodóéhoz közel álló mű esetében. A *Hat séta a fikció erdejében* rögzített szövegértési stratégiákat követve felvázoltam a szövegben strukturálódó fikciós erőtereket, majd a regény idő- és térszerkezetéhez kapcsolódva érintetem a mintaolvasó, mintaszerző szövegfunkcióit.

Mivel egy ilyen irányú megközelítés nem teszi lehetővé az összegző konklúzió rögzítését, a dolgozat lezárásban felvettem azokat a (szöveg kódjával és enciklopedikus kompetenciájával összefüggő) problémákat, melyek rámutatnak az ecói megközelítésmód koherens konstrukciójának hatáira, és nyitnak más aspektusú „olvasatról adott olvasatok” felé.

Ikonikus „szent öregek” a Dosztojevszkij-regényekben

CSÁMER CSABA

2000-ben államvizsgázott magyar–könyvtár szakon
Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanárképző Főiskolai Kar

Témavezető:

DR. DUKKON ÁGNES, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanárképző Főiskolai Kar,
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék

Dolgozatomban Dosztojevszkij három regényének olyan szereplőivel foglalkozom, akik regénybeli pozíciójuknál fogva *A Karamazov testvérekben* ábrázolt szerzetes előképeinek tekinthetők. Kiemelem közös vonásaikat, ezzel mintegy kijelölve az életművön belüli kapcsolódási pontokat, majd bemutatom azokat a forrásokat, melyek Dosztojevszkij segítségére voltak szereplőinek, főleg Zoszima sztarecnek a megformálásában. Ezen anyagok gazdagságukkal is cáfolják azt a vélekedést, mely szerint az író nem ismerte eléggé a szerzetesi intézményt. Egyben vázolólok a sztarecség teológiai-történeti hátterét, és portrévázlatot adok azokról, akiknek munkássága meghatározta a lelkiségi mozgalmat.

A dolgozat második felében pedig Zoszima alakjának poétikai elemzésén keresztül magyarázatot keresek azokra a problémákra (egy monologikus szereplő illetve szöveg egy polifonikus regényben), melyek a Dosztojevszkij-kritikákban felmerültek a sztarec és élettörténete kapcsán. A narráció és a motívumrendszer síkján feltárom, milyen fontos és ikonikus szerepet játszik Zoszima sztarec a központi hősök önértelmezésében, egzisztenciális kérdéseiknek kibontásában, eszmélésükben.

Reklám (Lehetséges utak)

CSAPI ATTILA

összehasonlító irodalomtudomány, II. évf.
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

Témavezető:

FARKAS ZSOLT, meghívott előadó

A reklám a referencialitás problematikájának határesetete. Olyan szövegeként jelenik meg, amely a saját legitimitása érdekében tételez valami végletesen rajta kívülit, ugyanakkor a referencialitás illúziójának leghatásosabb leleplezője is. A fogyasztás vagy a fogyasztóiség kapcsán konstituálódó diskurzus(ok)ban egyszerre képes jelen lenni alapvetően konstruktív, ugyanakkor pedig éppen szubverzív elemként is. Avval foglalkozom, hogy milyen szubjektum, szubjektumpozíció képződik meg a fogyasztói kultúra diskurzusainak a dolgozat által megközelíthetőnek vélt rétegeiben, mégpedig annak az ellentmondásos viszonyinak a szemszögéből, ahogyan e szubjektum viszonyul ahhoz, ami a számára valóságként tételeződik (éppen e diskurzus által). Tulajdonképpen a kulturális szövegek egy nagyon markáns típusának lehetséges megközelítéséről és az ehhez kapcsolódó interpretációs stratégiáról lesz szó. A téma aktualitásához járul hozzá az irodalomkritika néhány újabban felmerült elméleti kérdés is. Arról a tendenciáról van szó, amely a posztmodern és a minimalista irodalom közötti különbséget a metafikcionalitás-mimézis ellentétpárja mentén fogalmazza meg, előtérbe tolva így a referencialitás problematikáját. Ez még élesebben merül fel azokban a szövegekben, amelyek valamilyen képp a fogyasztói társadalom jelenségeire és még inkább a populáris kultúrára referálnak, hiszen ez esetben túl a minimalizmusban, negativitásában nagyon is jelenlévő szociológiai dimenzió, egy már önmagában meglehetősen nehezen kezelhető területre irányítják a figyelmet. A hagyományos realizmus erősen reflektált társadalmi kontextusában a megértés alapjául szolgáló tudás bizonyos elméletek szempontjából levezethetőnek tűnik egy termelési mód, és a hozzá társítható ideológia jellemzőiből. A kérdés, hogy a fogyasztóiség ideológiai működése folyamán megteremtett (előzetes) tudáson felépülő szubjektum milyen kapcsolatban áll az *újrealista* szövegek referenciális jelölősorainak referensével: a „valósággal”. Ez a probléma irányítja a figyelmet a fogyasztói kultúra összvegei, a reklámok felé, mint olyan szövegek felé, amelyek maguk kínálnak interpretációs stratégiákat a szubjektum számára a saját valósághoz fűződő viszonyában.

Történet és szövegsemantika.
Darvasi László Rozália Fugger-Schmidt című
novellájának elemzése

DOBRI IMRE

magyar, IV. évf.–spanyol, I. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. HORVÁTH KORNÉLIA, egyetemi tanársegéd,

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Magyar Irodalom Tudományintézet

Dolgozatomban Darvasi László *Rozália Fugger-Schmidt* című novelláját elemzem. A dolgozat első részében áttekintem Darvasi recepciójának fő vonulatait és prózájának eddigi megközelítési módjait. A novellát tartalmazó *Sze-rezni egy női* című kötet alapján vizsgálom Darvasi szövegvilágát, kiemelten a novellákban megjelenő nevek jelentésképző szerepét.

Novellaelemzésem a fikcióteremtés útjait írja le a költői nyelvben. Az elemzést a történet, a novella mítikus-biblikus utalásrendszere és a narráció vizsgálatával kezdem. Majd a metaforikával és a szerzői önreflexiókkal foglalkozom.

Megközelítesemben a narratív szöveg minimálisan három szintjét különböztetem meg, a *történet* és *narráció* szintjén felül a *szöveg* szintjét is. Ugyanis ez a Darvasi-novella megnehezíti a történet felőli olvasást és értelmezést, mert a történet feldarabolásával a történetmondás mikéntjét, annak nyelvi-textuális eljárásait állítja előtérbe, vagyis a befogadói figyelem középpontjába. És mivel azonban a narráció folyamatában, illetve a narráció és a történet viszonyában nem tudtam egy új értelemképzés (nyelvi) útjaira bukkanni, úgy arra a következtetésre jutottam, hogy az egymással inkongruenciában lévő történet és narráció mellett a műnek egy harmadik megnyilvánulási módját is vizsgálat tárgyává kell tennem. Azaz *a művet mint szöveget*, vagyis mint mondatokból, szavakból, morfémből és – hangokat jelölő – betűkből, vagyis *jelekből* felépülő egészt is vizsgálnom kell. Tehát a szöveg minden előbb felsorolt elemét, mikor a szöveget – Barthes nyomán – a „jelölők rendjeként” határozom meg. Vagyis nemcsak a szintaktikai-grammatikai szerkezet, a retorikai struktúra viselkedik *jelként* a szövegben, hanem a *szó*, sőt a *szónál kisebb nyelvi egységek*, a morféma, a hangcsoport és a hang is. Tehát a szöveg ilyen szintű értelemképző eljárásait is vizsgálom a narratív szöveg *diszkurzív* megközelítésével.

Szerepjátzás, irónia és paródia a Szindbád-novellákban

DORNER ESZTER

magyar-történelem, IV. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. DOBOS ISTVÁN, egyetemi docens,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

XX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék

A *dolgozat* célja annak bemutatása, miként adnak újra esztétikai relevanciát az idővel kiüresedő formáknak azok ironikus felhasználása, a saját és idegen nyelv szüntelen összjátéka révén Krúdy *Szindbád* novellái.

A kiindulópontot a novellák recepciótörténetének áttekintése alkotja, amely alapján kirajzolódnak a *Szindbád*-irodalom immár klasszikusnak nevezhető toposzai. A *dolgozat* a stílus – mint a szakirodalom szerint a novellák „auráját” megteremtő elsődleges tényező – fókuszba helyezésével a *Szindbád*-novellák olvasásának hatástörténeti összefüggésbe állítására tesz kísérletet. Az „összetéveszthetetlen stílus” implikája a szereplők megszólalását. A szereplők (nemcsak Szindbád) nyelvi magatartását igen sokszor a szerepjátzás motiválja, hangsúlyos a külső és belső idézettség, ennek alátámasztására a *dolgozat* konkrét szöveghelyek elemzése alapján vállalkozik.

A *Szindbád*-novellák nyelvi világa, a szövegek által kondicionált modor, az idézettség illetve mindennek szüntelen leleplez(őd)ése hívja elő a jauss-i kritikai-történeti olvasást, a diakron metszetben történő vizsgálatot. A szöveg-hagyományban részt vevő szövegek közötti ismétlődés, az intertextuális játékok egy más nyelvi világok által megelőzött közlésfolyamatot, másik „kódolt diskurzusformát” vonnak be az értelmezésbe. A novellák olvashatók úgy, hogy bennük a századelőn anakronisztikussá vált viselkedés és modor lesz paródia céltáblájává, a sematikus megnyilatkozások ironizálása láthatóvá teszi magát a konvenciót. A novellák szövegvilágába beemelt klisék és sztereotípiák tudatos alkalmazásával (melyet a belső intertextualitást előhívó *myse en abyme* jelensége is tükröz) a *Szindbád*-novellák nem csupán a hasonló típusú szövegeket, „ihlető forrásokat” idézik és parodizálják, hanem Szindbádot is önmaga paródiájává avatják.

Bevezetés a Bevezetés...-be

DÖBÖRHEGYI FERENC

magyar–történelem, V. évf.

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. SZABÓ GÁBOR,

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Irodalomtudományi Intézet

Dolgozatom első részében Esterházy Péter két első könyvének, a *Fancsikó és Pintának* és a *Pápai vizeken ne kalózkodj!*-nak recepciójával foglalkozom. A kritika a két korai írást egy posztmodern előtti poétika megnyilvánulásának tartja. A szövegekből három részletet választottam ki, a *(fátyol)* és a *(fancsikó verse)* címűt a *Fancsikó és Pintából*, a *Spionnovellát* a *Pápai vizeken...-ből*, ezeket értelmezve megpróbálok rámutatni, hogy a szövegek leírhatóak, interpretálhatóak a posztmodern paradigma részeként is.

Írásom második része a *Bevezetés...* egy kevésbé vizsgált szövegével, a *Mily dicső a hazáért halni* cíművel foglalkozik. Az itt felmerülő problémák természetesen jórészt a szerzőség kérdése köré összpontosulnak. A *Bevezetés...-ben* egyedül itt találkozhatunk olyan intertextussal, amelyik teljes egészében „átvétel”, szemben a többi írás mozaikszerű (modulokból felépített) szerkezetével. A szöveg interpretációja a halál, az írás, a tulajdonnév és az aláírás fogalmának segítségével rámutat a *Bevezetés a szépirodalomba* szerkezetére, olyanképpen, hogy egy decentrált struktúra középpontjaként értelmezhető, ami egy nemlétező hely elfoglalásával saját pozíciójának betölthetetlen-ségét állítja.

*Dsida Jenő Psalmus Hungaricusának
és nemzeti-kisebbségi költőszerepének recepciótörténeti
problémái és újraértelmezési kísérlete*

FAZAKAS GERGELY TAMÁS

magyar-történelem, V. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. GÖRÖMBEI ANDRÁS, egyetemi tanár,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

XX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék

Dsida Jenő Psalmus Hungaricususa illetve Dsida nemzeti-kisebbségi költőszerepének értelmezése kezdettől fogva a legproblémásabb fejezete volt az egyébként is sokat vitatott életműnek. Az alábbi dolgozat leegyszerűsített módon rekonstruálja a recepciótörténetnek a Psalmusra vonatkozó, nagyrészt reflektálatlan olvasási pozícióit. Következtetésem szerint a verset legtöbbször a Dsida-költészet önértelmezéseként értik, azaz olyan műként, amely saját „felszabadító hatását” viszi színre, azt, hogy éppen e vers megírásakor miképpen változik meg Dsida esztétikum-felfogása. A dolgozat e rekonstrukciós kísérlet alapján megpróbál választ adni arra, hogy mik jelenthették/jelenthetik a legfőbb értelmezési nehézségeket a Psalmus és Dsida költészetének viszonyában.

A felmerült problémák kiküszöbölésének igényével interpretációm igyekszik egy a korábbiaknál árnyaltabb olvasási stratégiát kialakítani a Psalmus Hungaricusra vonatkozóan, értelmezve a versbeli „megszólalási pozíciók” váltakozását.

E kísérletet a dolgozat a Psalmus illetve a 137. zsoltár mint pretextus olvasási keretében próbálja maradéktalanul elvégezni. Néhány eddigi értelmezéstől eltérően az interpretáció nemcsak a refrént, hanem az egész verset a 137. zsoltár hypertextusaként (G. Genette) olvassa. A modern intertextualitás-elméletekre támaszkodva az irányítja olvasatom figyelmét a 137. zsoltárra, hogy a Psalmus jelentésképző folyamatai jelölt módon lépik át a vers saját rendszerének határait, s nyitják meg az utat az értelmezésnek a zsoltár felé. Dolgozatom azt bizonyítja, hogy az általam fölvezetett interpretációs keretben föloldhatók azok a dilemmák, amelyek egyéb értelmezések számára – sokszor reflektálatlanul – problémát jelenthetnek.

[...] vagy Mindent a címről

FEHÉRVÁRI TAMÁS

művészettudomány, V. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

DR. TILLMANN JÓZSEF, egyetemi docens,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Filozófiatörténeti TanszékDR. V. GILBERT EDIT, egyetemi docens,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék

Esszéesorozatom megírását az a tapasztalat motiválta, hogy a művészet-elmélet nem fordít elég figyelmet a címekkel kapcsolatos problémákra, noha például azt mindig mindenki elismeri, hogy a cím a művek pragmatikai dimenziójának, vagyis a befogadóra tett hatásának egyik kiváltságos helye.

Írásom nem betönni kívánja az itt tátongó űrt, pusztán utalni erre. Elsősorban *Genette*, *Dzsandzsakova* és *Gehlen* címekkel kapcsolatos megjegyzéseivel vitázva fejtettem ki saját álláspontomat a kérdéskörrel, amit példák sokaságával igyekeztem alátámasztani.

A cím és a mű kapcsolattípusainak leírására nem tartom kielégítőnek a *Genette* által kínált egyetlen kategóriát, a paratextust. Egyrészt vannak immanens, tehát nem a szöveg textuális transzcendenciájához tartozó címek. Ezeket neveztem el *entextus*oknak. Másrészt vannak egy, a *paratextus*okétól eltérő transzcendenciát képviselő címek, amelyek *extratextus*ok.

Ez a három legfontosabb és legáltalánosabban leírható kapcsolódási mód. E kategóriák egyikében – elvileg – minden cím elhelyezhető. Ezen túlmenően – a paratextusok és az entextusok körében – legfeljebb az *összefoglaló* és az *iránymutató* címek között érdemes különbséget tenni. Az ennél részletesebb felosztást nem tartom szerencsésnek, hiszen minden alkotás túlságosan egyedi, a címekkel való összekapcsolódásuk roppant változatos.

Szükségesnek tartottam viszont, hogy felvázoljak egy befogadó felőli felosztást is. Ez azért volt fontos, mert az olvasó, a néző és a cím között kialakuló viszonyról a fenti terminusok csak igen keveset árulnak el: mindössze annyit, hogy egy cím milyen módon lép be az értelmezésbe, vagyis miképpen kerül az értelmező elé. Arról viszont nem tájékoztatnak, hogy egy adott cím miképpen hat az interpretációra: értesülésekkel lát el, vagy egy értelmezői attitűdöt alakít ki. Az előbbieket *informatív* címekként írtam le (amelyek lehetnek *szűkítő* vagy *bővítő* értelműek), az utóbbiakra az *atmoszférikus cím* elnevezést használtam.

Külön csoportba soroltam a *neutrális címeket* – noha bizonyos értelemben ezek tekinthetők informatívnak és atmoszférikusnak is.

Ezek azok a fontos – és egy-két mondatban felvázolható – különbségtételek, amelyekre igyekeztem felhívni a figyelmet. Emellett a címek működése, szövegszervező munkája, a befogadóval szembeni viselkedése, segítségnyújtása és csalásai ugyancsak lényeges területi az esszésorozatnak.

*A határ iskolája. Poétikai alakzatok a megértés
antropológiai horizontjaiban.*

Ottlik Géza: Iskola a határon

FINTA GÁBOR

magyar–angol, VI. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. HORVÁTH KORNÉLIA, egyetemi tanársegéd,

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Magyar Irodalom Tudományintézet

Ottlik Géza *Iskola a határon* című regényével kapcsolatban nem ismerünk még olyan elemzést, amely a metaforika alapját a regénynyelvben kutatta és mutatta volna fel.

A dolgozat bevezető részében Ottliknak a regényről szóló írását vizsgálva arra a következtetésre jutok, hogy a szerző nyelvfelfogása azzal a humboldti–potebnyai–gadameri nyelvfilozófiával mutat párhuzamot, mely szerint a nyelvet „nem annyira holt produktumnak, mint inkább produkciónak kell tekintelnünk” (Humboldt).

A dolgozat második része elsősorban a történet és a narráció felvetette problémákra reflektál. E szerint a narráció szubjektuma az elbeszélés során keletkezik, ami arra utal, hogy Ottlik regényében az emlékezés az önmegértés eszköze.

Az ottlikki nyelvszemlélet – s elméleti távlatai – értelmében a cselekmény és/vagy a narráció motiválatlannak tűnő helyei a szöveg diszkurzív (a szöveg képzése, létrehozása értelemben) nyelvi metaforikájában értelmeződnek. A dolgozat harmadik részében ilyen helyek interpretációját kísérem meg. A regény a címet tematizálja, amennyiben a „határszéli kisváros” referenciális jelentést újraszemantizálva, azt a 'valahová ér' jelentésben a belső függetlenség elérésére, illetve a határ mint forma, meghatározottság fellelésére, az individuum (ön)megalkotására vonatkoztatja. Az elemzés azt mutatja, hogy a *határ* szó szemantikája mindhárom főszereplő esetében (tematikusan is) megjelenik.

A nevek hangalakjában őrzött történeti szemantika, az akusztikai homofónia illetve az ismétlődő szituáció a szereplők két csoportját határozza meg (Medve–Benedek–Szeredy, Merényi–Varjú–Homola), a többieket a két csoport közt helyezi el. A nevek nyelvi vizsgálata illetve a szereplőknek a „határ útjához” való viszonya arra a következtetésre vezet a dolgozat negyedik részében, hogy az Ottlik-mű biblikus olvasata a lutheri teológiával mutat párhuzamot.

A lét vándora.
Krúdy Gyula: Szindbád

FINTA GÁBOR

magyar–angol, VI. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

BODNÁR GYÖRGY, egyetemi tanár,

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Magyar Irodalom Tudományintézet

Dolgozatom első részében azt a kérdést vizsgálva, vajon milyen lehetőséget kínált a modernség számára a ciklusba rendeződő novella – s így Krúdy *Szindbádjá* –, arra a következtetésre jutok, hogy a *Szindbád*-történetekben a szubjektív belső tér a történetek kohézióját adja. A cselekmény eltüntetése, a külső összekötések hiánya mögött nagyobb belső egymásra vonatkoztatást, belső kohéziót találunk, mint egy egyszerű novellaciklusban. Mindez egy regénytípus körvonalait rejti. Krúdy tehát a töredezettséget formává emelve a regényírás új útjait keresi: kiutat a kiürült, konvencióvá merevedett regény műfaji kötöttségéből.

Dolgozatom belső logikájából következően annak második része a *Purgatórium* című regénnyel foglalkozik. A korábbi recepció a mű életrajzi jellegére hívja fel a figyelmet. A regényben azonban az élményanyaghoz fűződő referencialitás megszűnik, s a referenciát megvalósítani az olvasásnak mint értelmezésnek lesz a feladata. Úgy tűnik tehát, hogy a feltett kérdés implikálta válasz fikció és valóság horizontjába helyeződik át, ami arra mutat, hogy a *Purgatóriumot* olvashatjuk az identitáskeresés regényeként; ez pedig végső soron világgépi kérdéseket implikál.

A regényi narráció vizsgálata arra mutat rá, hogy a *Purgatórium* nem nevezhető egyértelműen én-elbeszélésnek: a szöveg sajtos alanyiséga az elbeszélés során teremtődik. Így a személyes lét vállalásának feltétele a regény tanúsága szerint a reflexió, az önazonosság megalkotása a történetmondásban.

Mivel a cselekvés a társadalomtól nem leválasztható, *Szindbád* gyógyulni nem akarásában a regény társadalomkritikája implikálódik. A *Purgatórium* személyes létre vonatkozó kérdései történelmi-társadalmi vonatkoztatottságot nyernek.

A társadalmi szférából való kiábrándulás képei mögött az emberi lét felértékeléséről olvashatunk a *Purgatórium* lapjain. Mindezek alapján úgy látszik, hogy a kései Krúdy írói világát sem lehet egyértelműen sötét színekkel festeni.

A Költészet léte – a Lét költőisége

GALAMBOS ANETTE

magyar, IV. évf.

Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. SZILI JÓZSEF, egyetemi docens,

Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Modern Magyar Irodalom Tanszék

Dolgozatom, mint azt a cím is sugallja, a költészet mikéntjére kérdez rá, azaz arra, hogy tulajdonképpen hogyan és milyen formában létezik az a princípium, amit költészetnek nevezünk.

Az első fejezet a költészet egyes lexikális jelentéseit veszi szemügyre, szembeállítva azokat a költészet jóval univerzálisabb lényegi értelmével. A költészet lényegének vizsgálata céljából Hölderlin alkotásait, azon belül is a Csodás kétségben kezdetű műremeket vizsgálom a heideggeri interpretáción keresztül. A költészet eredendő lényegisége ki van mondva a következő hölderlini sorban: „...költőien lakozik az ember ezen a földön...”.

A feladat tehát ennek a sornak az értelmezése, mégpedig a szövegkontextus figyelembevételével.

A második fejezet az ember mint ittlét létével foglalkozik, amennyiben annak létszerkezetéhez alapvető módon tartozik a költészet. Ezen fejezetben kerül sor Hölderlin versrészletének egészében vett elemzésére, kiterjesztve azt létfilozófiai kérdésekre is, hisz az a cél, hogy a heideggeri koncepcióban helyet találjunk a költészetnek az ember létében.

A harmadik és egyben utolsó fejezet a költészet és a lét kapcsolatának forrását kutatja. Ez pedig a nyelv eredetibb értelmében lelhető fel, mert a nyelv az a közeg, mely minden költői megnyilvánulást ural, s az ember létének alkotó-eleme, alapvető sajátossága. Szól még e fejezet a költők helyéről és költészet alapvetéséről.

A dolgozat fő célja a költészet lényegi jelentésére avagy eredendő létjogsultságára reflektálva, hogy felhívja a figyelmet minden inadekvát, felszínes értelmezés elkerülésére.

„Mert a költő olyan festő, aki beszél...”
Wathay Ferenc Énekeskönyve és illusztrációi

GULYÁS BORBÁLA ANNA

magyar–művészettudomány, IV. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. ÁCS PÁL, egyetemi docens,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Klasszikus Irodalomtörténeti és Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

Wathay Ferenc *Énekeskönyve* a 17. századi magyar irodalom elismert alkotása. Múlt századi felfedezése óta számos szerző foglalkozott már Wathay életével, költeményeivel, írásainak történelmi vonatkozásaival. A kötet illusztrációi viszont általában csak említés szintjén szerepelnek ezekben a tanulmányokban, annak ellenére, hogy többen felhívták már a figyelmet az *Énekeskönyv* Balassiéhoz hasonló, tudatos megszerkesztettségére, a versek és a képek szerves egységet alkotó kompozíciójára. Wathay tudatosságára utal az is, hogy a daloskönyv verseinek és képeinek sorrendje nem azonos a keletkezési sorrenddel. Számos verset utólag írt be az általa üresen hagyott helyekre, sőt néhány költemény (XIV. XVI. ének) ebből az eljárásból adódóan többször is szerepel a kódexben. Az illusztrációk a versekhez hasonlóan szintén nem egy időben kerültek a helyükre, sőt sok képnél már csak a helye van meg a verseskönyvben. Elkészítésükre ismeretlen okokból Wathaynak már nem maradt ideje. Tehát létrehozásában tudatos szerzői koncepció érvényesült: ez a kapcsolat az egyetlen fennmaradt, a szöveg-szöveg kapcsolaton túl szöveg-kép kapcsolatot is tartalmazó, kéziratos énekeskönyvünk. Munkám első részében a fenti szempontokra koncentrálni elkészítettem az illusztrációk egy lehetséges felosztását. Tovább árnyalhatja viszont Wathay rajzairól kialakult képünket az, hogy a képek jelentős hányada emblematikus ábrázolás: több mint egy egyszerű, járulékos illusztráció. Dolgozatomban nem vállalkozom rá, hogy feltárjam az *Énekeskönyv* összes emblémájának hagyománytörténeti hátterét. Azonban három emblematikusnak mondható ábrázolás és a hozzájuk kötődő költemény összefonódásának vizsgálata lehetőséget nyújt arra, hogy bemutassam Wathay tudatos, kép és szöveg szerves egységén alapuló kötet szerkesztési szándékát.

Fény és halál.
A János vitéz műfaja és értékszerkezete

GULYÁS JUDIT

néprajz–magyar, V. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. SZILÁGYI MÁRTON, egyetemi adjunktus,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

XVIII–XIX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék

A dolgozat Petőfi Sándor *János vitéz* című szövegét elemzi, elsősorban folklorisztikai szempontból. Egyik központi kérdése a műfajiság, ennek során a klasszikussá vált proppi mesemorfológia eljárásait alkalmazza a műre. Ezen alkalmazás jogossága korlátozott, tekintve, hogy Propp morfológiája folklór mesék egyetlen típuscsoportjának, a varázs/tündérmeséknek szerkezeti sajátosságain alapul. Az alkalmazás mégis megengedhető, egyfelől azért, mert a *János vitéz* szövege kizárólag varázsmese típusokat kontaminál, másfelől, akár negatív formában is, a szöveg és a morfológiai szabályok eltérései révén, támogatul szolgálhat a szöveg műfajának mibenlétéhez, hiszen azt az értelmezési tradíció jelentős része meseként kezeli, vagy éppen ezt a felfogást opponálja, bár többnyire reflektálatlanul.

Ezt követi a befogadás-történetben sajátosan problematizálódott 'epizód'-jelenetek elemzése, ezen a ponton a dolgozat elsősorban folklór narratívák tipikus, ismétlődő elemeinek jelenlétét mutatja ki, és egészében véve elveti az ezen jelenetek szervesen, redundáns karaktere melletti érveket. Folklóresztétikai (funkció és érték kapcsolódási) szempontból a 'mese vs. nem-mese' kérdésfelvetés gócaként a zsványjelenetet kezeli, ennek elemzése során kitapintható a Petőfihez kapcsolódó kultikus-értekező paradigma jelenléte a befogadás-történetben, amely ebben az esetben feltehetően éppen a jelenet érték-problémái miatt képződött.

A továbbiakban a dolgozat kitér a „kettősmenetű megírás” teóriájára, ennek vizsgálata során kimutatja a mű tökéletesen szimmetrikus szerkezetét, amelynek középpontjában a retrospektív elbeszélés áll, szigorúan következetes névhasználattal, ugyanakkor érzékeli a nagyfokú textuális hasonlóságot is a *János vitéz* adott szakaszai illetve a *Czipruslombok...* között.

Befejezésül a Trencsényi-Waldapfel Imre által kidolgozott „(boldog) halál” értelmezéshez hasonló következtetésre jut, ehhez kapcsolódóan bemutat egy eddig ismeretlen, a kritikai kiadás által sem hivatkozott, pszichoanalitikus értelmezést is.

*Útkereszteződések,
Batsányi János és Kazinczy Ferenc életének elemzése
irodalomszociológiai szempontból*

GYARMATHY DÓRA

magyar-kommunikáció, IV. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

THIMÁR ATTILA, egyetemi docens,

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Magyar Irodalom Tudományintézet

Kutatásom folyamán a magyar felvilágosodás két nagy alakjának, Batsányi Jánosnak és Kazinczy Ferencnek életét, egymáshoz való viszonyát vizsgáltam. A két költő életútját úgy képzelhetjük el, mint két egymással párhuzamosan kanyargó vonalat, amelyek néhol keresztezik egymást. Batsányi és Kazinczy más-más úton szerették volna megvalósítani céljaikat, de mégis egy irányba haladtak. Útjaik kereszteződései egy-egy nagyobb összecsapásukat jelképezik. Ezek közül az összecsapások közül választottam ki a négy legfontosabbat, és ezek köré építettem dolgozatomat. Az első útkereszteződés volt az első, meghatározó találkozásuk Pesten, ezután következett a Magyar Museum szerkesztése Kassán, majd a közös fogság, végül egy közös kirándulás 1804-ben, amelyen részt vett Szentgyörgyi József és Csokonai Vitéz Mihály is, valamint egy asszony, Ilosvay Krisztina, akibe mindannyian szerelmesekek voltak.

Dolgozatomban bebizonyítom, hogy Batsányi és Kazinczy életútjainak kereszteződései, közös szereimük meghatározta életüket és az utókor értékelését munkásságukról.

Vizsgálatom célja a történések értő rekonstruálása és azokból megfelelő következtetések levonása volt. Kutatásom módszere forrásvizsgálat. A két költő elveinek és gondolkodásmódjának ellentétességére csak annyiban tértem ki, amennyire feltétlen szükségét éreztem. Ezek vizsgálata egy másik dolgozat tárgya kell hogy legyen. Céloom az volt, hogy bebizonyítsam, az irodalmat irányító elvi törekvések mellett sokszor véletlenek, emberi kapcsolatok határozzák meg a literatúrát, a jövő ítéletét egyes írókról, költőkről, irodalmi korszakokról.

Az *American Psycho* világszerű olvasta

GYURIS GERGELY

magyar, III. évf.–összehasonlító irodalomtudomány, II. évf.
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

DR. FRIED ISTVÁN, egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék
MEDGYES TAMÁS, posztgraduális hallgató,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

A dolgozat célja annak kimutatása egy kortárs amerikai szerző szövegének elemző vizsgálatán keresztül, hogy a klasszikus irodalomtörténet hagyománya által meghatározott, ugyanakkor már meghaladott befogadói szokások kondicionálódtak a jelenkor olvasójában.

Elméleti alapvetésében – figyelembe véve Jauss irodalomtörténettel kapcsolatos állásfoglalását – ismertetem a klasszikus és a megújított (receptióesztétikailag megalapozott) irodalomtörténet diszkerpanciáit, majd felvázolom a klasszikus irodalomtörténet meghatározta befogadói szokások ismérveit.

Felhasználva szöveget illető recepció legmarkánsabb megnyilvánulásait, Bret Easton Ellis *American Psycho* című regényének elemzésével nem csupán a szöveg megértéséhez szükséges szempontokat adom meg és kínálok egy lehetséges olvasatot, hanem a recepció túlnyomórészt megalapozatlan esztétikai ítéletére is rámutatok egyúttal. Bár a dolgozat alapvetően a mű–befogadó viszonyával foglalkozik, azaz horizontjában erőteljes recepcióesztétikai nézőpont érvényesül, fontosnak találok megjegyezni, hogy mint *barkácsoló* olvasó, nem tartom ezzel összeegyeztethetetlennek más elméleti iskolák eredményeinek és fogalmainak használatát.

Konklúzióként megfogalmazom, hogy feltevésem, miszerint a klasszikus irodalomtörténet meghatározta befogadói elveket a kortárs olvasó még mindig alkalmazza, bizonyítást nyert a választott szöveg elemzésén illetőleg a recepciójában föllelhető álláspontok vizsgálatán keresztül.

„A halhatatlanság örök ítélkezés” – Milan Kundera
Halhatatlanság című regényének
értelmezési kísérletéről

HAJDÚ BEÁTA

kiegészítő magyar, I. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. MÁTÉ ZSUZSANNA, főiskolai tanár,

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar,

Magyar Irodalom Tanszék

Milan Kundera *Halhatatlanság* című regényének vázát létünkre irányuló egzisztenciális kérdések alkotják, melyekre a szöveg különböző válaszlehetőségeket, létvariációkat kínál. Mindez a következő témaszavakon keresztül jelenik meg közvetlenül a szövegben: halhatatlanság, én, szentimentalizmus, látszat, határ, véletlen, szükségszerűség. Pályamunkámban ezen pontokon keresztül világítom át a művet a hermeneutikai műértelmezés, mint a „megértés tudománya és művészete” felől, mivel ez lehetőséget nyújt egy átfogóbb értelmezési áramlatba való bekapcsolódásra, a szövegnek az irodalmi és filozófiai tudatforma egymáshoz való relációjában történő vizsgálatára, s egy tágabb kulturális és bölcséleti hagyományba való beillesztésére. Regényes filozófia illetve filozofikus regény megjelenése nem meglepő korunkban, amikor a polarítások nem zárják ki egymást, épp ellenkezőleg: egymásba olvadnak. A hagyománnyal való játék, esztétikai szférák, műfajok keveredései: posztmodern jellegzetességek. A *Halhatatlanság*-ban pedig mint posztmodern filozofikus regényben többféle létvariáns sorakozik fel, ránkruházva a választás felelősségét, miközben szembesít a létünket behálózó látszattal, melyhez sokféleképpen viszonyulhatunk, de valamiképpen mindannyian viszonyulunk hozzá. Ez az a játék, melyben valamilyen módon mindannyian résztveszünk, s melynek elméletét Avenarius professzor fogalmazza meg a regény végén. Oppozíciók találkoznak ebben a regényben: mint látszat és valóság, én és képem, eltűnés és maradás, véletlen és szükségszerűség; sőt, már a regény szerkezete, a szereplők szabadságát megteremtő mindentudó szerző, illetve a mély bölcséleti jelentés és a populáris beszédmód együttélése is ezt jelzi. Kundera populáris- és magaskultúra határán elhelyezhető író-filozófusként – egyfajta posztmodern minőségben – vegyíti mindezt egybe az ironia jelentéssokszorozó eszközével. Kutatómunkám célja az így létező többretegű jelentésréteg felszínre hozása volt – értékítélet alkotása nélkül. Leibniz, Pascal, Nietzsche, Sartre, Jung gondolatrendszerére támaszkodva, a szekunder irodalmak közül Almási Miklós,

Bacsó Béla, Heller Ágnes, Ihab Hassan, Pethő Bertalan, Richard Rorty, Vajda Mihály tanulmányainak segítségével, s más Kundera-regények idevonatkoztatásával, megerősítésével kerestem a válaszvariánsokat a korunkat is foglalkoztató kérdésre: Mennyiben egyedi és hamisíthatlan a szubsztancia, az élet, a halhatatlanság, a művészet? Hogyan élhető a lét a „végparadoxonok korában”?

Abraham von Franckenberg.
Adalékok a 17. századi spiritualizmus történetéhez

HANKÓ PÉTER

német, V. évf.–magyar, IV. évf.–régí magyar irodalom, III. évf.
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. KESERŐ BÁLINT, professor emeritus,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Régí Magyar Irodalom Tanszék

A lutheránus ortodoxia és a pietizmus közötti kutatási terület, a 17. századi protestáns kegyességi mozgalmak iránti érdeklődés megújulását tapasztaljuk napjaink tudományában. A mérvadóan a misztika, a teozófia és az intézményes egyházzal szembeforduló spiritualizmus által befolyásolt írók egyike Abraham von Franckenberg (1593–1652). A régebbi eszmetörténeti és irodalomtörténeti munkák által is hivatkozott, de valójában kevésbé ismert sziléziai nemes könyvtárának részleges rekonstrukciója csak az 1980-as években, kiterjedt levelezésének kiadása 1995-ben történt meg. A Joachim Telle által gondozott levelezéskötet mind filológiai alaposágával, mind a benne foglalt anyag gazdagságával feltűnést keltett; segítségével sokkal részletgazdagabb képet alkotunk a kora újkori heterodoxiáról.

Dolgozatom elsődleges forrása a levelezéskötet, ez alapján kíséreltem meg – részben a korábbi szakirodalommal vitatkozva – meghatározni Franckenberg pozícióját a 17. század eszmetörténetében. Pontosításra szorul mindenekelőtt az a felfogás, mely Franckenberghez csakis mint Jakob Böhme tanítványához és műveinek kiadójához közelít. A levelek alapján megállapítható Franckenberg tényleges szerepe abban a német értelmiségi körben, mely Böhme halála után gondozta és Hollandiában kiadta szövegeit. Az olvasmánytörténeti szempontot is alkalmazom arra, hogy alternatívákat találjak Franckenberg szellemi, vallási orientációjában.

A levelezés nagy részére jellemző az időbe vetettség végét jelentő események (Krisztus második eljövetele, ítélet, üdvözülés) iránti érdeklődés. Franckenberg eszkatológiájának vizsgálatával arra kívánunk választ kapni, hogy *spirituális* vagy *testi módon*, ill. *individuális* vagy *közösségi aktusként* képzele-e el a végső dolgok beteljesülését. Ez lehetővé teszi a korában divatos, az ezer éves birodalomról alkotott különféle elképzelésekkel (chiliazmus) szembeni álláspontjának körvonalazását is.

Játék a hiánnyal.
Dekonstruktív játék Lovasi András szövegeivel

HARMATH ARTEMISZ

magyar, III. évf.

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

HERMANN ZOLTÁN, egyetemi adjunktus,

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Újkori Magyar Irodalom Tanszék

Dolgozatomban azt kívánom bizonyítani, hogy Lovasi András dalszövegeit nem csak a populáris irodalom darabjaiként lehet hallgatni, hanem olyan alkotásokként is olvashatók, melyek lehetőséget adnak egy dekonstruktív játékra.

A szöveg különböző szintjein tapasztalható dekonstruktív eljárások mind valamilyen hiányt idéznek elő. Ez a hiány dekonstruálja a hagyományt, ez borítja fel az olvasás automatizmusát, de oly módon, hogy léte által önmaga viszájára utal: egy új konstrukcióra.

Történik ez a jelentés szintjén a kipontozott gondolatok, a szubjektum retorikai léthiánya, az alanyok függőben hagyása, a befejezetlen gondolatok, az idősíktörés, a szintagmatörés stb. által, melyek mind-mind a jelentésre való fokozottabb koncentrációt hívják elő. Az ábrázolt tárgyiasságok szintje (téma) értékhiányos világképet mutat. Akárcsak az attitűd, a tónus. A megoldás-hiányt emeli ki az időszerkezet szétesése, míg az irodalmiatlanságok a nyelv újszerűségeit, pl. új rímpárjait, a szokatlan költői képeket domborítják ki. A ritmus sortörések, enjambementek, más ritmusok beékelése, szabálytalanságok által dekonstruálódik, magával vonva a jelentés előtérbe kerülését. Ezt eredményezi a zenei prozódia, a szöveg természetes ritmusát átütő tendenciája is.

Az ekvivalens eredetű struktúrák mellett a szövegekben sokfajta eleve meglévő, különböző nyelvi szintű rend is kitapintható. Ilyenek a statikus, szabályos ritmusképletek, a hagyományos stilisztikai alakzatok széles skálája, a képszerző szimbólumok, keresztény jelképek stb...

Lényeges, hogy az effajta statikusságok mindig csak törött struktúrákkal együtt alkotnak szöveget, mégpedig valamilyen fenti hiány-ötlet alapján dekonstruált struktúrákkal.

Mindezek együtt egy viszonylag egységes lírai szubjektumot és egy fonák oldalról közelítő értékstruktúrát teremtenek a korpusz szintjén. E konstrukció kulcsa a toposzrendszer, mely a szöveg szintjén maga is hiányt hagy maga után, de magasabb szinten kiemeli a korpuszon belüli allegorikus útvonalú intertextualitást.

Rajzolatok az etimológiáról.
Vörösmarty: A' Délsziget és A' Rom

HERCZEG BALÁZS

magyar, IV. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BORBÉLY SZILÁRD, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Régi Magyar Irodalmi Tanszék

A *dolgozat* arra vállalkozik, hogy egy periférikus retorikai eszköznek, az etimológiának figurális működését elemezze, középpontba állítva Horvát István *Rajzolatok a' magyar nemzet' legrégebb történeteiből* és Vörösmarty *A' Délsziget és A' Rom* című szövegeit.

Először az etimológia – két külön korszakhoz köthető – „retorikai” és „nyelvtudományos” felhasználását, a köztük húzódó episztemológiai törést, rendszertani helyüket és az általuk megképzett időszerkezetet mutatja be, valamint röviden az etimológiához illetve etimologizáláshoz köthető diszkurzív alakzatokat, a Herder-recepciót, a nemzeti őstörténet-kutatást, a nyelv és a magyar nyelv eredetének kérdéskörét.

Ezután a dolgozat Horvát István *Rajzolatait* vizsgálja meg, hogy miként képes az etimológia – vég nélküli paranomasiaként – történetet konstruálni, majd felvázolja Horvát munkásságának és az egész, a fentebb vázolt diskurzus-komplexumnak a recepciótörténetét, nyomon követve a folyamatot, melynek során először a történeti kánonból törlődött e beszédmód, majd részben irodalomtörténetünkben is, így *A' Romhoz* és *A' Délsziget*hez hasonló szövegek kontextus nélkül maradván kánonunk szélére sodródtak.

A' Délsziget síp-allegóriájának analízise a szöveget a nyelv keletkezésével foglalkozó diskurzusok sorában helyezi el: megtaláljuk a bemutatkozási ceremóniát, a mimétikus logogenézist. Az etimológia arra vállalkozik, hogy a nyelvet létrejötté pillanatában fogja meg, de csak az eredet elérhetetlenségét, folyamatos tükörszerű áthelyeződéseit tudja megmutatni.

A' Rom allegorikus leírásokra épülő szövegében az etimologikus olvasás hasonlóképpen működteti az isten-neveket, mint ahogy azt fentebb megfigyeltünk. Ez a tükörjáték emblematikusan mindkét szöveg több helyén újra megjelenik: a képanyagban, egyes jelenetekben, a tematika egymásra csúszó idősíkjában. Az allegória pedig, mely a Paul de Man-i retorikában „mindenekelőtt a saját eredetétől való eltávolodást jelöli”, adja azt a másik jellegű mozgást, mely az előbbivel összejátszva a szöveg figurális szerkezetét alkotja, míg az egyetlen szimbólumként értelmezhető szöveghely e trópust éppenhogy negativitásban mutatja be.

„Tévedésnek hármias úta...”
 (A Csongor és Tünde központi szerepe
 Németh Antal művészetfoglalásában)

HORVÁTH HERMINA

színháztudomány, IV. évf.,
 Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar

Témavezetők:

PROF. BÉCSY TAMÁS, egyetemi tanár,
 Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar,
 Színháztudományi Tanszék,
 GAJDÓ TAMÁS, egyetemi adjunktus,
 Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar,
 Színháztudományi Tanszék

Csongor mondata ez Vörösmarty Mihály drámai költeményében, mikor a második felvonás kezdetén elérkezik a hármias út vidékére. A Csongor előtt álló szimbolikus értelmű vándorútba sűrítve jelenik meg ez a gondolat, hogy az ember élete az „égi szép” végtelenné növelt keresése.

Ezt a gondolatot megragadva és kibontva mutatta be a Csongor és Tündét a Nemzeti Színház 1937. február 5-én Németh Antal rendezésében. Egy sokat vitatott színházi szakember, művész munkája és egyben öngizolása volt az előadás. A hamis eszméket hajszoló világban igyekezett megmutatni azt az utat, amelyen egy ember az embert naggyá tevő értékeket kutatta. Kortársai azonban éppen kimagasló szakképzettsége, modernsége és talán túlzottnak tartott idealizmusa miatt fordultak el tőle, vagy támadták politikai indulatoktól elvakítva, amire jogalapot az nyújtott, hogy egy jobboldali kormány kultuszminisztere nevezte ki a Nemzeti Színház igazgatói posztjára. Ezt a korabeli társadalmi közeget próbáltam rekonstruálni a dolgozat első részében, áttekintve az említett igazgató működését tárgyaló újságcikkeket. Így sikerült bepillantást nyernem egy kultúrpolitikai funkcióra kötelezett intézmény vezetőjének munkájába, aki a szélsőséges eszmék kereszttüzében küzdött a magyar színházművészet nivójáért és őrizte magában az idealista törekvéseket.

A Németh Antal-i lelkület megértésére tettem kísérletet a dolgozat második egységében, hogy megtudjam, miért játszott központi szerepet munkásságában ez a Vörösmarty mű. Ehhez kapcsolódóan vázoltam a mű színpadi életét Németh Antal pályájának keretében. Hogy világossá váljon a rendezői koncepció, megfigyeltem drámaolvasatát, amelyet a babitsi értelmezéssel lehetett párhuzamba állítani. Babits Mihály két tanulmányában (Az ifjú Vörösmarty, A férfi Vörösmarty) megelevenedő Vörösmarty-kozmosz ragadta magával Né-

methet azáltal, hogy analógiát vélt felfedezni a „fölfelé beteg” Vörösmarty-lélek és önmaga közt. Ez adhat magyarázatot különös vonzódására a Csongor és Tünde iránt.

Az utolsó fejezetet az előadás bemutatásának szenteltem, bizonyítva azt a Németh Antal-i gondolatot, hogy: „... a lélek az az érték, amelyért semmi szenvedés nem kár”.

Esterházy Péter írói technikája
A szív segédigéi című műve alapján

HORVÁTH KRISZTINA

2000-ben államvizsgázott

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

HORVÁTH CSABA, egyetemi tanársegéd,

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Újkori Magyar Irodalom Tanszék

A szív segédigéiről – a korábbi művekhez képest – jóval kevesebb recenzió született, kritikai fogadtatása messze nem tükrözi azt az óriási érdeklődést, amely pl. a Termelési-regényt övezte. Esterházy e műve esetében is kiemelik ugyan remek nyelvi leleményeit, eleven, új prózanyelvét, de a gyér számú bírálatok közül kevés vállalkozik részletesebb elemzésre. Úgy tűnik, hogy az ítések versengő kedve az egyes idézetek felismerésére vonatkozóan is erősen alábbhagyott. Senki sem próbálta meg A szív segédigéinek vendégszövegeit alaposabban áttekinteni, inkább csak a mű formai sajátosságaira hívják fel a figyelmet, és általában értetlenül állnak a szubjektív élményre épülő és emiatt szokatlan Esterházy szöveg előtt.

A dolgozat arra próbál rámutatni, hogy e szöveg hagyományos regényértelmezésre épülő olvasata éppúgy zsákutcába vezet, mint ahogy nem képes teljes értelmezést adni a korábbi Esterházy-szövegek által konstruált, előzetes elvárásokra alapozott mereven posztmodern kritika sem, így tehát az elemzés egyetlen támpontja csak maga a szöveg lehet.

Ennek megfelelően a dolgozat kísérletet tesz az idézetek szövegösszefüggésbe ágyazott vizsgálatára, elemezve ehhez kapcsolódóan az idézetek funkcióját, melyek egyrészt a „minden elmondhatót már számtalanszor elmondtak” alapérzéséből kialakuló sajátos írói technika termékei, melynek értelmében az írás minden esetben átdolgozás, „barkácsolás”, hiszen mindent már megírtak egyszer, ugyanakkor az idézet távlatosít illetve stabilizáló funkciót is betölt, a hagyományhoz való erős kötődést is kifejezi. Az európai kultúrkör ősi elemeihez való visszatérés Esterházy műveire általánosan is jellemző, de különösen igaz ez A szív segédigéi esetében, ahol az édesanya elvesztése felett érzett szubjektív fájdalmát az író egyetemes, örök érvényű kontextusba helyezi. Mindemellett Esterházynál az idézet a kompozíció fontos elemévé, formaszervező elvvé is válik – ilyen jellegű funkcióját is tárgyalja a szóban forgó elemzés.

Külön vizsgálat tárgyát képezik az önidézetek, melyek az Esterházy-életmű egészéhez, illetve ezen belül a Bevezetés a szépirodalomba című szövegkomplexumhoz kapcsolják A szív segédigéit, amely annyiban is rokon a nagy művel, hogy képes a folytathatóság, továbbírhatóság, a végtelen szöveg érzetét kelteni.

Rettenetes a kísértés az iróniára.
Posztmodern játékok az epikus színházban.
A Nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház Krétakör
című előadásában

HUBER BEÁTA

színháztörténet, IV. évf.,
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar

Témavezető:

DR. KISS GABRIELLA, egyetemi adjunktus,
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar,
Színháztudományi Tanszék

A szakdolgozatom előtanulmányát képező írás a posztmodern színházi paradigma horizontjából közelíti meg az 1998/99-es évad Kritikusdíjjal kitüntetett előadását. Az elemzés során annak a *problémának* a körüljárására teszek kísérletet, hogy a rendezés a brechti dramatikusszövegből (*A kaukázusi krétakör*) az átírás gesztusával olyan „posztbrechti” szöveget hoz létre, amely látzólag megőrzi az epikus színház konstitutív technikáit, ám – kibontva az ezekben rejlő szubverzív potenciált – nem megismétli, hanem változtat és javít (Jauss) a kanonizált Brecht-értelmezések nézői elváráshorizontján. Ennek során a rendezés önmaguk ellenében juttatja érvényre a brechti színházi technikákat, amelyeknek Mohácsi-féle scenikai interpretációját összefoglalóan a reprezentációnak az elidegenítés elidegenítésére kifutó felnyitásával jellemezhetnénk. Mivel ily módon *munkahipotézisként* kezelhetjük, hogy a rendezés felmutatja a posztmodern színházi paradigma jellemző jegyeit, elengedhetetlen a darab hazai színházi recepciótörténetének vizsgálata, s ezen belül is a kiterjedtebb recepcióval rendelkező előadások számbavétele, amelyek kontrasztba állíthatók *A kaukázusi krétakör* posztmodern olvasatával. Mohácsi rendezői nyelvét az átírás technikai szervezik, így a jelzett *probléma kifejtése* során elsősorban a dramatikusszöveg viszonyának újrászerveződését kell megvizsgálni.

A nyíregyházi előadás olyan strukturális változtatásokat eszközöl a darab textusán, amely egyrészt a darabban a krétakör-monda kerettörténetévé alakította az előjáték szerepét betöltő kolhoz-történetet, másrészt viszont a színházi jelek játéka, a szöveg intertextualitása, a nyelvi jelek reprezentációs és tranzitív funkciói, a V-effetek használata, a színész-szerep viszony alakváltozásai valamint a rekvizitumok figuralitása megsemmisíti a fabula ideológiai funkcióját és a közvetíteni hivatott történetfilozófiai igazságot. A két dimenzió (a fa-

bula és a *gestikus* jelhasználat) egységét tehát a színház esemény-jellege bontja fel, melynek következtében a színház autoreferencialitása hangsúlyozódik, a valóság és a színház kapcsolata pedig nem tudatos emberi döntésen, hanem csak a véletlenül múlik.

Így konklúzióként Mohácsi rendezését talán joggal tekinthetjük olyan Brecht-paródiának, amely a posztmodern színház jegyei felől „szorosan olvassa” és ezáltal felmutatja, de kritikával is illeti a brechti technikák tradicionális értelmezését.

„Az örök szél” – az idő szerepe
Petőfi világképében és poétikájában

ISZTRAY SIMON

magyar, V. évf

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. SZILÁGYI MÁRTON, egyetemi adjunktus,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

XVIII–XIX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék

Dolgozatom témája Petőfi költészetének egy olyan aspektusa, mellyel ebben a formában senki nem foglalkozott: az idő szerepe Petőfi költészetében és poétikájában. Ebből a komplex témaválasztásból adódnak a dolgozat nehézségei: olyan problematikát vizsgál, amely Petőfi költői fejlődésének több korszakán végighúzódik, ezért fokozottan kell figyelnie ezen korszakok poétikájára, hogy elkerülhesse a túlzott általánosítást. A dolgozat Petőfi úgynevezett „válságkorszakába” indul, az 1845 és 46 fordulóján született két nagy költeményt vizsgálja: *A csárda romjait* és a *Tündéralom* című verset. Mindkettő az emberi szabadságot veszélyeztető zsarnokként ábrázolja az időt. Az első költemény az emberi közösség történelmi mulandóságát állítja szembe a természet örökkévalóságával, a második az egyén boldogságát és a legfőbb értéket, a szerelmet a fenyegető elmúlással.

Ezt követi a *Felhők* versciklus részletes elemzése. A *Felhők* fő témája – sőt egyetlen metafizikai témája – az idő, a mulandóság. Ez három fő vonulatban nyilvánul meg: az első az emberi élet tünékenységét, álom és való megkülönböztethetlenségét ábrázolja; a második az egész világra kiterjeszti az egyetemes mulandóságot; a harmadik az „idő elidegenedéséről” szól. Az egyes időszakok elidegenednek egymástól, egyben a versek énje is elidegenedik az időtől. Az élete delén a „pusztaközépen” álló magányos hős nem találja a kapcsolatot már elveszett múltjával sem bizonytalan jövőjével, ahogyan az *Egy gondolat bánt engemet...* hőse sem. De ő már a jövő felé fordul és a halál rendkívüli eseményében látja magányának feloldását. Az egyén halálának módjával foglalkozó költemény a magányos halált és a közösségért hozott áldozatot állítja szembe egymással. Így a romantikus tragikum jegyében, a világot megváltó szabadságháború az elmúlás miatt érzett bánatot örömteli, egyben tragikus eseménnyé teheti.

Képiség és látvány

Balzac: Az ismeretlen remekmű című elbeszélésében

IVÁN ORSOLYA

magyar kiegészítő–francia kiegészítő, I. évf.
Szegei Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

MAGONYNÉ VARGA EMÓKE, főiskolai adjunktus,
Szegei Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar,
Magyar Irodalom Tanszék

Dolgozatom középpontjában Balzac *Az ismeretlen remekmű* című elbeszélésének alapvetően komparatistikai (de hermeneutikai és posztstrukturalista szempontokat is érvényesítő) elemzése áll az Erwin Panofsky és Max Imdahl által kidolgozott négy szintes értelmezésrendszer alapján. Céлом bemutatni, hogyan alkalmazható irodalmi mű elemzésére egy eredetileg festmények vizsgálatára létrehozott módszer. Az irodalmi mű kiválasztásának fő szempontja a következő volt: tartalmazzon képleírást, mely a szövegben hangsúlyos szerepet kap. Munkám első fejezetében a szó-kép viszonyok fajtáit: az architektust, metatextust, kotextust és ál-kotextust illetve az ekphrasist különítem el egymástól, és adok a tipológia alátámasztására irányuló történeti áttekintést. A második fejezetben az ekphrasis fogalmát pontosítom azzal, hogy megfelelően elhatárolom a hozzá közel álló fogalmaktól: a képsimertetéstől és a hüpotiposzisztól. Mivel az ekphrasis Magyarországon még kevésbé kutatott terület, túlnyomó részben francia nyelvű szakirodalmakra támaszkodtam mind az elméleti alapok kidolgozásánál, mind a mű elemzésénél. A következőkben dolgozatomat az ekphrasis elbeszélésben elfoglalt helye szervezte. A posztstrukturalizmus koncepciója (Roland Barthes) alapján négy tematikus egységet különítettem el: a szakmai és életkori hierarchiát, a szerelem és művészet viszonyát, a tökéletes remekmű megalkotásának technikai ismérveit és a remekmű megalkotását. A negyedik fejezetben a harmadik tematikus egységet, azaz az Egyiptomi Mária ekphrasisát vizsgálom részletesen. Ebben a részben térek rá a második ekphrasis, Frenhofer ábrázolásának bemutatására is. A közös vizsgálati módszer adott lehetőséget a szerkezetileg nem ide tartozó képleírás csatolására. A preikonografikus, ikonografikus, ikonológikus és ikonikus szintek elkülönítése a színek, a fény-árnyék szimbolikus voltára, szövegszervező jellegére mutatnak rá. Ezzel a módszerrel emelhetők ki a képi és látványelemek. *A festészet a természet lemásolása?* című fejezet a felvetett művészetelméleti kérdéssel már a negyedik tematikus egység bemutatását készíti elő, melyet a hatodik fejezetben végzek el. A négy szintes értelmezésrendszert használva úgy gondolom, sikerült rámutatnom arra, hogy a képség és látvány több mint az elbeszélés vizualitását szolgáló két tényező. Fontos szervezői a szövegnek, szimbolikus jelentéseket sugároznak, így az elbeszélés tökéletesebb megértéséhez vezetnek.

*Irodalom és mitológia – Homoerotikus allúziók
Christopher Marlowe Hero and Leander című
költeményében*

JÁSZAY TAMÁS

magyar, V. évf.–történelem, IV. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. FRIED ISTVÁN, egyetemi tanár,

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

A dolgozat tétje: bebizonyítani, hogy Christopher Marlowe *Hero and Leander* című elbeszélő költeményében a homoerotikus allúziók rendszert alkotnak, illetve az értelmezéshez bevonható és pretextusként működik a Hülász-mitosz.

Bevezetésként tudomány és (homo)szexualitás viszonyát vizsgáljuk, és rámutatunk arra, hogy a tudományos kutatás látómezejéből sokáig hiányzott a téma vizsgálata. Michel Foucault és Kenneth Dover nézeteire támaszkodva szólnunk a görög homoszexualitásról illetve annak ún. beavatási változatáról.

A dolgozat első részében ismertetjük Rictor Norton elméletét, a freudi Ödipusz-komplexussal szembeállított ún. *Hülász-komplexust*, melyet antik szövegek (Theokritosz, Apollóniosz Rhodiosz) figyelembe vételével alkotott meg. Norton a szöveg(töredék)ek szoros olvasásával drámai beavatási rituálét rekonstruál, s úgy véli, hogy az magyarázatul szolgálhat valamennyi homoszexuális témájú szöveg interpretációjakor. Rekonstrukciós kísérlete erősen kapcsolódik J. G. Frazernek *The Golden Bough* című munkájában kifejtett elméleteihez, értelmezéseihez.

Dolgozatunk főtémájára térünk rá: hogyan jelenik meg az angol reneszánsz idején, különösen Marlowe írásművészetében a homoszexualitás ábrázolása, és vajon miért nem (vagy csak nagyon kevesek) foglalkoztak a kisebb műveiben is pregnánsan megjelenő homoerotikus allúziókkal? Marlowe *Hero and Leander* című költeményének szoros olvasatával bizonyítjuk, hogy Norton korábban ismertetett elmélete felhasználható a szöveg értelmezésekor.

A konklúzió tartalmazza a mitosz és kései feldolgozása közötti fő egyezések összefoglaló ismertetését, valamint a mitoszreceptió egyéni változataként értékeli Marlowe költeményét.

A postakocsi levelei. Krúdy Gyula A vörös postakocsi és Alekszandr Puskin Jevgenyij Anyegin című művének intertextuális kapcsolatrendszere

KALAVSZKY ZSÓFIA

magyar–oroszl, V. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

DR. MARGÓCSY ISTVÁN, egyetemi docens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
XVIII–XIX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék

DR. KOVÁCS ÁRPÁD, egyetemi tanár,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Keleti Szlav és Balti Filológiai Tanszék

Az összehasonlító vizsgálatot a regény előtt található Puskin *Anyegin*jéből származó mottó generálta, amely még egyszer megismétlődik a 9. fejezet, a tartalomban *Anyegin* címmel megjelölt fejezet előtt.

A vörös postakocsi szövege rendkívüli módon „terhelt”, nemcsak az *Anyegin*t megidézö intertextuális utalásoktól. Nem véletlenül, hiszen a regény témája az írás, amely egyszerre két szinten van jelen, az íróén és Rezeda úrén, így ezek az utalások gyakran metanarratívának bizonyulnak. Puskin *Anyegin*jére azonban nem pusztán utalást illetve utalásokat találunk, hanem egy többszintű utalásrendszeröl beszélhetünk, amely kifejezésében, összetettségében és funkciójában is túlmutat, nagymértékben különbözik az olyan allúzióktól, amelyek a regénynek csak egy-egy szintjét (pl. narráció szintje, szereplök szintje, cselekmény szintje stb.) érintik.

A dolgozat célja nemcsak azoknak a szöveghelyeknek, motívumoknak a felfedése, amelyek *A vörös postakocsi* szövegében az *Anyegin*t idézik fel, hanem az, hogyan értelmezödik, szemantizálódik át a Krúdy-szövegben az *Anyegin*, azaz hogyan válnak bensövö, intratextuálissá, a Krúdy-szöveg elválaszthatatlan sajátjává a különböző szintű intertextuális utalások, megteremtve a regény egyedi, individuális szövegét.

*A képzőművészeti alkotások szerepe
Ottlik Géza Iskola a határon című regényében*

KÁLDI KATALIN

magyar–művészettörténet, IV. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

KICZENKO JUDIT, egyetemi docens,

*Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Irodalom Tudományintézet*

Dolgozatomban a képzőművészeti alkotások szerepét vizsgáltam Ottlik Géza *Iskola a határon* című regényében. Célom az volt, hogy ezen munkák szövegbeli megjelenésének tudatosságát alátámasszam, s azokat a regény kompozíciójával, majd jelentésrétegeivel megfeleltetve rávilágítsak azok metaforikus, s így a szöveget kiegészítő funkciójára. Vizsgálatomban központi helyet kapott a regényben leginkább hangsúlyozott két barokk festmény bemutatása és szövegbeli értékelése. Velázquez *Las Meninas* című képe kapcsán elsőként annak szerkesztésmódját vettem egybe Ottlik *A regényről* című tanulmányával, majd ebből kiindulva magával a vizsgált szépirodalmi alkotással. Kimutattam, hogy lényegi elem mindkét műben a végtelen számú nézőpont alkalmazása, mely nézőpontok közül külön kitértem az alkotóéra (öntükrözés) és a befogadóéra. A képzőművészeti munka ikonográfiai leírásait hozzárendelve az írott mű jelentésrétegeihez, azokból a transzcendentális, vagyis a regény utolsó fejezetében kiteljesedett *isteni* megtestesülésre vonatkozót emeltem ki. Rembrandt *Tulp doktor anatómiája* című képének elemzésekor megállapítottam, hogy az előző esethez hasonlóan itt is találkozhatunk olyan szerkezeti egyezésekkel, melyek a nézőpontok sokféleségéből következnek. Ezek után tértem át azon értelmezések bemutatására, melyeket a festmény és a regény összevetett jelentésrétegei sugalltak. Közülük az előző esethez hasonlóan a transzcendentális jellegűt emeltem ki majd szűkítettem le. Így – mind a szövegben, mind a képen – a kenyértörés szintén az utolsó jelenetben visszatérő motívumának centrális helyzetére mutattam rá. A dolgozatban megemlített többi műalkotás vagy komponálási, vagy gondolati síkon e két hangsúlyos festményhez kapcsolódik, s azoknak szövegbeli helyzetével megegyező pozíciót foglal el.

Végül következtetésként a következőt állapítottam meg: a regényben előforduló képzőművészeti alkotások eligazodási pontot jelentenek az abban szereplők számára, s a szavak által töredékesen kifejezhető transzcendentális jelentésréteget egészítik ki.

Magyari és Pázmány vitája

KEISZ ÁGOSTON

történelem, IV. évf.–magyar, III. évf.–ógörög, II. évf.
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. HARGITTAY EMIL, egyetemi tanár,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Irodalom Tudományintézet

Dolgozatom fő célja az, hogy a két könyv összevetésével tisztán láthassuk Magyari István Romlás-könyve (1602) és Pázmány Péter Felelete (1603) különbségeit. A dolgozat első részében a Romlás-könyv három fő irányát különítem el: a vallásos-teológiai, a morális és a gyakorlati-pragmatikus szempontot. Az Isten haragját kiváltó bűnök katalógusa ugyanis a Romlás-könyv első részében a bálványozástól (a katolikusok elítélésétől) az erkölcsstelen élet elítélésén át a katonai kérdésekig terjed. A török megítélése is kettős: részben a 16. század flagellum Dei képzetét eleveníti fel Magyari, részben teljesen reális ellenfélnek tekinti. A harmadik és a negyedik, kiutat tárgyaló fejezetekben maga Magyari válaszolja el ezt a két szempontot, hiszen a zsidóktól vett tanulságok az Istennel békítenek meg, a többi fejedelemtől vett példák viszont a helyes hadakozást mutatják meg. Magyari könyve tehát Magyarország balsorsáról szól, a katolikusok elleni támadások – szemben a régebbi szakirodalom és Pázmány állításaival – sokkal kisebb szerepet játszanak. A dolgozat második részében Pázmány Péter Feleletének vizsgálata kimutatta, hogy a fiatal jezsuita a Romlás-könyv három irányából csupán az elsőre, vagyis a Magyari könyvének egyötöd részét kitevő katolikusellenes, túlnyomórészt teológiai témájú kijelentésekre válaszol. Magyari másik két szempontját, vagyis az erkölcsös élet kérdéseit és a gyakorlati problematikát mellőzi. Pázmány ellenfele állításait átcsoportosítva úgy tünteti fel Magyarit, mintha csak a katolikusokat okolná az ország romlásáért. Pázmány Feleletének tartalmi elemzése során ismertetem a legfontosabb vitakérdéseket: Pázmány a hazugságot, az egyházi emberek élete gyalázását és a káromlást tartja a legfontosabb visszautasítandó vádnak. Az utolsó fejezetben röviden vázolólok a vita folytatását: Magyari prédikációit, az 1616. évi *Itinerarium catholicumot* és Pázmány erre írt, 1623. évi Rövid feleletét. A dolgozat I. ill. II. mellékletében a Romlás-könyv ill. a Felelet tartalmi kivonata olvasható, a III. mellékletben pedig a vitát egy ábrán keresztül mutatom be.

Képiség és narráció – Déry Tibor avantgarde prózájáról összehasonlító távlatban

KÉKESI ZOLTÁN

magyar–német–összehasonlító irodalomtörténet, IV. évf.
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

KULCSÁR SZABÓ ERNŐ, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

A dolgozat Déry Tibor prózájának korai, 1917 és 1929 közötti korszakával foglalkozik, elsősorban arra a kérdésre keresve választ, hogyan alakíthatják Déry ezen időszakban írt, s a hagyaték Botka Ferenc-féle kiadása révén csak az utóbbi években hozzáférhetővé vált elbeszélései részint Déry avantgarde prózájáról kialakult képünket, részint a magyar avantgarde irodalom kánonját. A kánonképződés hatástörténeti szempontú reflektálhatósága és a komparatiztikai távlat megteremtése érdekében a dolgozat röviden tárgyalja a német expresszionista és dadaista próza alakulásának és kanonizációjának folyamatait. A dadaista próza lehetséges irányainak számbavételét egyfelől az indokolja, hogy az utóbbi évtizedben – az irodalmi értésmódok megváltozásának következtében – az expresszionizmusról és a szürrealizmusról egyre inkább a korábban kevésbé méltatott dadaizmusra helyeződik nagyobb hangsúly, másfelől pedig az, hogy a német dada hatása nálunk egészen az évtized közepének–végének szürrealista kezdeményezéseiig (így Déry Tibor egyes elbeszéléseiben is) tetten érhető. A dadaizmus előtérbe kerülése a dolgozat feltevése szerint az expresszionista próza egyes változatainak kanonikus helyzetét átrendezheti: mind a német expresszionizmus próza egyes változatai, mind Déry expresszionista prózája kapcsán a századforduló szemléletformáinak folytonosságát hangsúlyozza. Déry 1917 és 1921 között írt elbeszéléseiben és kisregényeiben az expresszionisztikus és szürrealisztikus képiség ugyanis nem jár együtt a szubjektum pozíciójának olyan, az elbeszélés teljes szerveződésében megmutatózó megrendülésével, mely annak jellegzetesen avantgárde tapasztalatával szinkronba hozható lenne. Csak az 1922-vel induló periódusban valósul meg sikeresen – a dadaizmus hatásának köszönhetően – egy lehetséges avantgárd prózapoétika. A dolgozat következtetése szerint Déry 1922 és 1928 között írt elbeszélései egy dadaista és szürrealista indíttatású, a külföldi folyamatokkal is párbeszédképesnek mutató poétikát hoztak létre, lehetőséget kínálva arra, hogy a magyar avantgárd próza – mindeddig megíratlan – történetének egy lehetséges fejezetével pótoljuk irodalomtörténetírásunk egy régi hiányát.

Útban a költészethez?

Elbeszélés, metafora és zeneiség Thomas Bernhardnál

KELEMEN PÁL

német, V. évf.–esztétika, IV. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

KULCSÁR SZABÓ ERNŐ, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

Thomas Bernhard monológjai egyrészt olyan narratológiai kérdéseket vetnek fel, melyek a líra és epika közötti különbségtétel mibenlétére irányítják a figyelmet, másrészt az irodalmi szöveg retoricitásával és zeneiségével szembe-
sitik az értelmezőt. A dolgozatban az irodalom kettős medialitása – vizuális és akusztikus kódjának kettőssége – felől vizsgálom e jelenségeket. Narratológiai és műnemi problémaként mutatkozik meg a bernhardi elbeszélő-instanciák nem egyértelmű szituálhatósága, mind a pragmatika, mind a retorika szintjén. A monológok én-elbeszélői a szereplői beszédek és a saját beszéd folyamatos idézésében (függő és megélt beszédben) elveszítik rögzített deixisüket, ezáltal az üres-deixisként meghatározott lírai énhez válnak hasonlónvá. A bernhardi monológ így a közvetítettség (epika) és a közvetítetlenség (líra) oscillációjaként képzelhető el. El is beszél egy világot, de az elbeszélés aktusának dominanciájában egyszerre magát az elbeszélhetőséget is színre viszi. A cselekmény fogalma ekkor már nem az elbeszélő-történet viszonyt írja le, hanem – amennyiben a szöveg a megszólaltatásban az írottágból „visszatér a nyelvbe” (Hans-Georg Gadamer) – a megszólaltatás, a befogadás aktusa és a történettel egy szintre került elbeszélő viszonyát.

A dolgozat további részében retorika és zeneiség egy olyan lehetséges érintkezési pontjára igyekszem felhívni a figyelmet, amely az irodalom kettős medialitása miatt a vizuális kódhoz tartozó betű illetve az akusztikus kódhoz tartozó hang materialitásának tapasztalatában jelölhető ki. Az értelmezés leg-
tágabb kereteit a hagyományhoz való egyfelől szükségszerűen mediális, más-
felől metaforikus áthelyeződéseként megtapasztalható viszony felvázolása és az említett materialitás-tapasztalatok lehetséges antropológiai megalapozása adja.

Az értelmezés elsősorban – Bernhard már-már „klasszikusnak” számító re-
gényei, a *Mészégető* és a *Járás* mellett – a Bernhard-recepcióban eddig kisebb
szerepet játszó, de magyarul szintén hozzáférhető elbeszélés, a *Körgallér* szö-
vegéből merít.

A librettista Verdi

KIS ÉVA

olasz kiegészítő–dráma- és színháztudomány, II. évf.
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. VÍGH ÉVA, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Olasz Nyelvi és Irodalmi Tanszék

Mint a címből is kitűnik, dolgozatomban a klasszikus opera nagy alakjával, Giuseppe Verdivel foglalkozom, de nem mint zeneszerzővel, hanem mint szövegkönyvíróval.

A témát három részre osztottam fel. Olyan kérdésekről esik szó, amelyek ismerete szükséges ahhoz, hogy a dolgozat érdemi témájáról, azaz Verdiről mint szövegkönyvíróról tudjak beszélni.

Az első részben művein keresztül mutatom be alkotói stílusának alakulását a kezdeti lépésektől a Rigolettón, a Trubadúron át egészen a késői műveiig, az Otelloig és a Falstaffig, amely az egyetlen vígoperája volt.

Ezt követően az opera műfajának XVIII–XIX. századi változását vizsgálom azt, hogy hogyan jutottak el az opera buffától a „nagyoperáig”.

Ezek után rátérek a már említett főtémámra, amelyben arra keresem a választ, hogy Verdi milyen volt mint librettista. Verdi több operájában is közreműködött mint szövegkönyvíró, többek között: *Macbeth*, *Otello*, *Simon Boccanegra*... Én mégis egy másikon keresztül szeretném megtalálni a választ, részben azért, mert ezen a művén dolgozott együtt a kor egyik neves librettistájával, Antonio Ghislanzoni-val, részben pedig személyes indíttatásokból, mivel ez a kedvenc Verdi-operám. A Verdi és Ghislanzoni közötti levelezésből kiderül, hogy pontos leírást ad az általa elképzelt szövegről, fordulatokról, a strófák szerkezetéről, jellegéről, metrikájáról, sőt konkrétan leírta a javasolt szövegrészleteket. Ghislanzoni követte a Mester utasításait, ami elsődlegesen a szövegrészletek, szófordulatok hangulatában és jelentésében mutatkozott meg. Azonban részletesen megvizsgálva a Verdi által írt szöveget azt mondhatom, hogy már ezek is tökéletes szövegkönyvet alkotnak: figyelembe veszik egy-egy ária énekelhetőségét, az adott szerep jellegét, a szereplő jellemvonásait. Tehát már csak a zenét kellett megkomponálni.

Ezek alapján arra a következtetésre jutottam, hogy Verdi nemcsak mint zeneszerző volt óriás, hanem szövegíróként is, vagy legalább is azzá válhatott volna, ha önmagával szemben nem lett volna oly kritikus, hogy operáihoz inkább a kor nagy szövegíróinak librettóit használja fel.

Lehetséges ars poetica

KISS LÁSZLÓ

magyar, IV. évf.–történelem, V. évf.–XX. századi irodalom, II. évf.
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. FRIED ISTVÁN, egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

Dolgozatom címe lehetséges ars poetikáról beszél, hiszen a Kosztolányi Dezső-életmű gazdag különféle „költői hitvallásokban”, melyek (látszólag) ellentmondanak egymásnak. Talán egy lehetséges ars poetica olvasható az általam vizsgált kései korszakából származó novellájában is.

A szerző életének utolsó évében, 1936-ban napvilágot látott novelláskötet címadó darabja, a *Tengerszem* több szempontból is a jellegzetes „érett” művek közé tartozik. A novella egy házaspár ifjúkora emlékezetes helyeinek egyikére tett látogatásáról, valamint az ekkor bekövetkező felismeréséről szól. A szöveg azonban túllép a hősök léthelyzetének bemutatásán, s egy a novellabeli férj által megfogalmazott – lehetséges – ars poeticával zárul. Az újabb Kosztolányi-szakirodalom – a teljesség igénye nélküli – rövid áttekintését követően a *Tengerszem* végén olvasható „költői hitvallásra” vetítve három különböző szempontból elemzem a novellát: egyrészt a szöveg tételrendezése, másrészt a dialógusok struktúrája, majd a mű egzisztenciális tanulsága felől. Ezt követően a szöveg végén olvasható kijelentést a szerző más műveiből – mindennek előtt nem kizárólagosan szépirodalmi céllal, de szépirodalmi igényességgel írt publicisztikai írásaiból – vett idézetek tükrében vizsgálom.

Kosztolányi munkássága 1929 után az ambivalens elkülönbözés, az őt ért vádakkal szembeni (ön)tisztázás jegyében, a nevezetes Ady-per árnyékában zajlik. Dolgozatom az említett értelmezési stratégiák mellett felveti a *Tengerszem*nek ebből a szempontból történő – lehetséges – értelmezését is.

Judith vagy Leona? Czakó Zsigmond drámájának sajátos szempontú értelmezési kísérlete

KOCSIS GABRIELLA

magyar, V. évf.–kulturális antropológia, IV. évf.
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. SZILÁGYI MÁRTON, egyetemi adjunktus,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
XVIII–XIX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék

A dolgozat Czakó Zsigmond *Leona* (eredetileg *Judith*) című drámájának múlt századi értelmezését veti össze a jelenkori olvasattal. Ehhez első lépésként a dráma cenzúrapéldányában tett különböző javításokat, változtatásokat, betoldásokat regisztrálja. E munka eredményeképp létrejött a melléklet, amely kezek szerint elkülönítve közli ezeket a változtatásokat. Ebből a vizsgálatból kibontakozik a cenzúra sajátos szempontrendszere: mit tekintett a cenzúra törlendőnek, megváltoztatandónak. A leglényegesebb változtatás a neveket és a helyszínt érintette (a cenzúra Czakóval dolgoztatta át a darabot): az eredetileg magyaros neveket görögösre változtatta, és a 14. századi Bizáncba helyezte a cselekményt, eltávolítva ezzel a drámát az akkori magyar valóságtól. Mivel a cenzor is a kor olvasója, kora elvárásrendszerének birtokosa, ezért a korabeli értelmezési szempontok is felfedhetők ezáltal: vagyis a változtatás célja az lett volna, hogy az egyház- és vallásellenesnek értelmezett mű ne a korabeli, magyar viszonyokra legyen értendő.

Következő lépésként a dolgozat összehasonlítja a fellelhető korabeli bírálatok, kritikák megközelítésmódját a cenzúra olvasatával. Az összehasonlítás közben egyértelművé válik, hogy a cenzúra és az ítések gyakorlatilag azonos módon gondolkodtak a drámáról, vagyis a tragédiát mintegy Czakó természetfilozófiájának hirdetőjeként, egyben vallás- és egyházellenes műként értelmezték.

A dolgozat utolsó lépésként összeveti a múlt századi olvasatot a jelenkorival. A két olvasat egészen másként értelmezi a drámát, a jelenkori szerint a dráma középpontjában egy történeti-gondolkodástörténeti probléma áll, azaz a társadalomból kilépve felépíthető-e egy saját törvényű világ. Ebben az értelmezésben nincs jelentősége, hogy hol játszódik a dráma, játszódhatna bárhol, a szerző nevezhető bárhogy a szereplőket.

Így – a dolgozat célját tekintve – remélhetőleg kirajzolódott az elemzések és az összehasonlítások során a két korszak különböző látás- és gondolkodásmódja.

*Mitől mese a mese avagy meseelemek keresése
a Jégtörő Mátyásban*

KONFÁR GYÖNGYI

magyar, IV. évf.

Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. B. JUHÁSZ ERZSÉBET, egyetemi docens,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modern Magyar Irodalom Története Tanszék

Dolgozatomban azt próbálom bemutatni, hogy mitől is mese a mese valójában illetve milyen mesei elemeket kell tartalmaznia egy szépirodalmi alkotásnak ahhoz, hogy beletartozhasson ebbe a kategóriába. Az elemek bemutatásához a mese számmisztikáját felidézve hetet emelnék ki, melyeket Tamási Áron Jégtörő Mátyás című művéből kiemelt részletekkel próbálok szemléltetni:

- 1) A mese szörnyűséges háttere
- 2) Csodás elemek és használatuk
- 3) Embert segítő hőszok
- 4) Az alakváltoztatás mitikus háttere
- 5) Az álomlátás a mesehős kiváltsága
- 6) Az ember szerződése az ördöggel illetve a boszorkány alakja
- 7) A varázseszköz feltűnése

Végezetül két dolgot szeretnék szemléltetni, az egyik egy táblázat, ami a szereplőket és funkciójukat tartalmazza, a másik pedig egy általam tréfásan megfogalmazott „mese recept”.

Metafora- és történetképzés
Ottlik Géza Hajnali háztetők című regényében

KOVÁCS GÁBOR

magyar, III. évf.–összehasonlító irodalomtörténet, I. évf.
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Ottlik Géza prózáját a későmodern epika olyan rétegébe soroljuk, amelynek alapvető sajátosságát az elbeszéltség és szövegszerűség kihangsúlyozása képezi. A dolgozat a *Hajnali háztetők* elbeszélés-elméleti és szövegpoétikai megközelítésére tesz kísérletet. Feladatának tekinti a cselekvés, az elbeszélés és a metaforikus kifejezés összefüggéseinek vizsgálatát. Kitér a narratíva motorikus, vizuális és verbális megjelenítés módjainak elemzésére, különös tekintettel a megnevezések történetében kirajzolódó szemantikai újításokra. Az értelmezés elméleti alapjának kidolgozásához felhasználja Barthes, Jakobson, Paul de Man és Ricoeur munkáit.

Az elemzés alapjául szolgáló részlet a regény hatodik fejezetének első jelenete, amelyben a szereplő beszédének lebomlása és az elbeszélő narratív szövegének kiépülése követhető nyomon. Az így feltárt szövegképző eljárások a regény egészére vonatkoztatva érvényesnek bizonyulnak, és az elbeszélő alany átalakulásait reprezentálják. Ennek megfelelően a szereplőként festői minőségben fellépő Bébé az elbeszélés megalkotása folyamatában történetképző beszédmódra s ezzel együtt narratív alanyiságra tesz szert. Ezt az önformáló alanyiságot a szövegsubjektum történeteként Ottlik Géza a regénye témájává avatja.

Tipológia és kétszintesség a középkor drámáiban

KÖVÁRI SAROLTA

magyar, III. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. HANUS ERZSÉBET, egyetemi docens,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Klasszikus Irodalomtörténeti és Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

Dolgozatom célja a középkor drámáinak átfogó értelmezése, egy olyan keretbe való beillesztése, mely képes rámutatni ezen szövegek sajátosságaira, azon vonásaira, melyek megkülönböztetik ezeket a drámákat az egyéb korok drámái alkotásaitól, de ugyanakkor éppúgy a drámai hagyomány részeként kezelik őket, mint a más korok (például az antik tragédiák oly tökéletesnek tartott) drámáit. Ez a keret céljaim szerint a Bécsy Tamás által megalkotott kétszintesség, melyet azonban nem műfajként kezelek, ahogyan Bécsy teszi, hanem a drámákat szervező strukturális elemként. Ez a kategória, mint dolgozatomban bizonyítani kívánom, alkalmas a középkori drámák leírására és elemzésére, az arisztotelészi fogalomrendszerrel szemben egy olyan alapot szolgáltatva, mely a drámákat nem azt a fajta műfaji tökéletességet „kéri számon”, melyet Arisztotelész után a drámái művek meghatározó értékelési kategóriájának szoktak tekinteni, hanem egy más megközelítési alapot nyújtva rámutat ezen drámák sajátos értékeire. Emellett a drámák tipológiai vizsgálatával céloml a drámáknak a keresztény mítosz általi vizsgálata, melyet az archetípus fogalmának segítségével a keresztényen kívül az általános értelemben vett mítosz irányába igyekszem kimozdítani. A dráma mellett dolgozatomban a színjáték kérdését is érintem, ezt a drámától külön álló művészeti ágként kezelem. A színjáték kapcsán befogadóközpontú értelmezésekből kiindulva annak társadalmi szerepét és a rítussal kimutatható rokonságát vizsgálom. A színjáték tér- és időkezelésében pedig szintén a kétszintesség és a tipológia megnyilvánulásaira mutatok rá. A középkori drámák vizsgálatát annál is inkább fontosnak tartom, mert bár ezeket az alkotásokat ma már drámaként ismerik el (sokáig ezt nem tették), mégis igen kicsiny részét képezik a köztudatnak, pedig az európai kultúrkörben betöltött szerepük nem elhanyagolható. Éppen ezért a róluk való beszéd és főképp az újabb olvasási módok megtalálása az irodalomtudomány fontos feladata lehet. Reményeim szerint ennek a feladatnak a betöltéséhez járul hozzá ez a dolgozat.

Kazinczy Ferenc valláskritikája

KUNÁNÉ CZIFRA MARIANN

magyar, III. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

GYAPAY LÁSZLÓ, egyetemi docens,

Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Felvilágosodás, Romantika Irodalma és Regionális Irodalomtörténeti Tanszék

A dolgozat célja Kazinczy Ferenc vallásszemléletének, katolicizmussal való szimpatizálásának, protestantizmusról való erős kritikájának indoklása az 1813-as Kazinczy, Sipos Pál és Tóth Ferenc között zajló levélváltások fényében. Kazinczy a közte és Tóth Ferenc kálvinista teológus között folyó vallási témájú vitáról – nem kis hévvel – több ízben is beszámol Sipos Pál matematikus filozófusnak. Kazinczy oly mértékben érdeklődik a téma iránt, hogy Siposon kívül még jó pár levelezőtársával osztja meg véleményét; közülük tartozik Kölcsey is.

A dolgozat érinti Kölcsey *Töredékek a vallásról* című bölcseleti művének eszmetörténeti hátterét, melyen nagy valószínűséggel a Kazinczyval való levélváltás, így a Kazinczyt égető probléma hatása is érezhető. A *Töredékekről* bebizonyosodik, hogy annak filozófiai hátterében nem Kant, hanem Johann Gottlieb Fichte bölcseletének hatása érzékelhető. A filozófiához nem sok hajlamot érző Kazinczy a fichtei érületű, világos stílusú Sipos Páltól szerez rálátást a modernkori bölcseletre, melyet közvetít Kölcseynek is.

Kazinczy ideális vallásról szóló definíciójában megfogalmazott igényei alapján kerülnek vizsgálat alá a kor vallási irányzatai – a nevezetes levélváltás témakörét követve –, leginkább a kálvinizmus és a pápizmus. A protestantizmussal való szembehelyezkedés oka hármassal. A katolicizmus, ha Luther meg nem állítja fejlődését, a nevezett korra éppen beillene az ideális vallás definíciójába: embernemesítő lenne. A második ok a református ortodoxia politikai nyomás hatására történő alakváltása, túlzott racionalizálódása, a katolikus abszolútizmussal szembeni politikai ellenállási mozgalommá zülése, ami miatt nem teljesíthette Kazinczy vele szemben támasztott vallásos igényét. S végül, mivel Kazinczy teológiailag nem sok különbséget lát a két vallás között, az általa oly nagyra tartott művészetek alkalmazása vagy nem alkalmazása alapján – érthető okokból – ismét a katolicizmus mellett dönt.

„Változatok egy témára”. Nagy Ignác *Magyar titkok* és Kuthy Lajos *Hazai rejtelmek* című művének viszonyáról

LACZKÓ ANDRÁS

magyar, V. évf.–esztétika, III. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

TAKÁTS JÓZSEF, egyetemi tanáregégéd,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Klasszikus Irodalomtörténeti és Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

Dolgozatomban Nagy Ignác *Magyar titkok* (1844–1845) és Kuthy Lajos *Hazai rejtelmek* (1846–1847) című művéről a magyar irodalomtörténeti hagyományban kialakult kép árnyalására teszek kísérletet. E két munkát Eugéne Sue *Párizs rejtelmei* (1843) című, a korszakban roppant sikeres és egész Európában utánzott regényének magyar hasonmásaiként tartja számon az irodalomtörténeti, műfajttörténeti szakirodalom, s értelmezéseik általában ebből kiindulva történnek, csekély figyelmet szentelve a köztük lévő számos és jelentős eltérés vizsgálatának. Írásomban a két munka poétikai-narratológiai szempontú elemzésével kísérlem meg bemutatni azokat a radikális különbségeket, amelyek mind a társadalmi téma feldolgozásának módjában, mind struktúrájuk szervezőelvéiben, mind a mintául használt suei regénytípushoz való viszonyulásukban kimutathatók. Mivel célom a *Magyar titkok* és a *Hazai rejtelmek* egymáshoz való viszonyáról a szakirodalomban élő kép árnyalása, ezért az abban rendszerint alkalmazott módszertől eltérően a két regényt egymástól elkülönítve elemzem. A dolgozat gerincét képező két interpretáció közül a *Hazai rejtelmekkel* foglalkozóban tisztán narratológiai eszközökkel élve tettem kísérletet arra, hogy elsősorban a regény tér- és időszerkezetének, illetve ezeknek a cselekménymenetre és a szereplők megformálására gyakorolt hatása alapján kimutassam, hogy e tematikája alapján társadalmi regényként számon tartott mű szövegszervező elve egy szigorú következetességgel alkalmazott, a zsidó-keresztény hagyományból eredeztethető szimbolikus struktúra. A *Magyar titkok* interpretációja során a poétikai-narratológiai aspektust irodalomtörténeti, műfajttörténeti szempontokkal egészítettem ki, mivel e munka értelmezését elsősorban a korszak irodalmi divatjelenségeinek illetve Nagy Ignác újságírói tevékenységének a narratív szerkezetben érezhető befolyásának fényében próbáltam elvégezni. Elemzéseimmel természetesen nem kívántam kétségbe vonni a művek eddigi értelmezéseiben alkalmazott szempontok relevanciáját, csupán a szakirodalomban eddig kevés figyelemre méltított aspektusokból tettem kísérletet viszonyuk árnyalására, továbbgondolására.

Guillén de Castro y Bellvis Las Mocedades del Cid
(1599–1604?) és
Pierre Corneille Le Cid (1637) című
művének összehasonlítása

LÁSZLÓ ÉVA

spanyol–francia, III. évfolyam

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. CSÉP ATTILA, egyetemi adjunktus,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Spanyol Tanszék

A dolgozat egy olyan kérdést tárgyal, amely századok óta megosztja a spanyol és a francia irodalommal foglalkozó kritikusokat, irodalmárokat. 1637-től máig sem sikerült megegyezésre jutniuk, hogy Pierre Corneille *Le Cid* című drámájához vajon egyszerűen csak ötletet merített Guillén de Castro *Las mocedades del Cid* című művéből, vagy pedig ahogyan azt a másik csoport állítja, plagizálta azt. A vitát véglegesen lezárni sajnos nem lehet, ám mivel a XX. században nem sok tanulmány jelent meg e témával kapcsolatban, úgy gondoltam, újra aktuálissá tehetjük mai szemszögből vizsgálva a tényeket.

A dolgozat sok rövid fejezetből áll, melyek egy-egy részletkérdés köré csoportosulnak. Így megismerhetjük a két dráma közötti különbségek történelmi, társadalmi, politikai, kulturális okait, a tartalmi és stílusbeli változásokat illetve a hasonlóságok részletes bemutatását.

A téma szakirodalmának szubjektivitásán nem állt szándékomban változtatni, úgy érzem, hogy a feszült helyzet hű tükrözésével saját dolgozatomat – azonfelül hogy izgalmasabbá – objektívebbé tettem.

Úgy gondolom, hogy Corneille, bár a XVII. század francia irodalmának megérdemelten illusztris személyisége, több nézőpontból egyaránt többet merített a spanyol drámából, mint amit a korabeli etika megengedett (nem beszélve a XX. század véleményéről e kérdést illetően). Amit a mai irodalmárok Guillén de Castro darabjáért tehetnek az, hogy minél több olvasóval ismertetik meg ezt a spanyol történelem egyik legromantikusabb epizódjával foglalkozó művet.

Tartalom és forma: Janus Pannonius dicsőítése

LELE GÁBOR

latin–magyar, V. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. JANKOVITS LÁSZLÓ, egyetemi docens,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Klasszikus Irodalomtörténeti és Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

Battista Guarino Janus Pannoniusról írott levelének négy kéziratát ismerjük. A Marston MS 113 jelzetű példányt az eddigi kritikai kiadások szerzői nem használták fel. Ezt a kéziratot vetettük össze az OSzK Clmae 357 jelzetű másolattal. A két kézirat azonos kivitelezése egyazon másolóra vagy másoló-műhelyre utal. Ennek alapján feltételezhetjük a levél másoltatását, terjesztését. Az író a görög és latin retorika elméleti szabályaira építve fogalmazta meg a szöveget. A hagyományos formák, elemek felhasználásával azonban új, összetett mondanivaló kifejezésére törekedett.

Összehasonlító elemzés:
Biblia: Mózes I. 25–35. fejezet;
D. Diderot: A Mindenmindegy Jakab meg a gazdája

LIMPEK LÁSZLÓ

francia, IV. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. PENKE OLGA, egyetemi docens,

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Francia Nyelvi és Irodalmi Tanszék

A dolgozat alapja a bibliai Jákob és D. Diderot *A Mindenmindegy Jakab meg a gazdája* című művének főhőse közötti párhuzamok és hasonlóságok analízise. Céлом, hogy az említett párhuzam alapján új oldalról közelítsem meg a két művet, és azokhoz egy a szakirodalom által nem ismert irodalmi elemzést rendeljek. Ezen elemzés alaptémája az általános értelemben vett (nem tisztán társadalmi vagy politikai) hatalom, annak megszerzése, megnyilatkoztatása, a működő hatalmi rendek felépülése, szabályrendszere, de nem céлом a hatalom fogalmának átértékelése vagy definiálása.

Az elemzés során minden esetben a két választott szövegre támaszkodom, minden következtetést azokkal magyarázok, értékelek és bizonyítok, és figyelembe véve a különböző hatalmi formák és jelenségek, a kiválasztottság és a sorsszerűség, az általános emberi értékrend és az ettől eltérő értékrendre jellemző megnyilvánulások közötti különbségek megjelenését, azok alapján vonom le a végső konklúziót, ami a legnagyobb és leghatásosabb fegyverként az alázatot, az alázatos magatartást tartja számon.

„Az ember nem csak polgár, egyszersmind ember is...”

Szilveszter és Armand

LINKAI VIRÁG

magyar–esztétika, V. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. MARGÓCSY ISTVÁN, egyetemi docens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

XVIII–XIX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék

Petőfi Sándor Az apostol című művének főhősét, Szilvesztert hasonlítottam össze Eötvös József A karthausi című regényének egyik alakjával, Armanddal; az ember és polgár problémakör mentén azt vizsgáltam, mi bennük a közös, miben és miért különböznek, mi tehető hozzá ezáltal inkább Az apostol értelmezéséhez. Sorsuk alakulását megnyilatkozásaik és az elbeszélők (a narrátor, illetve Gusztáv) kommentárjai alapján veteltem össze. Nem figyeltem a művek keletkezéstörténetére és más művekkel való rokonságára.

Az apostol értelmezhető A karthausi (egyik) végkövetkeztetése felől. A hasznosság morális parancsával (Gusztáv esetében), illetve annak szűk körben való megvalósításával (Armand) zárul Armand és Gusztáv története. Mindketten hosszú utat jártak be eddig. A cselekvés lehetőségének reményével világba lépő Armand előbb – a népben való csalódás után – saját felemelkedéséről kezd álmodozni, vagyont és hatalmat akar szerezni. De nem bírja el a megálátatásokat, megsebesül a csatában, s ezzel bezárul előtte minden út a társadalmi pozíciószerezés felé. Gyengeségében, mindenről való lemondásában megtapasztalhatja az önzetlen szeretetet, és ezáltal megtalálja a helyét a világban, beteljesíti álmát: szabad lesz és hasznos. Gusztáv, élete végén – Armand sorsában megerősítést találva – megfogalmazza a cselekvés értelmét és kötelesség voltát. Az apostol ennek a morális „muszáj”-nak a kérdésességét mondja ki: ellentétzésre épülő szerkezete, ironikussága, Szilveszter minden tettének kudarca és a záró fejezet *látszólagos* elégtételnnyújtása (hiszen nem igazolódik a szilveszteri tettek hasznossága) a gusztávi eszme erkölcsi parancsát kérdőjelezi meg.

*Pázmány Péter belső írói fejlődése az Öt szép levél
három kiadásának tükrében*

LIPA TÍMEA

magyar, III. évf.

Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. HELTAI JÁNOS, tanszékvezető,

Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék

Dolgozatom célja Pázmány írói nyelvében mutatkozó fejlődés vizsgálata volt. Ennek alapjául az Öt szép levél 1609., 1613., és az 1623. évi három kiadásának összehasonlítása szolgált. Nem foglalkoztam a hangtani és a helyesírási jelenségekkel. A három szöveg egészét kompozíciós szempontból vizsgáltam, az első két levelet viszont mindhárom esetben minden egyes szóra kiterjedő részletességgel vettem össze. A szövegek szókinszbeli, retorikai és tartalmi változtatásaiban nyolc olyan tendenciát sikerült kimutatnom, amelyek különösen jellegzetesek és eddig nem vették figyelembe a Pázmány munkáit retorikai szempontból elemző írások. Ezen változtatások közül a leglényegesebbek a szóismétlések elkerülése, a szinonimacserék, a szórendi változtatások, a közmondások, hasonlatok és más frazeológiai elemek számának emelkedése. A citátumhasználat tudatosabbá válása, a tartalmi betoldások részben a tekintélyi érveken alapuló meggyőzést erősítik, másrészt markánsabb, informatív szöveg keletkezéséhez vezetnek. Mindezen változtatások egyrészt azt mutatják, hogy Pázmány a háromféle szöveget háromféle közlési szituációban tudatosan más-más retorikai eszközökkel építette fel. Másrészt a magyar nyelv írói nyelveket való kezelési technikájában arra mutatnak, hogy a tudatos szerkesztői munka a magyar nyelv szellemet tudatosan követni akaró tendenciát tükröz. A magyar nyelv sajátosságait dominánsabban magán hordozó írói nyelvhasználatot eredményez, és ezzel akar modern nyelvünk kialakulásában is látni kezdeményező lenni.

Egy sokat vitatott szerző főművének újraértelmezése

LUKÁCS LÁSZLÓ

magyar, V. évf.

Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. MÓZES HUBA, egyetemi docens,

Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Közép-Európa Irodalma és Kultúrája Tanszék

Nyirő József századunk egyik legkiválóbb prózaírója volt – Tamási Áronnal együtt említik –, ennek ellenére a kilencvenes évekig mélyen hallgattak róla, még csak művei sem jelenhettek meg a magyar kiadóknál.

Dolgozatommal ezt a hiányt próbálom pótolni. Az *Isten ígájában* című – véleményem szerint – főművén keresztül, ugyanakkor *azt* középpontba állítva szeretném felhívni a figyelmet az írásművészetére, újraértelmezését megkísérelni.

Tanulmányom első részében a mű fogadtatásáról, érdekes megszerkesztettségéről és tartalmi előzményéről írok. Ezt követően a realitás és a fikció viszonyát próbálom körüljárni és példával igazolni.

Dolgozatomban fontosnak tartom a források és párhuzamok kutatását, amely két részből tevődik össze.

A művet egyrészt összevetem a szerző korábban kiadott novellái szövegével, ahol azt vizsgálom, mi az, amit regényében is felhasznált – akár átírva, akár minimális változtatásokkal. Másrészt a regény irodalmi párhuzamaival, esetleges előzményeivel operálva jelzem, hogy a magyar- és a világirodalomban tartalmi aspektusból hol helyezkedik el Nyirő főműve.

Végül összegzem kutatásom eredményeit, amellyel egyúttal méltatom is az általam választott író művészetét.

Toldalagi világa
(*a másképpen szerkesztett hangszer*)

LUKÁCS LÁSZLÓ

magyar, V. évf.

Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

PROF. FERENCZI LÁSZLÓ, tanszékvezető egyetemi tanár,

Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Összehasonlító Irodalomtörténeti Tanszék

Dolgozatom célja: bemutatni egy margóra került – éppen ezért sokat mellőzött – költőt, Toldalagi Pált, költészetén keresztül. A mellőzés oka: sokan nem ismerték valódi énjét, így csak egy borús, rezignált költőként könyvelték el.

Dolgozatomat – ebből az aspektusból kiindulva – nem irodalomtörténeti oldalról vizsgálom (vagyis nem a kötetek megjelenési időrendjét veszem alapul), hanem a költő által érintett témákat, mintegy igazolva tételemet: Toldalagi költészete nemcsak a rezignált hangütések sorozatából áll. És ezzel rájátszok címválasztásomra is: másképpen szerkesztett hangszer volt Toldalagi Pál.

Mielőtt a témákra rátérnék, fontosnak tartok két lényeges dolgot tisztázni: elhelyezni a XX. századi magyar irodalom palettáján, valamint jelezni azt, amiben újat hozott költészetével – méltatva lírai jelentőségét.

Első témája: a női nem ambivalenciája, egyfajta *gyűlölök és szeretek* „toldalagisan”.

Ezt követi a többi téma: a gyerekkor éveit nosztalgikusan visszaidéző költeményei, a kiábrándulás hangja (amelyhez szorosan kapcsolódik hangulatát tekintve a platóni filozófia). Az édesanyjáról írt versei több oldalról mutatják be a szülő–gyermek kapcsolatot a kezdetektől a halálig. Végül Istenképéről, Istenről alkotott véleményéről írok, amely verseiben és levelezéseiben, vallo-másaiban is egyértelműen megnyilvánul.

Dolgozatom címére utalva jelzem – mintegy konklúzióként – a másképpen szerkesztett hangszer költői attitűdjét, röviden összefoglalva Toldalagi Pál jelentőségét.

Egy hitszónok sáfárkodása

MACZÁK IBOLYA

magyar, III. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

NAGY LÁSZLÓ, egyetemi docens,

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Irodalom Tudományintézet

„Kiki a mint kegyelmi ajándékot kapott, úgy sáfárkodjatok azzal egymásnak, mint Isten kegyelmének sokféle sáfárai” – olvasható Szent Péter apostol második levelében. Erre a mondatra hivatkozik Kelemen Didák 1729-ben Kaszán megjelent Buza-fejek című prédikációgyűjteményének előjáró beszédében. A szerző által választott szentírási idézet találoan jellemzi a kiadvány tartalmát. Sáfárkodni ugyanis felelősségteljes gazdálkodást jelent anyagi vagy eszmei javakkal. Kelemen Didák arra buzdítja olvasóit a bevezető sorokban, hogy bátran prédikáljanak az ő írásainak nyomán vagy azok felhasználásával.

A szerző maga is élt ily módon a sáfárkodás eszközével: hatalmas műveltségére támaszkodva „az Anyaszentegyházban hiven tanító Sz. Atyák, és (...) Prédikátorok” nyomán állította össze szentbeszédeit, így az egyik legismertebb és legjobbnak tartott művét a Nagypéntekre való második prédikációját is. Ennek szövegét igen sokáig teljes terjedelmében Kelemen Didák saját művének tartották. Igen jelentős része azonban szó szerinti átvétel. A minorita hitszónok ugyanis a kor egyik legnépszerűbb vallásos olvasmányának, a Makula nélkül való tükörnek egyes részeiből, valamint Pázmány Pétertől merített prédikációtörésekből, esetleg Temesvári Pelbárt, Laskai Osvát írásainak felhasználásával alkotta ezt a beszédét.

Ezek az átvételek azonban nem számítottak elítélendőnek Kelemen Didák idejében. Azért is, mert a kor felfogása és gyakorlata az eredetiség tekintetében korántsem hasonlított a mostanira. Több prédikációskötet szerzője – így például Illyés András és Egyed Joákim, sőt maga Pázmány is – nyíltan utal művének bevezetőjében korábbi írók gondolatainak, esetleg mondatainak átvételre. Azért is, mert Kelemen Didák bravúros szerkesztői munkával egy új, formáját és tartalmát tekintve egyaránt elismerten jó művet alkotott. Nem plagizált tehát, s nem tulajdonította el illetéktelenül mások mondatait és gondolatait: jó sáfár módjára gazdálkodott a rábizott szellemi javakkal.

*Vizsgálat egy giccsregény-gyanús
Parti Nagy Lajos kisregény ügyében*

MAJOR SZILVIA

magyar, V. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. P. MÜLLER PÉTER, egyetemi docens,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék

Egy régi terv és ígéret szerint jelent meg 1997-ben Parti Nagy Lajos műformai variánsokat felmutató könyvsorozatában *A test angyala* című kisregény. A kötetként átnyújtott szövegnek volt már nyilvános előléte: a *Jelenkor* 1990. júniusi száma közölte le egy körülbelül negyedszáz oldalas szöveget bizonyos Sárbogárdi Jolán szerzőnőtől. Ebből az írásból kerekedett ki hét évvel később kisebb-nagyobb szerzői és tipográfiai beavatkozások után a tárgyalt kisregény. Később Parti Nagy megteremtette magát a figurát is: a rádió felkérésére készült el 1992-ben az *Ibusár-megállóhely* (zenés-táncos huszerett) elnevezésű hangjáték, melyből 1996-ra megszületett a költő első dramatikus munkája – némileg azonos – *Ibusár* címmel. A főhősnő mindkét esetben Sárbogárdi Jolán, irodalmi ambíciókat dédelgető írónő, aki szabad óráiban operettek komponál, és librettókat fogalmaz, foglalkozása szerint pedig vasúti jegykiadó.

Végső soron olyan szövegek keletkeztek, amelyek „mind a szerző (eddig) poétikai életművében, mind az olvasó (jelenlegi) könyvespolcán mára egységes elhelyezést kívánnak.”¹ Vizsgálódásaink középpontjában mindezek alapján Parti Nagy Lajos *A test angyala* című kisregénye. Elsősorban arra keresem a választ, hogy a fent nevezett kisregény mennyiben tekinthető a szerelmes füzetes regények architextusának. Dolgozatomban foglalkozni kívánok azzal a problémával is, hogy a Parti Nagy Lajos-kisregény szépirodalmi alkotás-e, vagy egy az irodalmon kívül eső, műfaji megítélését tekintve paradox jelenség.

¹ Bombitz Attila: *Kinek nevezzetek, Sárbogárdi Jolán?* = *Jelenkor*, 1997, nov. 1128.

Závada Pál Jadviga párnája című naplóregényének posztmodern regénytechnikái

MAZÁN MÓNIKA

tanító, IV. évf.

Tessedik Sámuel Főiskola Körös Főiskolai Kar

Témavezető:

DR. VIRÁGNÉ DR. HORVÁTH ERZSÉBET, főiskolai docens,

Tessedik Sámuel Főiskola Körös Főiskolai Kar,

Kommunikáció Tanszék

Závada Pál naplóregényének vizsgálatával – posztmodern regénytechnikával, stíluskérdésekkel, értelmezési lehetőségekkel, az irodalmi szöveg immansens sajátosságainak leírásával – foglalkozik a dolgozat. A kutatási céloknak megfelelően az alábbi kérdések tárgyalása valósul meg: egyrészt a már meglévő ismeretek körének bővítése, másrészt a Jadviga párnájában alkalmazott posztmodern narratíván belül új viszony- és értékrendszer alkotása.

A *Jadviga párnája* „feltérképezése” során arra a következtetésre kerül sor, hogy az életből való fokozatos kiábrándulás regényéről van szó. Az ember – legyen az bármelyik szereplő – lassan elveszti ábrándjait, illúzióit, értékeit. Az élet kiürül, a lét értelmetlenné válik.

A naplókönyv műfaját tekintve naplóregény, de ugyanakkor: öntükröző, világszerű, konfesszionális és tudatregény, illetve polifon fejlődésregény is.

A regény szerkezetében semmi szabályos „fokozódás”, „fordulat” és más efféle nincsen: a történet a beszélő – az író – szándéka szerint (hol lassan, hol gyorsan) folydogál illetve folyik.

Az író művésze a vágástechnikának, kihasználja a napló adta formai lehetőségeket. A belső monológok létrehozásával speciális retorikai szerkezetet alkot = szöveget a szövegben. Pontosan ez az, amivel újat nyújt, ez az, amivel meglepő fordulatokat, meglepő stílust és kifejezésmódot ér el. „Ezzel” születik meg az „egész”, Závada Pál = az EGY alkotása.

Nem is vagy igazi amerikai!
Jack Cole daloskönyve
Egy fiktív fordítás olvasási lehetőségei

MÉSZÁROS MÁRTON

magyar, IV. évf.

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

HANSÁGI ÁGNES, egyetemi tanársegéd,

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Újkori Magyar Irodalmi Tanszék

A kilencvenes évek derekán Kovács András Ferenc költészete egymástól – előfeltevéseikben akár radikálisan – eltérő értelmezőközösségek részéről is különösen aktív fogadtatásra talált. Jelen dolgozat a Jack Cole daloskönyvét fordításelméleti szempontból mint fiktív fordítást vizsgálja. A fiktív fordítás problematikája nehezen közelíthető meg a megfeleltetéselvű fordításfogalom felől, annál termékenyebbnek látszik a fordítást mint egyfajta intertextuális viszonyt kezelnünk. A fiktív fordítás ebből a paradigmából vizsgálva semmiben nem különbözik a fordítástól, a fordítás befogadása ugyanis éppen a forrásszöveg ismeretének hiányát feltételezi. A fiktív fordításban a célszöveg éppúgy képes a forrásszöveg kontextusában megjelenni, mint a fordításban. A forrásszöveg hiánya azonban éppen a fordításra, a fordítás problematikájára irányítja a figyelmet, így a Jack Cole daloskönyve is olvasható e problematika tematizálódásaként. Ebben az olvasatban a Jack Cole daloskönyve az ekvivalenciaelvű fordításfogalom értelmezhetőségét vonja kétségbe. A forrás- és célszöveg összegyeztetlenségének számtalan metaforája megjelenik, ez leglátványosabban a Jack Cole/John Coleman „ellentétben”, tehát a szerző hasadtságában érhető tetten. A szubjektum, illetve a szöveg hasadtsága egyfajta posztmodern tudatállapot kifejezőjévé válik.

Iglic – túl az Óperencián és a realista színházon.
A Zsótér Sándor által rendezett
Az Iglic (írta: Caryl Churchill) c. előadás elemzése

MICKI ÁGNES

színháztudomány, III. évf.

Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar

Témavezető:

DR. JÁKFA LVI MAGDOLNA, egyetemi docens,

Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar,

Színháztudományi Tanszék

Zsótér Sándor rendezése több szempontból is érdekes lehet számunkra, hiszen az előadás igen nagy sikert aratott – bár az Országos Színházi Találkozó egyik kiválasztott előadásaként díjat nem kapott, az 1999/2000. Évad kiemelkedő produkciója volt. Azon túl, hogy Börcsök Enikő címszereplőként kivételesen szép színészi pillanatokkal ajándékozott meg bennünket, érdekes lehet számunkra az előadás helye Zsótér Sándor eddigi rendezéseinek sorában, hiszen eddig ez az egyetlen olyan drámaszöveg, melyen a mise un scene során egyáltalán nem változtatott. Ezért a dráma szövegét az előadás fontos részeként vizsgáljuk az elemzés kiindulópontjául *Az Iglic*ben fellelhető meseelemek szolgálnak. Ezek alapján tanulmányozzuk a drámát és a mise en scene-t, a pszichoanalitika ill. a gyermeklélektan és a meseirodalom összefüggéseiben.

Mivel a dolgozat célja az előadás elemzése, nem térünk ki a feminista elméletekre, és nem foglalkozunk a mű recepciótörténetével – magyar vonatkozásban e téren egyébként sem találunk feldolgozandó anyagot, mivel (habár Churchill darabjait számos nyelven és országban játsszák már a 60-as évek óta) magyar nyelven egyedül *Az Iglic* című drámája jelent meg 1994-ben, és a mai napig Zsótér Sándor az egyetlen magyar rendező, aki Churchill-dramát állított színpadra.

*Madách Imre: Az ember tragédiája – „Mi a kérdés,
ha a válasz a világegyetem?”*

MOLNÁR ANDRÁS

magyar, II. évf.–összehasonlító irodalomtörténet, I. évf.
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

KICZENKO JUDIT, egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar és Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

KIRÁLY GYULA, címzetes egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Keleti Szláv és Balti Filológiai Tanszék

Jelen tanulmány Madách *Tragédiáját* – főleg – a heideggeri–gadameri filozófiai hermeneutika horizontjából próbálja olvasni, s nem kisebb feladatra vállalkozik, minthogy Ádám történetének – a szöveg sugallta hermeneutikai megtapasztalás – ontológiailag *pozitív* aspektusát helyezze előtérbe. Így Ádám tapasztalatainak vitathatatlan ellentmondásait az ember létének ontikus meghatározottságából próbálja eredeztetni, s mindezen ellentmondásokat az ember naggyá válása lehetőségének a nyomaiként ismeri fel. A filozófiai hermeneutikai horizont gyümölcsöző lehetőségeit nem csupán a *Tragédia* egészére jellemző megismerés – megértés – (nagy) tett hármasságának folytonos jelenléte adhatja, hanem Ádám létét, tetteit meghatározó kontingens mozzanatoknak az ezen olvasási stratégián belüli igen termékeny szerepe is; ezt a nyelv újraíródásában véli e munka megragadhatónak. A dolgozat módszertani alapja az, hogy az Első, Második, Harmadik és Tizenötödik színen keresztül bemutatja Lucifert, az Urat valamint Ádámot (és Évát), igyekezvén láttatni, hogy Ádám – nem episztémológiai, hanem ontológiai – elkülönöződése Lucifertől (s az Úrtól is) egyetlen lehetősége az embernek arra, hogy a végtelen teret megművelje, s a *világ Urává* váljon. Mindezek után a dolgozat ebből a horizontból olvassa (újra) az álomszíneket, mint az ádám elkülönöződés motivációinak nyelvformáló alapját. Mivel Ádám az, aki a teret, a *Tragédia* nyelvét műveli, annak újraírodása (filozófiai hermeneutikai) szervezőerőként lép fel a történesek alakításában. Am a tetteket meghatározó nyelv túlmutat Ádám – s bárkinek az – intencióján is, így a hermeneutikai (s mnemotechnikai) aktusok létrejöttében óriási szerepe van a performatív, poétikai nyelvnek: a színek mindegyikében artikulálódó „*műalkotásoknak*” – mely(ek)nek az „*álom*” is része. Így – mivel Ádám temporalitásánál fogva sohasem tervezhet a végtelen időtől fogva, ám a végtelen teret kell megművelnie – az a lehetőség adhatja a *Tragédia* nyitottságát, lezárhatatlanságát, miszerint Ádám sohasem tudhatja azt, hogy *vajon a jövő nemzedék tovább írja-e a Tragédiát.*

*Pilinszky János verses meséi.**A nap születése*

MOLNÁR JÁCINT

tanító, IV. évf.

Eötvös József Főiskola Pedagógiai Fakultás

Témavezető:

DR. KÉSMÁRKI JÚLIA, főiskolai docens,
Eötvös József Főiskola Pedagógiai Fakultás,
Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanszék

Dolgozatom célja, hogy felhívjam a figyelmet Pilinszky János meséire. A középiskolában megismerkedhetünk kötetészetével, akkor miért ne foglalkozhatnánk meséivel az általános iskolában?

Leendő tanítóként főként gyermekirodalmi alkotásokkal fogok foglalkozni. Mesék, versek, nép- és műköltészeti alkotások alkotják majd az irodalomórák anyagát, és itt kell, hogy helyet kapjon Pilinszky is meséivel.

Dolgozatomban arra kerestem a választ, hogy mit, mikor és miért írt Pilinszky János a gyerekeknek, és hogy művei gyermekirodalmi alkotásoknak tekinthetőek-e vagy sem. Igyekeztem átfogó képet mutatni az ő életéről és munkásságáról, hogy alkotásai – és itt elsősorban a meséire gondolok – még érthetőbbé, értelmezhetőbbé váljanak az olvasó számára.

Nem akartam mást, mint megértetni elképzelésemet, hogy Pilinszky János meséinek igenis helye van az általános iskolai irodalomtatásban, mert művészetének részét képezik.

A történet újraalkotása.
Narráció és metaforika Gelléri Andor Endre
Facipő című novellájában

MUDRICZKI JUDIT

magyar–angol, IV. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. HORVÁTH KORNÉLIA, egyetemi tanársegéd,

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Magyar Irodalom Tudományintézet

Az elemzés tárgya Gelléri Andor Endre *Facipő* című novellája. Egy rövid bevezető után az első fejezet a novella megjelenésével és recepciójával foglalkozik. A Nyugat 1932. évi decemberi számában megjelenő művet a kritika nem önmagában vizsgálja, hanem csak a szerző más műveivel együtt. Egyedül Utasi Csaba foglalkozik vele részletesen, de csakúgy mint a többiek, ő sem megy túl a fabula kommentálásán. Ennek a dolgozatnak az eddigiekkel ellentétben az a célja, hogy a *Facipőt* egy szövegközpontú megközelítésben értelmezze, elsősorban a narráció, a motivikus szint és az intertextuális háttér előterében.

A második fejezet a történet és a narráció viszonyát vizsgálja. A novella fabulája megtartja az események logikai-időrendi sorrendjét, vagyis megfelel a történetelvű elbeszélés követelményeinek. A narrációra az jellemző, hogy az implikált narrátor saját közleményébe a szereplők megnyilatkozásait emeli be, a „nem tulajdonképpeni egyenes beszéd” vagy „átélt beszéd” technikájának segítségével. Ez a nehezen körülhatárolható narrátor azonban nemcsak a lineáris vezetésű fabulát mondja el, hanem ezt néhány folyamatosan visszatérő motívummal látja el, amelyek újratagolják a történetet.

A harmadik fejezet ezekkel a trópusokkal foglalkozik, amelyek közül a *víz*, a *tűz*, a cím által is kiemelt pozícióban lévő *facipő*, a főhős neve (*Sebesta*) és foglalkozása (*képfestő*) a legmeghatározóbbak az elemzés szempontjából, mert ezek a novella közegén belül tematizálódnak, vagyis a cselekmény szintjén bomlanak ki.

A negyedik és egyben utolsó fejezet pedig a bibliai utalások segítségével értelmezhető motívumokat mutatja be.

*Hogyan táncol és épít a költészet...
Valéry két dialógusa
a művészetfilozófiai hagyomány horizontján*

NAGY MARIANN

magyar, V. évf.—filozófia, IV. évf
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BERTA ERZSÉBET, egyetemi adjunktus,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

Dolgozatomban azokat a művészetfilozófiai, esztétikai implikációkat vizsgálom, amelyek Paul Valéry két magyar nyelven is megjelent dialógusában – az Eupalinosz vagy az építész és A lélek és a tánc cíművekben – rejlenek. A szövegek értelmezésében nem az irodalomtörténet-írás szempontjait érvényesítem, hanem az a gondolat vezet, hogy ezek a dialógusok egyúttal fikcionalizált művészetfilozófiai, esztétikai írások is.

Két aspektusból közelítek a szövegekhez: Valéry művészetre vonatkozó megfontolásainak a platóni bölcsülethez való viszonyulását és a heideggeri művészetfilozófiával való rokonságát igyekszem szemügyre venni. Az (anti)-szókratikus dialógusok dekonstruktív és ironikus természete alapján meghatározza dolgozatomban nyelvi karakterét: alkalmazkodva a szövegek retorikájához írásom inkább esszéisztikus, mintsem tételező-értekező jellegű.

A valérys és a platóni művészetfilozófiai gondolatok párbeszédének azt a sajátosságát ragadom meg, amely a művészet reflexiójának és gyakorlatának egybeesésével szembesít. A beszélgetésekben konstruálódó nyelv az egyes művészetek – tánc, zene és építészet – kölcsönös egymásbefoglaltságát mutatja meg. A dialógusok olyan retorikai teret nyitnak meg, amely lehetővé teszi, hogy a fogalmi nyelv távollétében a költői szavak bontsák ki a bölcséletet. Valéry írásai így nemcsak egy építészeti és táncpoétika, de egy új költészeti poétika lehetőségét is magukban hordozzák.

*A huszonötödik ének.**Baka István Könyörögj érettem című versciklusáról*

NAGY MÁRTA

magyar, V. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. FRIED ISTVÁN, egyetemi tanár,

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

Dolgozatomban Baka István *Könyörögj érettem* című versciklusát elemeztem, mely 1981-es verseskötetében, a *Tűzbe vetett evangéliumban* jelent meg.

A versciklus címe a keresztény kultúrkört idézi, és beemeli a műbe mint megnevezett, megszólított hagyományt. Ilyen módon a cím dialógust ígér, és egy olyan művészi alapállást, szemléletet rögzít, mely a 20. századi magyar (és világ-) irodalom egyik jellemző tendenciája. Ez az alapállás a „hagyományba-vetettség”, azaz a megélt és tudatosult hagyomány és ennek megjelenése a műben. Mindezek nyomán dolgozatom fő célja, hogy bemutassam, miképpen kerül *dialógusba a hagyománnyal*, és melyek e dialógus jellemző vonásai. Ez leginkább a versciklus motívikus szerkezetén keresztül ragadható meg, ugyanis itt lelhetők olyan pontok, amelyeken a szöveg hagyja magán átszellanni előzményeit. Ebből kiindulva elsődleges módszerem a motívumelemzés, azaz a ciklust szervező négy fő motívum (fa, tűz, víz, hold) alakulásának végigkövetése és értelmezése. E módszer azért is indokolt, mert Baka István költészetére jellemző a szigorú kompozíció, mely – a motívumhasználatra vonatkoztatva – azt jelenti, hogy viszonylag kevés motívumot használ, de azok következetesen felépített rendszert alkotnak.

A motívikus struktúra elemzése nyomán megállapítható, hogy az európai kultúra két meghatározó mitikus/kulturális hagyománya van jelen a műben: a kereszténység és a görög mitológia. E két hagyomány egymáshoz való viszonyának (az európai kultúrában és a verscikluson belül) vizsgálata után levonható a következtetés: Odüsszeia-parafrázissal állunk szemben. Pontosabban értelmezhető a mű Homérosz eposzának továbbírásaként, ha úgy tetszik huszonötödik énekeként.

*Kritikai gyakorlat az elektronikus textualitás korában:
az elektronikus Werther-verziók és
Landow hipertextelméletének metaforikája*

NÉMEDI ANDREA

angol, V. évf.–német, V. évf.–irodalomelmélet, III. évf.
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

DR FRIED ISTVÁN, egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék
DR. HÁRS ENDRE, egyetemi adjunktus,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék
DR. ODORICS FERENC, tanszékvezető egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

Arra a kihívásra válaszolva, amelyet az elektronikus textualitással való konfrontáció jelent, az alábbi dolgozat a (dekonstrukciós) kritikai gyakorlat egy lehetséges újértelmezésére tesz kísérletet.

George P. Landow irányelveit követve kiinduló hipotézisként egy analógia szolgál, nevezetesen a kritikai gyakorlatnak a hipertexttel, vagyis az elektronikus textualitás egy fajtájával való azonosítása. Erre a megfeleltetésre alapozva a dolgozat Landow hipertextelméletét az új kritikai gyakorlat leírásaként olvassa, amelyet aztán megpróbál működés közben egy olyan (irodalmi) szöveg (*Die Leiden des jungen Werthers*) példáján keresztül szemléltetni, amelynek számos elektronikus verziója nemcsak az elmélet és gyakorlat, de az egyes gyakorlati kivitelezések, azaz kritikai olvasatok közti összehasonlítást is lehetővé tesz.

Az elektronikus *Werther*-verziókkal kapcsolatos on-line recenziók és olvasói visszajelzések bevonásával végzett összehasonlítás a kritikaelmélet és a kritikai gyakorlat közti diszkrépancia megállapításával zárul. Ezt az eredményt a dolgozat kétféle módon értelmezi: egyrészt azokat az okokat keresi, amelyek az elektronikus *Werther*-verziók kritikai működésképtelenségét magyarázhatják; másrészt Landow mondatainak szoros olvasásával a hipertextelméletben rejlő anomáliákat tematizálja.

Az értelmezés során a figyelem az olvasott (nyomtatott és elektronikus) szövegek metaforikájára terelődik, így az összehasonlítás illetve a szövegolvasás során feltárt ellentmondásokért a dolgozat végső soron a metaforák totalizáló működésmódját teszi felelőssé. A kritikai gyakorlat újraértelmezésére tett kísérlet tehát retorikai-tropológiai olvasáson alapuló kritika megerősítésével zárul.

*Kazinczy Ferenc Pályám emlékezete címen ismert
önéletrírásának kéziratai és kiadásai*

ORBÁN LÁSZLÓ

magyar, IV. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. TAXNER ERNŐ, egyetemi tanár,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Régi Magyar Irodalmi Tanszék

Két éve dolgozunk a *Pályám emlékezete* kritikai igényű kiadásán. A kiadás alapszövegének a kiválasztása meglepően nehéz kérdésnek bizonyult. A különböző lehetőségek feltárása közben jutottam a dolgozatban összegzett eredményekre.

Kazinczy Ferenc levelezéséből tudjuk, hogy halála előtt még két héttel is „Biographiá”-ján, vagyis a „Pályám emlékezete” egyik változatán dolgozott. Ezt az önéletrírást nemcsak a szerző és a kortársak tartották kiemelkedően fontos írásnak, hanem az utókor is. A *Tudományos Gyűjtemény* 1828-ban közölte az első, Kazinczy fogságáig menő változatot, és azóta tizennyolc kiadást ért meg a *Pályám emlékezete*. E szövegközlések közül azonban egyik sem fogadható el a jelenleg ismert kéziratok bármelyike hiteles kiadásának. Tehát az a szöveg, amit 170 éve *Pályám emlékezete* cím alatt olvasunk, nem azonos Kazinczy egyetlen önéletrírásával sem. És nemcsak a szöveg megbízhatósága kérdéses, hanem maga a cím is. A négy fellelhető, *Pályám emlékezete* cím alá sorolt kézirat egyike sem viseli a *Pályám emlékezete* címet, és Kazinczy a levelezésében is csak a *Tudományos Gyűjteményben* megjelent szöveg kapcsán nevezi meg önéletrírását így.

E dolgozat célja, hogy számba vegye és bemutassa a *Pályám emlékezete* címen ismert önéletrírás fellelhető és lappangó vagy elveszett kézirateit, nyomon kövesse ezek kiadásait, és segítséget nyújtson egy kritikai igényű kiadás főszövegének kiválasztásához.

Előtanulmány egy Kováts József verseskötet összeállításához

OROSZ ANDREA

magyar, V. évf.–esztétika, II. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

KOVÁCS SÁNDOR IVÁN, tanszékvezető egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék

A dolgozat arra vállalkozik, hogy bemutassa és rendszerezze mindazokat a fennmaradt 19. századi kéziratokat, amelyekben fellelhetők Kováts József autográfok vagy mások által másolt versei. A rendszerezés előtanulmány, melynek célja, hogy segítse egy minél több Kováts-verset kritikai igények szerint közlő verseskötet összeállítását.

Kováts (1780–1809) nevét ma már kevesen ismerik, annak ellenére, hogy a 19. század első évtizedeiben népszerűsége majdnem olyan nagy volt, mint Csokonaié. Költeményei leginkább kéziratot énekeskönyvekben terjedtek, legtöbbször Csokonai verseinek társaságában. Virtuóz rímtechnikája tette igazán híressé, olvasói elsősorban a debreceni és sárospataki kollégium diákjai voltak. Kováts nagy tisztelője volt Jókay József (Jókai Mór édesapja), századunkban pedig Weöres Sándor méltatta tehetségét.

A dolgozat rendszerezi a ma Magyarországon található nagyobb kéziratok Kovátsra vonatkozó iratait illetve tartalmazza azoknak az énekeskönyveknek a listáját, amelyekben Kováts-versekre lelhetünk.

A dolgozat eredményei: 16 olyan autentikus Kováts-vers számbavétele, amelyek kimaradtak a nyomtatott kiadásokból, továbbá 51, a szerző saját kézírásában fennmaradt vers felkutatása és rendszerezése. A melléklet tartalmaz egy jegyzéket az összes kéziratról és a versek fellelhetőségéről ezekben a kéziratokban.

A legnagyobb eredménynek leginkább az tekinthető, hogy e rendszerezés segítségével már belekezdhetünk a költő verseinek átirásába, címeik pontos meghatározásába.

Regényszöveg és metafora
Garaczi László: Pompásan buszozunk!
Egy lemúr vallomásai 2.

OSZTROLUCZKY SAROLTA

magyar, VI. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. HORVÁTH KORNÉLIA, egyetemi tanársegéd,
 Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
 Magyar Irodalom Tudományintézet

Dolgozatom első részében Garaczi epikájának recepcióját foglalom össze, rámutatva a kritikai fogalomhasználat általam problematikusnak vélt pontjaira. Megírása által azt kívántam tisztázni, hogy a kritika előfeltevéseinek figyelmen kívül hagyásával, kizárólag a műalkotás jelnyelvére koncentrálnva születet-e legitim regényértelmezés.

Az írás második felében Garaczi László *Pompásan buszozunk!* című regényének *diszkurzív poétikai megközelítésen* alapuló értelmezését adom. Az elemzés célja az egyes szövegszintek *metaforikus* és *motivikus* (az elemek ismétlődésére épülő) *szerkezetének* feltárása által bemutatni azt a szövegben végbemenő átalakulást, amelyet egy új, megnövekedett szemantikai tartomány kialakulása kísér. A szövegre mint a jelképzés folyamatára irányuló interpretáció elsősorban a szavak szintjére koncentrálnál, mert – a megközelítés alapjául szolgáló nyelvelmélet szerint – a költői szemiózis során keletkező új értelem a szó hangalakjában őrzött *belső forma* aktivizálódása által jön létre. A *belső forma* a nyelvi jel harmadik, a jelölő és a jelölt között közvetítő eleme, mely a szónak a hétköznapi használatban már kihunytt történeti jelentéseit őrzi, s amely az irodalmi szövegben – e jelentéseknek a szöveg magasabb nyelvi szintjeire való kiterjesztése által – feléled, aktualizálódik. A *belső forma* újjáéledése teret nyit a *szemantikai újítások*nak, minek nyomán egy teljesen új nyelv keletkezik. Az egyedí metaforikával bíró új nyelvet egyben egy új – sem a biografikus értelemben vett szerzővel, sem a szöveg narrátorával illetve hőséssel nem azonosítható – identitás, a *szövegszubjektum* megnyilvánítójának kell tekintenünk, amely tulajdon személyességét a nyelvalkotás folyamatában, tehát nyelvi-poétikai értelemben teremti meg. Dolgozatomban a metaforizáció nyelvi folyamatának feltárása által igyekeztem minél többet megtudni e perszonális értelemről s a szövegben vele együtt létesülő másodlagos, szimbolikus értelemrendről, vagyis: az adott műben előálló szemantikai innovációról.

„Vándorlok csüggedetten, | az örökké tartó jelenben.”

P. TÓTH TAMÁS

magyar, III. évf.–kommunikáció, I. évf.

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

RATZKY RITA, egyetemi docens,

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

A kutatás célját Szegedy-Maszák Mihály jelölte ki 1973-ban: A Felhők-ciklust újra kell értékelní, s nem mint átmeneti válságot kell kezelnünk. Ezt az újraértékelést kívántam dolgozatomban véghezvinni, hogy rávilágítsak arra a tényre, miszerint a Felhők önálló és egyedülálló helyet kell hogy elfoglaljon a Petőfi-életműben.

Munkám bevezetésében a ciklus kritikátörténeti áttekintését állítottam össze. Második fejezetként Lírai minták és előzmények címen a Felhők verseire vonatkozó lehetséges hatásokat vizsgáltam – különös tekintettel Heine és Shelley költészetére.

A dolgozat gerincét adó fő rész a versek elemzését tartalmazza, a következő gondolatokat alapul véve. A *Felhők* alapvető kérdésfeltevése az igazság-(ön)ámítás és a való-álmom ellentétpárok körül forog. Az életet az ember hajlamos misztifikálni, s hasonlataival, féligazságaival, hamis párhuzamos gondolatmeneteivel létrehoz önmaga számára egy „virtuális” világot, amit nevezhetünk álomnak, álmodozásnak vagy akár (ön)ámításnak. Ezt azonban valóságnak éljük meg – hiszen emiatt van egyáltalán értelme misztifikációknak. A *Felhők* szövegvilága lerombolja, szétzúzza az idillt, s ebből az erőszakos szétzúratásból jön létre az az erő, mely összefogja a ciklust. Megmutatja féligazságaink másik felének értelmezését, melyekről általában elfeledkezünk, el kívánunk feledkezni; ezért „sérti meg” az embert a Felhők könnyörtelen iróniája – azzal a fordulattal, amit Horváth János „ironikus bunkónak” nevezett. A Felhők versei alapvetően az emberiség évezredes nagy kérdéseit boncolgatják, mindezt azonban nem is próbálják különböző ideológiák köntösébe bújtatni, s ezáltal válnak ezek a kérdések komollyá. Szembeszállnak a szövegek azzal az emberi tulajdonsággal, hogy a nehezen megválaszolható és fájó kérdéseket elleplezzük, valamiféle eszme fátyolát borítsuk rá. Ezt érezte Petőfi oly sok kritikusa pesszimizmusnak.

Kazinczy Ferenc *Fogságom* naplója című művének vizsgálata

PÁLFALVI KINGA

magyar, III. évf.–kommunikáció, III. évf.–történelem, I. évf.
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

THIMÁR ATTILA, egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Irodalom Tudományintézet

Kazinczy Ferenc azzal a megjegyzéssel adta át a *Fogságom* naplójának kéziratát Toldynak, miszerint gyermekei számára, tehát az utókor okulására írta. A művet olvasva azonban feltehetjük a kérdést: Kinek szól a *Fogságom* naplója? A szöveg keletkezésében egyszerre három időszik rejlik. Egyrészt 1795 és 1801 közötti fogság időszak, 1828 – a megírás pillanata, és 1931 – az első teljes terjedelmű kiadás időpontja. A kor változásával cserélődik a közönség, és a nyilvánosság más-más elváráshorizontjai alakulnak ki a művel szemben. Vizsgálataim azt a kérdést járják körül, hogy Kazinczy milyen nyilvánosságra számított a napló megírásának pillanatában, és ez hogyan befolyásolta az emlékezés irodalmi folyamatát.

Mindenekelőtt szükséges vázolni az emlékezés irodalmának tulajdonságait, megkülönböztetni azokat a szinteket, hogy milyen transzformációkon megy keresztül a nyilvánosságot figyelembe vevő emlékező elbeszélése.

Az alkalmazott narrációs technikák és az elbeszélés narrációs egységeinek dominanciája alapján közelítem meg a fogság feldolgozásának műfaji meghatározását. Három műfaji megnevezés lehetősége áll fenn: napló, emlékirat, útlevel. A kérdés megválaszolásához tovább kell lépniünk a szöveg első olvasatát nyújtó jelenségek leírásán a fikcionálás aktusainak feltérképezése felé.

Kazinczy emlékezése nem a messzi jövő általa soha nem gondolt nagy nyilvánosságának szól, hanem 1828 fiatal, romantikus nemzedékének, amely hozzá az élő múltnak kijáró tisztelettel, de irodalmi, esztétikai felfogása és világtépe iránt már fenntartással és sokszor elutasító magatartással közelített.

Az étlenség motívuma Gozdu Elek novellisztikájában

PAPP MARIANN

magyar–olasz, IV. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanárképző Főiskolai Kar

Témavezető:

KALAFATICS ZSUZSANNA, főiskolai adjunktus,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanárképző Főiskolai Kar,

Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék

A tanulmány Gozdu Elek egyetlen még életében megjelent kötetének a *Tantalus*nak egyik központi motívumát, a kielégíthetetlen vágyakozást vizsgálja. Az elemzés középpontjában az 1886-os kötet nyitódarabja áll. Mivel a novellák egy problémakörön belül mozognak, az 1884-ben íródott *Az étlén farkas* című elbeszélés főhőse is tantalosz: a vágy és annak kielégíthetlensége adja a novella alapvető ellentétét. A címben szereplő éhség szó is ezt jelképezi, s ez a fajta „étlenség” jellemzi a kötet más hőseit is. Az elbeszélés jelentésrétegeit vizsgálva a vágyak kielégíthetlenségének pusztító hatalmát tárrom fel, mely a társadalom elleni lázadásba torkollik. Az elbeszélés főszereplőjének neve – Ordas Gida – beszélő név, mely szintén kifejezi a hős önmagát felemészítő, önpusztító hajlamát.

A tanulmány a korabeli fogadtatás kettősségének áttekintéséből indul ki. A dolgozat felsorakoztatja a szakirodalomban általánosan felvetett kérdéseket, jegyeket: a szecesszió és a darwinizmus hatását Gozdu elbeszéléseiben. Gozdu irodalmi újításait, a keretes- és a tárgyiasult lélektani elbeszélés területein már kevesebb munka tárgyalja. Én a *Tantalus* kötet egyetlen novellájának motívum és poétikai elemzését végeztem el, azt vizsgálva, mennyire helytállóak az átfogó elemzések meglátásai, megállapításai.

Az étlén farkas szerkezetileg a keretes elbeszélések közé tartozik. Az elbeszélő a környezet és az események körülményeinek leírásával indítja és zárja a narrációt. Gozdu elbeszéléseiben a keretnek fontos szerepe van. Az elbeszélésben nem alkalmaz közbevetéseket, elbeszélői kiszólásokat, így csupán a keret biztosítja a történet elbeszélője és hallgatója közti kapcsolatot. Az említett elbeszélésben az első személyű elbeszélő (elsődleges elbeszélő) által előadott történetbe egy másik, ugyancsak énfőmájú történet ágyazódik be. Ordas Gida (másodlagos elbeszélő) elmesélt élettörténete megvilágítja azt a folyamatot, amely során egy emberből „étlen farkas” válik, kielégíthetetlen vágyakkal teli lény, akinek csupán a létfenntartáshoz szükséges elemi ereje maradt. Az elbeszélés végén az „étvágy” már nem magasztos fogalmakra vonatkozik, hanem a legalapvetőbb biológiai szükségletre.

„Tigrítude”, avagy Wole Soyinka *Az Erdő tánca* című
dráma etikai vonulatának olvasata.

PARRAG JUDIT

magyar, VI. évf.–filozófia, II. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

V. GILBERT EDIT, egyetemi docens,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék

ORBÁN JOLÁN, egyetemi docens,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék

Dolgozatom első részében az elmélet áll az előtérben, míg a második részben az elméleti térbe beágyazott szorosabb értelmű elemzés játssza a fő szerepet.

A *radikálisan más-ról* való diskurzusban megmutatkozó dichotómiákból kiindulva szeretném megvizsgálni egy lehetséges konszenzus kialakítása iránti igény meglétét és az egyetemességbe való hit munkálását Soyinka eme drámájában – ezzel a felmutatással is kívánom jelezni a posztkolonialista kritika elégtelenségét. A *dialogicitás* ismérveit megmutatom mind a másik, mind pedig a dráma megértése kapcsán ill. a dráma szövegén belül. Amellett érvelek, hogy a *párbeszéd* csak az egyenrangú szereplők megléte esetén válhat valóban beszéddé. A konszenzuson alapuló beszédet *interaktív* viszonyban fogom fel, amelynek elengedhetetlen feltétele a *körkörség*: a hallgatni és *meghallgatni* tudás etikai kötelessége és a *válaszadás* szükségessége. Az ilyen pár-beszéd lehetőségének keresésében elhatárolom magam ad 1. a *posztkolonializmustól*, mint elégtelen elemzési alaptól (a kolonizáló-kolonizált viszony patológiás elhallgatásának kimutatása sem szünteti meg a hierarchikus viszonyt); ad 2. a *dekonstrukciótól*, mivel az identitás heterogenitása ellenére is egységes alappal, maggal rendelkezik – csak ezáltal a mindig-ottlevés által képes az etikát is megtartva a szüntelen változásra; ad 3. a *hermeneutika* azon irányától, mely nem ad kellő hangsúlyt a meghallgatni tudás követelményének (ahhoz, hogy a másik felénk kinyíljon, vállalnunk kell magunk 'eltörlését' is a párbeszédben, hiszen aki mindig beszél, az sohasem válaszol).

Drámaelméleti vonatkozásban az írott dráma nyelvezetének *gesztusértékűségét* emelem ki, mely *Az Erdő tánca* esetében különösen hangsúlyossá válik – ennek táptalaját az *oralitás*ban és a *múlt-jelen* szorosabb együttlésében vélem megtalálni.

Technikailag a másik kultúrájának, identitásának feltérképezése a lábjegyekben történik – ez nem a margóra való száműzést, hanem pontosan ellenkezőleg, a már megismert és elfogadott ismérveket jelenti; a szerzői intencionalitás vádját is vállalva azt állítom, hogy a másik megismerése és megértése etikailag csak a másik kultúrájának megtanulása által lehetséges.

Az irodalmi párbeszédről

PARRAGH SZABOLCS

2000-ben államvizsgázott magyar–történelem szakon
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. SZABÓ GÁBOR, főiskolai adjunktus,
Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar,
Magyar Irodalom Tanszék

Az utóbbi években élénk párbeszéd bontakozott ki azon a filozófiai elgondolás körül, amely a XX. század nyelvszemléletének változásait az egyidejű kommunikáció-technológiai fejlődéssel hozza összefüggésbe, amely során a táviró, majd a rádió és televízió, napjainkban pedig az internet fokozatosan kiszorították az írást és a könyvet a kommunikáció több területéről. Dolgozatomban arra tettem kísérletet, hogy ennek az elgondolásnak tanulságait irodalomszemléletünk vonatkozásában levonjam.

Az első részben – hasonlóképp az említett filozófiai elemző munkához –, a főbb irányvonalak mentén áttekintettem, a kortárs irodalomelméletek szemléletmódjának kialakulása során mennyire hatott termékenyítően a XX. századi kommunikációs technológiák forradalmi fejlődésének tapasztalata.

Mind a hermeneutikai ihletettséggű irodalomtudomány, mind a dekonstrukciós irodalomszemlélet több lényeges ponton azáltal tud kilépni az írásbeliség sugallta referenciális nyelvszemléletből, hogy a nyelv és a kommunikáció beszédszerűségére illetve képi meghatározottságára hivatkozik.

A tanulmány második felvetése az irodalom jelenlegi helyzetének változásából rögvest adódik: meg kell próbálnunk megválaszolni, vajon milyen esélyei lehetnek az irodalomnak egy könyvek nélküli világban! A dolgozat második felében erre tettem kísérletet.

Az új médiumok gyors térnyerése és főleg a hálózatba kötött számítógépen zajló kommunikáció egyre nagyobb jelentősége azt mutatja, hogy az irodalom vonatkozásában is forradalmi átalakulás előtt állunk. A változás lényege téziséim szerint, hogy az új technika ismét lehetővé teszi az irodalmi élményt annak közösségi értelmében, így szükségszerűen felerősödik a nyelv művészetének rég háttérbe szorult kommunikatív oldala. Mindez az irodalmi kommunikáció párbeszédszerű modelljének ismételt előtérbe kerülését eredményezi.

Szimbolikus struktúra
Ambrus Zoltán A gyanú című kisregényében

PÁSTI KOVÁCS NÓRA

magyar-összehasonlító irodalomtörténet, IV. évf.
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Ambrus Zoltán még ma sem tartozik a széles körben ismert és irodalomértő körökben elismert szerzők közé. Inkább tartják őt virtuóz mesterembernek, mint valódi művésznek: mivel úgy vélik, hogy a műveit jellemző bravúros felszín alatt valójában nem rejtőzik mélyebb tartalom. Ezt a tévhitet kívántam (ha nem is eloszlatni, de) oldani egyik kisregénye, *A gyanú* elemzésének segítségével.

Véleményem szerint e regény struktúrája ugyanis bizonyos szimbolikus számok köré (6, 7, 13) szerveződik, melyek az időtényezővel összefonódva egyrészt háttérrel képeznek a cselekmény síkján végbemenő pszichológiai változásoknak, másrészt mintegy leképezik az embert körülvevő „természeti rendet”, annak állandó (az embertől függetlenül is létező, azonban őt mégis determináló) mozgásait.

Ennek megfelelően elemzésemben szó van tehát a regénystruktúrát meghatározó szimbolikus számokról, a struktúra és az idő, illetve az időkezelés módja és a lélektani folyamatok összefüggéseiről valamint az ezekhez kapcsolódó elbeszélői technikákról.

Végül Ambrus regényét összevettem Kölcsey Ferenc *A vadászlak* című elbeszélésével abban a reményben, hogy a (mind tematikusan, mind technikai megoldásaiban rokon) két szöveg együttes vizsgálata egyfelől legitimizálja *A gyanúval* kapcsolatos megfigyeléseimet, másfelől rámutat egy eddig fel nem fedezett intertextuális összefüggésre.

Mivel úgy vélem, hogy *A gyanút* jellemző összetettség nem egyedülálló a szerző életművében, a későbbiekben hasznosnak látnám az Ambrus-szövegek ilyen szempontból való újraolvasását, hiszen ily módon talán lehetőség nyílna egy, a jelenleginél differenciáltabb Ambrus-kép kialakítására.

Kaland a Formával: posztmodern, dráma, szintézis

PATONAI ANIKÓ ÁGNES

magyar, V. évf.–történelem, I. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR PÁLFALVI LAJOS, egyetemi docens,

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Witold Gombrowicz drámáit a lengyel recepció nagy része a modern alkotások közé sorolja és ebből következően Beckett, Ionesco és Genet abszurd színházának kontextusába helyezi, vagy önmagukban értelmezi őket. Kékesi Kun Árpád modern és posztmodern dráma horizontváltásaként beszéli el a XX. századi drámatörténetet, és négy elemzési szempont alapján csoportosítja a műveket. Ebből a rendszerből azonban a Gombrowicz-drámák hiányoznak. A dolgozat célja a horizontváltás elmélete alapján az *Esküvő* című dráma elemzésével Gombrowicz drámáit posztmodern világirodalmi kontextusba helyezni, elsősorban Tom Stoppard *Rosencrantz és Guildenstern halott* című drámájával párhuzamba állítva.

Az elemzés kiindulópontja a mesterkéeltség (sztucznosó) fogalma illetve a bohózati műfaja. E két terminus alapján a négy elemzési pontnak az *Esküvő* című dráma posztmodern alkotásként megfeleltethető, nyelvileg mindvégig magában hordja ennek lehetőségét. A mesterkéeltséghez kapcsolódik a „Forma” terminus, amely kettős jelentésű: egyrészt a drámában a mesterkéltnyelv által megkonstruálódó szubjektumot jelenti, másrészt az irodalmi műfajok felidézett és ezzel együtt parodizált külső jegyeit. Az „emberközötti tér”, amelyben a szubjektumok formálódnak, a befogadók népes taborát jelenti. Az alkotó-mű-befogadó hármásának minden szereplőjét a „Forma” determinálja: a megfogalmazás függvényében újra és újra megkonstruálódnak és ezáltal le is rombolhatnak. A de-formatív tehát a de-konstruktív szinonimája, Gombrowicz poétikája nem modern, hanem dekonstruktív poétika. Az *Esküvő* című dráma egy olyan posztmodern drámaszintézis, amelyben az állandó önreflexivitás problémája tematizálódik.

Műfaji és retorikai kódok
Jókai Mór Hétköznapiok című regényében

PATONAI ANIKÓ ÁGNES

magyar, V. évf.–történelem, I. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

DR JANKOVITS LÁSZLÓ, egyetemi docens,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Klasszikus Irodalomtörténeti és Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

TAKÁTS JÓZSEF, egyetemi tanársegéd,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Klasszikus Irodalomtörténeti és Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

Jókai Mór első regényében ugyanazt a nyelvi sokszínűséget találjuk, mint Petőfi Sándor szintén 1846-ban készült, *A hóhér kötele* című művében. Ezt a jelentős újításnak tekinthető nyelvi sokszínűséget a regényben az egymást váltogató műfaji kódok határozzák meg. Az egyes szereplők nyelvezete ugyanis nem belső tulajdonságaikhoz kötődik, hanem ahhoz az éppen aktuális műfajhoz, amely az adott szövegrész mintája. A különböző műfajú írásokban meghatározott szituációk fordulhatnak elő: a szereplők és az elbeszélő nyelvezete e szituációk függvényében változik. A *Hétköznapiok*ban többek között olyan műfajok sorakoznak fel, mint a „humoristicus” regény, az adoma, az eposz vagy a társadalmi irányregény. A pályakezdő Jókai választása a felkínált lehetőségek közül kiemelt fontosságú műfajokra esett.

A dolgozat célja egyrészt ezeknek a műfajoknak az elkülönítése és bemutatása, másrészt annak megvizsgálása, hogy ezek a nyelvi fordulatok milyen közvetlen viszonyban állnak a klasszikus, iskolás retorikai szabályokkal: a „nagyképű beszédmód” vagy a „romantikus túlzások” alapjait a retorikai gyakorlatokban kereshetjük.

A retorikus szerkesztettség lényege a biztos hatásra való törekvés, ezért a szónoknak (a szerzőnek) úgy kell megírnia a szöveget, hogy közben alkalmazkodik a hallgatóság (vagyis a befogadók) műveltségi szintjéhez, igényeihez, érdeklődési köréhez.

Míndez azt mutatja, hogy Jókai olyan hagyományrendszereket követ, amelyeknek elutasítását számos kommentárban hangoztatja.

Márai Sándor újságírói tevékenysége
1919 és 1931 között

POGÁNY BERNADETT

magyar–német, V. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. SIPOS LAJOS, egyetemi docens,

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Irodalom Tudományintézet

Dolgozatom Márai Sándor 1919-től 1931-ig tartó újságírói tevékenységével foglalkozik, azon belül elsősorban a német nyelvű sajtóban közölt cikkekre és írásokra koncentrál. Az anyaggyűjtést a Berlini Állami Könyvtárban illetve a Freie Universität könyvtárában végeztem 1999 tavaszán.

Két német orgánumnak jutott kiemelkedő hely Márai fiatalkori életművében. Az egyik a *Der Drache* nevű lipcsei hetilap, a másik a jelentős és nagy befolyású *Frankfurter Zeitung*. Márai ezeknél a lapoknál talált munkát és megélhetést nyugat-európai tartózkodása idején.

A *Der Drache* akkoriban radikálisan új hangot képviselt a szász város társadalmi életében. A lap teret adott névtelen, fiatal íróknak, művészeknek, akik elmondhatták szabadon gondolataikat, véleményeiket a világról. Márai saját bevallása szerint rengeteget tanult az itt tevékenykedő emberektől, és örökké hálás maradt nekik azért, mert módot adtak arra, hogy „úgy láthassa a világot, ahogy jólesik.” A berlini Állami Könyvtárban meglevő *Der Drache* anyaga az 1919 és 1923 közti időszakot öleli fel. Az általam meglelt és teljes bizonyossággal Máraitól származó írások száma öt darab. Ezek a következők: *Matuschka* (1920.03.03.), *Itt is, ott is* (Hier hüben und da drüben, 1920.03.10.), *A Dalai Láma* (Der Dalai Lama, 1920.10.20.), *Halál* (Tod, 1920.07.27.), *Sakk* (Schach, 1921.08.24.).

A *Frankfurter Zeitung* egy jóval nagyobb apparátust mozgató, szélesebb olvasói bázisra támaszkodó napilap volt. Márai feltűnése ennél a lapnál ugyan nem kézenfekvő, de nem is meglepő, hiszen ez a jelentős napilap igyekezett mindenkít maga köré gyűjteni, akinek a neve *valamit is számított* (vagy majd számítani fog) *Európában*. Márai több mint egy évtizeden át, 1920-tól 1931-ig volt a *Frankfurter Zeitung* munkatársa. Az általam meglelt negyven munka közül néhány magyarul is olvasható. Egyes témák felbukkannak még *Naplói*-ban vagy az *Egy polgár vallomásaiban*, illetve közel-keleti útjáról írt könyvében az *Istenek nyomában* című alkotásban.

„A posztmodern kelgyó enfarkába harap.”

Garaczi László prózanyelve,
kisepikai alkotásainak tükrében

RIEDER GÁBOR

magyar–művészettörténet, IV. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. HORVÁTH KORNÉLIA, egyetemi tanársegéd,

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Magyar Irodalom Tudományintézet

Dolgozatomban Garaczi László prózavilágának megismerésére és a megfelelő értelmezési stratégia kiválasztására vállalkoztam. A saját olvasási gyakorlatomban és a Garaczi-recepcióban állandó kérdésként jelent meg a szövegek interpretációja. Ezért az értelmezhetőség és értelmezhetetlenség problémaköréből kiindulva közelítettem meg a szerző prózanyelvét a *Vérszem és párnarázás* című novellán keresztül.

A Garaczi-szövegek az olvasásuk során kínálnak értelmezési stratégiákat, amelyek az értelemképzés folyamán kudarcot vallanak: nem születik meg az értelmezéshez szükséges kognitív konszenzus az olvasóban, azaz az interpretáció bezáratlan marad. A csalódást követő „olvasási stratégia-kereső” próbálkozásokat modellálja a dolgozat egymást követő négy elemzése. Az első értelmezésben egy mimézis- és szerzőközpontú stratégia vezet az interpretátort, amely csődöt mond a posztmodern szöveg értelmezésénél. A második interpretációs stratégia a művet zárt, immanens egységként fogja fel, amelyen belül elsősorban a figuratív elemek vesznek részt az értelem képzésében. A harmadik olvasási mód a strukturalizmussal rokonítható autoreflektív elemzői koncepciót követ. Az utolsó, dekonstruktív értelmezési stratégia próbálkozását végül siker koronázza.

A dekonstrukció irodalom-felfogása – a posztmodern *logocentrizmus*-kritikát követve – nem a zárt olvasat megteremtését tűzi ki célként, hanem az állandóan *elkülönböződő* értelem szövegszerű megfogalmazását. Paul de Man nyomán az *intertextualitás* révén mozgósított „*retorika grammatizációja és grammatika retorizációja*” folyamattal leírható elemzői módszert követi a dekonstruktív olvasatom. Így egy olyan belső szöveg-mechanizmushoz jutottam el, amelyből kiolvasható az interpretálhatatlanság-jelenséget „értelmező” olvasási stratégia: a dekonstrukció végtelen és *szétszórt*-értelmű *textusának* az „*antropomorfizáló fragmentálása*”, azaz töredékessé tétele az „ember által elfogadható” értelmezhetőség illúziójának a megteremtése végett.

*A koherencia elvet megkérdőjelező irodalmi szövegek
néhány sajátossága*

SÁGHY MIKLÓS

általános nyelvészet, V. évf.–összehasonlító irodalomtudomány, IV. évf.
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

DR. FRIED ISTVÁN, egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

KOVÁCS SÁNDOR, egyetemi tanársegéd,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

Dolgozatom célja egyfelől olyan interpretációs eljárás kidolgozása, mely az átfogó koherenciaelvet megkérdőjelező irodalmi szövegek leírására illetve szemantikai sajátosságainak feltárására alkalmas, másfelől pedig Marno János *műugrás* című versciklusának elemzése a kidolgozott eljárás mód alapján.

A vizsgálat módszerei ötvözik a lehetséges világok poétikájának műelemzési stratégiáit és az információ szemantika nyelvi kifejezések jelentésmegadására vonatkozó eljárás módjának néhány sajátosságát. Az elméleti alapvetés legfontosabb kitétele, hogy olyan információs állapotok megkülönböztetési szabályait írja le az irodalmi szövegekben, melyek alapján feltérképezhetőnek látszik a vizsgált szövegek szemantikai rendszere.

Az elméleti vizsgálódás eredményeinek alkalmazásakor kísérletet teszek annak bemutatására, hogy a *műugrás* című Marno-szöveg nem rendelkezik az egész művet átfogó koherenciaelvvel, hanem lokális szemantikai struktúrák heterogén egészének tekinthető.

Dolgozatom tanulsága, hogy az információs állapotokat alapul vevő értelmezési eljárás képes rámutatni az egészlegességlvnek ellenálló szövegrészekre illetve azok lehetséges funkcióira vagy adott esetben funkciótlanságukra.

H. P. Lovecraft.

A borzalom irodalmi megjeleníthetősége

SÁRKÖZY BENCE

magyar V. évf.—komparatisztika, III. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

DR. FRIED ISTVÁN, egyetemi tanár,

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

FOGARASI GYÖRGY, tudományos segédmunkatárs,

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Az általam tárgyalt szerző mindenekelőtt azt tartja fontosnak, hogy a borzalom a róla szóló elbeszélésekben megkapja az őt megillető pozíciót, visszatárljon/újrafelismerődjön mint transzcendencia, mint uralhatatlan és befolyásolhatatlan, mint ami semmilyen nyelvi ismeretszerző metódus által végső formájában nem ábrázolható, a ráció strukturálta világkonceptióban nem elhelyezhető. A szerző műveinek lényeges előfelvetése, hogy a borzalom az ember pszichikuma alakulásának teljes folyamatában tevékenyen részt vesz, vagyis hogy az emberi lélek feltérképezéséhez nem elhanyagolható az az út, mely a borzalomhoz való viszonyulás megértésén, a viszony alakulástörténetének megismerésén keresztül vezet. A borzalom és az ember viszonyának története az irodalom történetének része; az irodalom történetének egyes fejezeteiből levonhatók bizonyos következtetések erre a tárgyra nézvést. A viszonyulás elmélete irodalomelmélet, és az irodalomelmélet mint részben hatás- és befogadáselmélet nem mellőzhet bizonyos fokú pszichológiai és szellemtörténeti tájékozódást. Úgy is mondhatnánk, hogy ez az elmélet a borzalom olvasásának elmélete, mely szükségképpen párhuzamban áll a borzalmat tematizáló szöveg olvasásának elméletével. Elbeszélő és olvasó ennek okán ugyanazt az utat kénytelen bejárni, és a végső megismerésre irányuló szándékuk hasonlóképpen ellehetetlenül, ugyanakkor a végső bizonyosság kutatása örök vágyának és a vágy örök beteljesülhetlenségének apóriájáért cserébe megadatik számukra a játék kimeríthetlenségének gyönyörűsége. Lovecraft játéka: bemutatni a borzalom mindenkoriságát az elbeszélő/hős lehetséges felvehető pozícióinak sokféleségével és megismerő szándékának hajthatatlanságával párhuzamban. Írásai azért nem válnak unalmassá, azért képesek elérni a szerző által vágyott mindenkor nyomasztó hatásukat, mert képesek a standardizált pozíciók és nyelvi konvenciók határainak megsértésére/újraírására. Ezért gondolom érdekesnek az ő műveit olvasni. A műfaj alapos ismerete/elmélete szem-

pontjából megvilágító erejű lehet befolyásoló hatású szövegeinek olvasása, főként amiatt, ahogyan ezek a szövegek számot vetnek (és olykor leszámolnak) előzményeikkel, komplex módon megképezik a borzalom tárgyalhatóságának terét, és a felé irányuló nyelvet, mely tárgya jóvoltából minduntalan ellehetleníti önmagát, ezáltal tiszteletben tartva a tárgya/dolog és a nyelv szükségszerű szétválasztásának (poszt)modern hagyományát, rámutatva arra, hogy a naivitás és a popularitás nem feltétlenül összekeverendő.

*Debreceni kollégiumi kéziratok költészete (1736–1800):
hagyomány és újítás a korszakhatáron álló
halotti búcsúztató versekben*

SEBESTYÉN ATTILA

magyar, IV. évf.–angol, I. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. OLÁH SZABOLCS, egyetemi adjunktus,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék

A 19. és 20. századi irodalomtörténetek többsége az 1770–80-as évek költészetéről szólva a teológiai szemlélet lassú, rétegzett megbomlása helyett a szekularizált tudat kialakulására koncentrált. Dolgozatom azonban a 18. század utolsó harmadában kijelölt költészettörténeti váltás árnyaltabb megértésére tesz kísérletet. Ennek érdekében vizsgáltam át a Tiszántúli Református Egyházkerület Debreceni Nagykönyvtárának tizenhárom kéziratok gyűjteményét, melyek közül nyolc nem szerepel O. Nagy Gábor művének (*Református kollégiumi diák-irodalom a felvilágosodás korában*) illetve a Bán Imre és Julow Viktor által összeállított antológia (*Debreceni diákirodalom a felvilágosodás korában*) bibliográfiájában. A kéziratok gyűjteményekben érzékelhető költészettörténeti változások értelmezése során Horváth János és Reinhart Koselleck megfontolásait követem, a korszakok váltódását dinamikus, rétegzett folyamatként gondolom el. Bizonyítani szeretném tehát azt, hogy a homogén konfesszionális tudat hagyományának utótörténetét és Csokonai művészetének újító előtörténetét egyidejűleg hozta létre a debreceni kollégiumi kéziratok verselés, s azon belül főleg a halotti búcsúztatók irodalma. A 18. század embere számára egyre fojtogatóbb volt az, hogy a vallásos világkép már nem adott maradéktalanul magyarázatot az élet dolgaira. Volt, aki erre a tapasztalatra a már kidolgozott késő-barokk toposzrendszer konzerválásával reagált. S volt, aki e rendszer újrafunkcionalizálásával.

Családi (tü)kör

SÉRA BÁLINT

magyar, III. évf.–irodalomelmélet II. évf.–XIX. századi magyar irodalom, I. évf.
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. ODORICS FERENC, tanszékvezető egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

A lassan-lassan életútjának felén járó dekonstruktív diskszurzusnak feltehető *talán* legizgalmasabb kérdés az, hogy vajon a dekonstrukció mint szöveg dekonstruálható-e, vagy óvatosabb kifejezéssel: dekonstruálódik-e. A dolgozat megkísérli megmutatni a dekonstrukció „alapszövegeiben”, Derrida néhány tanulmányában annak a motívumnak az explicit és implicit jelenlétét, amely lehetőséget ad arra, hogy felrajzoljuk a dekonstrukció működésének vázlatát dekonstruktív szövegeken, bár nem tud vállalkozni ennek következetes végigvitelére. Inkább csak egy vázlat vázlata.

Az említett fogalom a *tükrözés*, amely legtöbbször rejtetten, más fogalmakba ágyazva jelenik meg Derrida, Paul de Man szövegeiben, gyakran a leglényegesebb helyeken. Ilyen szöveg Derrida *A fehér mitológia* című tanulmánya, amelyben a tükrözés nagyon hangsúlyosan mint az átvitt értelem (legalábbis a metafora átvitt értelmének) struktúrájának metaforájaként használódik, ami azért is nagyon fontos momentum, mert a dekonstrukció számára a retorika újra nagy szerepet kap, és *A fehér mitológia* éppen a retorikáról szól.

Ahhoz, hogy a Derrida-szövegek – szerzőjük törekvésével összhangban – ne íródjanak vissza abba a nagy szövetbe, amelyről szólnak, egy Shakespeare-szonett tükrözés-fogalmát ajánljuk, mint értelmezési keretet. A szonett-ciklus harmadik darabjában (tehát egy még elég hangsúlyos helyen) található egy félmondat, amely a szonett-hagyománnyal ellentétben nem a szonett végén van, de mégis csattanó-szerűen mond ellent a vers első részének – látszólag (a vers elején a tükrözés a fiúnenzés – mint a halál elleni egyetlen fegyver – allegóriája szerepel, míg a kilencedik sorban a következő állítást találjuk: „*Anyád tükre vagy*”). A szonett szoros olvasata egy kísértetiesen derridai terminusra emlékeztető fogalmat eredményez, egy *nyom*-„definiációt”, amely így a shakespeare-i kontextussal együtt írva vissza az „eredeti” helyére, alkalmas lehet arra, hogy – amint már említettük – „kiköszörülje a csorbát”.

Miskin alakjának költői megformálása néhány intertextus fényében

SOLTI GERGELY

2000-ben államvizsgázott orosz szakon
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. KROÓ KATALIN, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Keleti Szlav és Balti Filológiai Tanszék

A dolgozat címe által felkínált vizsgálathoz elengedhetetlen az intertextualitás fogalmának körbejárása, hogy utána *A félkegyelmű főhősének* alakfelépítésében annak produktív felhasználására tehessünk kísérletet. Annál is inkább fontosnak látszik a szövegköziség fogalmának a tisztázása, mivel ezt illetően az irodalomtudományban sincs egységes álláspont (dolgozatomban Kristevá, Barthes, Genette és Riffaterre intertextualitás meghatározását ismertetem).

A szövegköziség (s ezen keresztül a szöveg) fogalmának ismertetése után három, a herceg alakjának felépítésében cselekményesen részt vevő intertextust vizsgálok. Ezek közül egy mitopoétikai (Apollón), egy pedig bibliai vonatkozású (Jézus). A harmadik vizsgált intertextus (*Don Quijote*) abban különbözik az előző kettőtől, hogy azt a regény közvetlen jelzésen keresztül kínálja föl, hiszen Puskin *Élt egyszer...* kezdetű verse textuálisan is jelen van a Dosztojevszkij-regényben.

Miskin és Apollón párhuzamát Dionüszosz alakján keresztül vezetem fel, s a dialógus (a szöveg műfaji megformálásának szintje, vö. polifónia) illetve a dualitás (a cselekményes világban az alaképítés) fogalmát vizsgálom, amelyek összefonódnak a mű motivikus struktúrájával (vö. pl. jóslás, művészet). Jézus alakja a herceg történetmondásán keresztül válik az intertextuális rendszer szervező elemmé, s ezt szintén megtámogatja a regény motívumrendszere (pl. kinevetés). Az alakpárhuzamokat igyekszem továbbléptetni a szerzői illetékeség szintjére, ez jelenti az intertextualitást szervező elem tetten érését. *Don Quijote* alakjának a herceg alakjával történő összevetéséhez segítségül hívom a Cervantes és Dosztojevszkij regénye közötti narrációs megfeleltetéseket is. A Puskin-vers szövegének a regénybe való beépülése ugyanakkor a műfajmegjelölés kérdését is érinti.

Az intertextualitást szervező elemek egymást folytonosan át- meg átszövik, s ez a motívumtranszformáció eszközevé válik. Egység teremődik a mű mélyszemantikai dimenziójában (Miskin megteremtí saját egységét), s a metatextus viszonylatában az intertextuális rendszer egységesíti a szöveget.

„A nő rejtélye.” Olvasás és ismétlés Kemény Zsigmond
Ködképek a kedély láthatárán című regényében

SOMOGYI GYULA

magyar–angol, III. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

DR. BÉNYEI TAMÁS, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol–Amerikai Intézet

DR. SÉLLEI NÓRA, egyetemi adjunktus,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol–Amerikai Intézet

BÉNYEI PÉTER, egyetemi tanársegéd,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
XIX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék

A dolgozat olvassa a regényben kialakuló és összefonódó történetmondói–befogadói és férfi–nő viszonyokat, és e két ellentétes pólus közel sem magától értetődő hatalmi pozícióit, valamint ezek implikációit, következményeit. A textuális metaforákkal reprezentált nő mint rejtély, töredékesség képzett olvasást igényel, amelyet Várhelyi (a regény elsődleges narrátora) progresszív, teleologikus feltárlásként képzel el. Azonban ez a célelvű előrehaladás a saját magát felforgatni képes, emiatt elfojtandó szupplementumát is mindig már megképzí, amikor elkezd működni, amely, Cecil reflexiói alapján, a nőiesség olvasásának szükségszerű vég nélküliségét jelenti. A nő olvasása a barátság keretei közt valósulhat meg, amelyben kialakuló pozíciók értelmezhetőek a pszichoanalitikus szituáció fantáziáján keresztül, amely mindkét fél számára terápiás szereppel bír. A dolgozat második része a Cecil által elmondott Améline-ről szóló narratívát kívánja újraértelmezni a női gótikus regényre jellemző konvenciók és szövegyszerkezési eljárások vizsgálatával, valamint ezeknek előbbi kérdéskörre gyakorolt hatásával. Várhelyi logikájában a talányos nőiesség és a rejtélyes szöveg ebben az esetben egy és ugyanaz: megfejtésükkel a női gótika transzgresszív másságát, tematikus excesszivitását Várhelyi a nő, mint (férfi által megfejtendő) rejtély, számára megnyugtatóbb patriarchális fantáziaképpéval helyettesíti, amely válasz elfedi a nő és a gótikus történet olvashatatlanságát, totalizálhatatlanságát. A nőiesség olvasása végződhet a nő mint rejtély szükségképpen üres fantáziaképpét megtalálva (a kis Améline), amelyet mindig az olvasás performatív aktusa alakít ki. Ez a redukáló olvasat hozza létre mindig már az érvényességét megkérdőjelező olvasás-effektust, kis torzszülöttet (a hiányt vagy a felesleget), aki elbeszélhetetlen, mássága csak trópusokon keresztül reprezentálható. Az első lehetőség a szöveg (a nő) hagyományos, a második a dekonstrukciós olvasataként értelmezhető.

Japán Sárszegen.
Az ironia problematikája és jelentősége a Pacsirtában

STEMLER MIKLÓS

magyar, IV. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

MEKIS JÁNOS, egyetemi adjunktus,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék

Dolgozatunkban szándékaink szerint Kosztolányi Dezső *Pacsirta* című regényének olyan megközelítését nyújtjuk, mely a szöveg értelmezését elsősorban az ironia irányából kísérelné meg, azt tekintve fundamentális tényezőnek a szöveg megalkotottságának szempontjából. Bár a *Pacsirta*-interpretációkban jelen van az ironia kérdése, ezek a tanulmányok többnyire a történet szintjén jelenlévő, általunk „tematikus ironiának” nevezett konstrukciónak szentelik figyelmüket, ami véleményünk szerint nem elégséges abból a szempontból, hogy ezek az írások a legtöbb esetben nem vizsgálják meg azokat a szövegközi kapcsolatokat, melyek révén a regény újraértelmezi a hagyományt, másrészt nem fordítanak elegendő figyelmet a szöveg megalkotottságára. Írásunk első részében egy olyan ironiafogalom kialakítására teszünk kísérletet a különböző intertextualitás teóriák és Bahtyin regényfelfogásának segítségével, mely az ironia működését elsősorban a különböző intertextuális kapcsolatokban és a narratív szerkezet felépítésében tartja megragadhatónak. Vizsgálódásunk eredményeit felhasználva a későbbiekben a beszélő nevek eljárásának funkcióját és felhasználási módját vizsgáljuk a regényben, elsősorban az általunk központi jelentőségűnek tartott *Pacsirta* névre koncentrálnak, kimutatva azt, hogy a szöveg hogyan értelmezi ironikusan újra ezt az eljárást. Ezek után a fejezeteket bevezető rövid ismertetőket értelmezzük ezen szempontok alapján újra, majd egy Jókai- illetve Mikszáth-intertextust vizsgálva a regényben megtalálható erkölcsi instanciák kérdését tanulmányozzuk, szándékaink szerint egybekötve az elbeszélő szerkezetre vonatkozó tüzetes reflexióval. Mindezek olyan értelmezési lehetőségekhez vezetnek minket, melyek sok esetben eltérnek a Kosztolányi-regény eddig rögzült interpretációitól, és felcsillantják annak a lehetőségét, hogy kérdésirányaink termékenynek bizonyulhatnak a Kosztolányi próza-korpusz többi tagjának esetében is.

Zsidó irodalmi hagyományok Salamon testamentumában

STUROVICS ANDREA

hebraisztika–történelem, V. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. FRÖHLICH IDA, egyetemi tanár,

*Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Hebraisztika Tanszék*

Salamon testamentuma egy Kr. u. I–III. század között keletkezett apokrif munka, amelynek története szerint Salamon, imájára válaszul, kapott Istentől egy bűvös erejű gyűrűt, amellyel szép sorjában meg lehet idézni és igába lehet hajtani a meszeszerűbbnél meszeszerűbb alakba bújó gonosz, ártó démonokat, és kényszeríteni lehet őket arra, hogy segítsenek felépíteni a jeruzsálemi Szentélyt. Élete végén azonban a király bálványozásba kezdett, eltávolodott Istentől, mire büntetésből elvesztette varázserejét és hatalmát a természetfeletti lények felett. De hogy megszerzett tudása a démonokról feledésbe ne merüljön, s hogy utódai is védekezni tudjanak ellenük, halála előtt testamentumában lejegyezte a gonosz szellemek titkos nevét, ártó tevékenységüket, megjelenési formájukat és ellenangyalukat is, akik képesek elűzni őket. A mű számos ismert bibliai motívum mellett kiegészült a zsidó aggádákából és az intertestamentális irodalomból ismert történetekkel, népi hiedelmekkel, de bőven akad benne pogány, görög mitológiai elem és keresztény kéztől származó betoldás is. Imigyen a mű különös keveréke lett a mágikus ismeretek tárának, asztrológiának, angelológiának, démonológiának valamint primitív gyógyító eljárások leírásának.

Dolgozatomban kísérletet tettem arra, hogy meghatározzam a testamentum irodalom műfaji sajátosságait és ez alapján választ kerestem arra a kérdésre is, hogy Salamon testamentuma vajon ténylegesen e műfaj darabjának tekinthető-e. Majd kizárólag a zsidó hagyományra szorítkozva kiemeltem a mű néhány irodalmi motívumát, mint Salamon bölcsességét és varázstudományát, a templomépítést, a démonok és a csillagok kapcsolatát valamint származásukra utaló történeteket, és megpróbáltam azokat a zsidó hagyományon belül elhelyezni, illetve ennek segítségével kideríteni, hogy milyen forrásokból dolgozhatott a szerző.

„Mert minden igaz fentről jött | és minden nehéz
felfele törekszik”

*Racionalitás és irracionalitás kettőssége
Kondor Béla és William Blake műveiben*

SZABÓ ANNAMÁRIA

magyar kiegészítő, I. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

MAGONYNÉ VARGA EMÓKE, főiskolai adjunktus,

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar,

Magyar Irodalom Tanszék

A preromantikus William Blake és a XX. századi Kondor Béla műveiben – komparatiztikai szempontból, képek és versek összefüggésén keresztül – vizsgálom racionalitás és irracionalitás kettősségét. Elméleti kiindulópontként – a tradicionális művészetelméleti síkon – a Panofsky-modell valamint a művészettörténeti hermeneutika eredményeit használtam fel. Ez utóbbi megközelítés értelmében a kép nem holt tárgy, hanem „nyugvó potencialitás” (Gottfried Boehm), azaz lehetőségek tárháza, amely a befogadó részéről aktív látásmódot követel. Max Imdahl különbséget tesz „újrafelismerő látás” és „látó látás” között. Míg az előbbi az előzetes várakozások beigazolódását várja a képtől, addig az utóbbi igyekszik elszakadni az előre bevett értelmezési sémáktól, hogy szabad utat engedjen új információk észlelésének. Ennek tükrében tehát a kép egyfajta teljesítménnyel rendelkezik, s annál jelentékenyebb, minél komplexebb, sokrétűbb viszonylatokat tudunk benne felfedezni. Mivel az általam vizsgált művek az ikonográfiatörténet által általánosnak tekintett kerettémán belül mozognak, alapul vettem Jan Bialostocki *Romantikus ikonográfia* című tanulmányát, illetve Kondor Béla ikonografikus stílusára vonatkozóan Rényi András tanulmányait. Kitérek a két művész filozófiájának, gondolatvilágának néhány pontjára, s William Blake esetében fontosnak tartom egy sajátos fogalom, a „double vision” (‘kettős látás’) körüljárását. Ebben Northrop Frye tanulmánya van segítségemre. Dolgozatom középpontjába Kondor Béla *Newton hitétől mentsen meg az Isten* című 1961-es rézkarcának vizsgálatát állítottam prózájára és költői műveire is kitérve, valamint mindezekkel összefüggésben William Blake *With happiness stretched across the hills* kezdetű költeményét és *Newton* című monotípiáját. Kondornál is, Blake-nél is két szféra különül el élesen egymástól – égi és földi, racionalitás és irracionalitás „szférája” –, azonban a kettő közötti „átjárhatóság” különbözőképpen alakul. Blake a „kétszeres

látás” segítségével kiszabadul a racionalitás csapdájából és eléri a láthatón túl a láthatatlant, mintegy prófétává válik. Kondor Bélánál a két szféra kibékíthetetlen konfrontációja a romantikus ikonográfiai keretek kiüresedéséhez vezet. Művészetelméleti és irodalomelméleti kérdések komparatív felvetésére vállalkozom tehát, két életmű választott műalkotásain keresztül. Eredményeim pragmatikusak, konkrétan a romantikus és a modern metafizikus látásmód valamint az ikonografikus kerettéma tekintetében.

*Egy metaforizált elbeszélés.
(Krúdy Gyula Napraforgó című regényének elemzése)*

SZABÓ PIROSKA

magyar, VI. évf.–francia, V. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

MEKIS JÁNOS, egyetemi adjunktus,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék

A századfordulón végbemenő paradigmaváltás eredményeképpen a modernség jegyei egyre markánsabban lettek jelen a magyar prózairodalomban is. Ennek egyik legfontosabb jele az epika lírizálódása volt. Krúdy Gyula 1918-ban készült regénye, a *Napraforgó* a klasszikus modernség egyik kiemelkedő, kanonikus alkotása, a lírizált próza szép példája: nyelvileg sűrített, szemantikailag terhelt szöveg. Egy epikus mű lírizáltságának feltétele, hogy a korábban s legfőképpen a realista nagyregényre jellemző metonimikus szerkesztési módot részben felváltsa a metaforikus struktúra. Egy ilyen alkotás adekvát értelmezésének elkészítéséhez nem elégséges a hagyományos olvasási stratégiák ismerete, a metaforikus háló felbontása nélkül ugyanis az interpretáció szempontjából fontos jelentéslehetőségek vesznek el.

A *Napraforgó* mint metaforizált elbeszélés elemzése a mű különböző szintjein hivatott kimutatni annak metaforizáltságát: a narráció, a regényszerkezet, valamint a szöveg szintjén.

A narráció több szinten zajlik: jelek, utalások, elhallgatások jellemzik, számos más történetmondás is elkezdődik a regényben, ami erősíti a mű fragmentáltságát. Az elbeszélésben fontos szerepet játszik mind az elmúlt idő felidézése, mind az elmúlt idő problémájának a regényalakok által diszkurzusba foglalása. A kihagyásokkal és összevonásokkal tarkított cselekmény linearitása felbomlik a múltidéző történetek gyakorisága miatt. A regény már címében utal a szöveg metaforizáltságára, hiszen a *Napraforgó* is metafora: az örök visszatérést, a ciklikusságot, a repetitív változatlanságot testesíti meg szemben a modern, lineáris időfelfogással. Az időfelfogások különbözősége, mely a régi és a modern világfelfogás között az egyik legmeghatározóbb eltérés, a mű térválasztásában, térábrázolásában is megjelenik. A város és a falu, Budapest és a Nyírség, Bujdos pólusa egymással szembeállított keretek és egyben szerves regényalkotó tényezők.

Az alakok másodlagosságára már utaltam. Krúdy alakteremtő módszerétől távol áll a realista regényekre jellemző jellemrajz, jellemalkotás. Figurái emb-

lematikusak, másodlagosak, a szerepjátszás és a regényesség elidegeníthetetlenül hozzájuk tartozik. A regényességre, naplószerűsége tett utalások általában is a mű történetének izoláltságát erősítik.

A szöveg legtöbb eleme, motívuma jel: a gesztusok, a helyek, a növények, az állatok nagy része esetében jelfejtésre van szükség, ha a mű egy mélyebb rétegét kívánjuk feltárni, s ez a jelfejtés a befogadó kompetenciája. A Napraforgó eddigi recepciótörténetében a szerelmet tekintették a regény vezérmotívumának. Ez szintén metaforizált, s a szöveg szintjén főként elhallgatásokkal működik. A szerelem motívuma nem csak tematikailag, de cselekményformáló elemként is nagyon fontos, ám elválaszthatatlannak tűnik a halál motívumától, mely a szöveg szintjén tapasztalható metaforizáltságban a legdominánsabbnak és legmeghatározóbbnak tetszik. A történet (történetek) szintjén is ez a leggyakrabban megjelenő elem, a mű másik vezérmotívuma.

Nyilván nem ez az egyedüli lehetőség a mű jelentésrétegeinek feltárására, motívum- és metaforarendszerének feldolgozására, ami a metaforizált próza szinte kimeríthetetlen jelentésgazdagságát bizonyítja.

Hierarchia és törvény.
Fekete István állatregényeinek elemzése

SZABÓ ZSUZSANNA

könyvtár–magyar, IV. évf.

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Témavezető:

SÁNTA GÁBOR, főiskolai tanársegéd,

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar,
Magyar Irodalom Tanszék

Dolgozatom témájául Fekete István azon regényeit választottam, melyeknek főhőse vadon élő állat. Így a Kele, a Vuk, a Lutra és a Hú című munkáit elemzem az állatok és a természet ábrázolása, az állati „jellemek” megformálása szempontjából.

Fekete István barátai, hozzátartozói visszaemlékezései arra utalnak, hogy az író egyes művei korrajzként is felfoghatók. Fölvetődik tehát az a kérdés is, hogy lehet-e, s ha igen, mennyire lehet kulcsregényként, társadalmi helyzetképként olvasni Feketének az ötvenes években írt állatregényeit. Ilyen szempontból is vizsgáltam a természeti hierarchia felépülését és az egyes főszereplők viselkedését.

A szabadság és a rabság, az örök körforgás és a természet ősi Törvénye szimbolikusan is értelmezhető fogalmak – s talán ez a felfogás új dimenzióval bővítheti a Fekete Istvánról alkotott képet.

*Liszt Ferenc a magyar irodalomban.
Művelődésünk testvérműzsa kapcsolatai*

SZEDLÁK RENÁTA

tanítói, IV. évf.

Miskolci Egyetem Comenius Tanítóképző Főiskolai Kar

Témavezető:

DR. TUSNÁDY LÁSZLÓ, tanszékvezető főiskolai tanár,
Miskolci Egyetem Comenius Tanítóképző Főiskolai Kar,
Nyelvi Irodalmi Tanszék

A témaválasztás indoklása:

Liszt Ferenc művészete kimeríthetetlen forrás az utókor számára. Művészetének rendkívüli gazdagsága miatt egyénisége túlnő a saját kora keretein. Sokoldalú érdeklődésében óriási szerepe van az irodalomnak.

Munkám lényegében azt látom, hogy Liszt irodalmunk iránti érdeklődését tisztázzam. Ennek az érdeklődésnek kiemelt szerepe volt az ő életében. Liszt Ferenc a magyarságnak a boldog és eltörölhetetlen jövőt üzeni. Érezte eredeti gyökereit, ezért is állít emléket irodalmunk, történelmünk nagyjainak.

A dolgozat szerkezete:

- I. Bevezetés
- II. Romantika korának jellemzése
- III. „Egy testvérek vagytok bármely szerszámot fog kezetek”
- IV. „Hírhedett zenésze a világnak”
- V. A hazaszeretet érzése Liszt Ferencnél
- VI. Összegzés
- VII. Végző

A félmondatok titkai.
Beszéltetés és női szerepek az Özvegy és leányában

SZÉL ERZSÉBET

magyar–angol, V. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. IMRE LÁSZLÓ, egyetemi tanár,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
XIX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék

A dolgozat célja Kemény Zsigmond *Özvegy és leánya* című regényében megjelenő női szereplők jellemzése. A műelemzés alapjául a feminista irodalomkritika szolgál. A dolgozat több szempontból közelíti meg a művet, s ezáltal megkísérli bebizonyítani, hogy a regény recepciójában meglehetősen ritkán érvényesülő irodalomelméleti szempont is hozzájárulhat a regény világát feltáró, teljesebb értelmező olvasathoz.

Az olvasat kísérletet tesz a női jellemek feltárását a regényben megjelenő tragédia kontextusába helyezni, azaz megvizsgálja, hogy a nem illetve a társadalmi státusz mennyiben befolyásolja a tragikus végkifejletet. Az interpretáció nem kívánja azt sugalmazni, hogy Tarnóczi Sárának és Tarnóczinének csakis azért kellett meghalnia, mert nő volt, hangsúlyozza ellenben azt, hogy női mi-voltuk is hozzájárulhatott a tragédiához.

Az elemzés során megjelenő szempontok közül kiemelkednek a különböző női szerepek létezését alátámasztó metaforák. A regényben explicit módon megjelenő metaforák mellett a dolgozat Jean Shinoda Bolen *Bennünk élő istennők* című könyvére utalva a görög mitológiában szereplő istennőket is potenciális metaforaként aktualizálja, alátámasztva ezáltal a regényben megjelenő nők alakjainak egyetemes voltát.

A dolgozat a regényben megjelenő, kialakult narrációs sémák feltárásával vizsgálja a férfi és nő viszonyát magában foglaló kommunikációs helyzetet. Központi kérdéssé válik a nők csendje, vagyis az az állapot, melyben a nők nem juthatnak szóhoz. Az interpretáció feltárja azokat a szituációkat, melyekben a nő a nyílt beszéd lehetőségétől megfosztva metakommunikációs eszközök használatára kényszerül, ám ily módon egy olyan nyelvet konstituál, amelyet a férfiak világa nem érthet meg, vagy félreértelmez.

Valóságélemek A Pendragon legendában

SZENDY LAURA

magyar–angol, IV. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Témavezető:

DR. BÍRÓ ZOLTÁN, főiskolai tanár,

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar,
Magyar Irodalom Tanszék

Szerb Antal saját bevallása szerint nem csak tudósként, hanem íróként is akart érvényesülni. Az író-irodalmár kettősség jellemző pályájára, ám az előbbivel igen keveset foglalkoztak eddig kritikusai. Szerb Antal szépírói természetének egyik tipikus darabja *A Pendragon legenda* című regénye. Ezt a művet Szerb bizonyíthatóan ponyvának, méghozzá egy jól megírt ponyvának szánta.

Az író tudatossága számos szempontból bizonyítható, hiszen ezt egyrészt a regényben megjelenő valóságdarabok, másrészt egyéb, külső tényezők támasztják alá. Ezen valóságélemek kutatása és fölfedése szolgálhat bizonyítékkal – ellenkezően *A Pendragon legendáról* írott kritikák tartalmával – az író tudatosságára és a regénybeli tények valóságdarabjaira. A valóságélemek tulajdonosságuk és természetük alapján csoportokra bonthatók.

Az első csoport a szereplők tudatos névválasztásával foglalkozik, rámutatva a nevek történelmi és kulturális hátterére, s így azok valódiságára. A második csoport a regényben említett walesi és más mitológiákból vett folklorisztikus, valamint mitológiai elemek eredetiségével foglalkozik. A harmadik csoport a regénybeli rózsakereszteseket, alkimistákat térképezi fel, s mutat rá azok jelentőségére. Végül az angol kultúra regénybeli megjelenései illetve megjelenítési formáit érdemes tüzetesebben tanulmányozni, hogy az író tájékozottsága nyilvánvalóvá váljék.

Ezen regénybeli (azaz belső) motívumok, valóságélemek vizsgálata után más, külső (az író egyéb szövegeiből kölcsönzött) motívumok szerepét fontos tanulmányozni, s ezeket Szerb Antal életrajzában és az író jellemében felbukkanó részletekkel összevetni.

A különböző valóságélemek mozaikszerű illeszkedésével bizonyítható, hogy Szerb Antal egy könnyed regény megírásához voltaképpen számos, első látásra lényegtelennek tűnő, ám mégis fontos, s mi több, valós motívumot használt fel.

György Oszkár hagyatéka

SZENTIMREY-VÉN DÉNES

magyar, V. évf.

Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar.

Témavezető:

DR. SZILI JÓZSEF, egyetemi tanár,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modern Magyar Irodalom Története Tanszék

György Oszkár, Székesfehérvár „nagy” költője 1882-ben született zsidó családban. Budapesten járt egyetemre, de két félétet a Sorbonne-on is eltöltötte. Az egyetem befejezése után tanárként dolgozott. 1920-ban telepedett le Székesfehérvárra, ahol nyugdíjazásáig (1940) tanított.

Már az egyetemi évek alatt foglalkozott versírással, fordítással. Az irodalomtörténet viszont az 1917-ben nagy sikert aratott Baudelaire-kötet, *A rossz virágai* című fordításáért jegyzi nevét. A fordítások mellett azonban költészete is figyelemre méltó. Életében csak három kötete jelent ugyan meg (*In memoriam*, 1911; *Titkok*, 1926; *A végtelen faszor*, 1930), de publikált többek közt a Nyugatban, a Napban, a Pesti Naplóban, a Független Magyarországon, s még így is rengeteg költeménye maradt kéziratban.

Miután 1944-ben családjával együtt elhurcolták a nácik, megmaradt iratai a székesfehérvári Fejér Megyei Levéltár állományába kerültek, ahol most is található. Az anyag – György munkásságához viszonyítva – csekély, nagy része elveszett, vagy lappang. Ennek ellenére a kéziratok még így is hat dobozt töltenek meg, aminek 1/3-át a költemények teszik ki. E mellett érdeklődésre tarthatnak számot irodalmi tanulmányai (többek közt Aranyról, Petőfiről, Babitsról írt) s levelezése egyaránt. Ez utóbbi azért, mert György nemcsak jó barátja volt klasszikussá vált kortársainak (Kosztolányihoz, Babitshoz egyetemi barátság fűzte), hanem levelezett velük, s így tartotta a kapcsolatot az újabb költőgenerációval is.

A dolgozat ízelítőt ad György költészetéből, válogatva publikált és kiadatlan írásokból vegyesen. Célja az, hogy igazolja a szemelvények segítségével: György Oszkár művei érdemesek az összegyűjtésre, kiadásra. S ha az így kiadott kötet nem is írná be nevét az irodalom élvonalába, Székesfehérvárnak így is kiemelkedő költője marad.

Játékosok, játékrontók és hamisjátékosok Az ember tragédiájának államszíneiben

SZŐNYI LÁSZLÓ GYULA

magyar–történelem, V. évf.

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. GYÖRKE ILDIKÓ, egyetemi tanár,

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Újkori Magyar Irodalmi Tanszék

Madách Az ember tragédiája című drámájának eddigi elemzői – szemléletük, módszereik foglyaiként – többnyire a szerző személyéhez vitték az érdeklődő olvasót közelebb és csak ritkábban a műhöz. E tanulmány a játék-elmélet felől közelíti meg a Szöveget, hogy igazolja a „hipotézist”, mely szerint „idegen” szaktudományok bevonása az irodalmi hermeneutika folyamatába kiszélesítheti az értelmezési lehetőségek skáláját, megsokszorozva a szöveghez társítható olvasói kérdéseket, aktivizálva szöveget az olvasóban, olvasót a szövegben.

Az általam alkalmazott módszer lépései a játékelmélet, mint tudomány – a matematikától és a filozófiától a szociológián át a pszichiátriáig való – feltérképezésével kezdődtek, az alkalmazás határainak kijelölésével, modelljeinek, stuktúráinak a mű befogadói élményével való kölcsönhatásba hozatalával folytatódtak, hogy a művet különleges óvatossággal alávetessem az „értékfelmérésnek”, nehogy a szöveg elveszítse megkülönböztető jegyeit. Azért kellett definiálnom az elemzésnél alkalmazott fogalmakat (játékos, játszma, játékos, játékrontó, hamisjátékos, játszmaszennyező, szabály, kooperáció stb.), hogy a játékbeli (mint dramaturgiai) alaphelyzetekben rejlő emberi viszonyokat és a játékosok (szereplők) nyeresí esélyeit, színről színre való kényszerű vagy választott viszonyváltzásait, kapcsolataik és konfliktusaik – rejtett vagy leplezetlen – mozgatórugóit érthetően, szabatosan jeleníthessem meg.

Kutatásom eredményeként törekedtem a szakirodalomban és az irodalmi köztudatban megrögzült megalapozatlan értelmezések következtetéseinek helyreigazítására, mint ahogyan a Mű művön túl nem rögzített aktualitásainak az Olvasóval való szembesítésére, alkalmazva Gadamer gondolatmenetét, mely szerint nemcsak a játéknak van saját lénye, hanem Madách művének is – „függetlenül azok tudatától, akik játsszák”.

*A halál értelmezhetőségének kérdései
két Kosztolányi-szövegben
(Esti Kornél: Tizennyolcadik fejezet,
Esti Kornél kalandjai: Az utolsó fölolvadás)*

SZÖNYI PÉTER

magyar–angol, IV. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. SZEGEDY-MASZÁK MIHÁLY, tanszékvezető egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

Az utóbbi két évtizedben egy újfajta Kosztolányi-diszkurzus kezdett kibontakozni nem utolsósorban az Esti Kornél-szövegek kapcsán. A dolgozat célja, hogy ezen újabb horizont értelmezései alapján megvizsgálja a lehetséges értelmezési-befogadói stratégiákat a címben említett két szövegben.

Ahhoz, hogy ez megtörténhessen, fontosnak látszott, hogy a szövegek korabeli recepcióját alapjaiban áttekintsük, ugyanis az újabb elemzések gyakran olyan fogalmakat artikulálnak újra, amelyek már a két novellaciklus megjelenésekor is a róluk szóló beszéd alapját képezték, például a (több szinten megképződő) hiány, a játék, a nyelviség.

Vázoljuk Kosztolányi nyelvszemléletét, hiszen éppen a két novella nyelviségéből, nyelvi megformáltságából igyekszünk kiindulni értelmezésünk során. Kiemeljük a nyelv és befogadó szerepét a műalkotás létrejöttében.

A *Tizennyolcadik fejezet* interpretációja során az emlékezés-reflexió által létrehozott metaforikus teret, mint a szöveg befogadásának metaforáját vizsgáljuk. Olvasatunk szerint a szöveg ellöki a megképezhető interpretációkat, ezáltal egy olyan üres teret kreálva, melyben minden új olvasat releváns lehet, ám az újraolvasás folyamán nem tartható fenn: ez a halálról szóló beszéd lehetősége.

Az utolsó fölolvadást a fehér-fekete színpár mint a szöveg metaforája, Esti szerepei és a tükörlabirintus-kép felől vizsgáljuk. Azt állítjuk, hogy a fölolvadás nem történik meg ugyan a szövegben, de megtörténik bennünk: a befogadó az, aki (fő)olvas. A labirintus itt nem üres teret, hanem végtelen teret képez meg, melynek funkciója hasonló az előzőhöz: az újramondás (útkeresés) szükségességét jelöli, olyan teret hoz létre, mely nem fogad el hiteles beszédet a halálról, hanem a róla való beszéd zálogaképp a folyamatosan fenntartott diszkurzust (a lehetőséget) tekinti.

Móricz Zsigmond és Magoss Olga levelezése
– „a levélregény”

SZTRACZINSZKY ANDREA

tanító, IV. évf.

Tessedik Sámuel Főiskola Körös Főiskolai Kar

Témavezető:

DR. VIRÁGNÉ DR. HORVÁTH ERZSÉBET, főiskolai docens,
Tessedik Sámuel Főiskola Körös Főiskolai Kar,
Kommunikáció Tanszék

Tanulmányomban arra keresem a választ, hogy mit jelentett egymásnak a két ember, milyen kapcsolat volt közöttük, valamint milyennek látták önmagukat és egymást.

Móricz Zsigmond Magoss Olgához írt majdnem kétszáz levele fölér egy szép, őszinte lélektani regénnyel. Hú tükre az öregezés évtizedének. A barátság és szerelem határán járva megtelnek ezek a levelek a mindennapok híreivel, a művész gondoljaival, életbölcseiségével. Soha nem mondott le arról, hogy levelezőtársát nevelje, átformálja, írói világába, művészetének légkörébe kapcsolja. Ez azonban soha nem sikerült. Olga nem engedett Móricz érzéseinek. Hiába kérte meg a kezét többször egymás után, Olga a nő finom ösztönével érezte, hogy egyik házasságot a másikkal nem lehet gyógyítani. A kettejük kapcsolatát meghatározó legfőbb érték a lelki-társi, mély, baráti viszony.

Móricz leveleit olvasva különös varázs hatalmába kerülünk: az író köztünk van, látjuk, halljuk, személyesen megismerjük őt.

Olga művelt egyéniségének egyedi hangja már az első levelektől kezdve rabul ejti az olvasót. Választékos, igényes stílusa, árnyalt kifejezőmódja leveleit művészi szintre emeli. Bizom abban, hogy írói tehetségének értéke nem vész el, és a jövőben a legkitűnőbb női írók mellé sorolják.

Levelezésük együtt olyan „levélregény” körvonalait sejteti, amelynek létrejöttét a szándékoltságon kívül dokumentalitás is jellemezi.

*Kisfaludy Sándor és a patriotizmus. Az emberszívnek
örvényei és A' Dárday Ház című drámákban*

TESLÁR ÁKOS

magyar, III. évf.–esztétika, II. évf.–összehasonlító irodalomtörténet, II. évf.
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. MARGÓCSY ISTVÁN, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
XVIII–XIX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék

Kisfaludy Sándor drámaírói tevékenységének újragondolása és újraértelmezése volt a dolgozat célkitűzése. Ezt két drámája – Az emberszívnek örvényei és A' Dárday Ház – elemzésén keresztül kíséreltem megvalósítani, az előző szakirodalmi olvasatok – és bizonyos, az esztétikai olvasást ellehetetlenítő irodalomtörténeti tények – ellenében. Az elemzett művek eleddig kívül maradtak mind a felvilágosodás, mind a romantika kánonján. Ennek oka leginkább abban kereshető, hogy a darabok központi – a korábbi elemzők és olvasók számára tulajdonképpen egyetlen – témája a patriotizmus, a magyarság dicsőítése volt, és ennek a tematikának túlzott jelenléte – a szerző manipulatív, propagandisztikus céljainak eredményeképp – az olvasók szemében megfosztotta a drámákat műalkotás-szerűségüktől, felfüggesztve esztétikai érdekeltőségű olvashatóságukat. Maga Kisfaludy az őt ért korabeli kritikákra válaszolva kivonta műveit az esztétika tárgyköréből, egy magasabb célra, a patriotizmusra hivatkozva. Talán ennek a gesztusnak a hagyományozódását jelzi, hogy az olvasók – ennek a külső szerző utasításnak megfelelően – általában nem tették esztétikai olvasás, irodalmi elemzés tárgyává Kisfaludy Sándor darabjait.

Ezt a – mindezidáig elmaradt – szerzői „intenciónak” ellentmondó esztétikai olvasást végeztem el dolgozatomban, és a szöveg közeli olvasása és magyarázata segített nekem feltérképezni a darabok és a patriotizmus viszonyát, mely korántsem olyan egyértelmű, mint azt korábban hihettük. Azt vizsgálva, hogy a patriotizmus eszméi a darabban milyen szöveggörnyezetben szerepelnek, hogy milyen dramaturgiai funkciót látnak el, a jellemábrázolás milyen komponenseiként használatnak, feltárhatóvá vált egy olyan (műélvező, esztétikai) olvasat, mely a meghatározó ideológia ellenében született, és megmutatja, hogy a magyarságot dicsőítő kijelentések a drámákban nem állnak abszolút értékben, egy felettük szerveződő műegésznek, egy teljesebb és színesebb jelentésnek rendelődnek alá. Ily módon megkérdőjelezhetővé válik a darabok szerzője és patriotizmusa között fennálló – eddig egyértelmű tényként kezelt – viszony is, és felfedezhetővé az elemzett művek irodalmi értéke.

Tükör által...? Megismerés, elbeszélés és kultúra összefüggései az elme zárt rendszerében

TÓFALVY TAMÁS

magyar, II. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

DR. KÁLMÁN C. GYÖRGY, tanszékvezető egyetemi tanár,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék

MEKIS JÁNOS, egyetemi adjunktus,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék

A dolgozatban interdiszciplináris megközelítésben szeretném vizsgálni a kogníció, narráció, narratíva és kultúra egyes összefüggéseit a konstruktivista episztemológia, narratív pszichológia és a kognitív intencionalizmus néhány eszköze segítségével.

Kogníció és narráció viszonylatában arra a konklúzióra kívánok jutni, hogy gondolkodásunk alapvetően nemlineáris, narratív szerveződésű, és a lineáris, formális logikus gondolkodás csak az előbbi esetenkénti megnyilvánulása. Eből kiindulva amellet szeretnék érvelni, hogy az emberi elme viszonylatában a kompetenciáról nem beszélhetünk a régi értelemben, csak úgy, mint a performancia mentális leképeződéséről. A kompetencia hagyományos értelmezése szemantikánk emocionális átélése illetve nem-átélése szempontjából is erősen megkérdőjelezhető – nézetem szerint művek befogadásánál, és társas interakcióink közben egyaránt jellemző az, hogy nem mindig „érezzük át” azt, amit olvasunk, vagy amit mondunk.

Narráció és narratíva kapcsán a narratív világ korlátairól esik szó, melyeket érzékszerveink véges száma és behatárolt volta alkotnak. A tükör metaforát ekkor alkalmazom a narratívára, értelmezésemben a narratíva a tükörhöz hasonlóan olyan világot reprezentál, mely nemcsak hogy nem lehetséges, de nem is lehet lehetséges. Ezt a megállapítást részben az a Gödel-tétel ihlette, melyet egy összehasonlító műelemzésben, (Dalí, Bartók, Pílínszky műveit elemzem) az inherens implicit kommentár használatán keresztül szeretnék bemutatni, és megkockáztatni azt a kijelentést, hogy Gödel tétele az elme narratív világára és nem a „valóságra” vonatkozik.

A dolgozat utolsó részében a kulturális evolúció elméletét – és egyes nézeteinek bírálatát – alkalmazom (nagy vonalakban), a narrációra egyéni – percepciói értelemben, – és a narratívára, – társadalmi-történeti felbontásban –, azt vizsgálva, hogy egy mű befogadása mennyiben lehet része a kultúrevolúciós folyamatoknak.

Útvesztőben – történeti labirintus-szemiotika

TOMBÁ CZ RÓBERT

magyar V. évf.–irodalomelmélet III. évf.,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. FRIED ISTVÁN, egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

A labirintus építményének mitikus háttere és a meghatározott kultúrtörténeti periódusokban történő újbóli felbukkanása ill. domináns jelenléte arra készíti az embert, hogy feltegye a kérdést: vajon mi az az univerzális momentum ill. – mint szimbólum – utalásrendszer, amely miatt ennyire fontosá vált ezen mitikus komplexum „előléte” az évezredek porrétege alól? Ha megvizsgáljuk eme kitüntetett korszakokban (középkor, manierizmus, posztmodern) a labirintus strukturális változásait a viszonyítási alapként felhasználható minőszi útvesztőhöz képest, felfedezhető, hogy azok a korszak világnézetét, episztemológiáját, uralkodó ideológiáját, szemiotikáját stb. szimbolizálják illetve allegorizálják: a labirintus tehát olyan reprezentatív szimbólumként működik, amely tökéletesen modellálja az ezeken a területeken bekövetkező változásokat.

Szükségessé válik persze a „labirintikusság” fogalmának bevezetése is, hiszen az útvesztő nemcsak konkrét, tárgyi építmények formájában jelenik meg, hanem a verbalitás és a vizualitás szintjén is...

A preferált korszakok labirintus-koncepcióinak részletes vizsgálata és összehasonlítása tehát ezen periódusok világszemléletének komplexebb megismeréséhez vezetnek el, illetve más aspektusok változásaira helyezik a hangsúlyt, mint az eddigi kultúr- és szimbólumtörténeti elemzések. A szimbólum történeti koncepciónak és megvalósulásainak értelmezéséhez és elemzéséhez általános érvényűen felhasználom a poszt-pszichoanalízis, a szemiotika és a dekonstrukció fogalmi apparátusát és interpretációs logikáját is a hagyományos értelmezések mellett.

*Ismerős és titkos tandarab.
Emlékezet, felejtés, tört-én-elem a kilencvenes évek
Tandori-lírájában*

TÓTH ÁKOS

magyar V. évf.—összehasonlító irodalomtudomány, IV. évf.
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

DR. FRIED ISTVÁN, tanszékvezető egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék
MÜLLNER ANDRÁS, tudományos segédmunkatárs,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

A dolgozat a kilencvenes évek Tandori lírájával foglalkozik. Az időszak kiválasztását e költészet gyakran ambivalens kritikátörténeti eredményeinek, az újabb generációk számára való minivá válásának és a kanonizáció folyamatainak egybeesése indokolja. Az évtized elején megváltozott irodalompolitikai helyzet az addigi életmű (és főként a pályakezdő kötetek) felértékelődéséhez vezet, gyakran ellentmondva a kortárs olvasói tapasztalatok által motivált értékorientációknak. Az eltérések okait a lírai beszédmód történeti megelőzetlenségének belátása és mibenlétének vizsgálata szolgálhatja. Másrészt az ezzel párhuzamosan lezajló belső paradigmaváltás a korábbi Tandori-poétikától eltérő módokon nyújt választ szöveg- és hagyományfelfogás, versbeli időtapasztalat kérdéseire.

E másság feltárását és körüljárását tekinti a tanulmány fő feladatának. A problémakör komplexitásának megragadása az emlékezet-felejtés motívum-pár versszövegekben megfigyelhető, hangsúlyos jelenléte által felkínált olvasási lehetőségeken keresztül látszik véghezvihetőnek. A mnemotechnikai utalások textuális kivételéseiként értékelhetők a tulajdonnévi nyelvhasználat sajátos funkciói. A dolgozat végén található ezt a szempontot a szövegekben feltáró, csoportosító jellegű olvasatok. A megelőző fejezetek elméleti elgondolásait a versek működésében bemutató rész az újabb Tandori-líra jellegzetes alakzatainak értelmezéséhez kíván hozzájárulni. Szintén ezzel hozhatók összefüggésbe a tautologikus szerkezetek és az idézőtechnika által kialakított beszédmód sajátosságai. A motívum hatásait a Koppar Köldüst megelőző kilencvenes évek eleji, a költészeti korszakváltást előkészítő verseken lehet elsőként kimutatni. A periódus vizsgálatok a megjelent kötetek mellett a téma szempontjából kulcsfontosságú, folyóiratokban publikált agyagokra is támaszkodom. Ezzel a kritika számára kevésbé hozzáférhető, ám az életmű jelentős részét kitevő szövegek diskurzusba vonására teszek kísérletet.

*A verstől a szövegig.
Polifónia és intertextualitás
Szilágyi Domokos költészetében*

TÓTH ANITA

magyar, IV. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

ORBÁN JOLÁN, egyetemi docens,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék

Szilágyi Domokos költészetéről napjainkban inkább letagadhatatlan hatásai miatt szokás beszélni, s nem önértékéből kifolyólag. Amikor egy lokalitása miatt (is) peremhelyzetben levő költészet kikerül a kortársi idő-intervallumból, problematikussá válhat az interpretáció aktualitása. Autonóm értekezői feladattá tenni egy ilyen líra megközelítését nem elsősorban a recepció hiátusainak kitöltése érdekében lényeges és izgalmas feladat, hanem mert feltárásai mentén produktív elméleti szempontok helyeződhetnek előtérbe a korábbi, részben a periferialitást is kiváltó megközelítések statikusságával szemben. A vizsgálat során olyan elméleti koncepció kialakítása és alkalmazása válhat lehetségessé, amely segítségével a lírai életmű egyes versei kiszabadulhatnak az elemezhető vers közömbös státusából egy olyan közlésmód által, amely új fogalmak mentén derít fényt az elhanyagolt összefüggésekre.

A Szilágyi-költészetben végbemenő, egy darabig erősödő széthangzó tendenciák (polifónia, homofónia, heterofónia és diszharmonia), továbbá a variatív és szövegközi megoldások jelentőségét két művészeti területet is magába foglaló problematikaként, az irodalomelmélet és a zeneelmélet összekapcsolódási pontjainak kimutatásával vázolhatjuk fel a legígéretesebben. A zenei szakterminológia bevezetése az irodalomba azonban a metaforizáció és a művészeti területek egymásból való magyarázásának veszélyét hordozza magában. Ennek elkerülése érdekében a zenei szakkifejezések pontosabb bevezetését nem az irodalmi fogalmakra való rávetíthetőség és összeegyeztethetőség érdekében lényeges véghezvinni. Ezek a kifejezések az irodalomról való beszédmódban, bár eléggé pontatlanul és megalapozatlanul, de már használatosak és általuk a bonyolultabb szövegszerveződések elveit pontosabban kimutató fogalmi rendszer alakítható ki. Annak érdekében, hogy a terminológiai ajánlattétel ne váljon végzetes redukcióvá, természetesen a líratörténetet értelmező „hagyományos” fogalmiságot, a líratörténeti viszonyítás lehetőségével együtt nem zárhatjuk ki végérvényesen a vizsgálatból.

Pályakép és terminológiai javaslat ötvöződhet tehát a tanulmányban, melynek felvetései mentén részletekbe menő verselemzések világíthatják meg a terminusokkal végezhető műveleteket, az erős elméleti szempont pedig megélénkítheti az életmű bemutatásának egyszerű kronologikus-narratív sémáit. A problémafelvetést indokolja az elemzés tárgya, hiszen olyan költőről van szó, akinek szövegei (bár nem kellőképpen bizonyítottan) a formai-szemantikai „többszólamúság” elvén működnek. Mindezek alapján talán a legfontosabb, leginkább átfogó és csak részleteiben megragadható cél meghatározni, hogy Szilágyi Domokos igen rövid pályája során hogyan jut el a verstől a szövegig, állandó kísérletezéssel hódítva meg a hagyományos versfogalom felől már beláthatatlan textuális tartományokat.

Ecsedi Báthori István végrendelete

VADÁSZ VERONIKA

magyar, IV. évf.–régí magyar irodalom speciális képzés III. évf.
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BALÁZS MIHÁLY, tanszékvezető egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Régí Magyar Irodalom Tanszék

A dolgozat tárgya a XVI.–XVII. század fordulójának egy több szempontból is figyelemre méltó dokumentuma, Ecsedi Báthori István országbíró (1555–1605) testamentuma. Egy protestáns főúri végrendekezésről van tehát szó, amely kivételesen nagy terjedelmével, megformáltságának egyediségével és politika-, művelődés- és gazdaságtörténeti adalékanyagokban való gazdagságával méltán tarthat számot a kutatók érdeklődésére.

Célom, hogy a végrendeletet, mint az Ecsedi Báthori szövegkorpusz egyik jelentős darabját mutassam be, kiemelve néhány olyan jelenséget, az országbíró megnyilatkozásainak pár olyan érdekességét, amelyek hozzájárulhatnak a szerzőről kialakult eddigi képünk további árnyalásához és művelődéstörténetünkben elfoglalt helyének tisztázásához.

Az ilyen és egyéb jellegű további vizsgálódásokat megkönnyítendő, forráskutató tevékenységem során arra törekedtem, hogy a fellelhető szövegváltozatokra támaszkodó kritikai jegyzetapparátussal, illetőleg szómagyarázó, forrásmegjelölő és tárgyi jegyzetekkel ellátva, lehetőség szerint gondozott, szövegű átírásban tárjam a testamentumot az érdeklődők elé.

Ennek eredményeképp jött létre a sajtókész teljes szöveg (korábban csak néhány részlet volt nyomtatásban hozzáférhető, azok sem következetes pontosságú átírásban), melyből a dolgozatban kijelölt szempontok alapján releváns szövegrészeket mellékelek.

*A Római Mesétől a regényig.
Gondolatok a XIX. század regényelméletéről*

VÁRADI ESZTER

magyar–latin, IV. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

TARJÁNYI ESZTER, egyetemi docens,

*Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Irodalom Tudományintézet*

Dolgozatomban arra a kérdésre kerestem a választ, hogy a XIX. században milyen elméleti munkák születtek a regény műfaji kérdéseinek tisztázására, s hogy létezett-e egy valamelyest egységes regényelmélet. A témaválasztást az indokolta, hogy úgy tapasztaltam, a múlt századi regényeknek egyaránt ismerjük korabeli és kortárs értelmezéseit, ám arról mintha elfelejtkeznenk, hogy a műfaj megjelenésével párhuzamosan az elmélet is kialakult. Nem találtam erre szinte semmi utalást a magyar regény kezdeteivel foglalkozó, átfogó jellegű művekben: Szinnyei Ferenc, Császár Elemér, György Lajos, Weber Antal, Mezei József munkáiban.

Dolgozatomban öt olyan elméleti tanulmánnyal foglalkoztam, melyek egyrészt átfogóan tárgyalják a műfajt, másrészt még a múlt század második felének újjító törekvései előtt születtek, így közülük az első a XVIII. századba nyúlik vissza, az utolsó pedig 1858-ban jelent meg. Ezek a tanulmányok a következők: Mándy Sámuel: Szívet sebhető s elmét gyönyörködtetéssel tanító Római mesékben tett Próba – ennek előszava (1786), Balogh Sámuel: A románokról (1824), Bajza József: A románköltésről (1833), Kemény Zsigmond: Eszmék a regény és a dráma körül (1853), Jósika Miklós: Regény és regényítészet (1858). A tanulmányokat először a regényre adott definíció kapcsán vettem össze, majd vizsgáltam a műfaj megítélésére vonatkozó megjegyzéseket, ezután pedig arra tértem rá, hogy milyen más műfajjal állítják párhuzamba a regényt. Összehasonlítottam a regény szerkezeti elemeivel (csomópontok, epizódok, cselekményvezetés, hármas egység elve, motiváció, regényírói módszerek) kapcsolatos véleményeket, végül pedig a valóságosság és az idealizálás kérdésének tükrében vizsgáltam a műfajon belül elkülönített altípusokat. Mindczeket összevetve megállapítottam, hogy létezik XIX. századi regényelmélet, nagyjából egységesnek mondható, s különösen az teszi érdekessé és további kutatásra érdemessé, hogy kérdésfelvetéseivel a XX. századi regényelmélet kiindulópontjává szolgál.

Esztétikum, Auschwitz, történetfilozófia.
Kertész Imréről

VÁRI GYÖRGY

magyar, IV. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. THOMKA BEÁTA, egyetemi tanár,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék

Dolgozatom Kertész Imre írásművészetével foglalkozik. Megkísérli felderíteni egy recepciótörténeti áttekintés keretében Kertész felemás fogadtatásának okait. A Kertész főművének tekintett *Sorstalanság* típuspéldája lehetne annak az alkotásnak, melyet Hans-Robert Jauss úgy jellemez, hogy a kortársi elvárások horizontját olyan mértékben áttöri, hogy a kortársak számára nem érzékelhető újdonsága. Kertész recepciójának második fázisa sem biztosít az életmű számára egyértelmű kanonikus pozíciót. Egy erőteljes a jelentésszóródást akadályozó elbeszélői szubjektum jelenlétét diagnosztizálják a Kertész szövegekben ezek az értekezők, egy olyan elbeszélőt, mely nem biztosít helyet a szövegben az olvasó számára. Erre alapozza a rendszerváltás utáni kritika a „monologikusság” vádját, melyre hivatkozva – bizonyos erényeinek elismerése mellett bár, de – leértékeli a korpuszt. Ennek az elbeszélői helyzetnek az árnyaltabb megközelítését kísérli meg ez a dolgozat. Kertész prózájának fontos felismerése, hogy Auschwitz referenciális leképezhetőségének lehetősége nem járható út az irodalom számára. Kertész a minézisesztétika helyére a Holocaust szövegbeli újratereztését állítja. A referenciális leképezhetőségbe vetett bizalom megingása az együgyuanazonként, önidentikusként hozzáférhető múlt lehetőségével szembeni hermeneutikai és az eseményeket csak egyféle „az események valóságos menetének megfelelő” elbeszélésének lehetőségébe vetett történetelméleti jellegű bizalomvesztéssel is együtt jár. A *Sorstalanság*-ot tulajdonképpen történelmi regénynek tekinthetjük, mely a genocidiumot egészen szokatlan módon cselekményesíti, ez által a dezautomatizáció által (ahogy az orosz formalisták értették) teszi művészileg hitelessé. Kertész – a dolgozat szerint Nietzsche második korszerűtlen elmékedéséhez kapcsolódó – történelemfelfogása a történelmi megismerést nem tekinti önmagában értékesnek, a múlt megismerését csak az élet szolgálatába állítva tartja értelmes tevékenységnek. A történelem megértésének, megítélésének feladatát illetően nem tételez fel különbséget az amúgy sem mindig jól elkülöníthető történetírói és széprírói tevékenység között. Ez a történetírás és az irodalom feladata egyaránt.

A groteszk ábrázolásmód Bacsó Péter filmjeiben

VASZARY ZSUZSA

2000 -ben államvizsgázott tanítói szakon

Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Főiskolai Kar

Témavezető:

DR. BAYER MIKLÓS, főiskolai docens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Főiskolai Kar

A dolgozat első fejezete az 1945 utáni magyar filmművészet és filmtörténet fontosabb eseményeivel foglalkozik, s társadalomtörténetileg igazodik Bacsó Péter filmrendezői pályájának azon szakaszaihoz, amelyek az irodalmi és a filmi politikai szatíra fejlődését is nem kis mértékben befolyásolták, meghatározták. A forgatókönyvíró s egyúttal filmrendező Bacsó Péter munkássága alapján még jobban érthető Örkény István groteszk szemléletmódja is – a „sírva-nevetni” életérzés szemléletes ábrázolása.

Bacsó Péter filmes eszközeinek kereséséről, művészeti, irodalmi ismereteknek megalapozásáról is szól a dolgozat második és harmadik része – az életrajzi kiemelések segítik művészete sokoldalúságának megértését, a jellegzetesen közép-európai humor gyökereinek, szálainak történeti értelmezését.

Az „eredeti” alkotás, az évtizedekkel ezelőtt bemutatott, politikai vihart is kavart filmszatíra elemzése elsősorban művészi értékei miatt kapott nagyobb hangsúlyt; a „Megint tanú” populáris jellege a filmnézőket meglepte, s a filmmel kapcsolatos részletesebb értékelést a dolgozat további folytatása fogja tartalmazni. A kilencvenes évek filmszínházi közönségének nagyobbik része az átmeneti történelmi időszak filmvígjátékai közé sorolja inkább, a politikai közélet sajátosan igaz módon torzító tükörábrázolásaként.

A mellékletben szereplő filmkritika-részletek Bacsó Péter filmjeinek (egyúttal a rendezőnek és munkatársainak) sokoldalúságát is érzékeltetik, nem annyira lezárásként, mint inkább összegező áttekintésként az ironikus-szatirikus politikai „filmpublicisztika” jellegzetességeiről.

A dolgozat anyagának feldolgozási módjáról, a szakirodalmi és a filmi anyagok vizsgálatáról a szóbeli bemutatás során kívánok részletesebben beszélni.

Egy lausitzi fehértímár prófeciáinak karriertörténete

VERES MAGDOLNA

magyar, III. évf.–német, III. évf.–régí magyar irodalom speciális képzés, II. évf.
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. KESERŰ BÁLINT, professzor emeritus,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Régí Magyar Irodalom Tanszék

A harmincéves háborút jó tíz évvel meghaladó kiadástörténet (1623–1664) az akkori Európa leghíresebb politikai személyiségeit gyűjti maga köré, jóllehet a szövegek szerzője, a címben jelzett próféta, Christoph Kotter (?1585–1647) írni sem tudott. A XVII. század első felében nagy számban megjelenő és terjedő prófeciák közül ezek a jelenések nemcsak az aktuális politikai eseményekre rájátszó erős szimbolikájú képekkel, hanem a feltűnően hosszú időszakot átölelő jelenéseikkel tűnnek ki.

Nem céloim vizsgálni, hogy mi indította Johann Amos Comeniust ezen prófeciák lefordítására és terjesztésére, sokkal inkább foglalkoztatott a különböző kiadások koncepciója: mennyiben őrzik meg az editio princeps (Wunderliche Offenbahrunge[n], Breslau 1623) látomásainak alapmotívumait a későbbi kiadások, továbbá mennyiben módosítják azt a kiadásonként változó margináliák és bejegyzések. Ez az összehasonlító munka feltérképezi számunkra, hogy a reformáció után száz évvel még mindig mennyire aktuális és az embereket széles körben megmozgató kérdés maradt az egyház megújítása. A német protestáns kontextus a kiadó megjegyzései által nyer magyar vonatkozást. Erdély mint az elűzött téli királyt szimbolizáló oroszlán visszatérését segítő farkas jelenik meg, majd a török sáskahadat megtizedelő apokaliptikus sasmadárként Zrínyi Miklós. A változó aktuálpolitikai utalások azonban alárendelődnek a pápa bukását jövendőelő és a katolikus egyházat ostromozó prófeciáknak, mely az eltérő szerkesztés ellenére a kiadások fő témája marad.

*Vándorélet.**Egy irodalmi és képzőművészeti téma elemzése
Petőfi Sándor verse és Barabás Miklós rajza kapcsán*

VESZPRÉMI NÓRA

magyar–művészettörténet, IV. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. MARGÓCSY ISTVÁN, egyetemi docens,

*Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
XVIII–XIX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék*

Petőfi Sándor a *Vándorélet* című verset Barabás Miklós cigánycsaládot ábrázoló rajzához írta. A dolgozat a két mű összehasonlító elemzését végzi el, tekintetbe véve a két művészeti ág eltérő eszköztárát és hagyományait, és arra a kérdésre keres választ, hogy jogos-e Petőfit „realistának” nevezni az „akadémikus” Barabással szemben.

A vers szövegében többségben vannak a képileg nem kifejezhető mozzanatok (mozgás, hang), a külső leírás pedig elmarad. Ezzel Petőfi a versnek a képtől való önállóságát hangsúlyozza.

Barabás Miklós népies életképei a „romlatlan” népet, illetve a civilizáción kívül élő cigányokat idilli hangulatban ábrázoló művek hagyományába illeszkednek. Petőfi mégis humoros verset írt a rajzhoz. Ennek az az oka, hogy amint a dolgozatban felhozott példák bizonyítják, az irodalomban nagy hagyománya volt a nemzetiségek gúnyolódó leírásának, míg a festészetben erősebb volt az idealizáló tendencia.

A dolgozat befejező része a XIX. századi magyar irodalomban és képzőművészetben feltűnő cigány típusokat értelmezi. A cigány témájú művek közül sokáig azokat tekintették „valószerűeknek”, amelyek komikusnak ábrázolták a cigányokat, és a XVIII. század végi művek óta hagyományozódó negatív sztereotípiákat ismételték. A példa jól mutatja, hogy azt, hogy mit nevezünk realisztikusnak, sokszor a téma ábrázolási konvenciói határozzák meg, nem pedig a valós világ.

A régebbi szakirodalomban Petőfi költészetére alkalmazott „lírai realizmus”-kategória fő problémája, hogy a költő műveit élesen elválasztja kortársai írásaitól. A kontextusba való visszahelyezés során kiderül, hogy Petőfi és Barabás szemlélete azért különbözik, mert az azonos tárgy ábrázolásakor eltérő hagyományra támaszkodtak. Az összehasonlítás során tehát nem kell a „valóság megfigyelésén alapuló” ábrázolásmódot számon kérnünk rajtuk.

A Hajnalodik és a Három karácsony.
A drámaíró Fekete István

ZÁMORI IDA

magyar–művelődésszervező, IV. évf.

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Témavezető:

SÁNTA GÁBOR, főiskolai tanársegéd,

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar,
Magyar Irodalom Tanszék

Fekete Istvánt ifjúsági- és állatregények valamint vadászbeszélések írójaként ismeri a közfelfogás. Fekete írói pályája történelmi regényekkel indult a harmincas évek végén, majd filmforgatókönyvekkel és színdarabokkal folytatódt. Ezen utóbbiak megemlítésére, esetleges bemutatására az elmúlt évtizedekben nem történtek kísérletek, a feledés homályába merültek. Az életmű ismeretének teljessége kedvéért azonban érdemes feleleveníteni őket.

A dolgozatomban szeretném bemutatni a *Hajnalodik* és a *Három karácsony* című drámákat, melyek 1938–40-ben illetve 1945–48-ban keletkeztek. A közönség és a kritika figyelmét a *Hajnalodik* középpontjába helyezett időszerű társadalmi-politikai kérdések (Erdély és az összefogás ügye), a rendező (Csathó Kálmán), valamint a főszereplő (Páger Antal) személye egyaránt garantálta. A *Három karácsonyról*, mely 1997-ben jelent meg először nyomtatásban a Szent Gellért Kiadó gondozásában, a Fekete-életművet feldolgozó irodalmak nem tesznek említést.

A fent említett drámák cselekményének aktualitása nem volt kérdéses a drámák megírásakor, azonban a rendszerváltás utáni évek változásai manapság is biztosítják irántuk a figyelmet. E munkát különösen indokoltá teszi az elfelejtett Fekete István-művek változatlan időszerűsége.

III. Nyelvészet

A fordítás nyelvi elemzésének és a fordításkritikának a szerepe a fordítástanításban

BALOGH BEÁTA

magyar–angol, V. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

SZIKSZAINÉ NAGY IRMA, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvtudományi Tanszék

Dolgozatom tárgya Robert Frost *Stopping by Woods on a Snowy Evening* című verse két magyar fordításának (Havas este megállok az erdő mellett – Jánossy István fordítása; Megállva az erdőszélen, esti hóesésben – Gyárfás Endre fordítása) elemzése illetve összehasonlítása a forrásnyelvi szöveggel. A célom az volt, hogy bemutassam, hogyan hasznosítható a fordításkritika illetve a műfordítások elemzése a fordítástanítás során.

A fordítástanítás (és fordításelméleti kutatások) kapcsán természetesen gyakori módszer nagy alkotók híres műveiről készült fordítások összehasonlítása. Ennek célja azonban a legtöbb esetben a fordítások rangsorolása. Pedig a fordítások egybevetése az eredeti művel és egymással nagyon sokféle tudás szerzésére alkalmas.

A dolgozat a következő módon épül fel:

A *bevezetés*ben először vázolom a műfordítás-elmélet főbb kérdéseit. Ezt követően ismertetem azt a sajátos jelenséget, hogy bár sok fordításelméleti tárgyú tanulmány született, nagyon kevés szó esett a fordítástanítás gyakorlati kérdéseiről. Ez az oka annak, hogy a fordítás tanításán ma is a sok fordítás végeztetését értik, holott a tudatos fordításhoz elengedhetetlen a nyelvtani szabályok alkalmazása, ezen kívül a fordítónak számos stilisztikai és szövegtani szabályszerűséggel is tisztában kell lennie. Ezek az ismeretek gyakorlati úton sajátíthatók el: szövegek több szempontú analízisével.

A *tárgyalás*ban mondatonként illetve szintagmáként hasonlítom össze a célnyelvi szövegeket egymással és a forrásnyelvi szöveggel. Az elemzés elmélyült, mert szövegtani, stilisztikai, grammatikai szempontokat egyaránt figyelembe veszek, a befogadói igények szem előtt tartásával. A fordítástanításban hasznosítható megállapításokat teszek az egyes kritikus szövegfordítási lépéseknél.

A *befejezés*ben összegzem az elemzésből leszűrhető tanulságokat, vagyis azt, hogy a fordításelemzés és a fordításkritika jól hasznosítható a fordítástanítás során. Hangsúlyozom, hogy fontos lenne az elmélet és a gyakorlat közti szakadék megszüntetése, valamint az is kívánatos volna, hogy a fordítók az elméleti tanulságokat a gyakorlatból szűrjék le.

*Egy lexikalista nyelvtan morfoszintaxisának
PROLOG-implementációja*

BALOGH KATALIN

magyar, IV. évf.–általános és alkalmazott nyelvészet, I. évf.
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

KLEIBER JUDIT

magyar, V. évf.–matematika, III. évf.–számítástechnika, III. évf.
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. ALBERTI GÁBOR, egyetemi docens,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Nyelvtudományi Tanszék

Dolgozatunkban a számítógépes nyelvészet területén végzett kutatásaink első eredményeit kívánjuk bemutatni. A kutatás célja, hogy egy totálisan lexikalista nyelvtant, a GASG-t (Generatív Argument Structure Grammar, Alberti 1998a-b, 1999, 2000) számítógéppel modelláljunk. Erre a PROLOG programnyelv a legalkalmasabb, mert a GASG ugyanazokat a technikákat alkalmazza (például: unifikáció, rekurzió).

A program célja, hogy – összhangban a generatív alapfeladattal – egy adott szósorról eldöntse, hogy az grammatikus-e, és ha igen, akkor közölje a mondat elemzését is (amely egyelőre csak morfoszintaktikai, de hosszabb távon a [diszkurzus-] szemantikai elemzést is bele szeretnének építeni). A program egyik fontos tulajdonsága, hogy a GASG elméletét követve a szavakhoz lexikai egységeket határoz meg, melyekben szerepel, hogy az adott elem milyen grammatikai viszonyokat tud és akar létesíteni; így a grammatikalitás-ellenőrzést lényegében úgy végzi, hogy rendre megnézi, hogy ezek az elvárások teljesülnek-e. A másik lényeges pont szintén a GASG rendszeréből vett új ötlet, a közvetlen megelőzési viszonyok („immediate precedence”) kezelése, amely a szabad szórendű nyelveknél a mondat konkrét szórendjének kialakításánál a korábbiaknál hatékonyabb új megközelítést tud nyújtani.

A program jelenleg a magyar nyelvre alkalmazható, annak egy bizonyos fragmentumát képes kezelni. Számot tud adni a vonzatviszonyokról (egyeztetés, eset), valamint a szabadon csatolható melléknevekről, számnevekről, és a szavak sorrendjéről.

A kutatás további célja, hogy egyre több jelenséget legyen képes leírni, és idővel bármely beírt szósorról el tudja dönteni, hogy helyes magyar mondat-e; összhangban a lexikalista alaphipotézissel, amely szerint elvileg mindent lehet tisztán „lexikalista” módon kezelni.

A szófaji felosztás problémái a magyar nyelvészeti szakirodalomban

BÁN ANETTA

2000-ben államvizsgázott magyar nyelv és irodalom szakon
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. MÓZESNÉ DR. KABÁN ANNAMÁRIA, egyetemi docens,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvtudományi Tanszék

A szófaji rendszerben mutatkozó sokféleség a különböző szempontok érvényesítése vagy kombinálása, a minden felosztásban megtalálható átmeneti szavak illetve a nagyszámú sehova be nem sorolható és több osztályba tartozó példák bizonyítják a szófaji felosztás nehézségeit.

A szófajtan fontos és kutatott, de sok problémát felvető területe a magyar nyelvészetnek. A szófaji csoportosítások, csoportosítás próbálkozások, egy új – kiegészített – szófajteni fejezetet tartalmazó egyetemi tankönyv igénye jól tükrözi a téma kiemelt szerepét. Hiszen a tudomány fejlődésével, az újabb eredményekkel lépést kell tartanunk.

Elméleti jellegű dolgozatom célja, összegezni a szófaji rendszerezéseket, azok problémáit és kiegészítem néhány javaslattal *A mai magyar nyelv rendszere*-nek szófaji osztályozásától a legújabb kutatásokig, egyes szófaji csoportok megítéléséig. Így munkámban, időrendben mutatom be az akadémiai nyelvtantól kezdődően *A mai magyar nyelv* felosztását, majd Deme László, Berrár Jolán, Rácz Endre és Keszler Borbála szófaji rendszerezését.

A szófaji csoportosítások áttekintésével, a problémák jelzésével céloim az volt, hogy felhívjam a figyelmet a kérdések, kétségek sokaságára, a megoldásra, kidolgozásra váró feladatokra. Leginkább a nagyobb szófaji csoportokkal foglalkoztam, így a kisebb csoportok vizsgálatára nem vállalkozhattam, pedig a problémák ott sem megoldottak. Kívánatos volna a sok kategória között rendet teremteni, s az új grammatikai szempontokat megjeleníteni.

A munkámat nem tekintem befejezettnek, inkább csak problémavázlatnak. A szófajok minden szempontból kielégítő osztályozása lehetetlen, mivel a nyelvészeti kategóriák sohasem határolhatók el egymástól élesen.

A politikai (in)korrektség megjelenése a magyar sajtóban

BATÁR LEVENTE

angol, V. évf.

Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar

Témavezető:

DR. NAVRACSICS JUDIT,

*Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar,
Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék*

Témául egy Magyarországon kevésbé kutatott témát választottam: a politikai korrektség megjelenését a magyar sajtóban. Dolgozatomban azt vizsgáltam, hogy az 1999–2000-es politikai, gazdasági sajtó nyelvezete mennyire tükrözi a valós nyelvhasználatot, és mennyire teszi mindezt politikailag korrekten.

Mintegy 200 újságot és 40 Internet-honlapot vizsgáltam meg, melyekből hét témakörre vonatkozó szavakat, kifejezéseket gyűjtöttem, összesen 424-et. A témák a következők: akiknek nincs túl sok pénzük, szenvedélybetegek, más-képességűek, foglalkozási gondokkal küszködők, másként érzők, lacím nélküliek, kéjnlők.

A kigyűjtött szavakat, kifejezéseket további három alcsoportba osztottam: eufémizmusok, neutrális kifejezések, bántó kifejezések. Így kiderült, mely kifejezéseket használjuk és milyen gyakorisággal, és az is, hogy ezek egymáshoz képest milyen arányban vannak jelen az írott médiában.

A rendszerezett szavakból kiválasztottam száz gyakran előfordulót, és egy kérdőívet készítettem belőlük. Ezt három csoporttal töltöttem ki, összesen 59 emberrel. Céлом az volt, hogy összevegyem, hogyan ítélik meg a különböző korosztályok ugyanazon kifejezéseket.

Rá akartam mutatni, hogy a nyelvekben természetesen vannak kényes témák, amelyeket célszerű vagy elkerülni, vagy eufemisztikus, de legalábbis neutrális kifejezésekkel helyettesíteni.

Olyan nyelvet kell életre hívnunk, amely nem elnyomó jellegű, aminek használatával nem bántunk meg senkit neve, bőrszíne, vallása és adottságai miatt. Bár nálunk ez a téma még annyira nem időszerű, mint például az USA-ban, mégis úgy érzem, hogy időben kell felhívni a figyelmet a toleráns nyelvhasználatra, hiszen sértőnek lenni ártalmas és nem lesz tőle a világ harmónikus.

A /j/, a /v/ és a /h/ viselkedése a magyar zöngésségi hasonulásban – optimalitáselméleti elemzés

BLAHO SYLVIA

angol, IV. évf.–általános nyelvészet, II. évf.–elméleti nyelvészet, I. évf.
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

SZENTGYÖRGYI SZILÁRD, egyetemi adjunktus,

Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar,

Angol Nyelv és Irodalom Tanszék

CSER ANDRÁS, egyetemi adjunktus,

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Általános Nyelvészet Tanszék

A magyarban egy zörejhang-kapcsolat csak azonos zöngésségű mássalhangzókból állhat, a kapcsolat zöngésségét pedig az utolsó mássalhangzó határozza meg. A zengőhangokra a fenti általánosítás nem érvényes. A /j/, a /v/ és a /h/ viselkedése eltér ettől a mintától:

- a /j/ szünet előtti és mássalhangzó utáni pozícióban palatális réshangként jelenik meg, amely zengőhangok és zöngés zörejhangok után zöngés (*fér*[j], *dob*[j]), zöngétlen zörejhangok után pedig zöngétlen (*kap*[ç]).
- a /h/ mássalhangzó és szóhatár előtt vagy törloik (*cseh* [tʃeø]), vagy zöngétlen veláris réshangként jelenik meg (*do*[χ]), amely nem vesz részt a zöngésségi hasonulásban.
- a /v/ nem váltja ki a hasonulást (*ha*[tʃvan]), de ő maga hasonul (*né*[f]től).

A hagyományos nyelvtanok ezeket a jelenségeket kivételesnek tekintették. Céloom, hogy a nyelvnek egy olyan modelljét állítsam föl, amely számot ad ezekről az adatokról anélkül, hogy azokat kivételesként kezeljék.

Az általam használt elméleti keret az *optimalitáselmélet* (Prince és Smolensky 1993), amely a nyelvtant megsérthető megszorítások rendezett halmazaként modellezi. A megszorítások univerzálisak, a rendezés azonban nyelvspecifikus. A lehetséges felszíni alakok közül az a leoptimalisabb, amelyik a lehető legkevesebb megszorítást sérti meg, a rendezést is tekintetbe véve. Egy megszorítás megsértése csak akkor megengedett, ha egy dominánsabb megszorítás kielégítésének érdekében történik.

Elemzésem alapja Petrova et al. (2000), amely a zöngésségi hasonulásos jelenségek kítőnő modellje, ám nem terjed ki az említett adatokra. Ezt a modellt egészítem ki azokkal a megszorításokkal, amelyek számot adnak a fenti 'kivételes' esetekről is.

A miskolci egyetemisták diáknevei, az ún. alias nevek

BOROS ZSUZSANNA

magyar, IV. évf.

Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

B. DR. GERGELY PIROSKA, egyetemi tanár,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvtudományi Tanszék

Dolgozatomban a miskolci egyetemisták diákneveit, az ún. alias neveket vizsgálom. A munkám öt részből áll. Az első részben tisztázom az alias nevekkel kapcsolatos terminológiai problémát – hiszen a névtörténetben már lefoglalt terminus, én azonban a hagyományos névtani terminustól eltérő jelentésben használom őket –, valamint bemutatom a gyűjtési módszert. Mivel az alias nevek bázisnyelvének a szleng nyelvváltozatot tartom, a második részben érintem a szlengről és a szlengnevekről a névtani szakirodalomban elhangzott legújabb nézeteket. Mivel az alias nevek a selmeci diákhagyományokhoz kapcsolódnak, ezekről a harmadik részben írok bővebben. Ezután rendszerezem az alias neveket a névadás indítéka szerint. Az ötödik részben pedig megvizsgálom a nyelvi alkatukat (terjedelmük, nyelvtani szerkezetük, szóalkotásmódjuk, nyelvi megformálásuk), ezeket használva fel arra, hogy kimutassam jellegbeli hasonlóságukat a szlengnevekkel.

*Hírszerkesztés és nyelvi norma.
Kereskedelmi és közszolgálati rádiók hírszerkesztésének
összehasonlítása*

CSIZMÁR EDINA

magyar, IV. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

BALÁZS GÉZA, egyetemi docens,

*Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Mai Magyar Nyelvi Tanszék*

A hírszerkesztési szabályok, a hírek stílusának elméleti bemutatása után a rádióhírek elemzésével foglalkozom dolgozatomban. A kereskedelmi és közszolgálati rádiók hírszerkesztésének különbségeire mutatok rá. Magyarországon a rendszerváltozás után kezdődött meg a média többszektorsága, a „kereskedelmiesülés” sokszor a kommunikációs-nyelvi megkülönböztetés, elkülönülés hirdetésével indult. Ennek főbb kommunikációs jelei: „lazaság”, oldottság, harsányság; valamint nyelvhasználati jelei: szlengesedés, ironizálás, túlzott szójátékok, a köznyelvi szabályok (normák) határának kitágítása illetve megkérdőjelezése stb. A kereskedelmi médiumok rendszerint hamar rájöttek ennek zsákutcás voltára: mert az első „rácsodálkozást” hamar követte a hallgatók-nézők részéről a kiábrándulás. A kereskedelmi adók kezdeti indulásakor megjelenő stílusuk azóta sokat változott, megpróbálták a stílusukból lefaragni azokat az elemeket, melyekkel nem tudták közönségüket megnyerni. A jelenlegi „médiakavalkád” kissé letisztult, de még mindig észrevehető a közszolgálati és kereskedelmi adók stílusbeli különbségei.

Vizsgálati korpuszom talaját a Kossuth Rádió (rádiós szakemberek által etalonnak tekinthető normájával) és a Danubius rádió hírei adják. Több hónapi megfigyelést végeztem, az előforduló jellegzetességeket lejegyeztem. Jelen rövid elemzésemet a 2000. október 02–06-i rögzített híryanag alapján állítottam össze. A hírek szövegét lejegyeztem, és csak a hírek nyelvezetét, szövegét tanulmányoztam, a hírek hangzó formájával nem foglalkoztam.

A kétpólusúvá váló magyarországi médiában viszont a kongruens-nem kongruens törésvonal mellett látványosan megjelent az emelkedett (E) és a nem emelkedett (–E) (magas és alacsony szintű) médianorma (rádiós, tévés hangvétel, stílus). Mivel csoportos és feltűnő jelenségről van szó, elnevezhetjük közszolgálati és kereskedelmi normának, stílusnak. Ez az eltérés jól megfigyelhető a két rádióadó híreinek elemzésekor. Eltérést mutatnak szóhasználatukban, mondatszerkesztésükben, szövegszerkesztésükben, stílusukban és beszédtempójukban is. Dolgozatom ezen különbségeket tárja fel. És arról sem szabad elfeledkezni, hogy a média és minden munkatársa tükör a nép kultúrájáról, és egyúttal minta – a felnövekvő nemzedék számára.

*Vicc és metafora:
egy kognitív szövegfeldolgozási modell*

DARABI ZSUZSANNA

magyar–kommunikáció, IV. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. HORVÁTH RAJMUND, egyetemi docens,

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvészeti Tanszék

Dolgozatomban azt vizsgálom, hogy a vicc mennyiben metafora és a metafora mennyiben vicc, ha az embernek azt a képességét nézem, hogy megértse őket. Vizsgálom a nyelvi forma és a gondolati forma összefüggéseit. Bemutatom, hogy az általam választott szövegek propozicionális, és ugyanazon szövegek grammatikai felszíni szerkezete párhuzamosan strukturált, és hogy a nyelvi forma (amit olvasatomat tükröző kognitív szövegmodellek képviselnek a dolgozatban), valamint a hagyományos szemantikai eszközökkel leírt szövegstruktúra között párhuzam mutatható ki. Ezáltal olyan kognitív szövegfeldolgozási modellt írok le, aminek célja az aktuális szövegmodell létrehozása. Viccek és metaforák földolgozásának feltételeit összegezvén egyrészt olyan univerzális földolgozási módszer leírását valósítom meg, ami mindkét szövegtípus kooperatív olvasatban megvalósuló feldolgozásakor megkerülhetetlen. Az eredményként kapott szabályosságok természetesen érvényesek minden aktuális olvasatkor kialakuló emlékezeti modellre is. Nyilvánvaló korlátai közé tartozik munkámnak, hogy a lehető legegyszerűbb szövegmodellt veszem alapul, holott lehetne komplexebb makroszerkezetet is használnom. Mivel csupán az első lépés megtétele volt a célom, eredményeim komplexebb vizsgálata kézenfekvő fejlesztési cél lehet, illetve további lehetséges fejlődéshez vezethet egy kísérleti alanyokkal végzett, szociológiai típusú felmérés.

*Az -uvvat elemű összetett képzők
a norvéglappban*

DUSNOKI GERGELY

magyar, IV. évf.–finnugor, III. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

KERESZTES LÁSZLÓ, tanszékvezető egyetemi tanár,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Finnugor Nyelvtudományi Tanszék

Dolgozatomban a kiterjedt norvéglapp igeképzési rendszer egy kevésbé kutatott részterületével foglalkozom alaposabban. Célom az volt, hogy részletes leírását adjam az *-uvvat* utótagú képzőbokok szemantikai viselkedésének, illetve annak, hogy milyen, korábban nem említett problémák merülhetnek fel e képzők vizsgálatakor. A dolgozat végén, mintegy nagyobb rendszerbe illesztve ezt a témát, az uráli nyelvekben is fellelhető mediális igenemmel hozom kapcsolatba az ide tartozó igéket.

A kutatás nyelvi anyagát *Pekka Sammallahti* norvéglapp–finn szótára adta. Az ebből nyert anyag (832 képzett ige) a különböző képzőbokok formai szétválasztásával alaki csoportokra bontható. Ezekben a csoportokon belül a szófajváltás milyensége alapján tehető meg a további felosztás. A továbbiakban az igeképzők morfológiai tulajdonságait az ún. összetevős szerkezeti elemzés mutatja meg, míg a szemantikai jellemzők az alaptő és a képzett ige jelentésének korrelációs párjaiból érthetők meg. A korábban csak transzlatív jelentésűként számon tartott képző jelentése így pontosabban leírható. A képzés során lezajló fonológiai változások is a képzésfolyamat leírásához tartoznak, csakúgy mint a tövek jelentéskategóriáinak megadása – ami, ahol lehetséges, pontos.

Az *-uvvat* képzős igéknek a mediális igenembe sorolása számos, a vizsgálat során felmerülő problémára kínál választ, és egyben új utakat is megnyit a későbbi kutatások előtt, mivel ez a jelenség az uráli nyelvekben csak a közelmúltban keltette fel a kutatók figyelmét.

Fókusz szerkezetek az egyiptomi nyelvben

EGEDI BARBARA

egyiptológia, IV. évf.–olasz, III. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. LUFT ULRICH, egyetemi tanár,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Egyiptológia Tanszék

Dolgozatom tárgya az egyiptomi nyelv egyes – már ismert – jelenségeinek alternatív feldolgozása és csoportosítása, nyelvészeti elemzése és diakrón vizsgálata. Munkám nyelvelméleti hátterét az a felismerés adja, hogy a mondat nem szakítható ki környezetéből, abban a beszédhelyzetben – esetünkben szövegkörnyezetben – kell értelmezni, melyben megjelenik. A nyelvi megnyilatkozásokat nemcsak mondattanilag és szemantikailag, hanem kommunikációs információtartalmuk alapján is tagolhatjuk, ezáltal ún. pragmatikai funkciókat hozva létre. Ilyen funkció a mondat tartalmi és hangsúlyozásbeli súlypontja, a fókusz. Egy fókusz tartalmazó megnyilatkozásban a mondat nem egyszerű állítást közvetít, hanem egy kontextuális előfeltevés és egy hangsúlyos egység kimerítő azonosságát. Ez utóbbi szerepének, tulajdonságainak és szerkezeti megvalósulásának vizsgálata az egyiptomi nyelvben hozzásegíthet annak jobb megértéséhez.

Az egyiptomi nyelvben több speciális fókusz szerkezet is található, ezek bemutatása és időbeli átalakulásának nyomon követése dolgozatom célja. A fókusz hatókörétől függően különböző szerkezeti megoldások figyelhetők meg. A cselekvő, a cselekvés vagy annak tárgyát képező összetevő hangsúlyozására nominális minták szolgáltak, melyek még világosan szétválnak a klaszszikus egyiptomiban, majd egyértelműen konvergens fejlődést mutatnak a későbbi nyelvfázisokban. A határozói bővítmény fókuszálására egy sajátos struktúra áll rendelkezésre, melynek az első tagját képező főnévi vagy emfatikus forma jellegzetes eleme az egyiptomi nyelvnek, és – a szükségszerű formai változások ellenére is – lényegében évezredek át funkcionál.

A közép-egyiptomi szerkezetek bemutatása után rövid áttekintést kívánok nyújtani a formák új-egyiptomi, démotikus és kopt megfelelőiről, továbbá szeretnék rámutatni azokra a problémákra, melyek ellentmondásokat szülnek az egyiptomi nyelvvel foglalkozó mai kutatásokban is.

Karinthy Frigyes két irodalmi karikatúrájának stiláris adekvátsága – intertextuális kapcsolatai fényében

FEHÉR ANDREA

magyar, V. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

SZIKSZAINÉ NAGY IRMA, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvtudományi Tanszék

Vitathatatlan tény, hogy Karinthy Frigyes *Így írtok ti* című műve amellet, hogy rendkívül szórakoztató olvasmány – eredetiségének és sokszínűségének köszönhetően stilisztikai szempontból kincseshányának tekinthető. Az említett okokból választottam dolgozatom tárgyául ezt a paródiagyűjteményt, pontosabban a Gellért Oszkáról írt irodalmi karikatúráit. Elemzésem tehát ezek stiláris jellemzőire s a belőlük levonható következtésekre irányul.

Kiindulási hipotézisem az, hogy egy jó stílusparódiából megismerhetők a parodizált művész stílusjegyei. Ezért választottam a bőséges kínálatból egy számomra kevésbé ismert költőt, remélve, hogy így a „pusztán belelátás” tév-útját elkerülöm, valamint, hogy ezáltal Karinthy karikatúráinak stiláris adekvátságát még hitelesebben bizonyíthatom.

Dolgozatom célja kettős:

1. Egyrészt egy új megközelítési módszer kipróbálása. Ez azt jelenti, hogy az eddigiektől eltérően nem a parodizált művészt illetve művészetét helyeztem vizsgálatom előterébe, hanem magát a paródiát.
2. Másrészt az új módszer segítségével szeretném bebizonyítani a fentebb megfogalmazott munkahipotézis igazságát.

A célhoz vezető módszer lényegében matematikai volt: állítások – jobban mondva feltételezések –, majd ezek bizonyítása, korrigálása.

Ennek fényében dolgozatom három nagyobb szakaszra tagolható. Első lépésben magukat a paródiákat vizsgáltam, azokat a stílusjegyeket keresve, amelyek túlzott gyakoriságuk vagy torzított formájuk miatt útmutatást adhattak a parodizált stílusáról.

Ezt követően megállapításaimat a Gellért Oszkár verseiből levonható tanulságokkal vettem össze. Külön figyelmet fordítottam a Karinthy-paródiák eredeti jeire, ám az elemzést természetesen szélesebb körre is kiterjesztettem.

Végül irodalomtörténeti, stilisztikusi véleményekkel is igyekeztem az analízisemből szerzett tapasztalataimat szembesíteni.

Szemponatok a ragadványnevek nyelvi elemzéséhez (Hajdúnánás ragadványnevei alapján)

FEHÉR KRISZTINA

magyar–történelem, III. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

KIS TAMÁS, egyetemi adjunktus,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Magyar Nyelvtudományi Tanszék

Dolgozatom a ragadványnevek nyelvi vizsgálatához kíván elemzési szempontokat szolgáltatni, és bebizonyítani, hogy az egyéb személynevekkel szemben a ragadványnevek rendszert alkotnak. Céloom egy egységes elemzési modell kialakítása volt, hogy lehetővé váljon az összegyűjtött nagy mennyiségű névanyag eddig hiányzó számítógépes feldolgozása. Ehhez a ragadványnevek „fordított” irányú megközelítését vélem szükségesnek, azaz a vizsgálandó névanyagot az eddigi gyakorlati eredményekből leszűrt, elméletben kidolgozott névtani rendszerbe helyezem bele. Ezért a hajdúnánási ragadványnevek csak igazoló példaként szolgálnak a kész elemzési módszer számára. Ehhez elsősorban Hoffmann István helynevekre kidolgozott rendszerét vettem alapul, ezzel az egyes tulajdonnévtípusok közös szempontok alapján történő vizsgálatát szeretném előmozdítani. Így a ragadványnevek nyelvi elemzésénél eddig nem alkalmazott módszerek is megjelennek.

A ragadványnevekkel kapcsolatban bevezettem a névrész (egy funkcionális-szemantikai jegyet hordozó egység) és a névelem (a névrészen belüli lexémák) fogalmát. Ennek alapján változtattam e névtípus eddig megszokott helyesírási módján: az egy névrészből álló ragadványneveket egybeírtam (pl. *Cukorkaszopósájú Szabó*).

Mindezek alapján a ragadványneveket a következő szempontok szerint rendszereztem: I. a ragadványnevek keletkezése és annak okai (szinkrón és diakrón vizsgálat), II. a ragadványnevek használata, III. funkcionális-szemantikai elemzés (a névrészek szintjén), IV. lexikális-morfológiai elemzés (a névelemek szintjén), V. szintaktikai elemzés (a névrészek és a névelemek szintjén), VI. a ragadványnevek hangulata és expresszivitása, VII. a ragadványnév-alkotás módjai, VIII. nyelvjárási jellemzők és IX. szókészlettani vizsgálat.

A kiskanizsai ragadványnevek névtudományi vizsgálata

FÖLDI GÁBOR

magyar–angol, II. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. ÖRDÖG FERENC, egyetemi docens,

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Magyar Nyelvészeti Tanszék

A dolgozat középpontjába Kiskanizsa ragadványneveinek, ragadványnév használatának feldolgozását és vizsgálatát állítottam. A ragadványnevek gyűjtését 2000 augusztusában kezdtem el. Személyesen jártam végig a települést. Szinte minden utcából felkerestem 5–15 adatközlőt. A gyűjtésben segítségemre szolgált dr. Fülöp György egykori helyi lakos listája illetve XIX. századi kataszteri térképek, Nagykanizsa Lak- és Címjegyzéke és Markó Imre Lehel Kiskanizsai ragadványnevek című munkája (Magyar Nyelvőr, 1955, 113–124.).

A dolgozatban 204 ragadványnevet dolgoztam fel. Legtöbbjük belső keletkezésű, öröklődő név, amelyeknek már nemcsak a motivációja, hanem a nyelvi eszköze is felderíthetetlen, következésképpen ezek a ragadványnevek valódi, vonatkozás nélküli személynevek, és mivel a családnév funkcióját is betöltik, akár szóbeli családneveknek is tekinthetjük őket.

Arany János: Vörös Rébék.
A ballada szövegszerkezeti elemzése
 – különös tekintettel az aktuális tagolásra

FÜKÖH BORBÁLA

magyar, V. évf.–angol, V. évf.–hungarológia, III. évf.
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

BÜKY LÁSZLÓ, tanszékvezető egyetemi docens,
 Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
 Magyar Nyelvészeti Tanszék

Dolgozatomban Arany János *Vörös Rébék* című balladájával foglalkoztam. A szövegépítő és szövegszervező erőket próbáltam feltérképezni, különös figyelmet fordítva az aktuális tagolásra. A ballada szükségszerűségéből és szaggatottságából fakadóan különösen alkalmas szövegnyelvészeti vizsgálatra, mely során feltárulhat a mű szerkezete. A verset organikus egységnek tekintve az egyes elemek vizsgálatát a vers egészének szemszögéből végeztem. Elemzésem a szöveg felszíni szerkezeti, szemantikai és pragmatikai szintjére korlátoztam ugyan, de a szintek kölcsönhatásait és egymásraépüléseit sem hagytam figyelmen kívül.

A dolgozat első részében a felszíni szerkezet leírásával kezdve, a cím beszerkesztettségének kérdésén keresztül eljutottam a vers tematikus szerkezetének feltárásáig. Táblázatban foglaltam össze a refrénben megjelenő kommunikációs helyzetekből kikövetkeztethető beszédpozíciókat. A refrén utolsó mondatát (Hess, madár!) további vizsgálat alá vetve a szövegkörnyezet alapján versszakonként más–más jelentéssel egészítettem ki.

A második részben a mondatok elemzése során, a már ismert és új közlés-elemek megjelölésével az aktuális tagolás szövegépítésben betöltött szerepére koncentráltam. Céloom a szöveg mondatainak elemzése során a témák felismerése, ismétlődéseik, azonosulásaik feltárása volt. Ez igen összetett feladatnak bizonyult, annál is inkább, mivel a névmások referenciájaként megadott való-ságelemeket nem minden esetben tekinthetjük az egyetlen lehetséges megoldásnak. Így a vers szemantikai vonalvezetése két lehetséges formát mutat. Mindkét esetben a szöveget egy főszövegre és egy alszövegre bonthatjuk: Vörös Rébék története és Pörge Dani házassága. A második versszak két értelmezésétől függően mindkettő lehet főszöveg is, alszöveg is. A két szöveg töredékes formában egymásba van ékelődve, koherenciájukat pedig a cím és a varjúra vonatkozó refrén biztosítja.

*A mondattani szinonímia a bibliafordítások tükrében.
Szintetikus (igeneves) és analitikus szerkesztésmód*

GUGÁN KATALIN

magyar, V. évf.–angol, V. évf.–finnugor, III. évf.
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. HAADER LEA, egyetemi adjunktus,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Mai Magyar Nyelvi Tanszék

Dolgozatomban három ómagyar kori (MünchK., JordK., DöbrK.), négy középmagyar kori (Pesti, Sylvester, Károli, Káldi) és három „kortárs” (1975-ös protestáns, 1976-os katolikus, 1998-as katolikus) bibliafordítás ugyanazon metszetének (Mt. 26. és 27. fejezete) mondatszerkesztési sajátosságait elemzem két fő szempontból. Egyrészt azt vizsgálom, hogy a latin participiumos szerkezeteket milyen arányban adják vissza az egyes fordítók szintetikus, határozói igeneves kifejezésekkel, s milyen arányban helyettesítik azokat analitikus jellegű megoldásokkal. Másrészt azt keresem, mi motiválhatja a szerkesztési sajátosságok változását: felfedezhető-e valamiféle másodlagos szemantikai különbség a három szintaktikailag szinonim (igeneves, alárendelő mellékmondatos, mellérendelő tagmondatos) szerkezet között.

A latin participiumos szerkezetek magyar megfelelőit áttekintve arra a megállapításra jutottam, hogy az ómagyar korban az igeneves fordítás általános, amelyet azután a középmagyar korban egyfajta tarkaság követ. Ekkor a fordítók – különböző arányokban – változtatják az egyes szintaktikailag szinonim szerkezeteket. A kortárs bibliafordításokra egyöntetűen az analitikus mondat szerkesztés a jellemző, s azon belül is a mellérendelő viszonyt részesítik előnyben. A vizsgálatból az is kiderült, hogy a más típusú (nominális, nem igeneves) szerkezetek a fordítók által használt szintaktikai szinonimák között csak kis szerepet játszanak.

A háromféle szerkesztésmódot összehasonlítva arra a megállapításra jutottam, hogy az alárendelés egyértelműen fejezi ki az igenév és az ige közötti viszonyt, ha azonban az igenév jelentése komplex, akkor azok közül csak egyet tud explicitté tenni, a többi jelentésösszetevő elvész. A mellérendelés, különösen a jelöletlen (kötőszó nélküli, ill. *s*, *és* kötőszót tartalmazó) mellérendelés jobban képes a többféle jelentésárnyalat együttes kifejezésére, ezért jelentését tekintve az igeneves szerkesztésmóddhoz talán közelebb áll, komplexitásának jobban megfelelő.

A helyesírás szabályozása mint nyelvi tervezési feladat a mai teológiai szaknyelvben

GYÖRI VIRÁG KATALIN

tanító, III. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Főiskolai Kar

Témavezető:

DOBSONYI SÁNDOR, főiskolai tanársegéd,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Főiskolai Kar,

Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanszék

A címben megjelölt kérdéskörben eddig még nem jelent meg átfogó munka, bár a helyesírási egyenlenségek megszüntetésének igénye már felmerült a teológiai szakirodalomban. A legtöbb bizonytalanság – más szaknyelvekhez hasonlóan – a kis és nagy kezdőbetűk használatában (*Isten igéje ~ Isten Igéje, oltáriszentség ~ Oltáriszentség, apokalipszis ~ Apokalipszis, Károli-biblia ~ Károli-Biblia*) illetve az idegen (eredetű) szavak (*eucharistia ~ eukharisztia ~ eucharisztia ~ eukarisztia*) helyesírásában tapasztalható.

Köznyelvi helyesírási szabályzatunk nem nyújt – jellegénél, céljánál fogva nem nyújthat – eligazítást sem a fenti esetekben, sem számos más, a hitélettel kapcsolatos helyesírási kérdésben (például nincs kielégítően szabályozva a templomnevek és az egyházak nevének írásmódja).

Az természetesen nem volt célom – nem is lehetett –, hogy teljes és koherens szabályzatot készítsek; elsősorban a megoldatlan kérdések összegyűjtését és rendszerezését tekintettem feladatomnak. Néhány esetben igyekeztem megfogalmazni a hiányzó szabályt: például javaslatot tettem a háromelemű szentnevek (*Remete Szent Antal*) vagy az *ige* szó és szinonimáinak írásmódjára. A részletes és összefüggő szabályrendszer megalkotása nyelvészek és teológusok közös feladata.

Darabonc családnevei (1922–1999)

HOLCZER GÁBOR

magyar–történelem, IV. évf.

Berzsenyi Dániel Főiskola

Témavezető:

DR. VÖRÖS OTTÓ, főiskolai tanár,

Berzsenyi Dániel Főiskola,

Magyar Nyelvészeti Tanszék

Dolgozatomban a Veszprém megyei Dabronc község családneveinek összegyűjtésére és rendszerezésére vállalkoztam. Szülővárosomtól és lakóhelyemtől, Sümegtől való közelsége mellett a rokoni szálak is arra ösztönöztek, hogy Dabroncon végezzek névtani kutatómunkát, mellyel csatlakozni kívánok a hasonló jellegű, eddig megjelent nyelvészeti kutatásokhoz.

Dabronc névanyagának feldolgozásához a születési anyakönyveket illetve a lakónyilvántartó ívet használtam fel. A neveket időrendben vizsgáltam 1922. június 1-től 1999. október 26-ig. Ezt a tág időszakot öt periódusra osztottam: I.: 1922–1930; II.: 1931–1940; III.: 1941–1950; IV.: 1951–1960; V.: 1961–1999.

A vizsgálatokat periódusonként és összesítve is elvégeztem. Feldolgozásom alapvetően leíró jellegű, elemző munka. Segédeszközként folyamatosan alkalmaztam a statisztikai táblákat.

Dolgozatomban teljes képet próbálok nyújtani a községben a vizsgált időszak alatt előforduló családnevekről. Ez magában foglalja a nevek eredet szerinti, szófajtani, alaktani vizsgálatát, valamint a nevek megterheltségi mutatóit. A névállomány belső felépítését a családnevek egyes nemzedékekben való jelentkezése alapján is megvizsgáltam, különbséget téve „törzsökös” és „újjonnan meghonosodott” családnevek kategóriái között.

Levonható következtetésként a település névadó készségének jellemzése mellett az adatok alapján megpróbáltam kimutatni, hogy az egyes elemek (nagy számú idegen családnév megléte, a népnevek megterheltsége, valamint az -i képzős valahová tartozást kifejező melléknévi alakok) mind arra utalnak, hogy a községben mind a múltban, mind a jelenben erős a fluktuáció.

*Ismeretlen írások és nyelvek megfejtése:
gondolkodás és módszerek*

HORVÁTH BEATRIX

magyar, IV évf.–angol, II. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. TERTS ISTVÁN, egyetemi docens,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Nyelvészeti Tanszék

A dolgozat célja, hogy bemutassa: a XIX. és XX. század folyamán történt jelentős nyelvészeti előrelépés, az ismeretlen írások és nyelvek megfejtése mennyiben igényli egy nyelvész munkáját és mennyiben a logikus gondolkodásmódot. Nem az egyes megfejtések részletes kifejtése a cél, hanem azoknak a részleteknek a kiemelése és más szempontból történő vizsgálata, amelyeknél észrevehető az, hogy a megfejtés nem pusztán akadémikus tanulmányokra épül, nem mechanikus folyamat, hanem olyan képességeket igényel, amelyeket nem lehet megtanulni. A dolgozat példákkal, hasonlatokkal is igyekszik megvilágítani, hogy minden írás és nyelv megfejtése más és más modellt igényel, melyet igazából olyan személyiség állíthat fel, akinek alapos nyelvészeti ismeretei mellett kitekintése van más tudományterületekre is, és onnan származó tapasztalatait, gondolkodásmódját ötvözni tudja nyelvészeti képességeivel. Az ilyen irányú képességek fejlesztésére léteznek feladatok, amelyek gyakorlása segítséget nyújthat, és a többirányú, analitikus és kombinatorikus gondolkodásmódot elősegíti, hogy a feladvány – az ismeretlen írás és nyelv – mögött a próbálkozó meglássa megteremtőjének gondolkodásmódját és rendszerét.

Új szóösszetételek mondattranszformációs megközelítése

ILLÉS HENRIETTA

magyar, IV. évf.

Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. MÓZESNÉ DR. KABÁN ANNAMÁRIA, egyetemi docens,

Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Magyar Nyelvtudományi Tanszék

A magyar nyelv szóalkotásának egyik leggyakoribb módja két szó egyetlen új szóvá való összeillesztése. Ennek a folyamatnak az eredményeképpen jönnek létre összetett szavaink, amelyek között napjainkban egyre több szintaktikailag pontosan nem elemezhető szót találunk.

Dolgozatom elméleti részében igyekeztem összefoglalni a szóösszetételekre vonatkozó szakirodalmi megállapításokat, figyelembe véve a legújabb, 2000-ben megjelent nyelvtanainkat is.

A gyakorlati részben az 1999-ben megjelent *Új szavak, új jelentések 1997-ből* című adattárból kiválasztott reprezentatív példaanyagot vizsgáltam. A szintaktikailag pontosan nem elemezhető összetett szavakat Károly Sándor mondattranszformációs módszerének segítségével elemeztem, majd megállapítottam az összetételek típusát, és rendszereztem őket.

Kommunikáció a számítógépek korában, avagy kísérlet egy új kommunikációs modell megalkotására

JÁVORSZKY GYÖRGY

magyar–angol szakon végzett

Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanárképző Főiskolai Kar

Témavezető:

DR. RAÁTZ JUDIT, főiskolai docens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanárképző Főiskolai Kar,

Magyar Nyelvtudományi Tanszék

Kutatásomat a kommunikációtan témakörében végeztem, azon belül is az egyik legújabb formát, a digitális kommunikációt, más néven a számítógép által közvetített kommunikációt.

A digitális kommunikációt történeti, valamint saját tapasztalataimból mérítve gyakorlati alapon közelítettem meg, a technikai vívmányok illetve a kommunikációban résztvevő partnerek alapján. Külön fejezetet szenteltem korunk legmodernebb és egyik legnépszerűbb kommunikációs eszközének, az internetnek. A fejezet röviden tárgyalja az internet kialakulását illetve az annak segítségével igénybe vehető újszerű kommunikációs formákat: az elektronikus levelezést, a csevegőszobákat és az ún. weboldalakat.

A történetiség segített abban is, hogy a kommunikációs modellek vizsgálatakor saját magam is megalkothassak egyet, mely az interneten zajló kommunikációs folyamatokat mutatja be szemléletes ábrán.

A kommunikáció fejlődését illetve az internetes kommunikációt vizsgálva egyrészt arra a következtetésre jutottam, hogy a kommunikáció forradalmi még nem zárultak le, másrészt manapság, amikor a számítógép uralja világunkat, mennyire fontos lenne, hogy újra megtanuljuk, mit is jelent a valódi, közvetlen emberi kommunikáció.

*Az őtörök intervokalikus veláris gutturálisok
és előzményeik*

KÁROLY LÁSZLÓ

altajisztika, IV. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BERTA ÁRPÁD, tanszékvezető egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Altajisztikai Tanszék

A történeti hangváltozások egyik leggyakrabban lezajló típusa a gyengülés. Ezek a folyamatok a török nyelvekben is jól nyomon követhetők. A kérdés szempontjából kitüntetett helyet foglal el az intervokalikus pozíció (*VCV*), ahol az egyes török nyelvek a gyengülési folyamatok egészen különböző fázisait mutatják. A téma nagysága miatt a dolgozatban csupán azokkal az esetekkel foglalkozom, amikor az intervokalikus pozícióban gutturális jelentkezik és a szó veláris hangrendű.

A vizsgálat összehasonlító jellegű: a nyelvtörténeti adatokat vetem össze a mai nyelvekből kimutatható formákkal. Ennek segítségével megállapítom, hogy a kérdéses szavak jelentős csoportjában nem zajlottak le „következeten” a hangtani folyamatok, így nem illeszthetők be abba a rendszerbe, mely a turkológiai szakirodalomban megtalálható.

A további vizsgálatokban ez a szócsoport kap kitüntetett figyelmet, melynek eredményeként a következő megállapításokra jutok: a rendellenes viselkedés oka az, hogy ezek a szavak a kérdéses pozícióban eredetileg mássalhangzó-kapcsolatot – speciális esetben geminátát – tartalmaztak: *ŐT VCV < ŐT *VCCV (< *VCVCV)*. Ez az eltérő nyelvtörténeti előzmény pedig más nyelvi folyamatok lezajlását eredményezte.

E felvetés alapján a dolgozatban egységes keretek között tárgyalom az ide sorolható huszonnyolc szót, kísérletet téve a korábbi etimológiai javaslatok pontosítására, a kérdéses szavak viselkedésének, történetének pontosabb leírására. Emellett több olyan felvetést és új etimológiai javaslatot fogalmazok meg, melyek a korábbi turkológiai szakirodalomban nem lelhetők fel, és nagy mértékben előremozdíthatják az őstörök nyelvi rekonstrukciókat.

A kutatások további hozománya, hogy ugyanezzel a módszerrel más hangtani környezet is vizsgálható, lehetővé téve az ott esetlegesen jelentkező rendellenességek okainak megállapítását.

Alsópetény személynevei

KÉKESI NIKOLETTA VIKTÓRIA

2000-ben államvizsgázott

Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanárképző Főiskolai Kar

Témavezető:

DR. RAÁTZ JUDIT, főiskolai docens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanárképző Főiskolai Kar,

Magyar Nyelvtudományi Tanszék

A dolgozat egy Nógrád megyei település, Alsópetény család- és keresztnévanyagával foglalkozik az állami anyakönyvezés bevezetésétől, 1895. október 1-jétől 1970-ig.

A vizsgált időszakot 25-25 évenként, azaz három korszakra bontva mutatja be a munka, külön elemezve elsőként a családneveket, majd a keresztnéveket. A konkrét vizsgálat előtt általános bevezető foglalkozik a személynevek kialakulásával, történetével.

Az adatok a születési anyakönyvekből származnak, s mivel ezek tartalmazták az újszülött vallását is, a feldolgozáskor külön elemezte a szerző a római katolikus, az ágostoni evangélikus és izraelita gyermekek család- és keresztnéveit.

A magyar névtani irodalomban megszokott lépésekben mutatja be a dolgozat a személyneveket. Elsőként a családnevek eredetével, majd a magyar eredetű nevek jelentéstani rendszerével, statikus és dinamikus elemzésével, szófaji vizsgálatával foglalkozik a munka, s külön fejezetet szánt a szerző a családnév-változtatások feltételezett indítékaira is, hiszen több példát is talált megváltoztatott nevekre az anyakönyvekben.

A dolgozat második fele a keresztnévek kérdéskörével foglalkozik, annak indítékaiival, külön vizsgálva a férfi- és női neveket statikus és dinamikus szempontból. A munka több keresztnév adásának okaival zárul. A feldolgozott névanyagot az adattár táblázatai tartalmazzák.

A dolgozat célja egy viszonylag kis létszámú település névanyagának feltárása volt, korszakonként és felekezetenként elemezve a 75 év névadási szokásait. A vizsgálat eredményei szerint Alsópetény katolikus jellegű település.

*A denominális nomenképzők néhány csoportja
a Mongolok Titkos Történetében*

KEMPF BÉLA

mongol, III. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BERTA ÁRPÁD, tanszékvezető egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Altajisztika Tanszék

Az altajisztikai kutatások részágazatainak a fejlődésében az utóbbi időben nagy aránytalanságok figyelhetők meg. A turkológia területén a szóképzés és etimologizálás kapcsán nagy fejlődésnek lehettünk szemtanúi, mely mellett a mongolisztika a modern időkben teljesen elhanyagolja a szóképzés kutatását illetve az etimológiák felderítését. Különösen igaz ez a mongol nyelvemlékek kutatására. Dolgozatom az egyik legkorábbi mongol nyelvemlék, a Mongolok Titkos Története szóképzésének egyik részterületét, a denominális nomenképzők néhány csoportját tárgyalja, névszerint a nemet jelölő képzőket (8 képző), a kicsinyítő képzőket (5 képző) és a lokális képzőket (4 képző). A dolgozat tulajdonképpen előmunkálat a MTT szóanyagának etimológiai vizsgálatához illetve a benne előforduló képzők jellemzéséhez, elemzéséhez. A szócikkek felépítése a következőképpen néz ki: a kiindulópont a MTT-ben található alak, emellett szerepel a szó többi mongol nyelvemlékben és modern mongol nyelvekben való előfordulása, majd a MTT-ben lévő szövegkörnyezet bemutatása. Ezt egy etimológiai kísérlet követi, némely esetben a korábbi szakirodalomra támaszkodva, néha azonban új etimológiai kísérletet bemutatva. Ahol ez lehetséges volt, ott az etimológiák történeti és modern nyelvi alakokkal lettek alátámasztva. A dolgozat munkálatai közben sikerült fényt deríteni a mongol nyelvnek azon sajátosságára, hogy korábbi állapotában tudatosan használt nemeket jelölő szuffixumokat, melyeknek ezen szerepe a modern nyelvekben csak elvétve figyelhető meg, illetve sikerült felderíteni néhány szuffixum kialakulásának útját, felépítésének szerkezetét. Ezt egyébként az egyik képzőpár esetében rendszerbe is sikerült foglalni. A dolgozat harmadik, befejező részében egy nagyobb egységbe illesztve, a mutató névmások etimológiájához fűztem néhány megjegyzést.

*XIX. századi Szatmár megyei iratok
helyesírási jellemzői*

KOCSIS HAJNALKA

magyar–ének-zene, IV. évf.

Nyíregyházi Főiskola Bölcsészettudományi és Művészeti Főiskolai Kar

Témavezető:

DR. RÉVAY VALÉRIA, főiskolai tanár,

Nyíregyházi Főiskola Bölcsészettudományi és Művészeti Főiskolai Kar

Dolgozatom témáját a Magyar Nyelvészeti Tanszék szervezésében tett nyelvjárásgyűjtések és a nyelvjárások iránt kibontakozó érdeklődésem alapján választottam. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltárban végzett kutatómunka során találtam rá egy terjedelmesebb anyagra, a Kölcsey-Kende család levelezésére, irataira. Az említett anyag az 1767–1943-ig terjedő időszakot öleli fel. A több száz oldal tanulmányozása után a XIX. sz. eleji dokumentumok alkottak összefüggőbb, többnyire azonos személyektől származó egységet.

A Kölcsey-Kende család birtokai a régi Szatmár megye területén helyezkednek el, és a legtöbb irat „Czégényhez” (ma Cégénydányád), ill. Nagykárolyhoz kapcsolható. Utóbbi ma már Romániához tartozik.

A személyes hangú, stílusú levelek, ill. a peres iratok helyesírása változatos. Az összegyűjtött iratokat az ide kapcsolódó szakirodalom felhasználásával különböző szempontok alapján – egymással összehasonlítva – tanulmányoztam, majd egyenként elemeztem a helyesírásukat. A nyelvjárás-terület hangtani változásaiból adódó helyesírási jellemzőkkel is foglalkoztam. Összegyűjtöttem a peres iratokban található rövidítéseket, amelyek a kelet-magyarországi helyi közigazgatás nyelvében használatosak voltak a XIX. század elején.

A kutatásom, anyaggyűjtésem célja az volt, hogy újabb adatokat tegyek közzé az északkelet-magyarországi terület kevésbé feltárt nyelvtörténeti anyagából.

A magvető példázata régi magyar bibliafordításainkban

KÓNYA EMESE

magyar, III. évf.– finn, II. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. A. MOLNÁR FERENC, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvészeti Tanszék

Dolgozatomban a magvető példázatát vizsgálva szeretném bemutatni a XV–XVII. századi bibliafordítások néhány fejlődéstörténeti mozzanatát, elsősorban a szókincsre koncentrálni. A következő fordításokat használtam fel: Münchener kódex (1450 k.), Döbrentei kódex (1508), Jordánszky-kódex (1519), Erdy-kódex (1528), Pesti Gábor: *Novum Testamentum* (1536), Sylvester János: *Uj Testamentum* (1541), Heltai Gáspár: *Uj Testamentum* (1561), Félegyházi Tamás: *Uj Testamentum* (1586), Vizsolyi Biblia (1590), Káldi György: *Szent Biblia* (1626), a revideált Károli-fordítás (1908), és két mai, az 1973-as katolikus és az 1975-ös protestáns átültetés. Az összehasonlítást az említett szövegek és a Vulgata alapján végeztem.

A dolgozat három részből áll: 1., általános bevezető; 2., konkrét összehasonlítások; 3., következtetések és összefoglalás.

A példázat szövegét mondatok szerint húsz részre osztottam fel. Minden egyes mondat bemutatásakor először közlöm a latin szöveget a Vulgatából, alatta a mai megfelelőjét a revideált Károli-fordításból, majd egymás alá írva időrendi sorrendben a vizsgált fordítások megfelelő részeit betűhív formában. Elsősorban a régi bibliafordítások szövegeit vizsgálom, a két mai fordítás inkább csak a jobb megértést segíti, illetve egyfajta kitekintés a mai nyelvvaltozatra. A szövegek bemutatását a szavankénti elemzés követi, előbb a latin szóhoz, majd a többi fordítás azonos szerepű szavához viszonyítva. Szükség esetén alaktani elemzéseket és összevetéseket is végzek, s nyelvjárási jelenségekre is rámutatok.

A párhuzamos szövegek összehasonlítása kimutathatja a bibliafordítások egymás közti kapcsolatait, hasznos információkat tudhatunk meg a XV–XVII. századi szókészletről, szinonimarendszerről és az egykori fordítástechnikáról. Azonos latin szavak más-más megfelelőjéből egész sor szinonimát állíthatunk össze. Olykor azt is láthatjuk, hogyan avulnak el egyes kifejezések, és adják át helyüket egy, a szókincsben már meglévő szinonimának vagy egy újabb fordítási megoldásnak. Azonos latin szövegnek megfelelő különböző fordítások gyakran mutatják a magyarra való fordítás nehézségeit, a szó szerinti és az értelem szerinti fordításra való igyekezetet.

Általában a korábbi magyarázatok technikájára az jellemző, hogy inkább szóról-szóra fordítanak, a későbbi áttünetések pedig fokozottabban figyelnek az egész mondat értelmére.

A vizsgált szövegeknél feltűnhet a nagyfokú hasonlóság vagy különbözőség, amelynek okait igyekszem majd feltárni.

Beszédkutatói tapasztalatok az általános iskolában a nyelvi és a kulturális dimenziók mentén

KUKLIS ANDREA

tanító, IV. évf.

Eötvös József Főiskola Pedagógiai Fakultás

Témavezető:

DR. BESÍR ANNA, főiskolai docens,

Eötvös József Főiskola Pedagógiai Fakultás,

Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék

A beszéd mint az anyanyelv egyéni felhasználása minden emberi tevékenységet átható társadalmi jelenség. A szocializáció sikerességének elengedhetetlen feltétele a nyelv minél tökéletesebb elsajátítása.

Leendő tanítói munkámhoz adhat segítséget ez a kutatás, amelyet városomban, Jánoshalmán végeztem két általános iskolában. (Közel 100 tanulóval.)

Két iskola egy-egy osztályát vizsgáltam kontroll-csoportként:

1. a Hunyadi János Általános Iskolában és
2. a Szent Anna Katolikus Általános Iskolában.

Hipotézisem az volt, hogy várhatóan a keresztény iskola tanulói fejlettebb anyanyelvhasználati szinten vannak, mint az állami iskoláé. Hipotézisemet arra alapoztam, hogy a keresztény hitet valló családok felelősebben nevelik gyermekeiket. Így a beszédnevelés foka is magasabb náluk. A közel 100 tanulóval, tanáraikkal és a szülőkkel végzett vizsgálat azonban hipotézisem ellenkezőjét igazolta.

Okai: Többrétegű vizsgálatra lenne szükség? Az iskolák tanítási-nevelési stratégiái mások? (Egyéb?)

A korpusz összegyűjtésének módszerei:

- interjú,
- kérdőív (szülők és tanulók részére),
- iskolai fogalmazás

A korpusz feldolgozásának módszere:

- a tartalomelemzés

Munkám a Berstein–Pap Mária–Pléh Csaba kutatási kísérlet vonalán halad, de mai, aktuális problémák keretében.

Dolgozatom egy kísérleti jellegű útkeresés kíván lenni a gyakorlati pedagógia problémáiból kiindulva. Hipotézisemet nem kívántam megváltoztatni, úi. a nem igazolt feltevés több és izgalmasabb kérdést vethet fel a pedagógusok feltételezett ismereteiről például.

*Külső emberi testrésznevek
az oguz és a turki nyelvekben*

LENGYEL ISTVÁN

altajisztika, IV. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BERTA ÁRPÁD, tanszékvezető egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Altajisztika Tanszék

A testrésznevek minden nyelvben az alapszókincs fontos elemei, ennek okán kutatásuk kitüntetett figyelmet érdemel. A török nyelvekben található testrésznevek feldolgozására már több ízben is történt próbálkozás. Az első kísérlet egyike Budenz József cikke, amelyben még a múlt században rövid összefoglalást tett közzé az uráli és az altaji testrésznevekről. Azonban az idő múltával – és a tudomány fejlődésével – szükségessé vált ezen korábbi munkák revíziója. Jelen dolgozatomban az ótörök kori nyelvemlékekben illetve a délnyugati és a délkeleti, azaz az oguz és a turki nyelvekben található külső testrésznevek viszonyát, (rendszerszerű) egyezéseit és különbségeit vizsgáltam meg. A téma nagyságából kifolyólag – bár egy-egy szócikken belül próbáltam teljességre törekedni – elkerülhetetlen volt a szelekció: szubjektív válogatás után került be az anyagba az általam legfontosabbnak tartott 16 testrésznév. Az első vizsgálódási szempontom statisztikai jellegű. Ennek során minden, az ótörök alaknak hangtanilag nem megfelelő adatot egyértelműen különbségnek számítok, legyen szó akár idegen elemről, akár egy másik török szóról. Azonban a teljesebb kép érdekében, ha az ótörök adat helyett például az óoguzban egy másik török formát tételezhetünk fel, akkor az óoguzhoz képest is elvégzem a mai oguz nyelvekben a változások, ill. megőrződések arányainak a vizsgálatát. A szócikkek végén pedig a vizsgált szavakat a fentebb említett szempontok alapján osztályozom egytől tízig terjedő skálán. Ahol lehetséges, törekedtem a szó etimológiájának felkutatására és bemutatására. Ezáltal egy-egy esetben közelebb lehet kerülni az adott szó eredeti jelentéséhez, illetve biztosítható a lexéma ősisége is. Minden szócikk végén megemlítem a magyar megfelelőket is. Ezek a párhuzamok a török testrésznév-struktúra kutatásához és megismeréséhez nyújtanak párhuzamokat.

Az Árpád-kori Csepel-sziget település- és mikroneveinek nyelvészeti vizsgálata

LOÓS ANDREA

magyar, IV. évf.–oroszl, III. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

TÓTH VALÉRIA, egyetemi tanársegéd,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvtudományi Tanszék

Dolgozatomban elsősorban az Árpád-kori Csepel-sziget település- és mikroneveinek leírását, azok rendszerének feltárását tűztem ki célul. Lényegében ez egy kettős jellegű munka, hiszen két részből (egy szótárból és egy tipológiai elemzésből) áll, s ez a két rész ugyanazon témát dolgozza fel különböző módon: etimológiai illetve helynév-tipológiai szemszögből. Mivel az általam feldolgozott névállomány nem tartalmaz kellően sok adatot ahhoz, hogy önálló eredményeket mutathasson, összevető vizsgálatokra is szükségem volt. Munkám során kétféle összehasonlítási lehetőség nyílt számomra: egyrészt a saját vizsgált területi egységen, azaz a Csepel-sziget névrendszerén belül a település- és mikronevek rendszerének összevetése, másrészt e névrendszernek a más területek (Bodrog, Borsod és Győr vármegye) névrendszerével való összehasonlítása. A vizsgálati korpusz összeállításában *Györffy György* nagyszabású munkájára, az Árpád-kori Magyarország történeti földrajzára támaszkodtam. A *Györffynél* szereplő adatállományból a településneveket, a mikrotoponimákat és az egyéb nem települést jelölő helyneveket vettem fel az adatok közé, majd ahol erre lehetőség nyílt, adataimat kiegészítettem, összevetettem *Hajdú Mihály* 1982-ben megjelent munkájában, a Csepel-sziget helyneveiben meglévő adatokkal. Dolgozatom célja az Árpád-kori Csepel-sziget helyneveinek nyelvészeti feldolgozása. Eljárásmódom döntően rendszerező jellegű: egy meglévő tipológiai keretben próbálok leírni a korpuszomban szereplő település- és mikronevek rendszerét. A tipológiai elemzés elsődleges elméleti háttérét az a többszintű helynévtipológia képezi, melyet *Hoffmann István* fejt ki *Helynevek nyelvi elemzése* c. monográfiájában. A tipológiai elemzés során a neveket rendszerszerűen, az elsődleges (funkcionális, szerkezeti, történeti) jellemzőik alapján osztályozom. Az egyes konkrét típusok kapcsán a nevek odatartozásának indoklása minden esetben megtalálható a szótárrészben. A munkám első felében kifejtendő tipológiai rendszer célja és értelme a szótárrészben (azaz a dolgozat második egységében) szereplő név adatok elemzése és értelmezése, valamint a belőlük esetleg levonható globális következtetések megfogalmazása.

Különleges keresztnévek Nyíregyházán 1994–1995-ben

MIKITA ESZTER

magyar–kommunikáció, IV. évf.

Nyíregyházi Főiskola Bölcsészettudományi és Művészeti Főiskolai Kar

Témavezető:

DR. MIZSER LAJOS, főiskolai tanár,

Nyíregyházi Főiskola Bölcsészettudományi és Művészeti Főiskolai Kar

Dolgozatomban a Nyíregyházán 1994–1995-ben adott különleges keresztnévekkel szeretnék foglalkozni. A témaválasztásban az motivált, hogy napjainkban megfigyelhető egy másfajta névválasztás, mint ami 1989 előtt volt. A rendszerváltás előtt jellemzőbb volt a névadásban az öröklés, azonban a kilencvenes évektől egyre több „nyugati”, főleg (dél-)amerikai filmet vetített a televízió, s sok szülőt az ott látott, hallott szereplők arra ösztönöztek, hogy addig nem használt neve(ke)t adjon csemetéjének. A kilencvenes évek „el-amerikanizálódása” is rányomta a bélyegét a névválasztási szokásokra.

Az igazi „névdömping” 1997 után figyelhető meg, amikor a kereskedelmi televíziók megkezdték működésüket, s elárasztották a műsoridőt a brazil, venezuelai, mexikói, stb. „szuperprodukciókkal”. Így megjelentek a „sorozatnevek”, amelyek egy-két évig funkcionálnak. Nem kell majd csodálkozni azon, ha hat év múlva Eszmeraldák, Luciánák, Paulinák, esetleg Rodolfoék, netán José Armandóék jelentkeznek az iskolapadokban.

Mindig foglalkoztatott az, hogy kit hogy hívnak, miért azt a nevet választották számára, honnan, kitől, mi alapján kapta a nevét, mit jelentett a név, mely nyelvből származik, s hogy az idők során milyen változásokon ment keresztül.

A munkámat azzal kezdtem, hogy összegyűjtöttem a két év névanyagát, s kiválasztottam az általam különlegesnek vélt neveket (a választás mindig szubjektív). Kerestem a nevek eredetét, s azt, hogy az eredeti változatban mit jelentett.

*Nyelvi egységesülés az északkeleti régióban
a XVII. század elején*

MIKLÓS GABRIELLA

magyar, V. évfolyam

Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BENEDEKNÉ DR. GERGELY PIROSKA, egyetemi tanár,

Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Magyar Nyelvtudományi Tanszék

Dolgozatom célja az, hogy a XVI. század utolsó évtizedeiben a nyelvterület északkeleti régiójában kialakult nyelvjáráások feletti nyelvváltozatnak a továbbélését megvizsgáljam XVII. század eleji művek alapján. A feldolgozott művek: Szepsi Csombor Márton ítleírásának, Kecskeméti Alexis János prédikációs könyvének egy-egy részlete, Miskolczi Csulyak István levelezésének öt darabja és egy Abaúj vármegyei tanúvallatási jegyzőkönyv. Az első három mű az iskolázott réteg, míg a jegyzőkönyv egy kevésbé tanult réteg nyelvhasználatát tükrözi.

A művek összehasonlítását azok alapján a hangtani és alaktani szempontok alapján végeztem el, melyeket Papp László összegzett az északkeleti régió deákjainak nyelvállapotát megvizsgálva.

A vizsgált szövegek közül Szepsi Csombor Márton és Miskolczi Csulyak István nyelvhasználatát találtam a legegységesebbnek. A jegyzőkönyv ezekhez igen közel áll ugyan, megítélését azonban megnehezítette az a nyelvi „szegénység”, amely a benne található formulák ismétlődéséből fakadt. A legkevésbé normatív Kecskeméti Alexis János műve, ezt avval lehet megindokolni, hogy a déli régió szülöttjeként neki sokkal több szempont tekintetében kellett igazodnia az északkeleti regionális nyelvváltozathoz. Ám bizonyos nyelvjárási jelenségek elhagyásával mindegyik szerző törekedett a regionális nyelvváltozat követésére.

Bizonyságot nyert, hogy a XVI. század végi frott nyelvi norma a XVII. század elején is követendő hagyomány volt. Ahhoz azonban, hogy a normakövetés különböző mértékét meg lehessen indokolni, hasonló elemzések sorát kellene elvégezni terjedelmileg és műfajilag is gazdagabb korpuszon. Így térképezhetjük fel annak a századnak a nyelvi sajátosságait, mely a mai napig elhanyagolt területe a nyelvtörténeti elemzéseknek.

A szövegszervezés grammatikai és szintaktikai eszközei Kosztolányi Dezső Tengerszem című novellájában

MILLEI RITA

magyar, III. évf.–hittanári, II. évf.–rég magyar irodalom I. évf.
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

SZÉPE JUDIT, egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvészeti Tanszék

Dolgozatomban arra vállalkoztam, hogy Kosztolányi Dezső *Tengerszem* című novellájának grammatikai és szemantikai mikrostruktúráját rekonstruáljam. Mindezt azzal a céllal teszem, hogy a szöveget egy mélyrehatóbb szintre helyezze a novella további felhasználását előkészítsem.

Az elméleti megalapozásban Robert de Beaugrande-ra és Paul Ricoeurre támaszkodtam.

Petőfi S. Jánostól átvett vizsgálati szempontjaim a következők voltak: a leíró értelmező interpretáció kérdéseivel foglalkozom, ami a szöveg feltételezhető jelentését illeti, nem a szöveg szerzőjére, intenciójára vonatkozó ismereteink, hanem az adott szövegben feltételezésünk szerint kifejezésre jutó valószínűséggel kapcsolatba hozható ismereteink és tapasztalataink alapján fogalmazzuk meg interpretatív megállapításainkat.

Az átvetteken túli saját szempontjaim pedig: a formai szempontok vizsgálatában a szövegnek csak morfológiai és szintaktikai összetevőit elemzem, és ezeket a vizsgálatokat csak olyan elemeken végzem el, amelyek ismétlődnek (szerkezeti/lexikai ismétlődés) és a szövegben belül jelen van szintaktikai ellentétük vagy – szintén a jelentés szempontjából – egy ellentétpár között helyezkednek el.

A dolgozat a szövegmagyarázatom eredményeinek egy lehetséges felhasználási lehetőségéről, illetve annak konkrét megindulásáról adok vázlatosan számot.

Gondolatok a feltételes mód jeléről
– *in memoriam Antal László*

NÁDASDI PÉTER

általános nyelvészet, II. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. ZSIGRI GYULA, egyetemi adjunktus,

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Magyar Nyelvészeti Tanszék

Dolgozatomban a hagyományos nyelvtan azon nézetét veszem górcső alá, miszerint a feltételes mód jele a *-na, -ne, -ná, -né*, és azt igyekszem bebizonyítani Antal László *Gondolatok a magyar ígéről* c. cikkére (Antal 1961) építve, hogy *a feltételes mód jeleként csak a magánhangzóktól megfosztott rész, nevezetesen az -n szegmentum fogadható el*. A hipotézis helyességét a kötőhangzón keresztül vizsgálom meg, és igyekszem bebizonyítani: *a kérdéses magánhangzó-szegmentumok minden esetben a tövet vagy a módjelet követő toldalék szerves részének tekintendők*, mindig azokkal együtt szabad szegmentálni, így a feltételes módban is. A hosszú magánhangzók megjelenését az elbeszélő múlt segítségével próbálom magyarázni, amelynek a ragjai kivétel nélkül megegyeznek a feltételes módéival, ha az általam javasolt módon szegmentálunk. Így a hosszú magánhangzók létrejöttét az elbeszélő múlt *-*a, -*e* jelének és az igeragok kötelező magánhangzóelemének az összeolvadásaként értelmezem, és ezt egyrészt nyelvtörténeti érveléssel támasztom alá, másrészt szinkrón nyelvi adatokkal, mint a feltételes módnak a főnévi igenévvel való rokonságával, és kimutatom, hogy *a feltételes mód személyragozottságáról az elbeszélő múlt gondoskodik*, máskülönben az igealak infinit maradna. Az alanyi és a tárgyias igeragozás toldalékait is megvizsgáltam a továbbszegmentálás szempontjából, éppen a *várna–várná* alakok szembenállásából kiindulva, feltételezve, hogy tárgyias ragozásnál a határozott tárgyra való utalást is néhány esetben külön toldalék jelzi, szemben az alanyra utaló személyraggal, és itt a diakrón nyelvi vizsgálatokra és a sémi nyelvekkel való párhuzamra hivatkozom. Az igei személyragok oszthatatlanságát a személy és a szám tekintetében is megkérdőjelezem, bemutatva a magyar ige paradigmarendszerét egyszerűsített és formalizált változatban. Ezzel a főnévragozáshoz hasonlóan *az igeragozásban is kimutathatóan tükröződik a magyar nyelv agglutináló sajátága*, azaz egy toldalékhoz általában egyfajta szerep rendelhető, bár ez kevésbé következetesen valósul meg, nem úgy, mint a főnévi esetragozásban.

A közbevetések grammatikai és funkcionális szempontú vizsgálata a publicisztikai stílusban

NAGY ANITA

magyar, V. évf.–portugál, III. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

PAP ANDREA

magyar, V. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

DR. LENGYEL KLÁRA, egyetemi docens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Mai Magyar Nyelvi Tanszék

TÁTRAI SZILÁRD, egyetemi tanársegéd,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Mai Magyar Nyelvi Tanszék

Dolgozatunkban a mindennapi nyelvhasználatban gyakran megjelenő, írott nyelvi közbevetéseket vizsgáltuk. Munkánk során két alapvető szempontot érvényesítettünk: grammatikait (formait) és funkcionálisait. Fő célunk e két szempont alapján a közbevetések típusainak megállapítása, csoportosítása volt.

A vizsgált nyelvi jelenség következő meghatározásából indultunk ki: minden olyan alakulatot (szó, szószerkezet, mellékmondat), mely egy egyszerű mondatot vagy összetett mondat tagmondatát szervesen vagy szervetlenül megszakítja, közbevetésnek nevezünk. Vizsgálatunkat az írott sajtóból – napi- és hetilapokból, folyóiratokból – gyűjtött példák alapján végeztük el.

A formai elemzés legfontosabb kérdése az volt, hogy a közbevetések grammatikailag hogyan kapcsolódnak a mondat többi részéhez, milyen mondatrészt fejeznek ki. Ez alapján a közbevetéseknek két nagy csoportját, s ezeknek különböző alcsoportjait különböztethetjük meg: a szerveset és a szervetlent. A szerves közbevetések grammatikailag is illeszkednek a mondat többi részéhez, míg a szervetlenek esetében csupán szemantikai és pragmatikai viszony van a beékelődő alakulat és a befogadó tagmondat között.

A funkcionális vizsgálat a közbevetések funkciójának meghatározására irányult. A fő kategóriák kialakításakor a Brown–Yule-féle nyelvi funkciókra támaszkodtunk. Eszerint megkülönböztethetünk tranzaktív illetve interaktív funkciójú közbevetéseket. A tranzaktív csoportba soroltuk azokat, amelyek a közlés pontosítására, magyarázatára, kiegészítésére szolgálnak; az interaktív közbe-

vetések pedig személyes véleményt fűznek a közléshez. (Ezeknek számos al-kategóriája létezik.)

A funkcionális vizsgálathoz kapcsolódva megkerülhetetlennek tűnt a retorikai hagyományra való utalás: áttekintettük a közbevetésként értelmezhető alakzatok (interpositio, hyperbaton, epenthesis) szerkezeti és funkcionális sajátosságait.

*Becsehely község település-, művelődés-
és helynévtörténeti viszonyai a XIII–XX. században*

NÉMETH ZOLTÁN

magyar, IV. évf.
Berzsenyi Dániel Főiskola

Témavezetője:
DR. VÖRÖS OTTÓ, főiskolai tanár,
Berzsenyi Dániel Főiskola,
Magyar Nyelvészeti Tanszék

1965 elején (1964-es évjelzettel) – *Papp László és Végh József* szerkesztésében – *Markó Imre Lehel, Ördög Ferenc és Kerényi Edit* közzétette Zala megye földrajzi neveinek gyűjteményét. Becsehely község földrajzi neveinek vizsgálata közben elhatároztam, hogy pontosítom a gyűjtést, és egyben történetileg is feldolgozom a település földrajzi neveit. Nem elégedtem meg a korábbi gyűjtők adataival, azokat újra, lépésről lépésre ellenőriztem, áttekintettem. Elsősorban a helynévtörténeti, művelődéstörténeti háttér érdekelt, s ez határozta meg kutatásaim irányát. Eredményeimet összevetettem a már meglévőkkel, és megállapíthattam, hogy több téves és pontatlan adatot sikerült korrigálnom, és – eddig még publikálásra nem kerültet – felderítenem. A terepen végzett gyűjtést követően fogtam hozzá a földrajzi nevek történeti feldolgozásához. A zalaegerszegi Megyei Levéltárban, a nagykanizsai Városi Könyvtárban, a szombathelyi Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtárban és az Egyházmegyei Könyvtárban folytattam kutatást. A sokszempontú (komplex) – nyelvtani, történeti (gazdaságtörténeti, művelődéstörténeti stb.) – vizsgálódással tehát a helynevek keletkezésének viszonylagos vagy konkrét idejét igyekszem megállapítani, és ennek alapján az élő névanyagban jelen lévő dinamikus szinkroniára próbálok fényt deríteni. A földrajzi köznevek és helyzetviszonyító elemek vizsgálatával pedig jelentéstani (szóföldrajzi) háttérükre kívánok rávilágítani, s így konkrét adatokat szolgáltatni a további névélettani kutatások számára

*Az anyanyelvi szókincs szerepe
az idegen nyelv elsajátításában*

OSZKÓ JULIANNA

angol–magyar, V. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

TÉMAVEZETŐK:

DR. PLÉH CSABA, egyetemi tanár,

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Pszichológia Tanszék

OTTÓ ISTVÁN, doktorandusz,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Alkalmazott Nyelvészet Tanszék

Dolgozatomat a nyelvérzék-koncepciók és -tesztek leírásával kezdem, amelynek módszereit vizsgálatom során mindvégig követem. Tanulmányom célja elsősorban az, hogy megvizsgálom, hogy az anyanyelvi szókincs hogyan befolyásolja az idegennyelv-tanulás sikerességét.

A legfontosabb eredményeket a következők szerint foglalom össze:

- A diákok anyanyelvi szókincsét két összetevő határozza meg: az aktív és a passzív szókincs faktor. A statisztikai elemzések bebizonyítják, hogy az aktív és a passzív szókincs faktorok jól elkülönülnek egymástól.
- Nincs jelentős kapcsolat a diákok nyelvi jegyei és a szókincs faktorok között. A további vizsgálatok arra utalnak, hogy a diákok jegyeit a tényleges idegen nyelvi ismereteken túl sokszor valamely más faktor (például a motiváció) is befolyásolhatja.
- Szignifikáns korreláció van a C-teszt és az anyanyelvi teszt eredmények között, ami azt jelentheti, hogy az anyanyelvi szókincs nagyságát meghatározó faktornak szerepe van az idegen nyelvi sikerességben.
- A C-teszt és a szókincs-teszt közötti korrelációt is megvizsgálom a négy különböző szintű idegen nyelvi csoportnál. Nem találok kézzelfogható bizonyítékot arra, hogy az összefüggés szorosabbá válna az idegen nyelvi siker és az anyanyelvi szókincs között azzal, hogy a diákok magasabb nyelvi szintet érnek el.
- Azt is megvizsgálom, hogy a nembeli különbség befolyásolja-e a C-teszt eredményeket. Vizsgálataim azt a meggyőződést támasztják alá, hogy a nyelvérzék nem a nemek közötti különbségek határozzák meg.

A malaszt szó vizsgálata
Komjáti Benedek Az zenth Paal leueley magyar nyelven
című bibliafordítás-részletében

POCSAI ENIKŐ

magyar, IV. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsész tudományi Kar

Témavezető:

A. MOLNÁR FERENC, egyetemi docens,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Magyar Nyelvtudományi Tanszék

A dolgozat a címben jelzett műben az egyházi nyelv egy fontos fogalmának az egyik régi magyar megnevezését tárgyalja, mégpedig a 'kegyelem' jelentésnek a *malaszt* szóval való kifejezését, s részben ennek a szónak a szinonimitását is.

Pál apostol teológiájában, leveleiben különös fontossága van a kegyelem-tannak. Szent Pál leveleit teljes egészében magyarra először Komjáti Benedek fordította le 1533-ban. Noha a szinonimák esetenkénti párosítása, halmozása a (rég) egyházi nyelvnek egyébként is sajátja, Komjáti különösen gyakran él ezzel. A *malaszt* szó előfordulásainak úgy egyharmadában láthatjuk ezt a megoldást. A dolgozat tehát – levelenkénti bontásban, majd összesítve – egyrészt a *malaszt* szó előfordulásait vizsgálja a Komjáti-fordításban, másrészt ezzel kapcsolatban szinonimavizsgálatot is végez, tekintetbe veszi ugyanis a *malaszt* szó mellett előforduló szinonimákat, rokon értelmű szavakat (*kedv, jókedv* stb.).

Mind a *malaszt* szó történetének, mind a 'kegyelem, gratia' jelentés kifejezésének a kutatását elmélyíti, hogy a *malaszt* szó KomjSzPál.-ban való előfordulási helyeit a dolgozat a Hanai Biblia (a Vizsolyi Biblia némileg javított változata), a Káldi-féle bibliafordítás és modern magyar bibliafordítások megfelelő helyeivel is szembeveti, feltérképezve, hogy ott milyen szó áll, s tekintve a Vulgata latin szövegére is.

A *malaszt* és a többi szó előfordulásainak számát, arányait számos statisztika és táblázat szemlélteti. A dolgozat tehát a *malaszt* szóról (és részben szinonimáiról) KomjSzPál.-ban egy szinkron metszetet hoz, a többi fordítással való összevetés pedig a szinonim kifejezési módokról és a nyelv történeti változásairól ad képet.

A korai ómagyar kor hegyneveinek névrendszertani vizsgálata

RESZEGI KATALIN

magyar-történelem, III. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

TÓTH VALÉRIA, egyetemi tanársegéd,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvtudományi Tanszék
KIS TAMÁS, egyetemi adjunktus,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvtudományi Tanszék

Dolgozatomban a korai ómagyar kor hegyneveinek névrendszertani vizsgálatával foglalkozom. A vizsgált névállományt a Helynévtörténeti adatok a korai ómagyar korból című adattár 1–2. kötetéből illetve Győrffy György *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza* című munkájából gyűjtöttem ki. Munkám gerincét a belső keletkezésű nevek elemzése képezi. A Hoffmann István által kidolgozott névelemzési modellnek megfelelően első lépésként arra szeretnék rávilágítani, hogy milyen névrészfunkciók jelennek meg az egyes hegynevekben. Ez az elemzési szint a szerkezeti analízisnek az a része, amelyet funkcionális-szerkezeti elemzésnek nevezek. Az általam elemzett egyrészes hegynevek legnagyobb csoportjának funkciója a hely fajtájának a megnevezése (*Hegy, Domb*). A kétrészes nevek esetében gyakori az, amikor az alaprész funkciója a hely fajtájának a megjelölése, a bővítményrész pedig a hegy valamely sajátosságát fejezi ki (*Éles-bérc*). A szerkezeti analízis során a névrészeket lexikális-morfológiai szempontból, azaz a névrészes nevekben a leggyakoribb lexikális elem az egyrészes földrajzi köznévfőnév (*Halom*). A kétrészes nevek csoportjában az alaprész, néhány esettől eltekintve, mindig egyelemű földrajzi köznévfőnév, az ehhez kapcsolódó bővítményrész a leggyakrabban melléknév vagy egyrészes helynévfőnév (*Kék-halom, Dorog-hegy*). A szerkezeti elemzés mellett vizsgáltam azt is, hogy melyek voltak azok a hatóerők, amelyek a nyelvi elemeknek a nevekbe való beépülését irányították. A keletkezés-történeti szempontú helynévelemzés eredményei szerint a kétrészes hegynevek kialakulásában a szintagmatikus szerkesztés játszott a legnagyobb szerepet (*Új-mál*), az egyrészes nevek körében pedig a morfematikus szerkesztés (*Magasd*) mellett a jelentésbeli névalkotásnak (*Bérc, Tapolca*) van a legnagyobb jelentősége. A dolgozatomban ezeknek az elemzési szinteknek az elvégzéséhez társul még egy sajátos szempontú vizsgálat: a névföldrajz, ennek során a földrajzi köznevek területi elterjedését vizsgáltam részletesen, s e vizsgálati szinthez névföldrajzi térképlapokat is készítettem.

*Asszonynevek használata Szentendrén.
(Kérdőíves kutatás)*

RÉVÉSZ KATALIN

magyar–angol, V. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

HEGEDŰS ATTILA, tanszékvezető egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvészeti Intézet

Az 1974-ben bevezetésre került családjogi törvény öt hivatalos asszonynev típus közötti választást tesz lehetővé. Az elmúlt 25 év tendenciáiról még nem készült összefoglaló kimutatás. Regionális felmérésem hiánypótló jellegű.

Dolgozatom egy kérdőíves kutatás eredményeit tárja fel. Szentendrei asszonyokat kérdeztem, melyik asszonynévformát választották házasságkötéskor, ha most ismét lehetőségük lenne választani ugyanezt a típust részesítenék-e előnyben. Az adatokat három változó mentén (házasságkötés éve, kor, végzettség) vizsgáltam, valamint eredményeimet hasonló jellegű kutatásokból származó statisztikákkal vetettem össze.

Ezt a kutatást középiskolás adatközlők véleményeivel (szintén szentendrei), preferenciáival egészítettem ki, az asszonynev viselésére vonatkozó esetleges jövőbeli tendenciák feltérképezése végett.

Áttekintem az egyes asszonynev típusok történeti háttérét, viselési szokásainak jellemzőit. Az öt hivatalos formán kívül kitérek olyan névformák tárgyalására, melyeket adatközlőim említettek egyéni kívánságként.

Dolgozatom zárófejezetében megkísérlek okot adni az eddigi egységesítési kísérletek sikertelenségére, és javaslatot teszek további lépések megtételére.

Orosz történeti dialektális szövegek nyelvi elemzésének a lehetőségei

SAHVERDOVA NAVA-VANDA

magyar, V. évf.–orosz, IV. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. HABIL. AGYAGÁSI KLÁRA, egyetemi docens,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Szláv Filológiai Intézet

Pályamunkámban általánosan vizsgálom az orosz történeti dialektális szövegek elemzésének lehetőségeit, ennek keretében áttekintem az orosz szöveg-tani kutatások történetét a 70-es évektől napjainkig. A szakirodalmi előzmények elvéve foglalkoznak a történeti szövegtípussal, ezért választott témám tartalmi és módszertani szempontból újszerű, mind a hazai, mind az oroszországi textológiában. A konkrét zárt korpusz (17. századi brjanszki adománylevelek) vizsgálatát a történeti szövegelemzésre elfogadott pótkompetencia alapján végeztem.

A szövegtani megvilágítás elméleti kérdéseket vet fel: a szövegtípus elméleti megközelítésének, klasszifikációjának, tipológiájának a problémáját, valamint a vizsgált, írásjelekkel, vagy más módon nem tagolt szövegek lehetséges tagolásának elvi alapjait. A dolgozat egy konkrét adománylevél vizsgálata során arra a megállapításra jut, hogy az orosz történeti dialektális szövegek nyelvi elemzésében számos lehetőség kínálkozik. Ez a megállapítás bizonyítást nyer egy szövegmintán végrehajtott mondattani és szövegtani vizsgálatban a történeti (fonetikai, morfológiai, szintaktikai, lexikológiai), dialektológiai (dél-orosz leíró dialektológia), szövegtani (kohézió, korreferencia és a tartalmi szerkesztettség) szempontok alapján. A kapott eredmények egymást kiegészítik és a szöveg világos tagolását lehetővé teszik.

Az Árpád-ház névadása Géza fejedelemtől

III. Andrásig

SLÍZ MARIANNA ILONA

magyar–történelem–általános és alkalmazott nyelvészet, IV. évf.
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

DR. PUSZTAI FERENC, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék
PROF. HAJDÚ MIHÁLY, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék

Dolgozatomban a magyar dinasztikus névadás sajátosságaira keresem a választ. Erre a célra az Árpád-ház névanyaga a legalkalmasabb, hiszen utánuk egyetlen magyar származású uralkodóház sem került hosszabb időre Magyarország trónjára. A kezdőpontot Gézában határoztam meg, mivel az ő idején indul meg a magyar névadás történetének legnagyobb változása, a pogányságról a kereszténységre való áttérés. A pogány nevek mögött más motivációk húzódnak meg, így nem alkalmasak a dinasztikus névadás vizsgálatára. A genealogikus ábrázolások közül a Kristó Gyula és Makk Ferenc által készített családfát választottam. Mivel politikai, vallási és családi motivációkat is kimutattam, ésszerűbb volt nem a családfa ágai, hanem a nemzedékek szerint haladni. Az egyes nevek áttekintése után statisztikai adatok alapján többek között arra következtettem, hogy a dinasztiaiban jóval kevesebb a szláv név, és gyorsabban zajlott le az egyházi nevekre való áttérés, mint a köznépi körében. A lányok névadására nagyobb hatással voltak az idegen házakból származó anyák, mint a fiúkéra, mivel a lányok ritkábban voltak részei a politikai játszmáknak. Szintén ennek következménye, hogy a dinasztia női névanyaga változatosabb a férfinevekenél. Igyekszem kimutatni az egyes szentek kultuszának hatását a dinasztikus névadásra, különös tekintettel az Árpád-ház két leggyakoribb férfinevére, az *Istvánra* és a *Lászlóra*, valamint két leggyakoribb női nevére, az *Erzsébetre* és a *Margitára*. Külön kitérek a *Mária* és az *Anna* név összefüggésére, végül pedig röviden áttekintem a dinasztia neveinek utóéletét.

Publicisztikai szövegek tipológiai vizsgálata

SZALMA ANNA MÁRIA

magyar nyelv és irodalom szak, V. évf.
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. MÓZESNÉ DR. KABÁN ANNAMÁRIA, egyetemi docens,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvtudományi Tanszék

A szövegművek sajátos csoportját alkotják a publicisztikai szövegek. A tömegtájékoztatás egyik fő csatornája a sajtó. Az újságszöveg széles tömegekhez szóló tekintélyes szövegfajta, amely rendkívül sok információt közöl. Ezeknek a szövegváltozatoknak a nyomon követése, feltérképezése és magyarázata a nyelvészek egyik érdekes feladata.

Arra figyelhetünk fel, hogy egyes publicisztikai műfajok megszűnnek, átértékelődnek, ezzel egyidőben újak alakulnak. Egyre inkább a hírek, információk uralkodnak a napisajtón. Ezek gyakran egyetlen bekezdésnyi szövegek.

Dolgozatomban két regionális napilap segítségével szeretném bemutatni a publicisztikai szövegek sokszínűségét, műfaji árnyaltságát, valamint a kétmondatos hírek konstrukcionális összefüggéseit: a hír témája és a két mondat közti kapcsolásfajta kölcsönös összefüggését. Arra a kérdésre keresem a választ, hogy a publicista hogyan adja át gondolatát az olvasónak (befogadónak).

A megkezdett munkát folytatni szeretném, a szövegszerkezeti vizsgálatokat három-, négy- és ötmondatos újsághírekre is kiterjesztve. Ugyanakkor kontrollként a két helyi (miskolci) újság mellett néhány országos napilap szöveg-tipológiai és szövegszerkezeti jellemzőit vizsgálva választ keresek arra, hogy az említett sajátosságok mennyire egyedi és mennyire általános jellegűek.

Személynevek Dunántúl helységneveiben

SZELEI KATINKA

magyar, IV. évf.–filozófia, II. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

ÖRDÖG FERENC, egyetemi docens,

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Magyar Nyelvészeti Tanszék

Dolgozatomban az egész Dunántúlt magába foglaló képet kívántam nyújtani egy bizonyos helynévadási típus vizsgálatáról. A motiváción belül ez a személyi motiváltság, a birtokviszony jelölése. A személynévvel történő helynévadás nem volt ritka Magyarországon, sőt legtöbbször ennek egy különleges módját alkalmazták, a puszta személynévvel való névadást. Érdemes ezzel foglalkozni, hisz a környező népek közül senki nem volt képes erre, csak a magyar. Ez az egyik legősibb helynévadási mód, a személy az egyik legfontosabb motiváció.

Dunántúl helységneveinek rendszerezése megyénkénti lebontásban már 1980-ban megkezdődött az első ilyen jellegű művel (Ördög Ferenc: Zala megye helységneveinek rendszere), mégis még 2000/2001-re sem teljes a kép. Baranya, Tolna és Vas megye rendszerezését magam végeztem el. Remélem, ez az összefoglaló tanulmány újabb lendületet adhat a rendszerek megjelenéséhez, illetve más motiváló tényezőket előtérbe helyezve születnek majd az enyémhez hasonló jellegű írások.

Dolgozatomban megyékre lebontva végeztem el a besorolásokat a négy csoportba, melyek a) a puszta személynévből, b) az *-i* képzős személynévből c) a *-d* képzős személynévből d) a birtokviszonyra utaló, utótaggal ellátott személynévből alakult helységnevek. A személynév eredetére helyezve a hangsúlyt, a puszta személyneveken belül, ha lehetett, megkülönböztettem a magyar, szláv, török, német, esetenként egyéb nyelvi, népi (latin, francia) alapú személyneveket. Végül a megyékben tapasztalható eredményeket foglaltam össze a Dunántúlra mint területi egységre. Az eredmények összecsengnek az a ténnyel, hogy a Dunántúlra elsősorban a magyar és a szláv lakosság volt jellemző. A személynevek ilyen jellegű további kutatása, valamint a motiváció és a nyelvi eszközök térképére való kivetítése izgalmas eredményeket is hozhat.

*Névdívat és keresztnévadási szokások változása
Zalalövön 1900 és 1965 között*

TAKÁCS ZSOLT

magyar–történelem, IV. évf.
Berzsenyi Dániel Főiskola

Témavezető:

DR. VÖRÖS OTTÓ, főiskolai tanár,
Berzsenyi Dániel Főiskola,
Magyar Nyelvészeti Tanszék

Dolgozatom célja a Zalalövön 1900 és 1965 között született és itt is anyakönyvezett újszülöttek keresztnéveinek vizsgálata illetve a mögötte meghúzódó névadási szokások kutatása. A helyi polgármesteri hivatalban lévő állami anyakönyvekből merítettem adataimat. Természetesen a diákköri dolgozatban – a terjedelem miatt – nem vizsgálhattam meg minden szempontból a keresztnévállományt, csupán az általam különösen fontosnak ítélt nézőpontokból szűrtem le a következtetést.

Először a munkámban a témaválasztást indoklom meg, majd a név történetére tekintek ki, ezután bemutatom az állami anyakönyvezést Zalalövön, majd a jelentősebb névjogi szabályokat tekintem át. A korszakot felbontottam kilenc részre, mivel így az adatok könnyebben kezelhetők és összevethetők. Ezután bemutatom a férfinevek illetve a női nevek kapcsán a gyakorisági vizsgálatot. Ebből kell leszűrni a következtetéseket többféle szempontból, melyet a továbbiakban végzek el. A tiszteleti névadás az egyik vizsgálati szempont, majd ezt a névhangulat szerepe követi, mely a keresztnévadásban szóba jöhet. Ezután az irodalmi névadást tekintem át, majd az ikrek esetében megfigyelhető névadással foglalkozom. Dolgozatomat összegzéssel zárom, melyben néhány fontos szakirodalmi állítást erősítek meg. Minden szempontnál igyekeztem a jelentősebb névtani szakirodalmat átnézni, illetve ahol arra lehetőség volt, ott a saját adataimmal igyekeztem.

A debreceni népi öltözködés szókincsének vizsgálata

TÓTH JUDIT

magyar, V. évf.–német, III. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. KÁLNÁSI ÁRPÁD, egyetemi docens,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Magyar Nyelvtudományi Tanszék

A debreceni népi öltözködés szókincséből készült dolgozat egy nagyszabású vállalkozás része. A debreceni civis polgár öltözködését és ruházatát bemutató szavak, kifejezések összegyűjtésével kísérletet tesz a Debreceni civis szótár egyik fogalomkörének feldolgozására. A szótárban a népi kismesterségek mellett a debreceni népélet jellemzői is megtalálhatók, mint pl. földművelés, állattenyésztés, szokások. Ez utóbbihoz csatlakozik ez a dolgozat is témakörével.

Dolgozatom megírása előtt tájékoztam a témakörhöz kapcsolódó szakirodalomban. Ez alapján készült el a dolgozat bevezető része, mely a debreceni népi öltözködést igyekszik bemutatni.

Dolgozatomban kísérletet teszek a debreceni népi öltözködésen belül a hétköznapi viselettől kezdve a munkás élet és az ünnepek viseletén át a szórakozásbeli viseletekig a témakörhöz kapcsolódó köznyelvi és népi szókincs vizsgálatára. Az általam gyűjtött több mint félezer szót és kifejezést eredet, szófaj és jelentés szerint vizsgálom a dolgozat második részében.

A dolgozat harmadik részét képezi maga a szótár. A szótári részben előforduló szavakat adatközlőimtől kérdeztem. A máshonnan összegyűjtött kifejezésekből csak az került be a szótárba, amit adatközlőim ismertek. A debreceni népi öltözködés szókincsét teljességében akartam bemutatni, ezért a szótárban a népi kifejezések mellett köznyelvi szavak is szerepelnek, hisz így kaphatunk minél átfogóbb képet a debreceni népi öltözködésről. A szócikkek köznyelvi vagy kikövetkeztetett köznyelvi alakban szerepelnek. A köznyelvi alak után megadom a népnyelvi ejtést, valamint megjelölöm a szófaji kategóriát és a jelentést. A szócikkek esetenként példamondatokat is tartalmaznak. Ha egy szóval kapcsolatban valamilyen frazémát, szólást, szóláshasonlatot ismertek adatközlőim, úgy azt a szócikk végén közlöm.

Az autóversenyzés nyelve

ÜVEGES SZILVIA

magyar, V. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

KIS TAMÁS, egyetemi adjunktus,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvtudományi Tanszék

A nyelvészeti szakirodalomban a különböző sportágak nyelvének vizsgálatakor a kutatók figyelme elsősorban a labdajátékok felé fordult. A technikai sportok nem kerültek az érdeklődés középpontjába, pedig népszerűségük már korábban is indokolta volna, és közkedveltségük – az újabb és újabb szaklapokat, a televízió nézettségi adatait és a versenyeken megjelenő közönség létszámát tekintve – egyre nő. Közülük is a legismertebb és a legpopulárisabb az autóversenyzés, ezért választottam ezt.

Az anyaggyűjtés során felhasználtam a sportág szakirodalmát, figyeltem a televízió autósporttal foglalkozó műsorait, és lejegyeztem az élőnyelvi, versenyzőktől, szakemberektől hallott kifejezéseket.

A munka során a jelenlegi nyelvre koncentráltam, tehát a vizsgálat szinkron jellegű, bár a folyamatos technikai fejlődés következtében az autóversenyzés – és általában a technikai sportok – nyelve állandóan alakul, és ez a változás dinamikusabb, mint más sportágak esetében.

Az autóversenyzés nyelve – miként a csoportnyelvekre jellemző – elsősorban szókincsében különül el, ezért a nyelvi elemzéskor elsősorban erre koncentráltam. Megvizsgáltam a szóalkotásmódokat, amelyek közül az idegen nyelvi és a más nyelvváltozathól származó átvétel, a szóösszetétel és a szó szerkezettel való körülírás bizonyult mennyiségben a legjelentősebbnek. A témakörök szerinti osztályozást két szempont alapján is elvégeztem: a különböző versenyfajták és a versenyek lebonyolítása szerint. A dolgozathoz tartozik egy közel háromszáz címszóból álló szótár, amelyben az összegyűjtött kifejezések szerepelnek.

További érdekes feladat lehet a többi technikai sportág nyelvének, terminológiájának feldolgozása, összevetése az autóversenyzés nyelvével és egymással, közös szótár létrehozása.

A televíziós reklám mint kommunikációs folyamat

ZSOM KRISZTINA

2000-ben államvizsgázott magyar szakon
Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanárképző Főiskolai Kar

Témavezető:

DR. RAÁTZ JUDIT, főiskolai docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanárképző Főiskolai Kar,
Magyar Nyelvtudományi Tanszék

A dolgozat a reklám tárgykört leszűkítve a televíziós reklámot vizsgálja a kommunikáció szempontjából. A cél, hogy a reklámot kommunikációs alapkra helyezve megállapítsam, hogy melyek a legfontosabb emberre ható befolyásoló erők, hogy milyen szempontok alapján dönt a vásárló egyik vagy másik termék (vagy bármi) között. Ennek érdekében a reklámról szóló általános bevezető rész után – melyben annak mai szerepéről szólok – szükségesnek tartottam a kommunikáció fogalmáról is összefoglalni a leglényegesebb tudni-valókat. A vizsgálat módszerének gerincét egy kommunikációs modell (Jakobson) adja, ennek alapján próbáltam minden szempontra kiterjeszteni szemlélődésemet. Külön alfejezetekben fejtettem ki azokat a hatásokat, melyekről úgy gondoltam, hogy a legaktuálisabbak, legérdekesebbek (pl. Komikum a reklámokban, Testbeszéd és reklám). Mivel véleményem szerint a reklám kommunikációjának is a társadalmi valóság az alapja, ezek kapcsolatának külön fejezetet szenteltem.

A dolgozat végén egy saját felmérés alapján statisztikai adatokkal is megpróbáltam alátámasztani a korábban leírt tapasztalatokat. A felmérés 4 magyar nyelvű televíziós adó 6-6 órányi anyagát dolgozza fel. Az eredmények nagy általánosságban megegyeztek a szakirodalomban fellelhető számításokkal.

Az összegzésben arra a következtetésre jutottam, hogy nincs leghatásosabb módszer, az egyes ember karakterétől, személyiségétől függ az adott befolyásolás sikere.

IV. Történelem–néprajz

*Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc
az itáliai sajtó, rádió, televízió és hírügynökségek
anyagainak tükrében*

ANDREIDES GÁBOR

történelem–olasz, V. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

M. KISS SÁNDOR, tanszékvezető egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új- és Legújabbkori Történeti Tanszék

Dolgozatom témája az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc olaszországi hatása, megítélése, a megítélésében bekövetkezett változások, az olasz nép reakciója, szimpátiája a magyar forradalom iránt. A témaválasztást indokolja, hogy Itáliát a szoros történelmi kapcsolatok, a két nép századokon keresztül fennálló barátsága, a földrajzi közelség mind-mind fogékonytá tették a magyar forradalom és szabadságharc iránt. Másfelől Olaszországban, Franciaországhoz hasonlóan igen jelentős és erős baloldali pártok léteznek, és nem volt közömbös e politikai pártok viselkedése a magyar forradalom idején. Az olasz kommunisták például rendkívül élesen, és a hivatalos moszkvai állásponthez ragaszkodva reagáltak a történetekre. Később természetesen az ő véleményük is megváltozott. Ugyanakkor az sem volt figyelmen kívül hagyható, hogyan vélekedett a „magyar kérdéstről” az olasz jobboldal, illetve az eseményeket hogyan próbálta beipolitikai célokra felhasználni az olasz baloldal ellen. A kutatás célja az, hogy átfogó képet próbáljon nyújtani az említett kérdéskörben, megvizsgálva mind hazai, mind külföldi forrásokat, visszaemlékezéseket, mind teljesebb képet adva az olaszok 1956-os képéről.

A mohácsi tamburzene kialakulása és megváltozása. Változások a hagyományban és a mentalításban

AVAR ANNA

néprajz, V. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

DR. VEREBÉLYI KINCSEŐ, egyetemi docens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Folklór Tanszék

KÖLLŐS IMOLA,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Folklór Tanszék

Már ókori képzőművészeti emlékeken is találkozhatunk a lantfélék őseivel, melyekből délszláv területeken a tamburafélék kialakultak. A 18. század végéig a paraszti gyakorlatot a szólóhangszerek használata jellemezte, tehát ezek kizárólag egyedül játszottak, ennél fogva ki kellett alakítaniuk önmön játékuk saját kíséretét, ahogyan ez a dudánál is létezik; pl. dó-szó kontraszólom, bordunkíséret, stb. A 19. század elején fokozatosan különvlik a dallam és kíséret, majd később további szólamvezető hangszerekkel kiegészülve létrejön a zenekari muzsikálás – a bordunkíséretes tamburák átalakulásával. Ezek az újonnan létesült tamburazenekek hangszertagjai a vonósbandák szólamelosztása alapján kapták nevüket, pl: prím-tambura, terc-, basszprím-, cselló-, brácstambura, kontra, bőgő. A tamburazenekek múlt századi kávéházakban alakultak ki, és innen indultak hódító útjukra a Szerémségben, Bácskában, Szlavóniában, Bánságban, Baranyában, stb., hogy az ottani népcsoportok paraszti gyakorlatába beépüljenek, és új, korszerűbb hangszereivé legyenek az ottani, archaikus népzenenek. A tamburazenekek térhódításával azonban teret hódított az általa hozott dallamvilág, ennél fogva rengeteg dallam, szerzemény folklorizálódott és épült be az adott népcsoport archaikus repertoárja mellé, és ebben a közegben „népzeneként viselkedve” variálódott tovább, vált az adott közösség sajátjává. Mohácson a cigány kezek között lángra kapott tamburamuzsika – felváltván a horvát dudazenét, de annak repertoárját beleépítvén a sajátjába – sajátos karaktert, jellegzetes „cigányos-sokacos ízt” eredményezett. Népszerűsége elsősorban volt, így előbb-utóbb minden horvát és sokác közösségben felváltotta a dudazenét, maguk a sokácok is áttértek erre a hangszerre, így az tökéletesen beépült a közösség dallam- és hangszerkultúrájába. Ez a folyamat, amely során a tambura – mint félig-meddig mesterségesen létrehozott hangszer, „városi tulajdonságokkal felruházva” – beépül egy közösség zenekultúrájába, ahol népi hangszerré formálódik, napjainkban is megfigyelhető, itt azonban már a tambura a „vesztes”, s az új hangszer, mely beépülni igyekszik: a szintetizátor.

Internálás (1950–1953) különös tekintettel Recskre

BANK BARBARA

történelem, V. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

M. KISS SÁNDOR, tanszékvezető egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új- és Legújabbkori Történeti Tanszék

Dolgozatom célja a recski internáló tábor 1950–1953 közötti történetéből egy kis részlet bemutatása, úgy, hogy közben elengedhetetlen néha a másik táborokra való hivatkozás, azok említése. Jelen esetben a dolgozat eleje a kezdeteket, a tábor kialakulásának körülményeit és a Toloncházi előzményeit tárgyalja részletesebben. Ugyanis a recski internáló tábor kezdeteiről, arról, hogy miért pont ott jött létre, milyen funkcióval és céllal hozták létre és volt e konkrét terv az emberanyag kiválasztásában, vagy véletlenszerűen vitték oda az embereket. Kinek a parancsára, tervei alapján építették fel a recski titkos táborot? Megsemmisítő, vagy munkatábor volt-e? Mutakozott-e haszna valahol az internáltak véres, kezdetleges eszközökkel végzett munkájának? Még sok ehhez hasonló kérdést fel lehetne tenni, csak hogy a kezdeti időszak dokumentumai nem állnak rendelkezésre, így azt kell felhasználni, ami van. A kezdeti időszakhoz képest az 1953-as szabadításokról több levéltári dokumentum áll rendelkezésre, így azt, ha nem is teljesen – főleg Recsk esetében –, de nyomon lehet követni. A levéltári források mellett rendelkezésre állnak a visszaemlékezések, és a még az élő személyekkel készített interjúk, amelyeknek az összevetése érdekes dolgokat tartogat még számunkra. Eredményként felhozható, hogy a levéltári anyagokat felhasználva kibontakozott a Buda-Dél–Kistarcsa–Recsk mellett egy másik útvonal is az internáló táborhoz, ez pedig a Toloncház–Recsk út. Majd nyomon követhetők – ha nem is teljes egészében – az 1950-es Recskre szállítása a raboknak, majd a betegek vissza vitele a Toloncba kialakított rabkórházba. A vég, a szabadítások is hasonlóan érdekesek, mivel néha a másik tábor jelentéseiből tudható meg, hogy Recskről internáltakat szállítottak. Eredményként felmutatható, hogy Recsk most már rendelkezik egy kis előtörténettel, tudjuk, hogy többen voltak a táborban, mint 1200–1300-an. A négy ÁVH kezelésébe tartozó internáló tábor közül Recskről állították a legtöbb embert bíróság elé az 1953-as szabadítások után. A kutatásban ez még csak a kezdet, „egy szelet” Recsk történetéből és az 1950–1953 közötti Magyarországon történt jogtalanságokból.

Mezőhegyes helytörténete és demográfiai viszonyai

BÁNKI NAGY ENDRE

könyvtár–történelem IV. évf.

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Témavezető:

DR. KOVÁTS ZOLTÁN, c. főiskolai tanár,

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Magyarország török hódoltság alóli felszabadítása után az állami birtokon II. József császár ezt a pusztát kiemelte. Itt hozott létre 1784-ben lótenyésző telepet a hadsereg részére. Négy ilyen telep jött létre Magyarországon: Bábolonán, Kisbéren, Fogarason és Mezőhegyesen.

A ménesbirtok történetét már sok tanulmánykötetben, monográfiában feldolgozták, de a ménesbirtok mellé települt község története mindezedig megíratlan maradt. E problémát először Erdész Ádám vetette fel. Ő nevezte a nagygazdaságtól függő települést „eszmei közösségnek”.

Az első fejezet a földrajzi környezetről szól. – A második fejezet a terület őstörténetével kezdődik, majd a honfoglalásig, az Árpád-korig, a török hódoltságig illetve az 1874-es alapításig található adatokat tartalmazza. – A harmadik fejezet a ménesbirtok alapításától kezdve 1869-ig taglalja a viszonyokat, mikor a település igazgatása polgári tisztviselők kezébe került. A napóleoni háborúk idején kezdődött a birtok fejlesztése, új lófajtákkal gazdagodott az állomány. Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc után a méntelep fokozatos leépítése megkezdődött. Ugyanakkor a polgári gazdaságba való integrálás is megtörtént. – A negyedik fejezet tárgyalja részletesen az „eszmei közösség” kialakulását, ahol a munkások, a szegődményesek letelepítése a döntő.

Az ötödik fejezet a demográfiai viszonyokat tárgyalja. Adatait összeveti az országos adatokkal 1870 és 1949 között. Összegzésként elmondható: az országos arányokhoz képest Mezőhegyes kiemelkedő helyet foglal el. Igen magas a születési arány, így a természetes szaporodás is. – A hatodik fejezetben ismét a helytörténet tárgyalásáról esik szó: ekkor Gluzek Gyula és Kozma Ferenc magas szintre emeli a gazdaság teljesítményét. – A hetedik fejezet a trianoni békeszerződésig, majd a románok alatt történt kifosztás utáni fejlődésről számol be.

A nyolcadik fejezet az ötödik folytatása. 1950-től 1990-ig követi a népességi viszonyokat. Szintén megtörtént az egybevetés az országos adatokkal, a fogyás és az ezzel együtt járó elöregedés az országos értéknél is erőteljesebb.

Li Hongzhi és a falungong történet

BARTA ERIKA

kínai, IV. évf.–mongol, II. évf.–politikaelmélet, 0. évf.
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

HAMAR IMRE, egyetemi adjunktus,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Kínai és Kelet-ázsiai Tanszék

Falun = „a [buddhista] törvény kereke”. *Falun Dafa* = „a törvény kerekének és forgásának nagy törvénye”. A falungong elméletet illetve a Falun Dafa Tudományos Társaságot (FDTT) *Li Hongzhi* hozta létre, Pekingben, 1992-ben. Ma (saját bevallása szerint) 100 millió követője van. De 1999-ben betiltották. Az ok: (hivatalos közlések szerint) illegális tevékenység, téveszmék terjesztése, rendbontás, politikai törekvések.

A kutatás célja: elsőként bemutatni a hazai közönségnek egy „vallást, jelenséget, mozgalmat” (?), mely „következetlen tanaival” emberek millióit szedte rá. Ismertetni a falungong elméletet (teleológia, „világvége-tan”, a falun működése az ember testében stb.), megalkotóját (aki az egymás mellett élés helyett a saját és tanai felsőbbrendűségét hirdeti) és fő sajátosságait, illetve az alkalmazása utáni (negatív) következményeit, valamint a szakértők (orvosok) véleményeit. Megvizsgálni, összeegyeztethető-e a kínai vallási rendszerrel. Következtetés: nem, mivel babonának minősül, s mint ilyen eleve kizárva a kínai „vallások” rendszeréből; továbbá, hogy része lehet-e a kínai kultúrának: az alapító tanait a buddhizmushoz és a taoizmushoz szorosan közel állónak mondja (közben saját magát Buddha és Lao Zi fölé helyezi) – a két vallás vezetője elutasítja és a vallásuk szégyenfoltjának nevezi.

A dolgozat anyaga *Li Hongzhi* (eredeti és angol nyelvű) könyveire, az általa felvetett problémával kapcsolatban készült hozzászólásokra és értekezésekre, újságcikkekre illetve különböző valláselméleti, valláspolitikai tartalmú könyvekre és dokumentumokra támaszkodik.

Véleményünk szerint, mivel a téma még túlságosan újkeletű, ezért nehezen lehet kategorizálni. Ugyanakkor, bevallottan, jelenleg is a kínai vezetés egy megoldatlan politikai – és nem vallási (!) – problémája. (Az alapító ellen elfogatási parancsot adtak ki: politikai csalónak bélyegezték.) Hogy fennmarad-e vagy egy pár év múlva már senki sem fog emlékezni rá, jelen pillanatban nem lehet megmondani.

*A párizsiak élete 1781 és 1798 között
Louis-Sébastien Mercier művei alapján*

BEBESI ZSUZSANNA

2000-ben abszolvált történelem–angol szakon
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. ZIMÁNYI VERA, egyetemi tanár,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Történettudományi Tanszék

A pályamunka a XVIII. századi Párizs életének egyes momentumait mutatja be egy kortárs szerző Louis-Sébastien Mercier *Le tableau de Paris* és *Nouveau Paris* című munkáinak felhasználásával. A francia forradalom idejéből számtalan forrás maradt fenn, de Mercier művei több szempontból is különlegesek. Egyrésztől magyar nyelven semmilyen feldolgozása nincs a fent nevezett munkáknak, egy fordítást leszámítva. Másrésztől Mercier stílusa, látásmódja nagyon egyedi, az emberek mindennapi életére helyezi a hangsúlyt. Írásai leginkább karcolatokhoz, gyors helyzetjelentéshez hasonlítanak. A konkrét források felhasználásán kívül a munka rövid áttekintést ad Párizs történetéről a XVIII. századig, felvázolja Mercier életét, említést tesz egyéb munkáiról, ezen kívül ismerteti a témához kapcsolódó, Magyarországon illetőleg külföldön is fellelhető szakirodalmat. A munka végén a témához kötődő képanyag található.

A diósgyőri vár Anjou-kori kályhacsempéi

BÉGÁNY MÁRTA

kulturális és vizuális antropológia–muzeológia, IV. évf.
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. FELD ISTVÁN, egyetemi docens,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Művelődéstörténeti és Muzeológiai Tanszék

Dolgozatomban elemzem a diósgyőri Anjou-kori kályhacsempék és kályhaszobrok azon részét, amelyet Ceglédy Ilona *A diósgyőri vár* című monografikus munkájában is említ, de nem tárgyalja bővebben azokat. A kutatás során nyolc kályhacsempét és két kályhaszobrot tanulmányoztam. A rendszerezésben felhasználtam Holl Imrének a magyarországi középkori csempeanyag kutatása során felállított tipológiáját. Építettem tovább a legújabb e témában közölt budai és visegrádi eredményekre is. A vizsgált anyagból nem lehet a diósgyőri Anjou-kori csempeanyag egészére vonatkozólag messzire menő következtetéseket levonni, csupán azt állapíthatjuk meg, hogy ez az anyag egykor igen gazdag lehetett. A kutatás során fény derült továbbá néhány csempe egymással való összefüggésére is, nem kerültünk azonban közelebb a műhelykérdés problémájának pontos megválaszolásához. Az viszont megállapítható a csempék kidolgozásának stílusából, hogy a diósgyőri műhelyben több mester is dolgozhatott a királyi megrendeléseken. A vizsgálat tükrében továbbá megállapítható az is, hogy a diósgyőri csempeanyag néhány pontján – főként a korábbiak datálható úgynevezett sárkányosok és az inkább századvégi heraldikus díszítésű csempék esetében – szorosabb összefüggés mutatható ki a budai és visegrádi királyi központok kályhás műhelyeinek tevékenységével. Ezek az összefüggések az ábrázolások és a díszítésmód azonosságában mutathatók ki. Néhány csempe esetében nem alkalmazhattam a Holl-féle rendszerezési elvet, mivel ezek a csempék egyik felállított kategóriába sem illeszkednek szervesen. E csempék tehát külön kategóriát képeznek a rendszerezés szempontjából, ugyanakkor részleteikben némi hasonlóságot mutatnak a rendszerezhető darabok egyes tulajdonságaival. Éppen ezen tulajdonságok alapján kerültek a vizsgálat látókörébe – leírásuk és elemzésük kapcsán – új összehasonlítási alapot képezve további kutatásokhoz, különösen a még elemzésre váró töredékek vizsgálatának szempontjából.

Földpolitika az Amerikai Egyesült Államokban a polgárháború és a rekonstrukció alatt

BENÁK MÓNIKA

angol, IV. évf.–történelem, III. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. KUKOVECZ GYÖRGY, egyetemi adjunktus,

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Újkori Egyetemes Történeti és Mediterrán Tanulmányok Tanszék

Az Egyesült Államok történelmének egyik fordulópontját jelentette a polgárháború. Ekkor nemcsak az ország egysége volt a tét, hanem kérdésessé vált Észak–Dél kettősségének fennmaradása is. Ez a kettősség gazdasági és társadalmi téren is megfigyelhető volt, de a leglátványosabb a birtokviszonyokban fellelhető eltérés: Északon a családi farmok, Délen a rabszolगतartó ültetvények túlsúlya. A polgárháború eseményei azonban felvetették egy olyan agrárreform lehetőségét, amely megváltoztathatta volna ezt.

Az 1860-as évekre a főleg gazdasági és politikai érdekekből adódó ellentétek az északi és a déli államok között kiéleződtek, és végül polgárháborúhoz vezettek. A háború során két, egymással szorosan összekapcsolódó probléma vetődött fel az Unióban: a lázadó déliek földjének további sorsa ill. a felszabadított rabszolgák és a szegény fehérek földhöz juttatásának kérdése. Ezek kapcsán merült fel Dél gyökeres átalakításának lehetősége, az ültetvényes rendszer felszámolása és az északihoz hasonló farmgazdálkodás általánossá tétele. Ehhez azonban földosztás, vagy egy olyan agrárreform kellett volna, amelynek nem voltak meg a feltételei. A lázadók ültetvényeit elkobozták az 1862-es elkobzási törvény értelmében, valamint 1865-ben létrehozták a Felszabadítottak Hivatalát az elkobzott földek kezelésére. A szövetségi kormányzat ugyanakkor nem támogatta hatékonyan a feketék gazdaságilag önállóvá tételét, ami elengedhetetlen lett volna Dél átalakításához. A nagyobb mértékű állami beavatkozás azonban ebben a korban elképzelhetetlen volt. Ennek hiányában a feketék nem tudták leküzdeni hátrányukat, frissen szerzett politikai jogaikkal nem tudtak élni.

A déli ültetvényes arisztokrácia a háború után visszaszerezte politikai és gazdasági hatalmát. A régi ültetvények fennmaradtak, azokat az immár szabad feketék bérlőként művelték.

*A főlíás kertészet kialakulása és munkaszervezete
Kunszálláson*

BIHAR MÁRIA

néprajz, IV. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BELLON TIBOR, egyetemi docens,

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Néprajzi Tanszék

Dolgozatomban a Duna–Tisza-közi homokhátság virágzó kertészeti kultúrájának, a főlíázásnak társadalom-néprajzi vonatkozásait szeretném bemutatni Kunszállás példáján keresztül. Témaválasztásom indítékai a jelenség szemmel látható elterjedtsége, a falu életére gyakorolt nagy hatása, a sajátos életforma, amelyet létrehozott; és a hozzá kapcsolódó sokrétű problémakör (terménypiacok, feketemunka, bolgárkertészet) voltak.

Kutatásomat Kunszálláson illetve a vele szomszédos Fülöpjakabon, Bugac-Felsőmonostoron és Galamboson végeztem. Dolgozatom alapját azok az interjúk képezik, amelyeket 1996 óta főlíás gazdálkodókkal, családtagjaikkal, munkásaikkal készítettem illetve azok a megfigyelések, amelyeket főlíás gazdaságokban dolgozó alkalmi munkásként, „piacozóként” tettem.

Az agrártudományi, technológiai alapok felkutatása mellett igyekeztem megvizsgálni az eddig még kutatatlan jelenség történeti gyökereit, előzményeit, Kunszálláson való meghonosodásának körülményeit.

Az ismertetés kiemelt szempontjával a munkaszervezést, munkaszervezetet választottam, mivel kutatásaim során arra a következtetésre jutottam, hogy az anyagi eszközökkel való ellátottság mellett az emberi erőforrásokkal való megfelelő gazdálkodás az egyik alapfeltétele a sikeres gazdálkodásnak. Választásomban megerősített az a felismerés, hogy a munkaszervezéshez kapcsolódó számos megoldatlan probléma gátat szab a páratlan emberi munkabírásról, találékonyaságról, boldogulni akarásról tanúskodó gazdálkodási mód fejlődésének.

Végezetül rávilágítva azokra a főbb problémákra, amelyek megakadályozták a további fejlődést, arra a következtetésre jutottam, hogy a Duna–Tisza-közi homokhátság rendkívül jó természeti adottságainak, az itt főlíázók szorgalmának és találékonyságának, illetve a biogazdálkodás elveinek a találkozása Európa piacain is sikeres gazdálkodási módot hozhatna létre.

A zene mint közvetítő az ősi kultúrákban

BIZEK EMŐKE

ének-zene-karvezetés

Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanárképző Főiskolai Kar

Témavezető:

DOBSZAY ÁGNES, főiskolai adjunktus,

*Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanárképző Főiskolai Kar,
Zenei Tanszék*

Az a kapcsolat, amely régen az ősi kultúrákban természetes volt az élők és a holtak között, ma már a legtöbb ember számára megmosolyogtató. Dolgozatom egy sajátos életszemlélet, mely a világ tudati fejlődésének következő fokát a harmadik évezredben látja megvalósulni, egy új generáció által. Elsősorban azokhoz szól, akik hisznek a túlvilági létben és a lélek mindenhatóságában. A zene, amely az ősi kultúrákban megnyitotta a lélek kapuit, ma újra fontos összefüggésbe hozható a világegyetem dimenzióival. A céloom a zene közvetítő szerepének bemutatása, ötvözve a múltat a jövővel. Dolgozatom két részből áll. Az ősi kultúrákban a zene kiemelkedő szerepe csodálatos távlatokat nyitott meg az emberiség számára. Lehetőség volt a szellemvilággal történő kapcsolat megteremtésére. A második rész a mai mesterek elbeszéléseire hivatkozva belátást enged számunkra a misztikum világába. Bemutatom, hogy milyen kapcsolatok rejlenek a zenei hangsorok és az emberi tudatszintek között. Aktuális problémákat felvetve az ezredforduló nagy változásaival kerülhetünk szembe. Szemléletmódom egy választás elé állítja a hallgatóságot. Hová tart az emberiség? Reményeim szerint egy tudatosabb, intuitívabb, harmonikusabb életmód, ezáltal egy magasabb dimenzió felé, melynek eljöveteleire már nem kell sokáig várnunk.

Nemi szerepek egy 18. századi boszorkányperben

BOKOR ZSUZSA

néprajz, IV. évf.

Babeş–Bolyai Tudományegyetem

Témavezető:

DR. POZSONY FERENC, egyetemi tanár,

Babeş–Bolyai Tudományegyetem,

Magyar Nyelv és Kultúra Tanszék

Jelen dolgozatban egy 18. század közepén zajló boszorkányper mutatók be, ezen belül is elsősorban a perben körvonalazódó nemi funkciók problémakörére összpontosítok. Elsősorban olyan kérdéseket tárgyalok, amelyek az adott kor keretei közt releváns problémák voltak, és a per lefolyását mozgatták: házasság, törvénytelen kapcsolatok, házasságtörés, szerelem, „kurválkodás” problémakörét vizsgálom, az ezekről való vélekedést illetve az ezekről szóló diskurzust alakító tényezőket.

Kutatásaim során családi levelezéseket, rendeleteket, testamentumokat, tehát minden olyan iratot figyelembe vettem a konkrét peranyagon kívül, amelyek az értelmezést segíthették.

Az egyes személyek körét úgy állítottam fel, hogy ezen belül a (számmunkra) releváns és az egyház illetve a falu erkölcsi normái által diktált, illetve elvárt szerep közti összefüggésekre is összpontosítottam. Azt vizsgálom, hogy egy tiltott kapcsolatban résztvevő egyed miként válik bűnbakká, hogyan fogadja el (vagy nem fogadja el) a rá ragasztott kliséket (boszorkány, parázna, kurva, házasságtörő). A férfi szerepére összpontosítva azt elemzem, hogyan viseli el a partnerére irányuló ellenszenvet, hogyan ellenkezik vagy törődik bele az eseményekbe.

Míndezekek után azt is figyeltem, hogyan kezeli a botrányt a falu illetve az egyház, hogyan beszéltek, hogyan fejezik ki álláspontjaikat, és hogyan irányítják a szexualitásról szóló diskurzust, milyen hatást gyakorolnak a tanúk vallomásaira.

Tudjuk azt, hogy valahányszor levéltári szövegeket tanulmányozunk, saját előítéleteinkkel kell számolnunk, azzal, hogy saját koncepciónkat vetítjük ki ezekre, ezáltal mi konstruáljuk meg a történetet. Míndezekek szem előtt tartva, az én „konstrukciónak” az a szerepe, hogy egy szöveget illetve egy nagyobb szövegbázist mélyebb összefüggéseiben is láttasson, az egyszerűen csak szöveg mivoltában létező anyag valós problémáit kövesse, és további kérdésekkel bővítse a boszorkányper-kutatás eddigi eredményeit és problémáit.

*Az euro előestéjén.
Olaszország integrációs sikerei*

BUSS VIKTOR

olasz, IV. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. GIANCARLO COGOI, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Olasz Tanszék

Olaszország gazdasági helyzete elkeserítő volt a második világháború után. Egy gazdaságilag és morálisan legyengült nemzet képét tükrözte, melynek gazdasága főként a mezőgazdaságon nyugodott. A nyersanyag, a szakemberek, az infrastruktúra és a modern technika hiánya lehetetlenné tette az újjáépítést.

Dolgozatomban arra keresem a választ, mivel magyarítható, hogy Olaszország miután belépett a különböző gazdasági integrációkba, rövid időn belül a világ egyik legnagyobb ipari nagyhatalmává vált, s amelyet ma csak „gazdasági csoda” néven emlegetünk. Felvázolom azt is, hogy milyen módon segítette elő a Közös Piac megalakulása Olaszország ilyen nagyarányú fejlődését. Végül az Euro és jövője című fejezetben megpróbálok választ keresni arra, hogy milyen szerepe lehet a közös valuta bevezetésének az olasz gazdaság jövőjére nézve.

Pályamunkámat szándékosan kérdésekkel zártam le, mivel az euro teljes körű bevezetésére 2002. január 1-ig várnunk kell és ennek hatását majd csak utána, bizonyos idő elteltével tudjuk megvizsgálni.

*A sötétségből a világosságba – a német zenekultúra
fellegvárjai a középkorban*

CZIFRA ORSOLYA

ének-zene--karvezetés, III. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanárképző Főiskolai

Témavezető:

DOBSZAY ÁGNES, főiskolai adjunktus,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanárképző Főiskolai Kar,
Zenei Tanszék

Dolgozatommal szeretném feltérképezni azt a zenei műveltséget, kultúrát, amellyel a magyar államalapítás idején érkeztek hozzánk a térítő szerzetesek. Hiszen vallásukkal együtt magukkal hozták saját dallamkincsüket, ami nem lehetett ugyanaz, mint a római gregorián. Azokat a kolostorokat mutatom be, melyek meghatározták, szinte irányították a Német-római Császárság zenei életét, s akiknek köszönhető, hogy sok-sok írásos emlék fennmaradt, amik alapján a tudósok fel tudták tární a dallamkincset. A kolostorok mellett egyes városok iskoláira is kitérek, mert nemcsak a kolostorokban, hanem a püspöki városokban is ápták az egyházi zenét. A dolgozat másik célja a valódi fellegvárak zenéjének bemutatása. A Minnesangból kiindulva a Meistergesang mesterein keresztül a német világi zenébe és a mesterdalnokiskola életébe is betekintést nyerhetünk. Ezekkel a tényekkel szeretném bebizonyítani, hogy a gyakran „sötét” jelzővel ellátott korban mennyi minden teremtett fényt és mutatott utat a későbbi korok számára is.

Egy sajátos délszláv ütközőterület – a horvát–szlavón határőrvidék felszámolása

CSÁSZÁR ZOLTÁN

történelem, V. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. SOKCSEVITS DÉNES, egyetemi adjunktus,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Horvát Tanszék

Ez a munka a horvát–magyar államközösség egy sajátos területének, a horvát–szlavón határőrvidék felszámolásának a folyamatát hivatott bemutatni. A kiindulási alapja a horvát–magyar államközösség XI–XII. századi kialakulása, amely egyben a két nemzet sorsközösségét is hosszú időre megeremtetette. A mű első fejezete e közös állam létrejöttének és megerősödésének időszakát tárgyalja, először az Árpádok idején, majd – egy nagy időbeli ugrással – a mohácsi csatát megelőző évektől. E csata után került mindkét állam (vagy inkább azok maradéka) a Habsburg korona alá, ami a következő évszázadokra döntőnek bizonyult további fejlődésükre nézve. Ezen időszakról indult meg a délkeleti horvát végeken egy katonai-határőri ütközőterület kialakítása is, amelyből aztán a Habsburg uralkodók átgondolt és tervszerű munkája révén a kezdeti ideiglenes jellegű *határvidékből* jól szervezett, egységes *határőrvidékké* alakult, amelynek lakossága a határőri mellett egyre inkább katonai feladatokat is ellátott, akár a törökkel szemben, akár Európa csataterein. Az addigi elkülönült évszázados határőrvidéki fejlődés eredményét aztán a XIX. század elején szarba szökkent horvát és magyar nemzeti (és nemzetállami) ideológiák kérdőjelezték meg. E kor eseményeit a II. fejezet követi nyomon a nemzeti újjászületés időszakától a horvát–magyar közjogi (és fegyveres) harcokon át a Habsburg Birodalom átszervezésének különböző elképzeléséig. Ezekben a horvát–szlavón határőrvidék mindig jelentős szerepet játszott, akár mint a horvát nemzeti ideológia egyik építőköve, akár mint – erdei révén – a magyar kormányzat potenciális jövedelemforrása. A III. fejezet kitekintés e küzdelem 1868 utáni gazdasági-belpolitikai mozgatórugóira illetve külpolitikai összefüggéseire, többek között a szerb ambíciók, a balkáni orosz elképzelések illetve a nagyhatalmi érdekek furcsa játékának bemutatásával. A felszámolás – korabeli kifejezéssel élve polgárosítás – lépéseit a IV. fejezet foglalja össze, amely a konkrét végrehajtás lépéseit, annak problémáit és akadályait tárja az olvasó elé. Itt az ismertetett jogszabályok (törvények, rendeletek, határozatok, nyilatkozványok,

stb.) révén ízelítőt kaphatunk arról az aprólékos munkáról is, amit a korabeli kormányzatoknak el kellett végezniük, amíg a terület katonai közigazgatását polgárral váltották fel. Az V. és VI. fejezet a polgárosítás utáni helyzetet tárja elénk: az előbbi a közvetlen következményeket, a néhol fegyveres lázadásba is torkolló, állandó tüntetésekkel kísért horvát ellenállást; míg az utóbbi a látszólagos megbékélés időszakát, amely lehetővé tette, hogy a polgárosítás művét az utolsó simításokat is elvégezze a magyar kormányzat. Ezzel zárul le a több-évszázados intézmény története.

Hat nap és a világ

CSATÓ MIHÁLY

történelem, V. évf.--latin, I. évf.

Eötvös Loránd Tudomány Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

GAZDIK GYULA, egyetemi docens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Politikaelméleti Tanszék

A dolgozat két részre oszlik, első részében a hatnapos háború eseményeit kívánom napról napra bemutatni. Ezt egyrészt a szakirodalom felhasználásával, illetve azt a forrásokból, kommentárokból kiegészítve teszem. Célom az események hiteles bemutatása.

A dolgozat második felében a hat nap eseményeit próbálom elhelyezni egy hosszabb folyamatban. Megpróbálom bemutatni, hogy hogyan jutottak el idáig az egyes résztvevők, és hogy befolyásolta további sorsukat. Emellett a világ-történelemben elfoglalt helyét is megpróbálom kijelölni.

A mellékletek a történelmi tájékozódást segítik, megpróbálva az eseményeket teljes mértékben e hat naphoz viszonyítani. A táblázatok bármennyire megközelítő jellegűek is, viszonylag hiteles képet adnak az eddig elszenvedett veszteségekről. A kronológiában igyekeztem úgy gyűjteni az adatokat, hogy ez önmagában is egységes legyen, ugyanakkor új kutatási irányokat is kijelöl. A képekkel egyrészt az eseményeket próbáltam közelebb hozni, másrészt a hozzájuk fűzött magyarázatokban további támpontokat adni.

Trianon kérdésköre Kosztolányi Dezső életművében

CSÍKY BALÁZS

történelem, III. évf.–levéltár, II. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. ROMSICS IGNÁC, egyetemi tanár,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Új- és Legújabbkori Magyar Történeti Tanszék

A két világháború közötti Magyarországon meghatározó jelentőségű téma volt a történelmi Magyarország széthullása, a trianoni békeszerződés és annak revíziója, ugyanakkor ezek a kérdések a második világháború után tabutémákká váltak, így teljes körű feldolgozásuk máig várat magára. A dolgozat a korszak jelentős irodalmi személyiségének és publicistájának a fenti kérdésekre adott válaszait kívánja rekonstruálni elsősorban publicisztikája alapján, de bevonja a vizsgálatba az 1919–20-ban született verseket, egy elbeszélést és adalékként egyes magánleveleket is.

Kosztolányit személyes sorsában is érintette a történelmi Magyarország széthullása, hiszen szülővárosa, Szabadka szerb kézre került, és szüleinek az ekkor alakuló új délszláv államban kellett élniük. 1919–20-ban írt versei a szülőföld idegen kézre kerülését siratják, megtalálhatók bennük a magyarság ártatlan áldozatként való megjelenésének motívuma, a szülőföld elvesztése miatti gyökértelemné válás és az, hogy a területelcsatolás nagyhatalmi döntés következménye, amelybe a magyarságnak nem volt beleszólása. Ugyanezek a motívumok kerülnek elő abban az elbeszélésben is, amelyet az általa szerkesztett és 1920-ban megjelent, a revízió érdekében készült, *Vérző Magyarország* című antológiába írt.

1921 októberétől a Pesti Hírlap munkatársa lett, amely hangsúlyosan képviselte a területrevíziót. Első cikkeiben figyelemmel kísérte a békeszerződés megváltoztatásához kapcsolódó napi politikai eseményeket. Kisebb elbeszéléseiben is felbukkan a történelmi Magyarország helyreállításának lehetősége, és a téma a külföldi utazásai során készített interjúkban is megjelenik.

Az 1920-as évek végétől azonban a revízió kérdése mellett és helyett a népek közti kibékülés szükségessége kerül előtérbe Kosztolányi publicisztikájában. Ugyanakkor jelenik meg írásaiban a nyelvi magyarság eszméje is, a területi együvé tartozás helyett a nyelvi közösség gondolata erősödött fel írásaiban.

A vendéglátás szokásai egy szilvásváradai családban

DEMETER GITTA

néprajz, IV. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. VEREBÉLYI KINCŐ, egyetemi docens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Folklor Tanszék

A dolgozat a mindennapi élet egyik ünnepi illetve esetenként kevésbé ünnepi szokását, a vendégfogadást mutatja be, a figyelmet elsősorban a táplálkozásra, a lakásbelsőre, az öltözködési és a viselkedési szokásokra fordítva. Egy mikrovizsgálat eredményeit foglalja össze, melyet egy szilvásváradai családban a jelenre vonatkozóan végeztem el. Anyaga többéves megfigyelés során szerzett tapasztalatokból illetve „a ház asszonyával” készített interjúkból állt össze.

Első része a vendéglátási szokások eddigi kutatásának és eredményeinek rövid összefoglalását adja.

A második részben a váratlan látogatók vendégül látásához kapcsolódó viselkedési és öltözködési szokásokat valamint a kínálás módjából, a vendégfogadásra szánt ételek és a lakáshasználat sajátosságaiból levonható tanulságokat elemzem a szilvásváradai példán keresztül. A vizsgálatból kiderül, hogy a vendégeknek, társadalmi presztízstüktől függően, más-más kínálás jár, valamint az, hogy a háziak és a vendégek közötti viszonyok a kommunikáció különböző síkjain jelennek meg.

A harmadik rész az ünnepi alkalmakra összegyűlt társaság megvendégelését mutatja be. Itt elsősorban a vendégfogadásra készített ételek rangsora érzékelteti a vendéglátás eltérő típusait.

Az északi hadtest újjászervezésének kérdése és önálló működése a Felső-Tisza mentén

DÉR DEZSÓ

történelem, V. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

DR. HERMANN RÓBERT, intéztigazgató,

Hadtörténelmi Intézet

DR. PELYACH ISTVÁN, tudományos munkatárs,
Szegedi Tudományegyetem Történettudományi Kar,
Új- és Legújabbkori Magyar Történelmi Tanszék

Az 1848–49-es szabadságharc fennmaradt levéltári anyagai közül az egyik legjelentősebbnek mondható az I. magyar hadtest iratanyaga, amely jórészt feldolgozatlanul hever a levéltárakban. Dolgozatomban ennek a hadtestnek a korai történetéből szeretnék egy részt bemutatni, elsősorban az ehhez kapcsolódó írott forrásokon keresztül. A dolgozathoz mellékletként ütközeti-, ill. az északkelet-magyarországi harcszínteret bemutató térképeket, valamint a magyar hadtest egy 1849. január közepén, ill. egy február elején összeállított harcrendjét is csatoltam.

A 1849. jan. 4-i kassai vereségét követően, amikor az ún. északi hadtest teljesen szétesett, annak újjászervezése Klapka Györgyre, a következő parancsnokára várt. Az újjászervezés azonban nem néhány nap alatt történt, vagyis nem Klapka táborba érkezésétől az első ütközetekig; sőt tény, hogy a jan. 22–23-i összecsapások idején, ill. azután is több területen még számos, igen súlyos probléma mutatkozott. Az elsősorban ellátásbeli nehézségekért azonban nemcsak a hadvezetést terhelte felelősség, hanem a mellette működő kormánybiztosokat is. A még szervezés alatt álló hadtest 1849. januári sikereiben ugyanakkor jelentős szerepet kaptak a táborba újonnan érkezett, magas harcértékű alakulatok és nem kevésbé volt fontos Klapka kiváló stratégiai érzéke, amelynek segítségével az ellenség futárszolgálatát úgyszólván teljesen megbénították; mindemellett a magyar hírszerzés nagymértékben javult a korábbihoz képest. A január második felében aratott magyar sikerek, ha nem is voltak igazán nagy győzelmek, de kiemelkedő fontosságúak voltak, amelyekhez a dolgozatban bemutatott számos tényező hozzájárult. Ezeknek a sikereknek köszönhetően a hadtest teljesítette a feladatát: a Tisza folyó északi vonalának megtartását. A dolgozat témájának befejező része 1849. február 4-éhez köthető, amikor is a tiszai seregek fővezérévé kinevezett Henryk Dembinski átvette a parancsnokságot Klapka csapatai felett. Ezzel az északi hadtest önálló működése is véget ért.

*Tánc kultúra városon és tanyán
a két világháború közötti Kecskeméten*

DÓKA KRISZTINA

néprajz, V. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. VEREBÉLYI KINCSÓ, egyetemi docens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Folklor Tanszék

Egy folklorisztikai szempontból kevésbé kutatott agrárváros, Kecskemét tánc kultúráját és ezen keresztül a város polgári kultúrájának és a tanyavilág paraszti hagyományának kettősségét vizsgálom dolgozatomban.

Egyik oldalon bemutatom a korabeli sajtót forrásul használva a két világháború közötti Kecskemét városi táncéletének jellemző táncalkalmait, az egyesületi bálakat, mint jellegzetesen városi szórakozási formát, másik oldalon pedig szóbeli visszaemlékezésekre támaszkodva a tanyavilág paraszti kultúrájának egy szeletét, a spontán táncalkalmakat.

Azt látjuk, hogy a tánc kultúrában is jellemző a városi–tanyasi, polgári–paraszti kettősség.

Viszont felmerül a probléma, hogy vajon valóban ilyen éles-e a határ a két kultúra között.

A városon is megtalálhatók a hagyományoszerűbb formák. A kocsmákban, kevésbé „reprezentatív” helyeken, a polgári bálak formalitásai nélkül folynak a mulatozások. Másrészről viszont már a tanyán sem találjuk a hagyományos paraszti tánc kultúrát, megjelentek a táncéletben a városi elemek, a polgári táncok. A tanyasiak már nem csupán hagyományos módon belenevelődve tanulnak táncolni, hanem a tanyasi és városi tánciskolában, illetve eljárnak más szervezett táncalkalmakra, időnként bejárnak a városba is szórakozni.

Ennek ellenére azt mondhatjuk, hogy az adott időszak tánc kultúrájának vizsgálata is alátámasztja a tanya és város kultúrájának elkülönülését.

A koszovói váláság anatómiája

DROMMER IZABELLA

vállalkozó-menedzser, IV. évf.

Szegedi Tudományegyetem Szegedi Élelmiszeripari Főiskolai Kar

Témavezető:

GULYÁS LÁSZLÓ, főiskolai adjunktus,

Szegedi Tudományegyetem Szegedi Élelmiszeripari Főiskolai Kar,
Élelmiszeripari Gazdaságtan és Marketing Tanszék

Azért ezt a témát választottam, mert meg akartam érteni az 1999-es koszovói háborút. Ha egy államban egy kisebbség többséggé válik településterületén, az önrendelkezés alapján kiválhat-e. Viszont ennek megértéséhez elengedhetetlenül szükséges megismerni Koszovó történetét, visszanyúlni a gyökerekhez.

Koszovó történetének megismeréséhez számos irodalom állt rendelkezésemre, viszont a koszovói háború, az azt megelőző válságos időszak és a háború utáni év esetében kénytelen voltam a sajtóra (magyar és külföldi egyaránt), az internetre valamint a magyar és a külföldi tévéállomások e témáról készült műsoraira támaszkodni.

Az első fejezetben szükségesnek tartom bemutatni a NATO-t, annak alapelvét, katonai doktrínáját, Amerika NATO-n belüli vezető szerepét. A második fejezet Koszovó történetét mutatja be a rigómezei csatától Milosevic felbukásáig, amikor is megindult a szerb nacionalizmus újjáéledése. A harmadik fejezet a koszovói háború előzményeiről, nagyvonalakban a háborúról és a 78 nap után megszületett „békéről” szól. Koszovó kapcsán fontosnak tartom bemutatni a Milosevic-rezsimet illetve a további fejezetekben a szerbiai életet is. A negyedik fejezet a háború konklúzióit tartalmazza.

Az ötödik fejezet a háború utáni Koszovót mutatja be: azt a szomorú tényt, hogy a NATO ugyan megnyerte a háborút, de célját, amiért indította azt, nem sikerült elérnie. Ugyanis nem ő buktatta meg a Milosevic-rezsimet és nem sikerült elérnie, hogy Koszovó két együtt élő etnikum békés, autonóm otthona legyen. Kérdéses, hogy az új elnöknek, Kostunicának sikerül-e ezt elérnie?

A Dudás-ügy avagy egy politikai alternatíva '56-ban

DRUCZA ATTILA

történelem, V. évf.–kommunikáció, IV. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

M. KISS SÁNDOR, tanszékvezető egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új- és Legújabbkori Történeti Tanszék

A Dudás-ügy című dolgozatom egy több éves kutatás egyik állomása. Feladatomnak tekintetem, hogy a fellelhető levéltári és könyvészeti anyag segítségével rekonstruáljam Dudás Józsefnek, a Magyar Nemzeti Forradalmi Bizottmány (MNFB) elnökének 1956-os politikai tevékenységét, valamint ennek mélyebb megismeréséhez és megértéséhez elkészítsem részletes életrajzát, pályaképét. Dudásról és az MNFB működéséről máig nem készült rendszerező és összefoglaló munka. Életről és tevékenységéről jelenleg csak kiemelő vagy értékelő művek jelentek meg.

Az összegyűjtött levéltári anyagot a szakirodalom és az egymással való ütköztetés szűrőjén keresztül próbálom bemutatni, amelynek eredményeképp átfogó képet kaphatunk szándékairól, törekvéseiről, a forradalomig vezető politikai útról. Így e munkában kibontakozik az 1956-os forradalom és szabadságharc bizonyos történéseinek értékelése és az eseményeket meghatározó politikai döntések egy csoportja – adalékul szolgálva a szabadságharc anatómiájához.

A francia–indián háború előzményei és hadtörténete

EGYED GERGELY

történelem, III. évf.

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. MOLNÁR MÁTÉ, egyetemi tanár,

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Koraújkori Történeti Tanszék

Dolgozatom célja az volt, hogy ezt a magyar szakirodalom által általában elhanyagolt, de rendkívül érdekes és változatos háborút részleteiben is bemutatthassam. Véleményem szerint ez a háború jelentékeny részben járult hozzá az észak-amerikai kontinens mai arculatának kialakulásához, valamint a 13 gyarmat függetlenedéséhez.

Felkutattam a hazánkban hozzáférhető idegen nyelvű szakirodalmat, és külföldről sikerült hozzájutnom a témával kapcsolatos fontos források egy részéhez, melyeket feldolgoztam a dolgozatom megírásához. Fontos munkaeszköznek bizonyult az internet is, ahonnan számos színvonalas cikket és néhány fontos forrásszemelvényt sikerült a munkám során felhasználnom.

Fontos eredménynek tartom, hogy szerény ismereteim szerint Magyarországon még nem jelent meg olyan kiadvány és cikk, mely ilyen mélységben és terjedelemben foglalkozott volna a témával. Úgy gondolom, sikerült rávilágítanom néhány olyan eseményre illetve tényre, mely új megvilágításba helyezi a háború bizonyos eseményeit, gondolok itt például Louisburg elestének döntő szerepére a háború végkifejletét illetően, vagy a Montcalm tábornok és Vaudreil kormányzó közötti feszült viszonyra, mely bizonyos esetekben megakadályozta a francia parancsnokot terveinek kivitelezésében. Viszont kevésbé tűnt számomra érdekesnek Québec és Montréal bevétele, mivel ez előbb-utóbb bekövetkezett volna, ha figyelembe vesszük az erőviszonyokat.

Dejtári szövegegységek hermeneutikai megközelítése

EKLER ANDREA

néprajz, V. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

NAGY ILONA, tudományos munkatárs,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Néprajz Tanszék

Dolgozatomban dejtári szövegek hermeneutikai megközelítésére teszek kísérletet. Célom a szövegértelmezés mellett egy folklórszövegekre vonatkozó hermeneutikai rendszer fogalmi, elméleti leírása.

Az általam leírni szándékozott hermeneutikai megközelítés hatéves dejtári kutatás alapján alakult.

A hermeneutikai megközelítés olyan problémákat vet fel, melyek egyben aktuális folklorisztikai kérdések is. Így a nyelv, beszéd, szöveg problémáján keresztül az „irodalom” és népköltészet viszonya; az újraírás, szerzőség kérdésével kapcsolatban a hagyomány, hagyományozódás fogalma, folyamata; a narratívák, beszédmódok, s ezzel összefüggésben a műfajok/megjelenési formák kérdése, változása. Ennek jegyében öt szövegegységet és százhuszonöt alegységet vizsgállok.

„Az emlékezés szabadságharca”.
Március 15-i megemlékezések 1860–61-ben

ERDÉLYI MÓNIKA

néprajz, III. évf.–történelem, I. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

DR. ZAKAR PÉTER, főiskolai tanár,

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar,
Történettudományi Tanszék

DR. BARNA GÁBOR, egyetemi docens,

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Néprajzi Tanszék

A magyar történelmi emléktünetekkel, azon belül pedig elsősorban március 15-e jelenkori és múlt századi megünnepléseivel szeretnék mélyrehatóbban foglalkozni. E dolgozatomban az 1860. évi Budapesten lezajlott március 15-i tüntetés és az 1861. évi március 15-i megemlékezések leírását, elemzését és értelmezését tűztem ki célul. A tüntetés eseményeinek felidézése mellett ki kell térnem annak előzményeire – a tüntetés megszervezésére – és következményeire – tehát Forinyák Géza temetésére – is. Írnom kell március 15-e ünneppé szerkesztésének kezdeteiről és arról is, hogy a dualizmus kori sajtóban hogyan konstruálták meg 1860. március 15-e emlékezetét. Munkám célja az volt, hogy választ kapjak arra, vajon a tömegkommunikáció eszközei – jelen esetben a sajtó – hogyan formálták a közösségi gondolkodást március 15-ével kapcsolatban. Az 1849. és az 1860. évi március 15-ével kapcsolatos múlt századi újságcikkeket elemezve elmondhatjuk, hogy március 15-e emlékét minden kor a maga igényei szerint szerkesztette meg. A sajtó cikkeivel, elhallgatásaival, visszaemlékezések közzétételével maga is alakítója volt a történelmi emlékezetnek.

Az egyházi és világi hatalom küzdelme Norvégiában Sverre uralkodása idején

ERŐS ANIKÓ

angol–történelem, V. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. SASHALMI ENDRE, egyetemi docens,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Középkori és Korajújkori Történeti Tanszék

A dolgozat a világi illetve az egyházi hatalom felsőbbrendűségéről folytatott vitát taglalja, mely Sverre, Norvégia legerélyesebb trónkövetelője és egyik legtehetségesebb uralkodója, valamint a norvég egyház között zajlott a 12. század második felében. Kutatásomhoz a szinte kizárólag angol nyelvű szakirodalom mellett Sverre sagáját, A püspökök elleni beszédet, a Királytükör című forrást, a III. Celestinus illetve III. Ince és a norvég egyházi vezetők között váltott leveleket és a kortárs beszámolókat használtam fel. A bevezető rész felhívja a figyelmet mindazokra a tényezőkre, melyek hatással voltak a két fél álláspontjának kialakulására: a királyság intézményének norvég jellegzetességeire, az egyház megszervezésének módjára és az egyház és a világi hatalom közti viszony alakulására a 10–12. században, valamint Sverre származására és életútjára.

A dolgozat második része a Sverre hatalomra jutása után újjáéledő küzdelem fő pontjaival foglalkozik, s arra a következtetésre jut, hogy bár a vita ugyanazon fő kérdések köré csoportosult, mint korábban, az eszmék harca sokkal szélsőségesebbé vált. Ez részben annak köszönhető, hogy a törvénytelen származású Sverre, aki ráadásul felszentelt pap volt, mindent megtett, hogy legitimizálja hatalmát, másrészt annak, hogy 1198-ban III. Ince lépett a pápai trónra, akit az egyházi hatalom felsőbbrendűségének gondolata töltött be. Részletesen elemzem *A király védelme a püspökkel és klérussal szemben a kánonjogból* című vitairatot, melynek Gratianus Decretumából és a Bibliából vett idézetek alkotják a gerincét, s mely *A püspökök elleni beszéd*ként vált ismertté. Végül arra a következtetésre jutok, hogy ugyan Sverre küzdelme rövid távon nem volt sikeres, *A püspök elleni beszéd*ben a világi hatalom felsőbbrendűségéről és az isteni jogalapú királyságról megfogalmazott gondolatai jelentős hatással voltak a 13. századi norvég politikai gondolkodásra.

Rákosi Mátyás a két világháború közötti Olaszországban

FEJÉRDY ANDRÁS

történelem–latin, V. évf.

Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

SZERENCSES KÁROLY, egyetemi docens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Új- és Legújabbkori Magyar Történeti Tanszék

A tanulmány Rákosi Mátyás pályafutásának egy eddig kevésbé feltárt, fontos szakaszát vizsgálja: olasz és magyar levéltári forrásokra, valamint kiadott dokumentumokra támaszkodva a kommunista politikusnak a III. Internacionálé megbízottjaként 1920 és 1925 közötti olaszországi útjait mutatja be.

Rákosi a Komintern megbízásából először 1920/21 telén járt Olaszországban, ahol a szocialista párt Livonrői kongresszusán a világszervezet nevében a kiszakadó kommunista frakciót támogatta. Ettől kezdve az Internacionálé szakértőjeként tevékenykedett az Olasz Kommunista Párt és Moszkva között a fasizmus megerősödése kapcsán meghirdetett új egységfront-taktika miatt kialakult vitákban. Az új irányvonal értelmében 1922. szeptember–októberi küldetéseinek, valamint 1923-as hosszabb olaszországi tevékenységének célja is a szocialista párt baloldalának a kommunistákkal való egyesítése vagy legalább akcióegységbe való összefogása volt; a pártok ellenállása miatt azonban nem tudta a Komintern akarátát érvényre juttatni. Rossz személyi kapcsolatai és esetenkénti túlzott önállósága ellenére történő ismételt megbízásai, hely- és nyelvismerete mellett talán Rákosi sajátos taktikai koncepciójának tudhatók be. A Tanácsköztársaság tapasztalataiból fakadó radikális nézeteit az Internacionálé taktikájával ötvözve mintegy közvetítő álláspontot alakított ki a proletárforradalmat elsőrendűnek tartó olasz kommunisták és az egységfrontot szükségesnek látó nemzetközi vezetők között.

A Komintern munkatársaként Rákosi egész Európa politikai arculatával megismerkedett, ugyanakkor maga is ismertté vált a nemzetközi munkásmozgalomban. Ezen időszak alatt szerzett kapcsolatai, valamint küldetései során tapasztalt megbízhatósága kétségtelenül hozzájárultak ahhoz, hogy börtönből való szabadulását illetve a II. világháborút követően még komoly szerepet bíztak rá a felépítendő új világban.

Belga–magyar diplomáciai kapcsolatok története 1945 és 1956 között

FEJÉRDY GERGELY

történelem–francia, V. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

M. KISS SÁNDOR, tanszékvezető egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új- és Legújabbkori Történeti Tanszék

A tanulmány a diplomáciai kapcsolatok történetének egy eddig kevésbé feltárt részterületét dolgozza fel: magyar levéltári forrásokra támaszkodva Belgium és Magyarország 1945 és az 1956-os forradalom közötti diplomáciai viszonyának változását bemutatva.

A két állam diplomáciai kapcsolatainak behatóbb vizsgálat lehetővé teszi, hogy a kettészakadt Európa sokszor abszurd hétköznapi problémáira is ráírnyítsa a figyelmet, hiszen a követségek közti relációkban visszatükröződik a hidegháborús konfliktus és az egyes államok belpolitikai csatározásai.

A II. világháborút követően szinte az elsők között rendeződött Magyarország és Belgium között a viszony. 1947-től mindkét ország megbízott ügyvivő vezetésével újra megnyitja külképviseletét. Függetlenül attól, hogy többször is előfordult a panaszkodó vagy egyenesen tiltakozó jegyzékváltás, sőt a nemzetközi jog előírásainak megsértése is mindkét fél részéről, alapvetően a belga–magyar viszony korrekt, de hűvös maradt a tárgyalat időszakban.

Meghatározó volt a két ország kapcsolatában az 1954-ben megkötött egyezmény, mely mindkét ország külképviseletét nagykövetségi rangra emelte. Magyar részről az ezt megelőző sokszor kevés hozzáértést tanúsító sűrűn változtatott tisztviselőket aktívabb képviselők váltották fel, mely lehetőséget adott az elszigetelődött brüsszeli külképviseletnek a passzivitásból való kilépésre. Belgium szempontjából a változás a gazdasági kapcsolatok növelésében és a két ország közötti átfogó egyezmények szorgalmazásában tükröződött.

1956-os magyar forradalom kitörésével a közeledés a két állam között megszakadt. A november 4-i szovjet invázió után kialakult különleges körülmények közepette azután a kapcsolatok újjáépítését szinte az alapoknál kellett kezdeni.

A sámánizmus definíciójának kérdéséhez

FORRÓ LÁSZLÓ

régészet, VI. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BIRTALAN ÁGNES, egyetemi docens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Belső-ázsiai Tanszék

A dolgozat kérdésfelvetés jellegű. A sámánizmus jelenségeken alapuló leírása és az ezzel kapcsolatos osztályozási kísérletek helyett egy, alapvetően a szakrális és az egyén közötti viszonyból levezethető felosztást tárgyal. A definíció kérdése azért is fontos, mert a terminológia alapvetően befolyásolja a jelenségek leírását és interpretációját.

A felosztás alapja az istenhez tartozó mediátor, a pap, illetve az istenhez nem tartozó mediátor, a sámán közötti különbségtétel. Ez a szempont az elsődleges akkor, amikor a két mediátorral kapcsolatos jelenségeket tekintjük át.

Mivel a dolgozat célja csupán egy olyan megközelítés felvázolása, amelynek az igazolását és finomítását csak terepmunkával és mikroelemzésekkel lehet elvégezni, ezért a felsorolt példák esetében nem is törekedtem egy-egy régió részletekbe menő elemzésére. Inkább érintőlegesen áttekintek több olyan eurázsiai területet, amely terület mediátorainak kapcsán a szakirodalom sámánokat szokott emlegetni. Példáim elsősorban Mongólia, Szibéria, Tibet és Korea területéről származnak, a pap típusú mediátorra pedig a Mediterráneum illetve az európai térség szolgáltató példákat.

*Főúri és paraszti táplálkozás Magyarországon
a XVII. század közepétől a XIX. század közepéig.
(Különös tekintettel Balassa családra és a palócokra)*

FÜREDER BALÁZS

történelem, III. évf.–művelődési és felnőttképzési menedzser, II. évf.
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

DR. BÓDI ERZSÉBET, tudományos főmunkatárs,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Néprajzi Tanszék

DR. OROSZ ISTVÁN, egyetemi tanár,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új- és Legújabbkori Magyar Történelem Tanszék

A dolgozatomban a XVII. század közepétől a XIX. század közepéig próbálom bemutatni a főúri Balassa család és a környezetükben élő palócok táplálkozási szokásait.

Először a Balassa inventáriumokban fellelt, az étkezésekhez használatos eszközök elemzését végeztem el és korok szerint hasonlítottam össze a paraszti táplálkozásban megtalálhatókkal.

Itt az étkezés menetét figyelembe véve a kézmosásnál használt mosdótálakkal foglalkoztam – természetesen ezek idővel eltűntek a leltárakból –, majd az ételek szervírozásánál a tálakkal, tányérokkal. Ezek után az evőeszközök és a különböző ivóalkalmatosságok értékelése következik, s végül a sort a gyümölcs illetve desszert felszolgálásánál alkalmazott tárgyakkal zárom.

Sajnos ilyen jellegű elemzést a XVIII–XIX. századra vonatkozóan nem tudtam elvégezni, mivel ebből a korból sokkal hiányosabb feljegyzéseket találtam.

A dolgozat második felében a család konyhai összeírásai és egyéb források alapján próbálok egy képet festeni, hogy korok szerint milyen ételeket és italokat fogyasztottak a főúri és ezen belül is a Balassa család étkező termeiben.

A palócok pontos étkezési szokásairól levéltári feljegyzések hiánya miatt csak hipotézisekre lehet támaszkodni.

Bízom benne, hogy a bemutatott kétszáz év kicsit közelebb hozta múltunkat a jelenünkhöz.

A pécsi szükségpénzek korabeli sajtóforrások alapján (1919–1921)

GÁBOR PÉTER

történelem, IV. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

PROF. DR. ORMOS MÁRIA, egyetemi tanár,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Modernkori Történeti Tanszék

A dolgozat Pécs város pénzforgalmát tekinti át 1919 és 1921 között, a szerb megszállás időszakában. Részletesen foglalkozik a területen forgalomban volt bankjegyek felülbélyegzésével, a pénzek kicserélésének hosszú és bonyolult folyamatával, s nem utolsósorban a város által kibocsátott pénztárjegyekkel, melyek ebben az időszakban Pécs területén forgalomban voltak. A tárgyalat korszak a szerbek által 1919 januárjában megindított felülbélyegzéssel kezdődik. A Pécssett megjelölt pénzek azonban különböző okok miatt fokozatosan eltűntek a városból, s ez komoly fennakadásokat okozott az áruforgalomban is. A negatív folyamat ellensúlyozására a város először 1919 áprilisában bocsátott ki városi pénztárjegyeket, a pénzügyi helyzet javítása céljából. Ezt később többször is megismételték, a pénzügyi igényekhez mérten, ám mindvégig azon a fedezeti határon belül, melyet a város vagyona biztosított. Ezek azonban csak egy részét képezték Pécs korabeli pénzforgalmának. A későbbiekben ugyanis megjelent itt a szerb dinár, ennek korona értékjelzéssel is ellátott ún. korona-dinár változata, a magyar korona, az SHS állam által el nem ismert „fehér pénz”, de az ugyancsak érvénytelennek nyilvánított román bélyegzésű és a bélyeg nélküli korona is. Ebből számtalan bonyodalom származott, melyekre a dolgozat is kitér. Szintén nem hagyható figyelmen kívül a magyar és az SHS állam pénzforgalmának vizsgálata, hiszen ez közvetlenül érintette Pécs városát is. Hasonlóképpen kitér a mű a korszakot kísérő gazdasági nehézségekre, a különböző megoldási kísérletekre illetve az újabb és újabb kihívásokra adott válaszokra. Ez a plurális pénzforgalom ugyanis fokozott mértékben ki volt téve a spekuláció, a hamisítás és az értékvesztés veszélyének. Ez utóbbi folyamat volt talán az egyetlen, melyben minden itt lévő valuta „részlet vett”. A végső rendezés 1921 őszén pedig talán a korszak legellentmondásosabb és legbonyolultabb folyamata volt, ám sikerrel végződött, és decemberben már a magyar korona volt az egyetlen törvényes fizetőeszköz Pécsen is. A dolgozat felvet néhány nem egyértelműen megválaszolt kérdést is (pl. Pécs-Baranya Köztársaság pénzjegyei). Két legfontosabb forrásának, a Pécsi

Naplónak és a Dunántúlnak köszönhetően közvetlen módon enged bepillantást a korabeli Pécs életébe, történelmébe. Segítségükkel pedig az egyik legközvetlenebb és legpontosabb vetületét kapjuk meg a város első világháború utáni társadalmáról, mindennapjairól. Számomra, mint gyűjtőnek is ez a megközelítés adta a téma legfőbb vonzerejét.

*Egy példa az etnikai tudat életképességéről
(a kunok Magyarországon)*

GYÓNI GÁBOR

történelem, V. évf.—néprajz, III. évf.—orosz, I. évf.
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. KORDÉ ZOLTÁN, egyetemi adjunktus,
*Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Középkori és Koraiújkori Magyar Történeti Tanszék*

A magyarországi kunok történetével foglalkozó tudományosság fő áramlata a XIII. században hazánkba betelepült kunok asszimilációját, azaz idomulását a magyarsághoz és ezzel együtt kultúrájának elvesztését viszonylag rövid idő, 2–300 év alatt befejezettnek tekintette. Ennek a szemléletnek megvannak a maga (olykor politikától sem független) a magyar szellemi életben. A magyar mediavisztikában a harmincas évektől fogva uralkodó az a nézet, amely a középkori magyar államban a magyarság számarányát 75% fölé helyezi, s egyben a gyorsan asszimiláló magyarság képét vetíti elénk. Azonban egy népcsoport etnikai tudatának elvesztése sokkal hosszabb időt vesz igénybe mint két-három évszázad, mint ezt a Krim-félszigeti gótok esete is demonstrálja.

Az írott források alapján, ezt kiegészítve régészeti, néprajzi, nyelvészeti adalékokkal, arra következtethetünk, hogy a kunok asszimilációja a XVI. században még nem fejeződött be, a kunok a tatárjárás után az ország nagy kiterjedésű területeit szállták meg. A Hód-tavi csata után sokan elhagyják az országot. A kunok kollektív kiváltságokat kapnak, de azok a XV. századra jórészt elsorvadnak. Viszont a kunok autonóm közigazgatási egységei, a kun székek egészen a török hódításig léteznek, s ezek tekinthetők a kun etnikai tudat konzerváló erejének. A kunok különálló vallása szintén elősegítette etnikai tudatuk megőrzését. A török korban a kun székszervezet felszámolódik, s ezzel az (Halasszék kivételével) addig többségben lévő kun etnikum saját területein ki-sebbségbe kerül. Innentől kezdve etnikai öntudatuk elvesztése rohamosan felgyorsul, s kis idő múlva befejeződik.

Az egykor kunok által lakott területek mégis megőriztek néhány sajátos, a múltra utaló jeget. Ilyenek a helynevek, bizonyos folklorisztikus vonások, s maga a kun öntudat.

*Új eredmények a visegrádi ferences kolostor
építéstörténetéhez*

HALÁSZ ÁGOSTON

régészet, III. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

MORDOVIN MAXIM

régészet, III. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

BUZÁS GERGELY, megbízott előadó,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Magyar Középkori és Korajúrkori Régészeti Tanszék

LASZLOVSZKY JÓZSEF, egyetemi docens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Magyar Középkori és Korajúrkori Régészeti Tanszék

A visegrádi ferences kolostor feltárásakor napvilágra került kőanyag mennyisége, minősége valamint leletkörülményei nyilvánvalóvá tették, hogy régészeti feldolgozás gerincét a kőanyag vizsgálata fogja képezni, egyben lehetőség kínálkozott a műemléki rekonstrukcióra is. Ehhez természetesen szükséges a kőanyag teljes felmérése. A kolostor története fővonalaik felvázolására már sor került, aminek során a leletanyag gyors áttekintésével két építési periódust különítettek el: a Zsigmond- és a Jagelló-korit. Ennek megfelelően elkülönítve indult meg a feldolgozás. A Zsigmond-kori anyagnál – típusok szintjén – a teljesség igényével, a Jagelló-kori köveknél helyhez valamint nagyobb szerkezeti egységekhez köthető darabokkal kezdtük a felmérést.

Magyarországi viszonylatban a kolostorról nagyon gazdag okleveles anyag maradt fenn. Zsigmond király telepítette le Visegrádon az obszerváns ferenceseket. V. Márton pápa 1425. június 27-én keltezett, a kolostor alapítását jóváhagyó oklevélből kiderül, hogy a ferencesek a városban lévő Szent György kápolnát kapták meg. Kezdetben a kápolnát akarták kibővíteni, de végül helyett a közelében 1425 után egy teljesen új kolostor és egy Szűz Máriának szentelt templom épült. Mátyás király 1473. március 18-án pápai engedélyt kért a visegrádi ferences kolostor építéséhez, de a kolostor helyreállítása a korábbi ismeretek szerint csak II. Ulászló alatt történt meg.

Folytatódott a Jagelló-kori kerengő szerkezeti elemeinek felmérése. A késsőbbre keltezhető köemlékek közül sikerült egy csak írásos források alapján feltételezhető, de eddig nem igazolt Mátyás-kori építési korszakhoz kötni egyes nyiláskereteket, ezzel igazolva az adott periódus meglétét.

A cherokee-k kitelepítése

HELTAI ZOLTÁN

ének-történelem, III. évf.
Eszterházy Károly Főiskola

Témavezető:

DR. KOZÁRI JÓZSEF, főiskolai docens,
Eszterházy Károly Főiskola,
Egyetemes Történet Tanszék

A kutatás célja volt megismerni az 1800-as évek első évtizedeiben a cherokee törzs életében bekövetkező változásokat, melyeknek oka az Egyesült Államok területi gyarapodása volt. Célja volt még a munkának azon jogi eszközök megismerése is, melyekkel az Egyesült Államok és Georgia állam elérte a cherokee-k eredeti lakhelyükről való kitelepülését. A kutatás módszere volt a szakirodalom feldolgozása és a korabeli dokumentumok (szerződések, a Legfelsőbb Bíróság ítéletei, az indián-kitelepítési törvény) vizsgálata. Ennek eredményeképpen összefüggő és átlátható kép rajzolódott ki, kezdve onnan, hogy a félig „vad” cherokee törzs pár évtized alatt hogyan vett át civilizációs vívmányokat, vált maga is civilizálttá, és ennek ellenére miért kellett mégis ősi földjeit elhagynia. A tanulságokat levonva ismertté vált a kor emberének (európai származású amerikai és bennszülött amerikai) általános mentalitása, erkölcsisége, és fény derült az amerikai demokrácia korabeli működésére és hiányosságaira.

Kolozsvár etnikai struktúrájának alakulása a XX. század folyamán

HERÉDI ZSOLT

szociológia szak, IV. évf.

Babeş–Bolyai Tudományegyetem

Témavezető:

VERES VALÉR, egyetemi tanársegéd,

Babeş–Bolyai Tudományegyetem,

Szociológia Tanszék

Dolgozatom célja Kolozsvár XX. századi történetének elsősorban demográfiai, de ugyanakkor az interpretálás során ettől elválaszthatatlan urbanisztikai, történelmi megközelítésű leírása. Habár Kolozsvárról monográfiák egész sora jelent meg az elmúlt évtizedekben, ezeknek a város lakosságának számáról, valamint az etnikai struktúra alakulásáról közölt demográfiai adatai többnyire kiragadott példák, melyek nem tudják érzékelteni a végbement folyamatokat a maguk egészében és realitásában. Pedig ezek ismeretében könnyebben megérthetjük a mai etnikumközi viszonyok milyenségének vagy egyes közéleti, politikai eseményeknek az okait. Módszertani szempontból a következőképpen jártam el: a XX. századi népszámlálások, főbb népességösszeírások, és a statisztikai hivatalok számított adatai alapján elkészítettem egy grafikon, mely segítségével elkülöníthetők a főbb szakaszok. Majd megpróbáltam a meglévő adatok tükrében magyarázatot keresni a különböző periódusok fő tendenciáinak okaira. Egyúttal arra is magyarázatot találni, hogy a hivatalos adatok hol, esetleg miért és milyen irányba torzíthatnak. Például sikerült az 1930-as – mindkét ország demográfusai által ma is elfogadott – népszámlálás adatainak politikai szándékok által vezérelt torzításait is kimutatnom.

A különböző szakaszok adatsorait egybevetve megdölni látszik az a magyar köztudatban uralkodó nézet, mely szerint a kolozsvári etnostruktúra a regái románság Erdélybe áramlásával alakult ki. Az erre vonatkozó pontosabb kép kialakításáért elemeztem az 1992-es népszámlálás Kolozs megyére vonatkozó migrációs adatait. Az eredmények szerint a betelepedett lakosság túlnyomó része a város természetes vonzáskörzetéből származik, ahol a román többség dominál. Végezetül pedig az utolsó szakasznak, a kilencvenes évek néhány jellemzőjét, és további esetleges demográfiai, urbanisztikai tendenciáját próbáltam meg felvázolni.

*Egy példa az etnikai tudat életképességéről
(a kunok Magyarországon)*

GYÓNI GÁBOR

történelem, V. évf.—néprajz, III. évf.—orosz, I. évf.
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. KORDÉ ZOLTÁN, egyetemi adjunktus,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Középkori és Koratújkori Magyar Történeti Tanszék

A magyarországi kunok történetével foglalkozó tudományosság fő áramlata a XIII. században hazánkba betelepült kunok asszimilációját, azaz idomulását a magyarsághoz és ezzel együtt kultúrájának elvesztését viszonylag rövid idő, 2–300 év alatt befejezettnek tekintette. Ennek a szemléletnek megvannak a maga (olykor politikától sem független) a magyar szellemi életben. A magyar mediavisztikában a harmincas évektől fogva uralkodó az a nézet, amely a középkori magyar államban a magyarság számarányát 75% fölé helyezi, s egyben a gyorsan asszimiláló magyarság képét vetíti elénk. Azonban egy népcsoport etnikai tudatának elvesztése sokkal hosszabb időt vesz igénybe mint két-három évszázad, mint ezt a Krím-félszigeti gótok esete is demonstrálja.

Az írott források alapján, ezt kiegészítve régészeti, néprajzi, nyelvészeti adalékokkal, arra következtethetünk, hogy a kunok asszimilációja a XVI. században még nem fejeződött be, a kunok a tatárjárás után az ország nagy kiterjedésű területeit szállták meg. A Hód-tavi csata után sokan elhagyják az országot. A kunok kollektív kiváltságokat kapnak, de azok a XV. századra jórészt elsorvadnak. Viszont a kunok autonóm közigazgatási egységei, a kun székek egészen a török hódításig léteznek, s ezek tekinthetők a kun etnikai tudat konzerváló erejének. A kunok különálló vallása szintén elősegítette etnikai tudatuk megőrzését. A török korban a kun székszervezet felszámolódik, s ezzel az (Halasszék kivételével) addig többségben lévő kun etnikum saját területein kisebbségbe kerül. Innentől kezdve etnikai öntudatuk elvesztése rohamosan felgyorsul, s kis idő múlva befejeződik.

Az egykor kunok által lakott területek mégis megőriztek néhány sajátos, a múltra utaló jegyet. Ilyenek a helynevek, bizonyos folklorisztikus vonások, s maga a kun öntudat.

*Új eredmények a visegrádi ferences kolostor
építéstörténetéhez*

HALÁSZ ÁGOSTON

régészet, III. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

MORDOVIN MAXIM

régészet, III. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

BUZÁS GERGELY, megbízott előadó,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Magyar Középkori és Koraújkori Régészeti Tanszék

LASZLOVSZKY JÓZSEF, egyetemi docens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Magyar Középkori és Koraújkori Régészeti Tanszék

A visegrádi ferences kolostor feltárásakor napvilágra került kőanyag mennyisége, minősége valamint leletkörülményei nyilvánvalóvá tették, hogy régészeti feldolgozás gerincét a kőanyag vizsgálata fogja képezni, egyben lehetőség kínálkozott a műemléki rekonstrukcióra is. Ehhez természetesen szükséges a kőanyag teljes felmérése. A kolostor története fővonalainak felvázolására már sor került, aminek során a leletanyag gyors áttekintésével két építési periódust különítettek el: a Zsigmond- és a Jagelló-korit. Ennek megfelelően elkülönítve indult meg a feldolgozás. A Zsigmond-kori anyagnál – típusok szintjén – a teljesség igényével, a Jagelló-kori köveknél helyhez valamint nagyobb szerkezeti egységekhez köthető darabokkal kezdtük a felmérést.

Magyarországi viszonylatban a kolostorról nagyon gazdag okleveles anyag maradt fenn. Zsigmond király telepítette le Visegrádon az obszerváns ferenceket. V. Márton pápa 1425. június 27-én keltezett, a kolostor alapítását jóváhagyó oklevélből kiderül, hogy a ferencesek a városban lévő Szent György kápolnát kapták meg. Kezdetben a kápolnát akarták kibővíteni, de végül ehelyett a közelében 1425 után egy teljesen új kolostor és egy Szűz Máriának szentelt templom épült. Mátyás király 1473. március 18-án pápai engedélyt kért a visegrádi ferences kolostor építéséhez, de a kolostor helyreállítása a korábbi ismeretek szerint csak II. Ulászló alatt történt meg.

Folytatódott a Jagelló-kori kerengő szerkezeti elemeinek felmérése. A későbbre keltezhető emlékek közül sikerült egy csak írásos források alapján feltételezhető, de eddig nem igazolt Mátyás-kori építési korszakhoz kötni egyes nyíláskereteket, ezzel igazolva az adott periódus meglétét.

A cherokee-k kitelepítése

HELTAI ZOLTÁN

ének-történelem, III. évf.
Eszterházy Károly Főiskola

Témavezető:

DR. KOZÁRI JÓZSEF, főiskolai docens,
Eszterházy Károly Főiskola,
Egyetemes Történet Tanszék

A kutatás célja volt megismerni az 1800-as évek első évtizedeiben a cherokee törzs életében bekövetkező változásokat, melyeknek oka az Egyesült Államok területi gyarapodása volt. Célja volt még a munkának azon jogi eszközök megismerése is, melyekkel az Egyesült Államok és Georgia állam elérte a cherokee-k eredeti lakhelyükről való kitelepülését. A kutatás módszere volt a szakirodalom feldolgozása és a korabeli dokumentumok (szerződések, a Legfelsőbb Bíróság ítéletei, az indián-kitelepítési törvény) vizsgálata. Ennek eredményeképpen összefüggő és átlátható kép rajzolódott ki, kezdve onnan, hogy a félig „vad” cherokee törzs pár évtized alatt hogyan vett át civilizációs vívmányokat, vált maga is civilizálttá, és ennek ellenére miért kellett mégis ősi földjeit elhagynia. A tanulságokat levonva ismertté vált a kor emberének (európai származású amerikai és bennszülött amerikai) általános mentalitása, erkölcsisége, és fény derült az amerikai demokrácia korabeli működésére és hiányosságaira.

*Kolozsvár etnikai struktúrájának alakulása
a XX. század folyamán*

HERÉDI ZSOLT

szociológia szak, IV. évf.

Babeş–Bolyai Tudományegyetem

Témavezető:

VERES VALÉR, egyetemi tanársegéd,

Babeş–Bolyai Tudományegyetem,

Szociológia Tanszék

Dolgozatom célja Kolozsvár XX. századi történetének elsősorban demográfiai, de ugyanakkor az interpretálás során ettől elválaszthatatlan urbanisztikai, történelmi megközelítésű leírása. Habár Kolozsvárról monográfiák egész sora jelent meg az elmúlt évtizedekben, ezeknek a város lakosságának számáról, valamint az etnikai struktúra alakulásáról közölt demográfiai adatai többnyire kiragadott példák, melyek nem tudják érzékeltetni a végbement folyamatokat a maguk egészében és realitásában. Pedig ezek ismeretében könnyebben megérthetjük a mai etnikumközi viszonyok milyenségének vagy egyes közéleti, politikai eseményeknek az okait. Módszertani szempontból a következőképpen jártam el: a XX. századi népszámlálások, főbb népességösszeírások, és a statisztikai hivatalok számított adatai alapján elkészítettem egy grafikon, mely segítségével elkülöníthetők a főbb szakaszok. Majd megpróbáltam a meglévő adatok tükrében magyarázatot keresni a különböző periódusok fő tendenciáinak okaira. Egyúttal arra is magyarázatot találni, hogy a hivatalos adatok hol, esetleg miért és milyen irányba torzíthatnak. Például sikerült az 1930-as – mindkét ország demográfusai által ma is elfogadott – népszámlálás adatainak politikai szándékok által vezérelt torzításait is kimutatnom.

A különböző szakaszok adatsorait egybevetve megdőlni látszik az a magyar köztudatban uralkodó nézet, mely szerint a kolozsvári etnostruktúra a regáti románság Erdélybe áramlásával alakult ki. Az erre vonatkozó pontosabb kép kialakításáért elemeztem az 1992-es népszámlálás Kolozs megyére vonatkozó migrációs adatait. Az eredmények szerint a betelepedett lakosság túlnyomó része a város természetes vonzáskörzetéből származik, ahol a román többség dominál. Végezetül pedig az utolsó szakasznak, a kilencvenes évek néhány jellemzőjét, és további esetleges demográfiai, urbanisztikai tendenciáit próbáltam meg felvázolni.

Őskori klímátörténeti adatok a Kárpát-medencéből

HORVÁTH ANIKÓ

régészet–történelem, V. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. VÉKONY GÁBOR, egyetemi docens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Ős- és Koratörténeti Tanszék

Az egykori kultúrák életfeltételeinek megismeréséhez hozzátartozik a környezeti adottságok feltárása, amelyek az őskor folyamán még elsősorban az éghajlat függvényei voltak. A vizsgált időszakra, az őskor neolitikumtól kezdődő szakaszára vonatkozó természettudományos paleoökológiai és környezeti-régészeti kutatások eredményeinek egybevetésével megkísérélhető a klímaváltozások nyomon követése. Az eltérő tudományágak által szolgáltatott adatok időbeni összevetéséhez egyeztetjük egymással a különböző kronológiai rendszereket (holocén fázisok és régészeti korok). A klímarekonstrukció egyik sokat ígérő módja a lelőhelyek földrajzi elhelyezkedésének vizsgálata; különösen alkalmasak erre a folyó menti területek. A folyó menti települések elhelyezkedéséből következtethetünk a vízhozamok és a vízjárás egykori alakulására, aminek megismerése alkalmas eszköz lehet az éghajlati rendszerben fellépő változások nyomozására. Mintaterületül a Duna Dunaalmás–Süttő közötti szakaszát választottuk. A lelőhelyeket 1:10000 méretarányú topográfiai térképről, az ártéri és a teraszszintek peremvonalát pedig 1:100000-es geomorfológiai térkép alapján digitalizáltuk, majd a lelőhelyek elhelyezkedését koronkénti bontásban, kilenc lépcsőben vizsgáltuk. A különböző forrásokból származó őskörnyezeti adatok összevetésével még nagyobb biztonsággal következtethetünk a lejátszódott éghajlatváltozásokra. Az eredmények összegzése után egy diagramon ábrázoltuk a csapadékmennyiség feltételezett menetének alakulását az őskor folyamán. A régészeti őskörnyezeti adatok legfőbb jelentőségét abban látjuk, hogy a rövidebb időszakot felölelő klímafluktuációk éppen általuk váltak elkülöníthetővé.

*A tápi gyermekjátékok helye a régió,
főként Győr környéke gyermekfolklórában*

HORVÁTH HAJNALKA

szociálpedagógus–művelődésszervező, IV. évf.

Nyugat-Magyarországi Egyetem

Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar

Témavezető:

DR. BARSÍ ERNŐ, főiskolai tanár,

Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar,
Közművelődési Tanszék

Dolgozatomban szülőföldem Táp és a régió, Nyugat-Dunántúl, főként Győr környéke énekes gyermekjátékait és dallam nélküli, verses mondókáit vettem össze. Ahhoz, hogy ezt az összehasonlítást megtehessem, első feladatomban volt, számba venni mindazon gyűjtéseket, amelyeket itt a térségben végeztek. Mind ez dolgozatomban első részét képezi. Másodsorban a szülőfalumban a már két éve elkezdett gyermekjáték-gyűjtésemet hasonlítottam össze dr. Barsi Ernő 1974-es úgyszintén Tápon végzett gyűjtésével. Itt már megmutatkozott az a tény, hogy a közel három évtized alatt mennyi minden felejtődött el, alakult át, változott a falu népzenei hagyományában. Ezt követően a Tápon és a régióban összegyűjtött énekes gyermekjátékot vettem össze. Vizsgálva azok dallambeli és szövegbeli eltéréseit, melyek láttatják azt, hogy egy-egy faluban, így Tápon is, bár őrzik az egyetemes népzenei kincs majdnem minden fajtáját, mégis mennyi sajátosság, egyediség alakult ki az idők folyamán, gazdagítva ezzel magyar népi kultúránkat.

*A visszajáró halottakról
egy csíki közösség hiedelmeinek tükrében*

JANKUS KINGA

néprajz, V. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. PÓCS ÉVA, egyetemi tanár,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Néprajz Tanszék

Dolgozatomban saját gyűjtésemet feldolgozva egy erdélyi katolikus faluközösség visszajáró halottakkal kapcsolatos hiedelmeit mutatom be. A terepmunka során nyilvánvalóvá vált, hogy a halottakkal kapcsolatos elképzelések a közösség legelevenebb hiedelemkörét alkotják. A gyűjtött szövegek jelenős része személyes élménytörténet. A halottakkal kapcsolatos újabb és újabb élmények, álmok, látomások, a nekik tulajdonított különféle jelzések megerősítik a bennük való hitet. A halottakhoz fűződő hiedelmeket és rítusokat jelentősen áthatja a katolikus egyház halotti liturgiája. A halottak visszajárásában való hitnek fontos szerepe van a családtagok gyászmunkájában. A hátramaradottakat megnyugtatja az a tudat, hogy közbenjárhatnak az elhunyt lelkiüdvéért és ugyanakkor a halott megjelenésével visszajelzést kaphatnak arról, hogy a halotti szertartások megfelelőek voltak-e. Elemzem a halottakért adott alamizsnának a közösség egészében betöltött szerepét is. Dolgozatomban szó esik a vizsgált hiedelemkör és egyéb hiedelemlények kapcsolatáról is. A szövegek elemzésével rámutatok arra, hogy a visszajáró halottakkal kapcsolatos élményeket a közösség tagjai megbeszélik, együtt értelmezik és a többszöri elmondás következtében beépülnek az egyének repertoárjába. Összességében elmondható, hogy nagyon eleven a visszajáró halottakban való hit és jelentős szerepe tölt be az egyének valamint a közösség életében.

*A Habsburg birodalom osztrák–magyar területein
lezajló fegyveruniformizáció vizsgálata
gyakorlati példákon keresztül*

KAPALLÓ GERGELY GYULA

kulturális és vizuális antropológia–muzeológia, IV. évf.
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. FELD ISTVÁN, egyetemi docens,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Művelődéstörténet és Muzeológia Tanszék

Az Európában a 17. század végén, 18. század elején létrejövő reguláris hadseregek a hatékonyság megnövelése és a könnyebb kezelhetőség miatt csakhamar ráismertek az egyes fegyvernemek viselet és a fegyverzet terén való egységesítésének szükségességére. Előbb csak a felszerelés legkézenfekvőbb praktikus tulajdonságait szabták meg az ekkor még jócskán individuális megjelenésű és fegyverzetű katonáknak – erre példa egy a Habsburg-birodalomban 1722-ben kelt rendelet, miszerint a lovas katona kardjának pengéje annak köldökéig kell hogy érjen, mivel így az a földön fekvő ellenséget is könnyűszerrel elérheti a ló hátáról. A későbbiekben egyre komolyabb formai megkötések léptek érvénybe, és egyre meghatározóbb lett az előírt szabvány, melyet időnként meg-megújítottak, mindig a jobb és célszerűbb felé törekedve, esetenként pedig a szűkre szabott lehetőségekhez igazodva. A dolgot a Habsburg birodalomban lezajló ezen folyamatot vizsgálja speciálisan a kardokra koncentrálna 1824-től az I. világháború befejeztéig, arra keresve tulajdonképpen választ, hogy a vizsgált kardok a szaktudomány által leírt szabványtól a gyakorlatban mennyire térnek el. A vizsgálat alapját adó – 77 darabból álló, nyolc kategória szerint leírt – tárgycsoport, a Hadtörténeti Múzeum és egy magángyűjtő anyagából került ki. A vizsgálat eredményeként kiderült, hogy kisebb-nagyobb differenciák minden modell darabjainál megfigyelhetők, ezek a differenciák azonban időben előrehaladva mérséklődnek, majd a kard hanyatlásakor gyakorlatilag el is tűnnek. Ebből következik tehát, hogy az „egységes” (uniform) megítélése az időben visszafelé haladva a jelenlegitől eltérő volt, mely a történelmi látószöveget figyelembe véve teljesen evidens, azonban az eddigi szakmunkák erre nem mutattak rá. A dolgot a tiszti fegyverek szabványtól való gyakori eltérését is kimutatja, ésszerű magyarázatokat keresve e jelenségre.

*A véderőtörvények és az önálló magyar haderő
megteremtésének kísérlete 1867 és 1914 között*

KELEMEN GÁBOR

történelem, V. évf.

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Dolgozatom célkitűzése, hogy bemutassa a véderőtörvények körül kialakult jogi, politikai és katonai vitákat, egy önálló magyar haderő megteremtésével kapcsolatos véleményeket és ellenvéleményeket. Dolgozatomban igyekeztem azon problémakört bemutatni, amely az egyrészt elkerülhetlenné vált haderő-reformot mint a Monarchia védelmi rendszerének egészét teremtette meg egészen az első világháború kitöréséig, másrészt pedig magának a véderőtörvény kapcsán kirobbant ellenérzések bemutatásával érzékeltetni annak realitását, hogy az aprólékosan kidolgozott kiegyezési rendszer mennyire törékeny és ingatag alapokon nyugodott.

Az angol gyarmatosítás kezdetei Észak-Amerikában: a Roanoke-utazások 1584–1590

KELEMÉRI MÁRTON

magyar, IV. évf.–angol, II. évf.

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

DR. MOLNÁR MÁTÉ, egyetemi tanár,

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Koraújkori Történelmi Tanszék

DAVID ZOMER, PhD.,

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol Intézet

Dolgozatom témája az észak-amerikai angol gyarmatosítás kezdete, a Roanoke-utazások. Munkámat hat fejezetre osztottam. Az első fejezetben az angol gyarmatosítás ideológiájával foglalkozom, illetve ezen belül elsősorban Richard Hakluyttal. Walter Raleigh mellett a korabeli Angliában ő volt a gyarmatosítás legnagyobb támogatója, aki szinte az életét tette fel arra, hogy a gyarmatosítás ügyét előmozdítsa. Az amerikai gyarmatosítás céljait a következőkben látta: a gyarmat katonai bázis lehet a spanyolok ellen, a gyarmatra lehet telepíteni az Angliában nagy tömegben élő nincsteleneket és koldusokat, Amerikában megfelelő piacokat találhatna az angol posztó, a gyarmat bázis lenne az északnyugati átjáró kutatásához. Mindezen előnyök ellenére a királynő bár támogatta a gyarmatosítási kísérletet, nem vette kézbe a gyarmatosítás ügyét. A legfőbb anyagi teher Raleigh-ra, a királyné kegyencére és a magán támogatókra hárult.

A második fejezettel kapcsolatban (Az angol tengerentúli terjeszkedés 1500 után) elmondhatjuk, hogy az angolok sokkal kevésbé érdeklődtek Amerika iránt, mint például Spanyolország vagy Portugália. Az angolok elsősorban a newfoundlandi halászatban vettek részt, gyarmatosítási céljaik az 1580-as évekig nem voltak Amerikában. A harmadik fejezetben ismertetem az 1585-ös utazást előkészítő 1584-es utat. Az utazás ismertetésében elsősorban a Barlowe-féle leírásra támaszkodtam, kiemelve a forrás jellegzetes hibáját, ami a későbbi forrásokra is jellemző, hogy hamisan pozitív képet fest a területről, és amolyan paradicsomi tájnak írja le azt. Figyelemben kell persze vennünk, hogy ezeket a forrásokat maga Hakluyt adta ki azzal a céllal, hogy népszerűsítse a gyarmatosítást. Az 1585-ös gyarmat elsősorban katonai gyarmat volt, élén Ralph Lane kormányzóval. A telepesek nagyrésze éhenhalt, az 1586-ban küldött utánpótlás hajók egy telepest sem találtak. 1587-ben John White veze-

tésével civil gyarmatosítókat küldött Raleigh, de ők sem jártak sokkal nagyobb sikerrel. Miután White visszatért Angliába erősítésért, a gyarmatosítók eltűntek, és White 1590-ben újra visszament Virginiába, de a keresése sikertelen volt. Elmondhatjuk tehát, hogy Walter Raleigh gyarmatosítási kísérletei kudarcba fulladtak.

A gyarmatosítás sikertelenségét több tényező okozta. A szervezési problémák között említhető meg az, hogy a királynő nem támogatta eléggé a gyarmatosítást, Raleigh és Haklyt pedig nem tudott összeszedni elegendő pénzt a gyarmat fenntartásához. Nem volt megfelelő információja az angoloknak a területről, és a területről szóló leírások (pl. Barlow és Hariot) hamis képet festettek a területről. Az angolok energiáját teljes mértékben lekötötte a spanyol háború a kontinensen, így nem volt elég hajójuk, amit Amerikába tudtak volna küldeni, mert minden erejüket lekötötte az Armada elleni védekezés. Abban az időben volt a környéken az elmúlt nyolcszáz év egyik legnagyobb aszálya, és ez is hozzásegített a telepések halálához. Fontos problémaként említhető meg az indiánokkal való rossz viszony is, ami némiképpen az aszály eredménye is volt, mivel emiatt az angoloknak erőszakkal kellett elvenniük a terményeket az indiánoktól. A Roanoke-utazások egyik rejtélyes kérdése az, hogy mi lett az elveszett telepésekkel. Rengeteg legenda született ezzel kapcsolatban, de a valószínű, hogy vagy éhenhaltak, vagy megölték őket az indiánok, vagy beolvadtak valamelyik indián törzshez. Az elveszett telepésekkel kapcsolatos vadregényes feltételezéseknek nincsen tudományos alapjuk.

A körösrévi agyagművesség

KISS DOROTTYA

néprajz–földrajz, V. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. KEMÉNYFI RÓBERT, egyetemi adjunktus,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Néprajzi Tanszék

A mai értelemben vett kerámiaipar az agyagiparból jött létre, mely olyan gyártmányok, termékek előállításával foglalkozott, amiknek nyersanyaga agyag, vagy agyagtartalmú ásványi keverék volt.

A XX. században végbement rohamos fejlődés eredménye, hogy a házilag való megmunkálást a nagyipari tömegtermelés váltotta fel, mely nagyobb számú termék előállítására képes, azonban néhol megmaradtak a hagyományokat őrző kézművesek, akik generációkon át öröklődött tapasztalataikat használják fel ma is.

Dolgozatomban szeretnék bemutatni egy olyan mesterembert, aki ismeri és ma is folytatja az agyagművességnek minden fortélyát a bányászattól kezdve az agyag feldolgozásra való alkalmassá tételéig, alkalmazkodva a vásárlók igényeihez, nem mellőzve a kor modern technológiáit sem.

A fent említett fazekas Körösréven (Vadu Crisului) él és dolgozik, mely település Erdély keleti részén, a Királyhágóhoz közel, a Sebes-Körös völgyében fekszik. A falu kerámiaipara több évszázados múltra tekint vissza, ahogy azt a szakirodalomban talált adatok is alátámasztják. A hely érdekessége, hogy a falu közelében levő agyagbányában fehérre, vörösre és sárgára égő agyagok egyaránt megtalálhatók. Az agyagok sokszínűsége nemcsak a formák és a funkciók sokoldalúságát segítik elő, de felvetik a kérdést, hogy mikor, milyen körülmények között keletkeztek, hogyan kerültek ennyire közel egymáshoz, ezért vizsgálataink többirányúak voltak: egyrészt kiterjedtek az agyagok természettudományi elemzéseire, valamint egyéni technológiai és kísérleti próbákra, másrészt viszont a fazekasipar ipartörténeti és néprajzi kutatására, jellemzésére.

A korábban megjelent néprajzi írások nem tartalmazzak az agyagra vonatkozó ismereteket, csupán a forma és motívumvilággal kapcsolatos információkat közlik, utalva esetleg a kerámia azon tulajdonságaira, melyek a termék funkcióját határozzák meg.

Az ásványtani irodalom csakis tudományos vizsgálatokat és elemzéseket közöl, mellőzve a felhasználás jelentőségét, pedig egy-egy terület fazekassá-

gának egyedi stílusát gyakran maga a nyersanyag határozza meg, gondoljunk csak a gömöri tűzálló kerámiákra.

Úgy gondolom, hogy e két szélsőségesen elkülönülő tudományágnak vannak közös pontjai. Dolgozatomban ezekre a kapcsolódási pontokra szeretnék rámutatni, részletezve a területre vonatkozó ásványközettani ismereteket, ugyanakkor nem hagyva figyelmen kívül a fazekasság műveleteinek bemutatását sem.

Imaélet Apátfalván

KISS KATALIN

néprajz, III. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

VÖRÖS EMESE

magyar, V. évf.–néprajz, III. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BARNA GÁBOR, egyetemi docens,

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Néprajzi Tanszék

Kutatási célunk az emberek imaéletének feltárása, az imaélet jellemzőinek vizsgálata, s azoknak a tényezőknek a számba vétele, amelyek befolyásolják az imaélet alakulását. Gyűjtésünket Apátfalván végeztük olyan emberek között, akiket a közvélemény vallásosnak tartott. Adatközlőinket kérésünkre a helyiek választották ki. Ezekkel az emberekkel mélyinterjúkat készítettünk. Az imát mint kommunikációs jelenséget értelmeztük, mely ezáltal tölti be funkcióit.

Azokat a tényezőket vizsgáltuk, amelyek befolyásolják az egyén imaéletének alakulását: a családi háttér, neveltetés, az egyéni sorsfordulók szerepe az imádkozási szokások alakulásában, az imádkozás körülményei, az imádkozást kísérő jelenségek, az imakészlet kialakulásának módjai. Mindezeket a témaköröket a napi imarend függvényében néztük meg.

Az interjúk során a fent említett témákra kérdeztünk rá, s a kapott eredmények alapján az alábbi következtetéseket vontuk le. Az emberek számára az imádkozás a transzcendenssel való kontaktus eszköze, melynek célja a lelki nyugalom megteremtése, Isten folyamatos jelenlétének biztosítása. Az általunk vizsgált személyek döntő többsége a családi minták alapján alakította ki imádkozási szokásait, imakészletének első darabjai szintén innen származnak, s ezt az imakészletet élete során saját igényeinek megfelelően alakította, bővítette. Az egyéni sorsfordulók a legtöbb esetben pozitív irányba változtatták meg az ember imádkozási szokásait, melyek után a megkérdezettek vallásossága tudatosabb lett. Az emberek gondosan ügyelnek arra, hogy mind külsőleg, mind belsőleg megteremtsék az imamondás ideális körülményeit. Az imában való elmélyülést néhány esetben akár transzcendens élmények is kísérhetik, amelyek jelen esetünkben mindig valamilyen krízisállapotban jelentkeztek.

*A magyar kisebbség
a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban*

KLENNER ZOLTÁN

történelem, IV. évf.

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

MAKKAI BÉLA, kandidátus,

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Új- és Legújabbkori Magyar és Egyetemes Történeti Tanszék

Dolgozatom célja az volt, hogy átfogó képet nyújtsak az első világháborút követően déli szomszédunkhoz került mintegy félmillió magyarországi kisebbségben töltött első tíz esztendőjéről. A kutatáshoz elsősorban levéltári forrásokra támaszkodtam, de felhasználtam az e témában, az utóbbi évtizedekben megjelent publikációkat, ill. a Jugoszlávia köztörténetével foglalkozó mintegy féltucatnyi munkát is. Úgy találtam, hogy bár a témával foglalkozó publikációk mennyisége viszonylag jelentős (noha összehasonlíthatatlanul kisebb, mint az erdélyi vagy akár a felvidéki magyarságra vonatkozó), tematikailag egyenetlen, és a korai időszakra vonatkozóan igen hiányos. A megjelent munkák jó része tendenciózus, kizárólag a magyarságot ért sérelmek bemutatására korlátozódik. Az anyaggal való ismerkedés után megállapíthattam, hogy további tanulmányozásának (és az események objektív bemutatásának) bőven van még tere. A későbbiekben magam is szeretném kutatásaimat ebben az irányban folytatni. Néhány következtetés levonására azonban már most is vállalkozom.

A délvidéki magyarság sorsát egyfelől alapvetően meghatározta az a tény, hogy a két háború közötti Jugoszlávia nem volt képes, és nem is akarta kisebbségeinek helyzetét rendezni. Másfelől viszont, a sajátos történelmi fejlődés eredményeképp, a magyar kisebbség egy olyan csonka társadalmat alkotott, amely létszámához képest is rendkívül kiszolgáltatottá tette/teszi őket az uralgó nemzetekkel szemben. Ez a momentum alapvetően megkülönbözteti ezt az idegen országban rekedt nemzetrészt a más utódállamokhoz kerültektől. Helyzetük különösen a királyság megalakítása utáni első néhány évben volt igen sanyarú (a békeszerződés megkötéséig, ill. az optálási jog lejártáig), amikor semmilyen politikai és kulturális jogukat nem gyakorolhatták. A jugoszláviai magyarság itthon is megirigyelt „jóléte” kizárólag a '60-as, '70-es évekre vonatkozik, a két háború között alighanem a legszerencsétlenebb sorsú magyar kisebbség volt.

Apáthy István

KONECSNY KÁROLY ZSOLT

történelem, V. évf.–politológia, IV. évf.
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. MIRU GYÖRGY, egyetemi adjunktus,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új- és Legújabbkori Magyar Történelem Tanszék

Apáthy István a XIX. sz. végének, XX. sz. elejének legnagyobb formátumú zoológusa. A nemzetközi tudományos életben elért sikereit az jelzi legjobban, hogy 1907-ben esélyesnek tartották a Nobel-díj elnyerésére. Biológusi tevékenységének sikerei mellett folyamatosan rendkívül aktív szereplője volt kora közéletének is. Több társadalmi és kulturális egyesületnek is tagja volt. Lelkes szabaddóműves, az általános választójogi harc egyik legismertebb képviselője, aki azonban politikai gondolkodásában mindvégig a nemzeti gondolat szolgálatában állt. Nemcsak társadalmi szerepe volt jelentős, hanem konkrét politikai szerepet is vállalt a Függetlenségi Párt színeiben. Személyét tudományos eredményei mellett az teszi különösen érdekessé, hogy tudományos igényű társadalmi tanulmányokat írt, amelyek egy sajátos biológiai szemléletet tükröznek, Darwinnal vitatkozva, de nem a haladás tanával szembeszállva a differenciálódó társadalmak, így a nemzetekben rejlő értékeket hangsúlyozta. Abban a vitában, amely a dualista társadalom utolsó évtizedeiben zajlott, képes volt egy olyan álláspontot megfogalmazni és tudományos érvekkel alátámasztani, amely egyaránt szolgáltatott fontos gondolatokat a progresszió hívei, valamint a függetlenségi, nemzeti elkötelezettségű társadalomról gondolkodók számára. A tanait egyetemes igénnyel fogalmazta meg, de úgy, hogy látókörében soha nem felejtette el választott hazája, Erdély specifikus problémáit sem.

A Waffen-SS magyar alakulatai

KOVÁCS ZOLTÁN ANDRÁS

történelem–szociológia, V. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

M. KISS SÁNDOR, tanszékvezető egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új- és Legújabbkori Történeti Tanszék

Magyar szakíró tollából az SS történetével kapcsolatosan eddig kevés munka született. Az SS magyarországi vonatkozásai is nagyrészt még felátatlanok, annak ellenére, hogy 1944. március 19-ét követően az arcvonalban a Waffen-SS, a hátszágban pedig az ún. Allgemeine-SS töltött be tragikus, meghatározó szerepet Magyarország történetében.

A magyarországi népi-németeket érintő három SS-toborzás (1942–1944 tavasza) során már számtalan német származású magyar állampolgár került a Waffen-SS legkülönbözőbb hadosztályaiba, s adta német érdekek mentén életét Hitler Harmadik Birodalmának. Szálasi Ferenc hatalomátvételét követően megkezdődhetett a magyar származású önkéntesek Waffen-SS-ben történő felhasználása is, s ennek keretében két, kizárólag magyarokból álló hadosztályt állítottak fel, illetőleg számos kisebb magyar SS-alakulatot is létrehoztak az ún. magyar–német különmegállapodások értelmében.

Az SS magyar származású önkénteseiről a hazai könyvészeti és levéltári anyagokban csak szórványok léteznek, s történetük hiánytalan rekonstruálása jelenleg lehetetlen. Magam mégis megpróbálom a magyarországi levéltári anyagokra támaszkodva – felhasználva ezen kívül természetesen a létező németországi kiadványokat is – a lehető legteljesebb képet adni az SS magyar önkénteseiről.

*A premontrai szerzetesrend meglepedése
az Árpád-kori Magyarországon
(A rend korai hazai történetének vitás kronológiai
kérdései a kezdetektől az 1234-i Catalogus Ninivensisig)*

KÖRMENDI TAMÁS

történelem, V. évf.–levéltár, V. évf.–latin, III. évf.–régészet, III. évf.
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BERTÉNYI IVÁN, tanszékvezető egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Középkori és Korajújkori Magyar Történeti Tanszék

A premontrai rend magyarországi meglepedésére vonatkozólag írásos adataink alig vannak. A rossz hazai forrásadottságokon kívül ez azzal is magyarázható, hogy a 13. század közepéig az alapításokat nem feltétlenül foglalták oklevélbe. A magyar rendtartomány tatárjárás előtti történetének legfontosabb dokumentuma monostorainak a prémontréi anyaegyház számára készített 1234-i jegyzéke, a *Catalogus Ninivensis*, melyben 22 monostor, köztük két női rendház neve és filiációja szerepel. A kutatás mindezek közül csupán a Zich-i és a Cheim-i prépostságot nem tudja pontosan azonosítani. Vitás az ábrányi monostor lokalizációja. A ninivei katalógusban nem szerepel a hazai okleveles anyag szerint akkor már biztosan létező bényi és margitszigeti rendház.

Dolgozatomban a klasszikus történeti forrásanyag (írásos dokumentumok: levéltári és kiadott források) kívül az anyagi kultúrát kutató régészet eredményeit is felhasználva vizsgálom első premontrai monostoralapításaink körülményeit, elsősorban az alapítási dátumokat és a hozzájuk fűződő mítoszokat.

„Szellemház” Lucskán

KUCHTA KARIN

néprajz V. évf.–lengyel IV. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Néprajzi Tanszék

Témavezető:

DR. KEMÉNYFI RÓBERT, egyetemi adjunktus,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Néprajzi Tanszék

1955 februárjában Lucskán „szellemjárás” volt. A különös hangokat, a maguktól röpködő és mozgó tárgyakat a lakók boszorkánysággal magyarázták. A jelenséget a közeli faluból érkező „spiritiszta” hárította el.

A dolgozat a lucskai „szellemjárás” történetét dolgozza fel a néprajztudomány mai kutatási módszerei alapján. A történetben előforduló hiedelemleányeket a néphit rendszerébe helyezi. Ismerteti a történetet, bemutatva a „szellemjárás” vélt előidézőjének, a rontás fő „elszenvedőjének” valamint a jelenség még élő szemtanúinak személyét. Vizsgálat alá veszi a hiedelemrendszer paradigmikus és szintagmatikus tengelyét. Elemzésre kerül az adatközlők a beszélgetés alatt tanúsított magatartása. Az eset kapcsán a tér és idő szerepének vizsgálatára valamint térszerkezeti vizsgálatra kerül sor.

A dolgozat célja választ találni arra a kérdésre, hogy milyen funkciót tölthetett be a „szellemház” a társadalom akkori életében.

A babonaszerű hiedelmek az emberi kapcsolatok folyamán felgyülemlett feszültséget analizálják, olyan módon, hogy a bajokat általában emberek ártó szándékára vezetik vissza.

A lucskai események a fentebb említett elméletet vélik igazolni. A téma teljeskörű feldolgozása azonban interdiszciplináris kutatást igényel.

Társasélet és öltözködés a reformkori Magyarországon

KULCSÁR VIKTÓRIA

színháztudomány, IV. évf.

Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar

Témavezető:

DR. BÉCSY TAMÁS, egyetemi tanár,
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar,
Színháztudományi Tanszék

„... a politikai divatok is csak olyanok, mint más diva□ míg új az egész publikum hordja, amikor kopik, leveti...”¹ – ezekkel a sorokkal jellemzi Jókai Mór a '48-as forradalom utáni állapotokat, utalva a politika és a divat kölcsönös viszonyára. A divat minden időben a kor hű tükörképe. A kor társadalmi szokásai, politikai viszonyai formálják és alakítják ki.

Tehát mi az, ami a divatra hat? Egyrészt maga a *társadalom*, hiszen a viseletnek ki kell fejeznie mindenkor a társadalmi hovatartozást: szabásában, bőségében, anyagában, díszítésben egyaránt. Másrészt a *politika*, hiszen az öltözködéstörténet korszakainak határai legtöbbször egybeesnek a nagyobb történelmi események évszámaival. Ezt leginkább a nagy francia forradalom és a júliusi forradalom közé eső időszak (1789–1830) bizonyítja, mert ez az egyik legizgalmasabb szakasz Európa, így hazánk történelmében is. Az állandóan változó állapotok hatására a XIX. század első felében a divatirányzatok, főként a női öltözködésben – évtizedről évtizedre váltották egymást: *rokokó*, *empire*, *beidermeier* stílus kibontakozása, majd a *krinolin* megjelenése. A folyamatosan változó irányzatok sodrában – a francia illetve az osztrák divatirányzathoz való felzárkózás ellenére minden nemzet próbálta kialakítani egyedi, hagyományteremtő uniformisait. Hazánk felvilágosult polgárai leginkább a reformkor idején vívták meg a maguk csatáját: egyik oldalon az egyre erősödő német befolyás, másik oldalon pedig a francia módit majmoló arisztokraták ellen. A felvilágosult nemzeti öntudat passzív ellenállásként, az öltözetben a *díszmagyar* viseletében mutatkozott meg. És mi az, amire a divat hat? Ez nem más, mint az *erkölcs*. A reformkori polgároknak meg kellett felelniük a korabeli illemszabályoknak, tudniuk kellett megjelenni és viselkedni az élet színpadán, ha „a társaságokban magukat megkedveltetni kívánják”²

¹ In: Jókai Mór: Politikai divatok, Szépirodalmi könyvkiadó, Bp. 1979. 347.

² In: A Pesti Művelt Társalgó, Magvető Könyvkiadó Bp. 1986. 6.

Khri-szrong-lde-brcan külpolitikája. Tibet hatalmának csúcspontján

KURIS EDIT

történelem, V. évf.–tibeti, III. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

OROSZ GERGELY, megbízott előadó,

*Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Belső-ázsiai Tanszék*

E dolgozat célja, hogy egy átfogó képet nyújtson Khri-szrong-lde-brtsan király külpolitikájáról, amikor Tibet hatalmának csúcspontján volt. Tibeti-felföld egészének birtokában a tibeti királyság kétszáz évre nagyhatalommá vált, amely hosszabb-rövidebb időkre részben fennhatósága, részben közvetlen kormányzása alá vonta a Tárím-medencének a Tien-san és Pamír környékének s a Himalája déli lejtőjének államait, a jünnani Nan-csao királyságot és Kína északnyugati területeit. 763-ban a tibeti seregek két hétre még a kínai fővárost, Csangangt is elfoglalták.

Tibet külpolitikai tevékenységéről kevés történeti munka számol be, Tibetről szóló művek elsősorban az ország vallásáról, valláspolitikájáról szólnak. A tibeti források feldolgozása is többnyire ez irányban halad.

Dolgozatommal megpróbálom bemutatni Tibetet egy másik oldaláról, és a tibeti elsődleges források közül a történelmi jellegű elbeszéléseket lefordítani, feldolgozni. A különböző történelmi hipotéziseket források segítségével alátámasztani, ill. megcáfolni.

A dolgozat részletes áttekintést kíván adni a VIII. sz. első felének hódításairól, külpolitikájáról, felhasználva legfőbb kútfőként Szba-Bzsedet.

Szba-bzsed krónikát még nem fordították semmilyen nyelvre sem mindezidáig. E krónika még nyomtatásos formában sem jelent meg, csupán csak kézirat formájában található meg, amelyet R. A. Stein jelentetett meg.

E forrást elsőként dolgoztam fel a külpolitika szempontjából, és próbáltam meg Tibet külpolitikai vonulatának bemutatásához felhasználni. További kutatásom célja e témakörben, a *Deb-ther szngon-po* (Kék Krónika) és a *Deb-ther dmar-po* (Vörös Krónika) feldolgozása.

Egyértelműen megállapítható, hogy a VIII. század végén Tibet egyenrangú társa volt Kínának és az Arab Birodalomnak.

A hagyományos tibeti zenedráma

KUZDER RITA

tibeti, III. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. TERJÉK JÓZSEF, adjunktus,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Belső-ázsiai Tanszék

A kutatásom célja a Magyarországon még csak szűk körben ismert tibeti zenedráma megismerése és megismertetése. Ehhez az első lépésem az egyik tibeti dráma, a Dova Szangmo című mű magyar nyelvre való fordítása volt. Természetesen hozzáolvastam még a témához angol nyelvű szakirodalomban, s videofelvételen is megtekinthettem az előadás menetét.

A dolgozatom elején a tibeti zenedráma műfaji behatárolásáról írtam, mert a nyugati szakirodalom operának nevezi, de ez sok pontban eltér az európai operadaraboktól. A tibeti dráma inkább a középkori európai passiójátékokkal mutat hasonlóságot. Létrejötté Thang-sztong rGjal-po (1361–1485) láma nevéhez fűződik. Nagyon fontos, hogy az előadásokat a Sotön ünnep keretében adták elő a Drepung és a Szera kolostorokban, majd a dalai láma nyári palotájában. A közönség soraiban a legfontosabb személy a dalai láma volt, de megtalálhatjuk az arisztokrácia, szerzetesek, a miniszterek és a köznép képviselőit is. A XIX. századig a drámákat jobbágyok adták elő, később színtársulatok jöttek létre. Színész bárki lehetett, aki kedvet érzett hozzá. Az előadás helyszíne a színpad, egy szabadtéren felállított mennyezetsátor. Általánosságban megállapítható, hogy mind a nyolc hagyományos tibeti dráma buddhista témát dolgoz fel, a hősnek mindig meg kell küzdenie a démonikus erőkkal. Ehhez vannak segítői, illetve ő maga rendelkezik természetfeletti képességekkel. Valamennyi előadás a hős sikerével végződik. A drámákban nagyon sok folklórisztikus elemmel találkoztam, s a jövőben ezeket szeretném alaposabban fel dolgozni.

Egy polgár család karrierje a 19–20. századi Debrecenben

LOVAS ENIKŐ AMÁLIA

történelem, V. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. VELIKY JÁNOS, egyetemi docens,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Új- és Legújabbkori Magyar Történelem Tanszék

A Sesztina család vaskereskedő üzletét 1819-ben alapította Debrecenben Sesztina János. Egy tőkés családi vagyont alapozott meg tehetsége, kapcsolatai, anyagi és tudásbeli háttéré révén, az egyedi helyi viszonyok felhasználásával. Művét kis megszakítással folytatta fia, Lajos 1849-től, még céhes keretek között, de már részben önálló vállalkozóként.

Átlátva Debrecen 1848 után átalakuló gazdasági helyzetét és szerepkörét, felhasználva a modernizáció kínálta új lehetőségeket, eszközöket és vívmányokat, modern és a kornak megfelelő vaskereskedést alakított ki Sesztina Lajos édesapja üzletéből, majd a bolt kereskedelmi helyzetének stabilizálása után, az 1870-es évektől az általános „alapítási láz”-ban is részt vett, betársulva különböző, többnyire üzleteivel kapcsolatos új ipari vállalkozásokba. Emellett társadalmi helyzetét, rangját emelő illetve jelző tisztségeket és funkciókat vállalt, szociális tevékenysége is közismert volt. A közéletbe politikai úton nem kapcsolódott be, bár ő maga érdeklődött a politika iránt is.

Sesztina Jenő, Sesztina Lajos fia és utóda folytatta édesapja munkásságát. Fő tevékenysége a hagyományos üzlet fenntartása mellett már az ipari vállalkozások fejlesztése, fenntartása és bővítése lett. Édesapjához viszonyítva még erőteljesebben részt vett a közéletben társadalmi és szociális funkciói és tisztségei révén, és mindezt tovább igyekezett vinni az ő halála után örökbefogadott fia és annak családja.

A család történetének különlegessége nemcsak abban figyelhető meg, hogy egyes egyéniségei tehetségük, tudásuk, üzleti és baráti kapcsolataik, valamint anyagi háttérük felhasználásával, a maguk egyedi módján járultak hozzá egy kereskedő dinasztia felemelkedéséhez és fenntartásához, hanem abban is, hogy a korszakot tekintve ritkaságszámba ment, hogy egy család ilyen hosszú ideig pályán tudott maradni.

Curiális községek Kemenesalján

MAGASSY LAJOS

történelem, V. évf.—művészettörténet, IV. évf.—angol, III. évf.
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. ÚJVÁRY ZSUZSANNA, egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Történettudományi Intézet

A curiális (nemesi) községeknek a szakirodalom alapján való általános és rövid bemutatása és Kemenesaljának, mint kutatóterületnek meghatározása után vállalkoztam arra, hogy Kemenesalja curiális községeit megkíséreljem beazonosítani forráscsoportok alapján. Az országos összeírások után a különböző szempontú nemesi összeírásokat tekintettem át, majd a Vas megyében 1834-ben és 1844-ben végzett nemesi javak összeírását vizsgáltam meg igen részletesen. A fenti módszerrel kirajzolódott curiális községeket térképen is szemléltettem.

Külön kitértem egy kemenesaljai vegyes birtoklású falura, Ostffyasszonyfára, melynek fennmaradt községbírói iratanyaga, tekintettel arra, hogy az ilyen jellegű községek önkormányzatai a kutatás számára még alig ismertek.

Ezen túlmenően a kemenesaljai curiálisok adóztatási és népesedési kérdéseire is kitértem. Az adóztatásra vonatkozólag elsősorban Vas vármegye 18. századi adóztatási gyakorlatának bemutatása jelent újat a *Taxatio Nobilium* iratanyagának segítségével. Az utóbbi problémát illetően pedig többféle számítást egybevetve arra a következtetésre juthatunk, hogy a curiálisok százalékaránya Kemenesalján elérhette a népesség 30%-át.

Végezetül egy kemenesaljai curiális községnek, Nemeskocsnak az önkormányzatát mutatom be, az eddig fel nem dolgozott községbírói iratanyag és az irodalomban elfogadott szempontok alapján.

*Az osztrák–magyar véderő hadrakelt serege
az összeomlás előtti napokban
(1918. november 1-jén)*

MAGYAR ENDRE LÉNÁRD

történelem, I. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

CSÓKA FERENC, levéltáros

Tanulmányomban arra vállalkoztam, hogy összesítést készítek az Osztrák–Magyar Monarchia véderejének hadra kelt seregéről, annak összeomlása előtti állapotában, a rendelkezésünkre álló utolsó adatok (1918. november 1.) szerint. Miután azt tapasztaltam, hogy a tárgyalt témáról még nem írtak összefoglalóan, legfeljebb egyes fegyvernemeket vagy főbb hadszervezeti változásokat tárgyaló feldolgozásokra leltem, s ha írtak is, azok csupán népszerűsítő szinten maradván nem bocsátkoztak részletes felsorolásokba az általánosságokon kívül, az eredeti forrásokat vettem alapul és magam összesítettem a csapattesteket és a hozzájuk tartozó intézeteket. A levéltári anyagokat kiegészítettem – az érthetőség és világosság miatt – hadseregszervezeti ismeretekkel is, azonban nem ez volt a fő célom.

Távlatokban elképzelhetőnek tartom, hogy a főbb szervezeti változásokkal is összefüggésben az összes hadrendet feldolgozzam, így munkámat már önmagában is – mint a múlt század végén elkezdett kutatások folytatását – kezdeti lépésnek tekintem efelé az összefoglaló, tejesebb mű felé.

A mongol kolostorok tárgyi világa

MAJER ZSUZSA

tibet–mongol, IV. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BIRTALAN ÁGNES, egyetemi docens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Belső-ázsiai Tanszék

Dolgozatom kísérlet a témával kapcsolatos szókincs (magyarázatokkal érthetővé tett) összegyűjtésére és rendszerezésére. A szócikket tematikus csoportokba szedve, egy-egy csoport általános bemutatását követően a szócikket hármasszempont szerint elemeztem: a nyelvészet (szófejtés), a vallástörténet (szimbólumok értelmezése) és a tárgyi néprajz szempontjai szerint. A dolgozathoz glosszáriumot mellékeltem.

A téma eddigi legteljesebb (de a szókincsset illetően hiányos) ismertetését Pozdnejev adta a XIX. század végén, azóta ilyen átfogó jellegű ismertetés nem született. Az egyes részterületekről (pl. jelképcsoportok, áldozatok) a buddhista művészettel, ikonográfiával foglalkozó munkák írnak. Azonban a mongol buddhista terminológia részterületét alkotó tárgyi elnevezéseket ismertető összegző munka még nem született.

Mivel a buddhizmus Mongóliába bekerülése nyomán a terminológia részét alkotó tárgyi elnevezések közül is sok a szent nyelveken (tibeti, illetve tibeti közvetítéssel szanszkrit, kisebb számban ujjur, kínai) honosodott meg, és a mongol kifejezések mellett sok szónak létezik átvett alakja is, törekedtem az idegen eredetű szókincs minél részletesebb elemzésére.

A szókincs összegyűjtésekor igyekeztem minél szélesebb területet átfogni, így mind a kolostorok épületeinek (külső) jellemzői, mind a kolostorbelső leírása helyt kapott. Az anyagot a következő témakörökre bontva tárgyaltam: 1. épületek: a kolostorok különböző elnevezései; a kolostorok épületei, alaprajzuk; építészeti jellegzetességek, szerkezeti vonások; 2. a szentélybelső: elrendezés, kegytárgyak; az áldozati oltár és kellékei (áldozati tárgyak, áldozati csoportok–szimbólumcsoportok), díszítőelemek, hangszerek; a lámák felszerelése és ruházata (szertartáshoz szükséges eszközök, ruhadarabok, szerzetesi sapkák).

Egy 2000 nyarára az áldozati csoportok, oltártipológia témakörben tervezett terepmunka tenné lehetővé a dolgozat továbbfejlesztését.

Palota a város szívében. A Gresham

MÁNYAI CSABA

történelem, IV. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

SZELKE LÁSZLÓ

történelem, V. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

NAGY ILDIKÓ, egyetemi adjunktus,

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Történettudományi Intézet

A témának különös aktualitást ad, hogy jelenleg is tárgyalások folynak – már 1991 óta – a rendkívül leromlott állapotban lévő épület adásvételéről az V. kerületi Önkormányzat és egy világhírű befektetési társaság képviselői között. Ez utóbbi az épület eredeti szépségét visszaállítva egy luxusszállodát kíván kialakítani az ezredfordulóra. Mindezek ellenére még nem készült el egy átfogó, a szakirodalom egészét precízen feldolgozó tudományos igényű munka e témában. A Gresham-palota a Lipótváros része, így e városrész létrehozásának, kialakításának körülményeivel és az azt meghatározó személyiségekkel közelítünk szűkebb témánkhoz. A Lipótváros korai történetében kiemelkedő szerepet játszottak az ún. pesti görögök. Többek között görög származású volt a Magyarországon letelepedő, a közéletben fontos szerepet betöltő Nákó család is. Róluk kapta a nevét az az épület, amelyet az 1820-as évek végén építettek, és amely csaknem negyven esztendeig e család tulajdonában volt. A Nákó-palota és a Ferenc József tér a 19. századi Budapest egyik meghatározó eleme volt. Lebontásáig még más tulajdonosai is lettek, míg lakói között megtalálhattuk a magyar közélet számos fontos intézményét és személyét is. A Gresham életbiztosító társaság, akik 1880 óta birtokolták az épületet, 1903 és 1905 között új palota építését határozták el. A századforduló építészeti stílusirányzatainak megfelelően a palota főként szecessziós elemeket tartalmaz. Az épület tervei az építész Quittner Zsigmond irodájából származnak, de a konkrét tervek elkészítésében nagy szerepük volt a Vágó fivéreknek is. Bemutatjuk a palota szerkezetét, külső és belső jegyeit, sajátos építészeti megoldásait. Az építető, a Gresham életbiztosító története és magyarországi tevékenysége, a Gresham név eredete és a Gresham-törvény ismertetése. Az épület jellegét meghatározó egyéb intézmények, mint a kávéház és az ehhez szorosan kapcsolódó művészcsoport, a Gresham-kör, ennek tagjai és tevékenységük, valamint az alagsorában működő – a '20-as, '30-as évek híres-hírhedt kabaréja, a Békeffy nevével fémjelzett – Pódium Kabaré. A 20. században is akadt a palotának jónéhány híres lakója. A II. világháború után államosították és főként állami tulajdonú vállalatok kerültek benne elhelyezésre.

A pécsi némettség asszimilációja és a sajtó 1860–1890

MÁRKUS ANNAMÁRIA

2000-ben államvizsgázott történelem szakon
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. VONYÓ JÓZSEF, egyetemi docens,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modernkori Történeti Tanszék

A dolgozat a pécsi némettség asszimilációjának azon kérdéseit vizsgálja, melyek a korabeli sajtóban gyakran felmerültek.

A pécsi némettség körében megkülönböztethető a török kiűzése után betelepített polgárság, mely a reformkorra már nagyrészt elmagyarosodott, valamint a XIX. század derekán – második felében betelepülő némettség (hivatalnokok, ipari munkásság), amely pótolta a hagyományos német polgárság asszimilációs veszteségét, hiszen a némettség csakúgy, mint a század ötvenes éveiben, 1890-ben is a város lakosságának egyötödét alkotta.

A korszak pécsi sajtójának egyik állandó szereplője a német nyelven megjelenő – s az eltűnedező, ill. cserélődő magyar nyelvű lapokkal szemben álló – *Fünfkirchner Zeitung*.

A magyar hírlapokban fellelhető, s a némettség asszimilációjával illetve általában a német kérdéssel foglalkozó újságcikkek négy csoportra oszthatóak. Egy részük olyan támadásokat tartalmaz a német nyelvű lap ellen, melyek pusztán konkurenciaharcról árulkodnak. A németességgel foglalkozó írások jól körülhatárolható második csoportja konkrétan az asszimilációról szól (magyarosodásról ill. magyarosításról – nyelvben, névben, szellemben). A következő két csoportba azok a cikkek tartoznak, amelyek burkoltan magyarosító szándékúak, a kérdést közvetve közelítették meg. A cikkek egy része a város kulturális eseményeinek, a másik része pedig az istentiszteletek németnyelvűségének visszaszorítására törekedett.

A pécsi hírlapok nem vállaltak egyenlő részt a magyarosodás ügyének előmozdításában, pártpolitikai szimpátiájuknak megfelelő nemzetiségpolitikai irányt követtek. De a tüzes szónoklatok, ékes retorikájú, sokszor türelmetlen hangvételű írások sem feledtethetik azt a tényt, hogy ezek a cikkek a vizsgált időszak éves átlagában a magyar nyelvű pécsi lapoknak csak mintegy 7%-ában találhatóak meg. Így azok az asszimiláció jelentős mértékű előmozdítására nem lehettek képesek, csak befolyásolhatták, ott, ahol erre amúgy is megvolt a lakosság hajlandósága.

Az égett szesz főzésének kezdetei

MARTON SZABOLCS

történelem, IV. évf.–magyar mediavisztika, II. évf.
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

PROF. DR. FENYVESSY JÓZSEF, tanszékvezető egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem Szegedi Élelmiszeripari Főiskolai Kar,
Élelmiszertechnológia és Környezetgazdálkodási Tanszék

Az égetett szeszek életünkhöz tartoznak, így vagy úgy, rendszeresen előfordulnak környezetünkben. Akár bárszekrényben lapulnak, akár egy sütemény krémjében vannak, fogyasztjuk őket.

A történelemtudomány egészen a mai napig alig foglalkozott ezzel a témával, pedig nem alábbvalóbb, mint a sör vagy a bor története. Ennek köszönhető tulajdonképpen, hogy még ma is viták folynak a szeszfőzés kezdeteiről. Én most ehhez szeretnék hozzátenni néhány általam felfedezett momentumot, elsősorban az indiai szeszfőzéssel kapcsolatban, illetve magyarországi vonatkozásban. Ezek mellett pedig megpróbáltam felvázolni nagy ívben az indiai kezdetektől Magyarorszáig tartó hódító útját az égetett szeszeknek.

Míndezekhez minél több forrást igyekeztem felhasználni, például a hindu szent könyveket, Marco Polo és Rubruk útbeszámolóit, vagy éppen magyar krónikákat, melyek megfelelő háttérismerettel sokat elárulhatnak az egykori égetett szeszekről, a fogyasztási szokásokról. Ezeket igyekeztem megfelelő kritikával használni, és az így nyert információkat most megpróbálom röviden és tárgyilagosan továbbadni eme dolgozatomban.

*A megszállástól a semlegességig.
Az osztrák államszerződés története 1945–1955*

MARUZSA ZOLTÁN

történelem–német–politikaelmélet, V. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BALOGH ANDRÁS, egyetemi tanár,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Új- és Legújabbkori Történeti Tanszék

Az Ausztria területének megszállásától az osztrák államszerződés megkötéséhez vezető 10 év történetének megítélése sok esetben ellentmondásos. Ezt tükrözi az általam feldolgozott osztrák és nemzetközi szakirodalom is. A régebbi osztrák történetírás ugyanis hajlamos volt az osztrák diplomácia sikerének elkönnyvelni az események szerencsés végkifejletét, a hidegháború kezdeti szakaszával foglalkozó összefoglaló nemzetközi munkákban pedig jelentőségéhez mérten túl röviden foglalkoznak a nemzetközi szembenállás és kooperáció ezen szemléletes példájával.

Dolgozatom célja, hogy a két szemléletmód között elhelyezkedve megpróbáljam elemezni a korszak történetét oly módon, hogy illeszkedjék a nemzetközi folyamatok sorába, de egyben szemléltesse az osztrák helyzet specifikumát is.

Ennek fényében először a háború alatti nagyhatalmi tervezéssel foglalkozom, majd a megszállás és a politikai konszolidáció által felvetett kérdésekkel. Magát az államszerződés megkötését az abban nagy szerepet játszó gazdasági kérdések terén, majd a nagyhatalmi viszonyok alakulását és a hidegháború eseményeit figyelemmel követve közelítem meg.

A szerződést a déttente időszakában megkötött, mindenki számára kedvező kompromisszumnak tekintem. A szovjetek komoly profitot préseltek ki megszállási övezetükből, és biztosították keletibbi érdekeltségeiket. A nyugati szövetségesek útját állták a szovjet terjeszkedésnek és a Marshall-terv révén sikeresen integrálták Ausztria gazdaságát. Az osztrákok az állami szuverenitás helyreállítását és a jövőbeli semlegességi politika lehetőségét nyerték el – egy sikeres és előnyös gazdasági integrációval a hátuk mögött. Az osztrák államszerződés megkötése ennek fényében világos bizonyítéka a hidegháború során is működő kooperációnak a nagyhatalmak között.

*Ján Kollár és a pesti evangélikus egyház
(Ján Kollár működése a pesti evangélikus egyházban
1819–1834 között, az újabb adatok alapján)*

MATUS LÁSZLÓ

történelem–szlovák, V. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

KÁFER ISTVÁN, tanszékvezető egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Szlovák Tanszék

A közép-európai tudomány nemcsak felhasználta, hanem gyakran maga alakította ki a történelmi realitás és annak mitikus képe közötti különbségeket és feszültséget. Elmondható, hogy a pánszlávizmussal összefonódott Kollár-kép a sztereotip nemzeti gondolkodás kifejeződése és egyben a közép-európai nemzetek kapcsolatainak szimbóluma. Ebben az összefüggésben kell kiemelni, hogy Kollár életműve sokkal inkább kötődik Pesthez, mint azt a szlovák irodalmi kézikönyvek hangsúlyozzák. Még nem született meg az a monográfia, amely kísérletet tett volna a „nagy szláv” Pesten töltött éveinek részletes és rendszerezett feldolgozására. A kutatásnak ez a hiányossága okozza, hogy az irodalomtudósoknak máig nem sikerült megnyugtatóan feltárniuk, minek tulajdonítható, hogy Kollár főműve, a Slávy dcera a szonettek gyarapodásával – többszöri kiadása során – művészi színvonalát tekintve fokozatosan kiüresedett. Munkámban ezért szükségesnek tartom felhívni a figyelmet Kollár pesti működésének meg nem világított egyházi oldalára. Az újraértékelés csak az Evangélikus Országos Levéltárban található, ezidáig elhanyagolt források felhasználásával lehetséges. A Pesti Szlovák Egyház fond legértékesebb részének azokat a dokumentumokat tartom, melyek a gyülekezet német, szlovák és magyar tagjai közötti viszonyok elemzését segítik elő. Kollár egyházi tevékenységének rekonstruálása során figyelembe kell vennünk egyházi beszédeit is, melyek alapján a pesti gyülekezetben jellemző viszonyokat úgy interpretálták, mintha a templomuk már Kollár érkezésétől kezdve nemzeti harcok színtere lett volna. Véleményem szerint az ismeretlen vagy csak ritkán felhasznált források hozzájárulhatnak a Kollárt motiváló események jobb megértéséhez. Emellett remélem, hogy munkám Kollár pesti működésének rendszeres kutató-sára ösztönzi a kutatókat.

*A regéci vár topográfiája
a XVII. századi inventáriumok alapján*

MELEGH SZABOLCS

történelem–muzeológia, V. évf.

Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. FELD ISTVÁN, egyetemi docens,

Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Művelődéstörténet és Muzeológia Tanszék

A regéci vár az elmúlt három évszázadban a pusztulás szomorú képét mutatta. Hosszú idő után nyílt lehetőség ennek a folyamatnak a megállítására. A vár álló, még mindig tekintélyes falmaradványai és a gyönyörű környezet lehetőséget teremtenek a turisztikai lehetőségek kihasználásához. Ezt a helyi önkormányzat is felismerte, és pályázati támogatásokhoz folyamodott. Ezekből a pénzekből Simon Zoltán régész vezetésével 1999-ben megkezdődhetett a vár tudományos feltárása és a romok konzerválása, amelyet a tervek szerint részleges helyreállítás követ. Az ásások során, amelyek a nyári 4-5 hetes időszakra korlátozódnak, eddig a vár északi részét sikerült megtisztítani a romoktól, és az előkerült falak nagy részének megerősítése is megtörtént. Munkám fő célja, hogy ehhez az ásáshoz nyújtsak segítséget a fennmaradt inventáriumok, vagyis várleltárak topográfiai elemzésével. Ehhez hasonló jellegű munka mindössze három várral kapcsolatban történt Magyarországon, Szádvár, Füzér és Boldogkő esetében, amelyeknél csak az utóbbi kettőben történt régészeti feltárás. A dolgozatban öt inventáriumot használtam, amelyek 1602. 1635. 1644. 1646. és az 1678. évben keletkeztek, felölelve szinte az egész XVII. századot. A kutatás főbb eredményei röviden az Alsó- és Felsővár kérdésének eldöntésében – amely a vár speciális földrajzi elhelyezkedése miatt nem volt egyértelmű – és a keleti palotaszárny helyiségeinek lokalizálásában foglalhatók össze. Az elemzéseken kívül kitérek a vár eddigi kutatástörténetére és az eddig publikált munkák alapján összefoglalom a vár történetét, különös tekintettel a XVI–XVII. századra. Igyekszem tisztázni az eddigi kutatások során felmerülő ellentmondásokat csak jól alátámasztható adatokra hivatkozva. Ennek során a vár birtoktörténetének több homályos pontjára fény derült, amelyek szintén hasznosíthatók lesznek az egyes építési periódusok meghatározásánál.

A hamnigán rokonsági rendszer változása a XX. században

MÉSZÁROS CSABA

mongol–néprajz, III. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

KÖHALMI KATALIN, tudományos főmunkatárs,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Belső-ázsiai Tanszék

2000 júliusában és augusztusában Mongólia Hentii megyéjének Dadal járásában gyűjtöttem fel a hamnigán rokonsági elnevezések szókincsét. A hamnigán etnogenezis sajátosságai a rokonsági elnevezések vizsgálatának sajátos szint adnak, ugyanis e sokfelé vándorolt csoport szókincsé egyes formáiban igen archaikus, így az eredeti rendszer romlása/változása könnyen kimutatható, amelyet a hagyományos nemzetségi rend felbomlása okozott a közösségnél. A hamnigánok, az öregeken kívül, már nem beszélnek sajátos nyelvjárásukat, így adatközlőim is a 70 évesnél idősebb korosztályból kerültek ki. A felgyűjtött rokoni elnevezések a hagyományos elnevezési rendszernek csak egyes elemeit mutatták fel, más elemeket meg nem egyértelműen határoztak meg, és csupán egy adatközlő tudott számot adni az eredeti rendszerről.

A szókincsbeli változást a korábban hagyományos nomád életmódot folytató, de azt később elhagyó mongol–török (dahur, csuvas, üzbec, oszmán–török) népek rokonsági rendszereinek formai sajátosságaival vetem össze, bemutatva, hogy a változás nem véletlenszerű, azaz a nemzetségi szervezet felbomlása az egyes kifejezések elhagyásának rendező elve. Az anyagot az unokatestvér, testvéri csoport, és nagybácsi/magnynéni elnevezések elemzésével mutatom be. A dolgozat rávilágít az altaji népek társadalmi szervezetét vizsgáló egyes irányzatok munkamódszerére, kimutatva, hogy azok hogyan vonják el a szerzők figyelmét a használatban levő és az elméletileg létező rendszerek közti különbség elemzésétől.

A dolgozat azt a következtetést rejti magában, hogy az egyes rokonsági elnevezési rendszerek megléte ma már nem utal közvetlenül a társadalmi szervezetre, mivel a rokonsági szókincs nem tudott megváltozni a nemzetségi rendszer gyors lebomlásával, így csak egy töredékes forma áll a kutatók rendelkezésére, ami azonban nem hibás rendszer, hanem inkább az eredeti forma idomulása az új körülményekhez.

Szigliget a középkorban

MÉSZÁROS ORSOLYA

történelem, V. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. SOLYMOSI LÁSZLÓ, tanszékvezető egyetemi tanár,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Történeti Segéd tudományok Tanszéke

A dolgozat a magyarországi várkutatás eredményeit igyekszik bővíteni és gazdagítani a középkor egyik jelentős várának történeti feldolgozásával. A tanulmány célja tehát Szigliget történetének feltárása az írott források tükrében.

A középkori Magyarországon a várak a területi hatalom eszközei voltak, ezért komoly politikai szereppel bírtak. Így a várak történetének megismerése sok esetben számos adattal szolgálhat országos politikai összefüggések felismeréséhez. Egyrészt ez adta az ösztönzést Szigliget tanulmányozására, másrészt az a kedvező körülmény, hogy a várban 1992-től ásatás folyik, így lehetőség nyílik egyes adatok régészeti vizsgálatára is.

Szigliget történetét eddig nem vetették alapos vizsgálat alá, csupán rövid összefoglalások, valamint népszerűsítő kiadványok jelentek meg róla, melyek a teljesség igénye nélkül születtek. A vártörténet tanulmányozásakor tehát természetesen az oklevelek szolgáltak elsődleges forrásként.

A magyarországi oklevélállomány hiányosságai, a rengeteg elpusztult irat nélkülözése és szüksége Szigliget kutatásánál is megmutatkozott. Ez főleg az Árpád-kori részekenél volt érezhető, amikor néhány adat alapján igyekeztem megfejteni a birtokosok változását. Az ismeretek bővítése érdekében a függelékben két olyan oklevelet adok közre, melyek eddig ismeretlenek voltak. Az Árpád-kort követő időszak története az adatok megszorodásával jóval könnyebben volt tisztázható. Ennek ellenére Szigligetről sajnos nem maradtak fenn olyan adatok, amelyek igazán csemegének, érdekességnek számítanak, gondolok az országos politikában betöltött szerepre vonatkozó konkrét utalásokra, vagy az anyagi kultúrára, a vár középkori életére vonatkozó forrásokra.

A tanulmány célja tehát az alapvető hiányosság betöltése: a vár birtoklás-történetének tisztázása volt. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy nem maradtak tisztázatlan pontok, melyek megoldása csak újabb oklevelek előkerülésével sikerülhet. Bízom abban, hogy a vártörténet feltárása biztos kiindulási alapot teremtett a kutatások továbbviteléhez.

Az újszentiváni római katolikus egyházközség története

MIKLÓS PÉTER

történelem, III. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. GICZI ZSOLT, egyetemi adjunktus,

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Új- és Legújabbkori Magyar Történeti Tanszék

Újszentiván jellegzetes délvidéki település (1746-ban nyilvánították községgé, lakói akkor kizárólag szerbek voltak), ahol a katolikus egyház életét meghatározta a lelkészség nemzetiségi heterogenitása (németek, magyarok), valamint a szerb ortodox egyház jelenléte. Római katolikus vallású lakosok az 1800–1810-es (németek) és az 1840–1850-es (magyarok) években érkeztek a településre. Az újszentiváni katolikus egyházközség történetére vonatkozó forrásaink igen szűkösek. Újszentiván múlt századi vallási életéről elsősorban a sematizmusok (Schematismus venerabilis cleri dioecesis Csanádiensis). Ezen kívül elvéve találunk adatot a Csongrád Megyei Levéltárban is, főleg a szőregi uradalom iratai között. Elsődleges forrásunk azonban a Szeged-csanádi Püspöki Levéltár anyaga: a püspöki hivatal egyházigazgatási iratainak Újszentivánra illetve Szőregre vonatkozó részei; valamint az újszentiváni római katolikus egyházközség *Historia Domusa* (1957–1984).

Pénzhiány és személyi feszültségek miatt a község temploma nem készült el, s a kápolna (egy 82 négyzetméternyi teremben) került berendezésre – a múlt században ez a megoldás általános volt a szegény kúsfalvakban. Később, a lelkészség létrejöttékor az egyházközség a lelkészi javadalomnak csak a felét tudta előteremteni (1937). Figyelemre méltók a plébánia alapításának körülményei, valamint a szervezése kapcsán felmerülő nemzetiségi problémák (német–magyar ellentét, a plébános kényes helyzete, nacionalista és fasiszta ideológiák hatásai a községben). A 20. század világháborúi és az azok utáni társadalmi átalakulások érintették a falut. Előbb a szerbek (1920–1926) száma csökkent le (ma a lakosság alig 10%-a), majd a németseget telepítették ki (1944–1946). Ezek után a község lakóinak túlnyomó része magyar anyanyelvű, római katolikus vallású. Az ötvenes évek kommunista diktatúrájának valláspolitikája helyi szinten is jelentkezett. 1960-ban kísérlet történt az egyházközség ellehetlenítésére – a kápolnát biztosító tantermet a helyi tanács felszámolta, s csak nehézségek árán sikerült új épületet találni a templomnak.

*Hagyomány és népszerűség.
Eposzok az elit és a populáris kultúra határmezsgyéjén*

MIKOS ÉVA

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

NAGY ILONA, tudományos munkatárs,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Néprajz Tanszék

Érdeklődésem homlokterében a magyar népköltészet és populáris kultúra, valamint a hivatalos vagy elit kultúra és irodalom kölcsönhatása áll. Választásom időbeli szempontból a múlt század közepére esett, de kitekintéssel kívánok lenni az előzményekre és a következményekre egyaránt. Ebben a korszakban felélénkül ugyanis az igény az irodalmi elit felől egy reprezentatív, immár nemzeti szellemű eposz megalkotására. Ez a mű tulajdonképpen nem készül el, de számos olyan szöveget ismerünk, melyek ennek az elvárásnak jegyében születtek, s azt bizonyos szempontból megvalósították.

Elsődleges kérdésfeltevésém az, hogy hogyan viszonyulnak a XIX. század ezen eposzi törekvései a szájhagyományhoz, illetve általában a hagyományhoz. Azt a folyamatot kívántam nyomon követni, amelynek során a nemzeti múlt örökségéből igyekeztek megismerni és felhasználni azokat az elemeket, melyek az eposz témái lehetnek, illetve azt, hogy hogyan birkóztak meg az egységes hősköltészeti hagyomány hiányával. Másodsorban arra kerestem a választ, hogy az irodalmi elvárás hogyan motiválja az alsó társadalmi rétegeket, melyektől az elit elvárási rendszer az eposz megteremtését várja, illetve az elvárás hogyan hív elő a társadalmi és kulturális hierarchia alsó rétegéből önálló kezdeményezéseket. Ehhez a korabeli irodalmi élet alsó rétegét képviselő ponyvairodalmat vizsgáltam, azon belül is azokat a műveket, melyekben felfedezhetőek az eposzi elvárás illetve eposzi műfaj és a magyar irodalom reprezentatív eposzainak bizonyos vonásai. Ennek nyomán fény derült egy folyamatra, melynek során e korszakban Vörösmarty és Arany János eposzai-ból illetve a korabeli mitológiai kutatás eredményeiből a ponyvanyomtatványok lapjain egy egységesnek mondható, a mitologikus jegyekkel rendelkező hagyomány bontakozik ki, melyet az egyes szövegek egymás között örökítenek. Figyelemmel igyekeztem kísérni minden olyan elemet, amely a ponyvák irodalmi vagy tudományos közegből vehettek, s ahol lehetett, a forrásokat is megjelöltem.

*A gyógyítói szerep kialakulása.
Egy csíkszenttamási példa*

MONDOK ÁGNES

néprajz, V. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. PÓCS ÉVA, egyetemi tanár,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Néprajz Tanszék

Dolgozatomban egy csikkarcfalvi gyógyító, Imets Anna példáján kísérelem meg bemutatni a gyógyítói szerep kialakulását és elfogadásának folyamatát. Vizsgálom a szerephez való alkalmazkodását, a szerep saját elképzeléséhez való igazítását. Vizsgálati anyagom: gyógyítói tudásanyaga, annak forrásai, az általa kialakított kép, a mások által róla elmondott szövegek, gyógyítói szerepével kapcsolatos mondák, memorátok.

Imets Anna 60 éves gyógyítóasszony. Tudását egyrésztől édesapjától (gyógynövények ismerete, állatgyógyászati tudás), másrésztől anyai nagypjától (hagyományos csonttrakó módszerek, „kiropraktikával” egyező betegséggelfogás) sajátította el.

Sikerült nyomon követnem egy olyan folyamatot vagy legalább annak csírát, melyet a történeti, vallástörténeti kutatásokban többször regisztráltak már: egy közösségi specialista „élő szentté” válásának folyamatát. A szakirodalomból ismert „élő szenteket” közösségük vagy legalábbis annak egy része szentnek tekintette. Erről – Imets Anna esetében – nincs szó, sőt saját maga el is zárkózik ettől. Ennek ellenére megfigyelhető nála egy olyan tendencia, hogy önmagát a szentekre jellemző tulajdonságokkal ruházza fel: volt egy látomása, melyben Szűz Mária kijelölte a gyógyító szerepre vagy inkább megerősítette ebben; egy alkalommal egy éjszaka alatt csodás módon összeforrtak elrepedt csontjai.

Dolgozatomban megkísérelem bemutatni Imets Anna tudásanyagán túl azt a folyamatot, ahogyan megteremti önmagáról a „szent gyógyító” képét.

Viczián István – egy politikai karrier a Horthy-korszakban

MUDRÁK JÓZSEF

latin, V. évf.–történelem, IV. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető tanár:

DR. PÜSKI LEVENTE, egyetemi adjunktus,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új- és Legújabbkori Magyar Történelem Tanszék

Viczián István Pest vármegyei köznemesi családból származott és a családi hagyományokkal ellentétben nem vármegyei szinten, hanem a belügyminisztériumban kezdte meg pályafutását, majd fokról-fokra emelkedett. Részt vett az 1905/6-os kormányválság idején kibontakozó nemzeti ellenállásban, de a tanácsköztársaság idején passzív maradt és birtokára vonult vissza.

Jelentősebb politikai szereplésre az 1920-as évek legelején tett szert, a minisztériumok képviselőiből szervezett, kül- és belpolitikában nagy súllyal bíró nemzetvédelmi bizottság elnökeként: itt agilitásával, kezdeményező- és szervezőképességével tűnt ki. Bár az ellenforradalmi szellemiség alapján tevékenykedik, de működését ekkor is alapvetően a pragmatizmus határozta meg. A Nemzetgyűlés tagjaként számos heves vitája volt a szociáldemokratákkal, később mint közigazgatási jogi szakteknitely tett szert hírnévre.

1931-es nyugalomba vonulása után egy ideig tápiószelei (Pest megye) birtokán gazdálkodott, de ekkor sem maradt távol a politikától: Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye közgyűlésének 1904-től, Budapestének 1920-tól volt tagja.

Az országos politikába való visszatérését 1939-es felsőházi taggá való megválasztása, majd 1941-ben főispáni kinevezése jelentette. Ez utóbbi méltóságában autonóm, de konzervatív politikusnak bizonyult, a kormánykörök elvárásának megfelelően próbálta visszaszorítani a nyilasok előretörését.

Magyarország német megszállásakor azonnal lemondott, de a szovjet uralomtól való félelemből követte a nyilas parlamentet Sopronba, majd Németországba. Élete utolsó éveit emigrációban Brazíliában illetve Kanadában töltötte.

Jelen dolgozat megpróbálja Viczián István tipikusan mondható pályáját felvázolni társadalmi kapcsolatrendszerének érintésével főként a fia, V. Albert által összeállított *A Viczián-család története* című kézirat alapján. A munka jelentőségét emeli, hogy Viczián Istvánról eddig csak lexikoncikkek jelentek meg, részletes életrajz nem állt rendelkezésre.

*A spanyol–marokkói háború
a korabeli magyar sajtóban (1859–1860)*

MÜLLER GABRIELLA

spanyol, IV. évf.–politikaelmélet, II. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. ANDERLE ÁDÁM, tanszékvezető egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Hispanisztika Tanszék

Dolgozatom célja bemutatni, hogy a spanyol–marokkói háborúról hogyan tudósított illetve a hazai közvéleményt miként igyekezett befolyásolni az újságírás. A korabeli magyar sajtóban kutatva segítségemre volt: a Budapesti Hírlap, a Budapesti Híradó, a Hon és Külföld, a Nemzeti Társalkodó, a Politikai Újdonságok és a Vasárnapi Újság. A legtöbb folyóirat szinte naponta közölt hadi tudósításokat, a magyar véleménynyilvánítás pedig több cikkben is megjelent.

Marokkó stratégiai fontosságát az is jelzi, hogy már 1844-től cikkeket közölnek az ország földrajzáról, népéről, hadseregéről és városairól. Spanyolország a XIX. század közepére elveszítette legtöbb amerikai gyarmatát, és ekkor fordul a már meglévő Észak-afrikai Ceuta (1415) és Melilla (1491) birtokai felé. Háború tör ki, melynek kiváltó oka a spanyol becsület visszaállítása és a berber törzsek támadásai. Háború kezdődik, amelyre az egész világ felfigyel, ahogyan a magyarok is. Eleinte a hazai sajtó a marokkói hadsereget igen negatív képpel festette le, szinte kigúnyolva őket, míg a spanyol katonákat dicsőítették. A háború alatti fordulópontok megváltoztatták a hazai véleményt is, s ezentúl a mór csapatokat felértékelik. Ám a háború utolsó szakaszában, mikor már a spanyolok győzelme világos volt, ismét az európai hatalommal szimpatizált a média, és örül későbbi győzelmének.

A magyar sajtó szinte a háború egész időszakában a spanyol oldalra állt, ezt jelzik az újságokban kb. 5 nap késéssel érkező hadi tudósítások, valamint az értékelések, elemzések – többször ironikus – hangneme a marokkói katonák harcászati módszereiről.

„Dudaszó hallatszik ...”

*Pál Istvánról, az utolsó hagyományörző palóc dudásról,
a Népművészet Mesteréről*

NAGY GÁBOR

néprajz, III. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Napjainkban már összefoglaló népzenei kutatásokat nem sok témában lehet végezni, ezért az általánosságoktól el kell jutnunk a legkisebb részhez, egyetlen ember tudásának felgyűjtéséhez, annak olyan bemutatásához, hogy az egyéniség tudásában mutassuk meg a tájegység, azon belül egy kis körzet stílusát. Magyarországon a furulya, a flóta és a duda nagy általánosságban pásztorhangszerek, a hagyományos palóc pásztormuzsikára jellemző, hogy férfiak játszottak ezen hangszereken, fontos tény, hogy a dudás mindig egymagában játszott, Vargyas Lajos állapítja meg, hogy „népi hangszereink közül egyedül a dudának van saját zenéje, melyet a hangszer sajátosságai alakítottak ki, és csak rajta játszanak”. Pál István 1919. február 25-én született Kétybodonyban pásztor szülők gyermekeként. Először kanász, később juhász számadó lett, saját közösségében kiemelkedő egyéniség volt, mivel vőfélykedett, nagy tudású, széles látókörű, jó énekes és zenész. 1992-ben talált Pál Istvánra Agócs Gergő és Juhász Zoltán, 1994-ben „Pista bácsi dudáljon kend ...” címmel portréfilm készült, ekkor kapta meg a Népművészet Mestere kitüntetését is. Pál István furulyákat, flótákat, bicskatokokat, türelemüvegeket, dudatömlőket készít. Kutatásom célja Pál István dallamrepertoárjának digitális hangrögzítése, videofelvétele, ezek alapján pontos lejegyzése (énekelve, furulyán és dudán játszva), rendszerezése (Pál István fogalmai szerint, tartalmi szempontok és dallamtípusok szerint) illetve Pál István által ismert néphit, és szokások összessége. Későbbi cél, hogy Pál István stílusán keresztül a régen meghalt dudások felvett zenéjének összehasonlításával részletesen bemutathatni ezen régió pásztormuzsikáját. Jelenlegi írásom fő témája Pál István dudarepertoárjának minél szélesebb elemzése, rendszerezése. Köszönöm Pál Istvánnak, hogy önzetlenül segíti kutatásom, illetve köszönetet mondok a Magyar Népművészetért Alapítványnak és a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány „Diákok a tudományért” Szakalapítványának támogatásukért.

Virág- és kertkultúra három Szeged környéki településen

NAGY NETTA

Témavezető:

DR. JUHÁSZ ANTAL, egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Néprajzi Tanszék

Kutatásunk célja a virág és az ember kapcsolatának, a virág emberi életben betöltött szerepének vizsgálata. A téma tanulmányozására az ösztönzött, hogy a virágok köztudottan életünk minden pillanatában jelen vannak, végig kísérik bennünket születésünktől halálunkig. Miért és hogyan vették körül elődeink virágokkal környezetüket, miért és hogyan tesszük ezt mi? Kérdéseinkre a tanyai, falusi virágoskertek helyének, növényvilágának leírásával keressük a válasz. A témát a néprajztudomány különböző területei felől, elsősorban a településnéprajz és az etnobotanika oldaláról próbáljuk megközelíteni. Az áttekintéshez a virágok térbeli megjelenését vesszük alapul, vagyis a lakóház telkén található virágoskerten kívül vizsgáljuk a ház előtti utcai virágoskerteket és ezzel összefüggésben az utcakép formálódását, a templomkertet, a virágos köztereket. Érdeklődésünk arra is kiterjed, hogy mennyiben befolyásolja egy falu „virágos” vagy „kevésbé virágos” jellegét a település típusa (alaprajza), a falu vezetősége, a lakók gondolkodása, értékrendje. Az utóbbi problémák megválaszolására a három választott település (Balástya, Csólyospálos, Pusztamérges) közül főként Pusztamérges példája ad lehetőséget. A virágok életünkben betöltött szerepére, felhasználására a népi növényismeret tanulmányozásával igyekszünk választ adni.

A dolgozat fő fejezetei: Bevezetés; Szakirodalmi áttekintés; A vizsgált települések bemutatása; A virágok térbeli megjelenése a településeken; A virágos falu, Pusztamérges; Népi virágismeret; A virág szerepe hétköznapiakon és ünnepeken; Összegzés; Felhasznált irodalom; Adatközlők; Függelék; Képek.

Feltételezésünk, mely szerint a virág díszítő, reprezentatív funkciója az idő előrehaladtával növekedett, ugyanakkor gyakorlati felhasználása nem hagyományozódott a fiatalabb nemzedékekre, beigazolódni látszik. Az adatgyűjtés során továbbá azt tapasztaltuk, hogy a hagyományos paraszti virág- és kertkultúra eltűnőben van, nyomát csak néhány tanyai virágos- illetve veteményeskert őrzi. Ugyanakkor a virágos Pusztamérges példája azt szemlélteti, hogy a virágosítási verseny, a virágos falu megteremtése, az új térhódítása mellett a hagyományos kertkultúra megőrzésével a falusi közösség újjászervezésének eszköze lehet a XXI. század küszöbén.

*A hagyomány ápolása és változása
egy ma is élő népszokás,
a mohai tikverőzés vizsgálatában*

NAGY VERONIKA

néprajz, V. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. UJVÁRY ZOLTÁN, egyetemi tanár,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Néprajzi Tanszék

A Székesfehérvártól mintegy 10 km-re fekvő Mohán a mai napig megrendezésre kerül a tikverőzésnek nevezett húshagyókeddi alakoskodó népszokás. A fiatalok különböző maskarákba öltözve járják végig a község házait, miközben mindenkit bekormoznak, s ezért a háziaktól cserébe tojást kapnak. A tikverőzést az 1960-as években Pesovár Ferenc fedezte fel a néprajztudomány számára, s 1983-ban bekövetkezett haláláig évről-évre figyelemmel kísérte és fotóival dokumentálta a szokás megrendezését.

Dolgozatomban kísérletet tettem arra, hogy az idősök visszaemlékezése és Pesovár Ferenc lejegyzései, de főként fotói alapján összehasonlítsam a ma megrendezésre kerülő tikverőzést a korábbi állapotokkal. Kutatásom elsősorban terepmunkára és Pesovár Ferenc hagyatékának tanulmányozására épült. Meggyőződésem, hogy a paraszti életmód átalakulása és az ezzel együtt járó modernizációs folyamat a szokás tartalmában, funkciójában és formai megjelenítésében egyaránt változást eredményezett. A szervezéstől kezdve a beöltözés szabályain át az esti mulatságig szinte minden egyes momentum változáson ment keresztül, ezért lényegesnek tartom, hogy a szokás ismertetésén túl fény derüljön arra is, hogy a belülről feszítő új igények és a kívülről ható erők hogyan, s mivé alakították, formálták az évtizedek alatt a tikverőzést. Az egykori termékenységvarázsló ünnep mára szórakozássá vált, s bár fennmaradásában szerepet játszott a rá irányuló múzeumi, tömegkommunikációs, idegenforgalmi érdeklődés, egyelőre nem vált kívülről irányított és megkoreografált, idegenforgalmi érdekek hatása alatt álló programmá.

Munkámban a lakosság tikverőzéshez való viszonyát és a látogatottság jellegének megváltozását is igyekeztem feltárni, hisz e két tényező természetesen ad irányt a hagyomány további ápolásának s a szokás jövőbeni alakulásának.

A chilei magyar emigráció 1949–1956

NEISZ LAURA

történelem–művelődésszervező IV. évf.

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Témavezető:

DR. ANDERLE ÁDÁM, egyetemi tanár,

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Hispanisztikai Tanszék

A dolgozat célja az emigrációkutatásban még alig ismert és szinte teljesen feldolgozatlan chilei magyar kolónia életének vizsgálata, melyhez a Magyar Országos Levéltár Bakách-Besseney György irathagyaték Chilére vonatkozó része szolgált forrásként.

Bakách-Besseney György az 1947-ben létrejött Magyar Nemzeti Bizottmány külügyi igazgatója, Rosty-Forgách Ferenc pedig a Bizottmány chilei képviselője volt. Levelezésükből formálódott ki az 1940–1950-es évekbeli santiagoói magyar kolónia felépítése, tagolódása, a kolónia és a magyarországi belpolitikai események kapcsolata. A kutatások során kiderült, hogy a két világháború közti körülbelül 500 fős chilei magyar közösség még sokkal homogénebb volt, és egy szervezetben sikerült őket összefogni, de a második világháború után az ideológiai ellentétektől szabdalt santiagoói kolónián belüli összefogási kísérletek sorra kudarcot vallottak.

A népesedési folyamat 1900–1990 (14 település demográfiai viszonyainak egybevetése)

NEMES KRISZTINA

történelem–művelődésszervező IV. évf.,
Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Témavezető:

DR. KOVÁTS ZOLTÁN, c. főiskolai tanár,
Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar,
Történelem Tanszék

A véletlenszerű (reprezentatív) módszer alkalmazásával eredményesnek tekinthető egy-egy jelenség lényeges jellemzőinek feltárása. – Magyarország népessége 1981 óta több mint 700 ezer fővel csökkent. A 2000. évben az ország lakossága 10 millió alá csökken. A kutatói kérdés az volt, hogy ez a folyamat hogyan ment végbe. A Történeti demográfia speciális kollégium két évfolyamának 7-7 hallgatója szemináriumi dolgozatához kigyűjtött 10 éves bontásban illetve összegzésben a születési és a halálozási adatokat részben kiadványokból, részben (1969-től) a megyei statisztikai évkönyvekből. Véletlenszerű tehát a kiválasztás. A következő 14 település összehasonlítására került sor: Bácsbokod, Baja, Bonyhád, Csongrád, Harta, Karcag, Kiskunfélegyháza, Mezőhegyes, Miskolc, Pusztamérges, Szeged, Szekszárd, Tiszasziget és Tolna. Mind a születési, mind a halálozási arányszámok ezer lakosra kiszámítva egybevetésre kerültek egymással, az országos arányszámokkal, a zárófejezetben Magyarországon kívül még Angliával (Wales is), Ausztriával, Franciaországgal, Romániával és Svédországgal.

A népesedési folyamatról feltártak közül néhány fontosabb következtetés, melyhez felhasználtam a szakirodalmat. *A XX. század első évtizedében még rendkívül nagy különbségek mutatkoznak mind a születések, mind a halálozások viszonyaiban az ország egyes területei között.* Vannak települések, ahol még alig indult el a családtervezés, másutt városban és falvakban egyaránt kimutatható az „egyke”. Van, ahol 53 születés esik ezer lakosra, másutt 27–29. Az országos átlag 37. – A halandóság területén is nagy a szóródás. A tanulmány végigviszi évtizedről évtizedre a folyamat tárgyalását. Az arányok alakulásában az el- vagy odavándorlás kérdését is tárgyalja. *Az utolsónak tárgyalt évtizedben (1980–1989) már igen közelítenek egymáshoz az arányok.* A születési arányok ezer lakosra 9–14 között váltakoznak; a halálozásiak 9 és 16 között. Országosan 12,4 a születési és 13,7 a halálozási arány. *Az általános elöregedés következtében a halálozási arányok az utolsó három évtizedben már egyre növekedtek.* A fogyás folyamata továbbtart és erősödik.

A Pozsony megyei Pályázóköz (Vízköz) nemesi társadalma a késő-középkorban

NEUMANN TIBOR

történelem, V. évf.–latin, III. évf.–mediévisztika, III. évf.
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

SZOVÁK KORNÉL, tanszékvezető egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Mediévisztika Tanszék

A Csallóköztől északra elhelyezkedő, a Kis-Duna és a mai Fekete-víz által közrezárt területet nevezték a XV. század első feléig Pályázóköznek, később Vízköznek. A tájegység nemessége az ún. *egytelkes, birtoktalan, szegény- vagy parasztnemesnek* nevezett rétegbe tartozott, amelynek a szakirodalom egyelőre nem szentelt különálló tanulmányt vagy monográfiát. A dolgozat célja az volt, hogy a levéltári források teljességre törekvő vizsgálatát és az így nyert adatok hely- és családtörténeti rendszerezését követően kifejezetten társadalomtörténeti szempontok alapján mutassa be a pályázóközi hét nemesi falu lakosságának középkor végi helyzetét és rétegzettségét.

A helyi nemesség egyöntetűen várjobbágyi eredetű. Külön érdekesség, hogy a várjobbágy-rokonságok legtöbbje nem nyert királyi nemesítő- vagy adománylevelet, mégis gond nélkül illeszkedett be az országos nemesség soraiba. A várjobbágyi jogon birtokolt birtokállományból és a XIV. század elején kimutatható óriási lélekszámból – a nemesség soraiba való bekerülés esetén – egyenesen vezet az út a késő-középkori kisbirtokosi életmód felé. A rendkívül felaprózódott birtokok természetszerűen a Hármaskönyvtől eltérő szokásjogi jelenségeket juttatnak felszínre. Ilyeneket főként az örökösödéssel és a leánynegyed földben történő kiadásával kapcsolatban sikerült megfigyelni.

A helyi nemesség körülbelül 130 házasságára maradt fenn adat. A házasságok földrajzi eloszlása rámutatott a vizsgált nemesi társadalom kapcsolatrendszerére: Pozsony megye határai nemeseink előtt áthághatatlan határként tornyosultak, a házasságok csaknem fele a Pályázóközre, harmada a Csallóközre esett. A familiárisi szolgálat vállalására is jellemző a földrajzi szempont, itt ugyanakkor nem törvényszerű: nemeseink főleg a Pozsony megyében birtokos főurak (Szentgyörgyi és Bazini, Rozgonyi családok) és középbirtokosok (pozsonyi várnagyok, óbudai apácák, pozsonyi prépostság), de a szomszédos Nyitra megyében is birtokos Újlakiak, illetve a király familiájában is helyet kaptak.

A helyi nemesek vagyoni rétegződésének vizsgálata arra mutatott rá, hogy az ún. *egytelkes nemes* fogalmat, amely a korabeli adószedési gyakorlat szakszava, nemigen használhatjuk egy jól elkülöníthető társadalmi csoport jelzőjeként. Az egytelkesek élén áll egy kis számú csoport, amely vagyona alapján a néhány jobbágytelekkel rendelkező kisenemességtől nem választható el, bizonyos körülmények között maga is tarthat néhány jobbágyot, és természetesen nem *egy*, hanem akár három-hat nemesi telek felett is rendelkezhet. A jóval nagyobb lélekszámú nemesi tömeg ugyanakkor valóban *parasztnemesnek* nevezhető, őket a jobbágyoktól csupán jószáguk korlátlan birtoklása különbözteti meg.

„A szvasztika és a csillag násza”

NYÍRI MÁRTON

rajz-művelődésszervező, III. évf.

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Témavezető:

DR HANN FERENC, akadémikus,

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar,

Rajz-művészettörténet Tanszék

Dolgozatomban a XX. századi totalitárius rendszerek alatt kialakult állam-művészetekről írok. A ránk maradt művészettörténeti emlékek tükrében mutatom be korunk legjelentősebb diktatórikus irányzatainak leggroteszkebb vonásait. Egy ekkora terjedelmű dolgozatban természetesen lehetetlen valamennyi önkényuralmi rendszerről szót ejteni, ezért csak az olasz fasizmus, a német nemzetiszocializmus és a kommunizmus/szocializmus művészetének bemutatására vállalkoztam. A tárgyi emlékek elemzésével és összehasonlításával a diktatúrák formailag hasonló jellegére kívánok rámutatni. Az egyes műalkotások elemzésénél a dolgozat második részében található képgyűjteményt használhatjuk.

A különböző totalitárius rendszerek alatt a művészet elveszti önálló jelentőségét, és a diktatúra bábjává, kiszolgálójává, majd támaszává válik. Az önkényuralmi rendszerek alatt készült műalkotásokra a tartalmi üresség illetve a valódi tartalom helyett rájukerőltetett politikai „többlet” lesz a jellemző. A cél a nagy tömegek megnyerése, félrevezetése. Ez lesz a művészet elsődleges feladata. Megfigyelhetjük, hogy a különböző ideológiai irányzatok mégis mennyire hasonló formai elemeket eredményeztek. Megtudhatjuk, mik voltak a hatalom elvárásai, és ezek milyen képzőművészeti alkotásokat hoztak létre. A végeredmény gyakran a közönséges giccs határát súrolja.

Dolgozatom feladata nem az, hogy elítélje ezeket az irányzatokat, egyszerűen csak az, hogy bemutassa. Az ítéletet az olvasóra bízom.

*A Hongwu-korszak első felének (1368–82)
japán–kínai kapcsolatai a kínai források tükrében
– forrástanulmány a ming-kori kínai diplomácia
kérdéseire*

OLÁH CSABA

japán, IV. évf.–kínai, III. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. HAMAR IMRE, egyetemi adjunktus,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Kínai és Kelet-ázsiai Tanszék

A régi kínaiaknál már az időszámításunk előtti idők óta létezik az a felfogás, amely szerint országuk, a Középső Birodalom az egyetlen civilizált társadalom a világban. Ezen elképzelés szerint természetesen a kínai származású császár számított a leghatalmasabb uralkodónak, a környező „barbárok” az ő uralma alá tartoztak, vazallusai voltak – ezt azonban a „barbárok” nem mindig fogadták el, sőt olykor sikerült felülkerekedniük a kínaiakon. Jelen dolgozatban az ebből a felfogásból származó diplomáciai gyakorlat jellemzőire szeretnék rámutatni a japán–kínai kapcsolatok elemzésén keresztül.

A dolgozatnak alapvetően két célja van. Az egyik *Kaneyoshi* herceg 1382-ben Taizu császárhoz írt levelének bemutatása és a keletkezés körülményeinek vizsgálata az 1368–82 közötti időszakról szóló kínai források elemzésével párhuzamosan – azaz annak a kérdésnek a tisztázása, hogyan kezdődött Japán és Kína között a kapcsolatok felvétele, mi volt az oka az említett levél megírásának. A másik cél pedig az, hogy a ming-kori kínai diplomáciai koncepció minden egyes országra vonatkozó, általános alapelveit illetve jellemzőit az idézett forrásokkal párhuzamosan bemutassam, ezzel is alaposabb képet adva a korabeli Kína-központú világ külkapcsolatainak fő jellegzetességeiről. Egyrészt tehát átfogó képet szeretnék adni a fenti időpontok között lezajlott eseményekről, másrészt a források segítségével a kínai diplomáciai koncepció alapvető jegyeire szeretném felhívni a figyelmet.

A templomos lovagrend történetének utolsó évtizedei Magyarországon (közép-európai kitekintéssel)

OROSS ANDRÁS

történelem, IV. évf.–könyvtár, IV. évf.–levéltár, II. évf.
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

DR. BERTÉNYI IVÁN, tanszékvezető egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Középkori és Koraujkori Magyar Történeti Tanszék

THOROCZKAY GÁBOR, egyetemi tanársegéd,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Középkori és Koraujkori Magyar Történeti Tanszék

A templomos lovagrend közép-európai történetét eddig kevésbé méltatta figyelemre a történeti kutatás. Magyarországon és Csehországban múlt századi munkák állnak csak rendelkezésre, csupán a Német-római Birodalom területére vonatkozó szakirodalomban találhatunk friss eredményeket is tartalmazó feldolgozásokat. Éppen ezért a jelen pályamunka a téma első megközelítése kíván lenni, amely a rend történetének utolsó évtizedeire fordítja figyelmét. A dolgozat célja egy olyan komparatív vizsgálat elvégzése, amely kiterjed a templomosok közép-európai (hazánk, Csehország és a német területek) jelenlétére, szervezetére és birtokstruktúrájára. Bővebben foglalkozik a lovagrend elleni per okaival, lefolyásával, valamint az alcímben említett régió templomos lovagjainak és birtokainak sorsával a rend feloszlátása idején. A mérvadó nyugati szakirodalom megállapításaival összhangban magunk is arra a következtetésre jutottunk a hazai forrásanyag átvizsgálása után, hogy az említett régióhoz hasonlóan a rend magyarországi feloszlátása sem a radikális francia megoldást, hanem az enyhébb bánásmódot mutató német eljárást követte.

*„A Jóisten engem arra teremtett, hogy én csak jót
tudjak csinálni...”*

Gyógyító specialisták Kárpátalján

PÁKAY VIKTÓRIA

néprajz, IV. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

MOHAY TAMÁS, tanszékvezető docens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Tárgyi Néprajz Tanszék

1998 óta végzünk néprajzi kutatásokat Kárpátalján, ezen belül is Tiszabökényben és Tiszativadarban, ahol többek között azokat a fontos személyeket kerestük meg, akik a falu életében jelentős szerepet játszanak. Ilyen az a két gyógyító asszony, akiket megismerhettünk és tevékenységükről ez az összefoglaló munka született. Fontos személyiségei a közösségnek nemcsak azért, mert bizalommal fordulnak hozzájuk akkor, amikor kizökken az élet a megszokott rendjéből, hanem azért is, mert jól reprezentálják azt a szemléletmódot, ami a mai napig, a XXI. század küszöbén is élteti az igényt, a gyógyító specialistákat.

A dolgozatomban először a tivadari gyógyítót, Szilágyi Sándorné személyiségét mutatom be, aki ijedséget és szemmelverést gyógyít öntéssel, ráolvasással. Kitérek arra, hogyan kezdte el gyógyításait, miképpen kapta meg „tudományát”, részletesen leírom az öntés menetét, eszközeit. Majd áttérek Palotás Emma bemutatására, aki Tiszabökényben él és tevékenykedik. Palotás Emma rontást vesz le ráolvasással, „le mosással”, de ismer és használ gyógynövényeket, tud jóslni, állatot gyógyítani, rontást elűzni. Erős gyógyító identitással rendelkezik, az ő feladata nemcsak segíteni az embereken, hanem harcolni a „rossz”, a rontás, a boszorkányok ellen.

Tudásukat mindketten isteni eredetűnek tartják, magukat csak eszköznek tekintik a gyógyítás folyamatában.

Gyenes Antal és a Nékosz 1946–48-ban

PAPP ISTVÁN

történelem–politikaelmélet, IV. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. HEGEDÜS B. ANDRÁS, egyetemi docens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Gazdaság- és Társadalomtörténeti Tanszék

A dolgozat célja Gyenes Antal 1946 és 1948 közötti politikai pályafutásának feltárása, ezzel összefüggésben annak feltárása, hogyan és miért számolták fel a Népi Kollégiumok Országos Szövetségét, amely több ezer ifjú baloldali értelmiségit indított el pályáján. A legfontosabb forrásanyagot a Politikatörténeti Intézetben lévő Nékosz-dokumentum gyűjtemény jelentette, ezenkívül a Nékoszról megjelent három dokumentumkötet. Ezenkívül felhasználtam az '56-os Intézet Oral History Archívumában lévő Gyenes Antal- és Györfly Sándor-interjút, s magam is beszélgettem az egykori szereplők közül Fekete Sándorral és Pataki Ferencsel. Emellett információkat merítettem több egykori szereplő memoárjából (pl. Hegedüs András, Rákosi Mátyás). A kutatás során sikerült feltárni Gyenes Antal sajátos pozícióját, azt a folyamatot, ahogyan próbálta a Nékosz autonómiáját megőrizni. Gyenes, mint az MKP, majd MDP Ifjúsági Bizottságának tagja két éven keresztül harcba állt elsősorban a Madisz vezetőivel, s az őket támogató Farkas Mihállyal. Ebben elsősorban Rajk László és Révai József támogatására építhetett. A dolgozatban feltártam, hogyan vezetett Rajk pozíciójának gyöngülése és az egypárti diktatúra kiépítése a Nékosz autonómiájának megszűntéhez s egyben Gyenes felemás bukásához. Gyenes, bár 1948 nyaráig ellenállt a Nékoszszal szembeni támadásoknak, de mégis sikerült átvészelnie a teljes bukást, mivel főtitkár maradhatott. De ezt csak Rákosi támogatásának köszönhette, aki már 1948 augusztusában teljhatalommal bírt az MKP belül személyi kérdésekben. A dolgozat e mellett körbejárja a Gyenes Antal és Kardos László főtitkár közötti ellentétet is, mely szintén hozzájárult a Nékosz gyöngüléséhez. A dolgozat az 1948. szeptemberi Nékosz határozat értékelésével zárul, mely alapvető korszakhatár volt, mind a Nékosz, mind elnöke, Gyenes Antal életében, hiszen ekkor elvesztette a lehetőségét annak, hogy az MDP politikai elitjének tagja legyen.

A Tisza-szabályozás története

PINKE ZSOLT

történelem, V. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. MAJDÁN JÁNOS, egyetemi docens,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Ujkortörténeti Tanszék

A dolgozat célja azoknak a gazdaságtörténelmi folyamatoknak és döntéseknek a feltérképezése, melyek kialakították a Tiszavölgy számunkra természetesnek tűnő mai képét, a nagy foltokban szikes-homokos síkságot, az „üres magyar pusztát”.

Az első részben a középkori magyar társadalom vízhasználati formáit, mint a természettel való harmonikus együttélés utolsó Kárpát-medencei fázisát mutatom be. A töréspontot a törökkor jelenti, amikor az Alföldön egy százötven évig tartó, két birodalom között zajló háború frontja húzódott, s elpusztult az alföldi erdőségek nagy része, melyek pusztítása a 18. századig, az utolsó erdő kiirtásáig intenzíven zajlott.

A dolgozat második felében a 18. századtól 1947-ig zajlott jelentősebb vízügyi beavatkozásokat veszem sorra, melyek az egyre szűkebb mozgásterű magyar társadalom egyfajta válaszaik és alkalmazkodási kísérletei voltak a 18. sz. óta ható gazdasági, társadalmi, ökológiai folyamatokra. Szemléletem alapját Braudel, Keynes, Wallerstein, R. Várkonyi Ágnes gazdaságtörténeti munkáiban megjelenő paradigmák jelentették. Erre építettem fel az Alföld, a Tiszavölgy vízügyi történetéből megismert adatokat, melyben Dóka Klára, Kaán Károly, Ihrig Dénes–Károlyi Zsigmond folyószabályozásról, erdő-történetről szóló történeti munkái, hidrológiai, ökológiai, meteorológiai kérdésekben az MTA kiadványai és szakfolyóiratok segítettek. A felhasznált eredeti források a Vízügyi Múzeum levéltárából származtak a 19. századra kialakított, napjainkig változatlan képet nyújtó antropogén tájforma rendkívüli emberi beavatkozásokról, pl. a folyószabályozás eredménye, melyek megváltoztatták az Alföld vízrajzát, növényzetét és ezen keresztül még talajtani jellemzőit is. Az újkorban olyan folyamat, ökológiai katasztrófa zajlott le a korábban még burjánzó ártéri vadon és ligeterdők borította Alföldön, amelyhez hasonló napjaink esőerdeiben zajlik és ahogy ezek az erdőségek a Föld légköri viszonyait, ökoszisztémáját döntően befolyásolják, úgy a Tiszavölgy gazdag flórájú erdőségei, bő vízellátottsága meghatározó volt a rendkívül zárt földrajzi egységet képező Kárpát-medence vonatkozásában.

A magyar rendek politikai kiútkeresése a XVII. század második felében

POHÁNKA ÉVA

magyar-történelem, V. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

DR. VARGA J. JÁNOS, egyetemi docens,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Középkori és Korajúrkori Történelmi Tanszék

DR. BARTÓK ISTVÁN, egyetemi docens,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Klasszikus Irodalomtörténelmi és Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

Dolgozatomban a XVII. század második felének magyar rendi politikai irányultságában bekövetkezett törést igyekeztem bemutatni, kutatva ennek okait és vizsgálva a történelmi és az irodalmi forrásokban való megjelenéseit.

A felhasznált történelmi források kiválasztásánál – figyelembe véve a lehetséges anyagmennyiség nagyságát – csak a politikában dominánsabb szerepet játszó nemesi képviselőknek a politikai elgondolásait, irányváltozását alátámasztó dokumentumokat használtam fel. Az irodalmi emlékek legfőbb forrásanyagául a Régi Magyar Költők Tára 10. és 11. kötete szolgált.

Az 1660-as évek második felében a magyar rendek kényszerhelyzetbe kerültek, melyből a kiutat csak az eddigi politikai keret felrúgásával tudták elérni.

A történelmi háttér felhasználásánál olyan csomópontokat kerestem a rendi politikai gondolkodásban, amelyek rávilágítanak a XVII. század második felének kaotikus állapotaira, valamint ezzel együtt a magyar politikai élet képviselőinek kiútkeresésének különböző állomásait is híven reprezentálják. Ekképpen a korszak eseményei közül kiemeltem a Wesselényi Ferenc nádor nevével fémjelzett összeesküvést (1666–1671) és utóhatásait; az 1681. évi konszolidációs tervek jegyében lezajlott soproni országgyűlést, valamint a korszak utolsó harmadában folyó Thököly Imre által vezetett felkelést.

Vizsgálódásaimban azért szántam nagy szerepet a történelmi források mellett az irodalmi emlékeknek is, mivel ezek voltak azok a „dokumentumok” a korszakban, melyek a szélesebb közönséghez is eljutottak, és olyan politikai változásokra mutattak rá a mindennapi ember számára, melyekről más forrásokból nem értesülhetett volna.

Párhuzamokat és ellentmondásokat fedezhetünk fel a történelmi dokumentumokban és az irodalmi emlékekben megfogalmazott álláspontok között. Dolgozatomban a hangsúlyt ezekre helyeztem; megvizsgáltam a közös pontokat és következtetéseket próbáltam meg levonni a korszak politikai ideológiájában bekövetkezett változásokra.

Egy gladiátorokat ábrázoló feliratos római fibula Pannóniából

PROHÁSZKA PÉTER

régészet–történelem, V. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara

Témavezető:

LŐRINCZ BARNABÁS, egyetemi docens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Ókortörténeti Tanszék

Dolgozatomban egy gladiátorokat ábrázoló római kori fibula bemutatását és tudományos feldolgozását végzem el. A lelet unikális, mivel a Római Birodalom területéről csupán kevés emberalakokkal díszített fibulát ismerünk. A fibulán egy *secutor* és egy *retarius* gladiátor küzdelmének végét ábrázolta a tárgy készítője. A két alak alatti részen pedig egy háromágú szigony alatt egy bekarcolt felirat van. A magángyűjteményben található fibulának a lelőhelyét is sikerült kideríteni, ami Nyergesújfalu és Nagysáp határán található. A lelőhely vizsgálata során római villaépületre utaló nyomok figyelhetők meg. A környékbeli falvak területéről pedig számos olyan megtelepedésre utaló leletanyag került elő, amelyek több településre és villára utal. Az itt folytatott mezőgazdasági és ipari tevékenységből származó áruknak a Duna melletti katonai táborok és települések, így a közelben fekvő *Crumerum*–Nyergesújfalu helyőrségének tábora és *vicusa*, voltak a felvevő piacai.

A nyergesújfalui darabhoz hasonló fibula került egy magángyűjteményből a Szépművészeti Múzeum gyűjteményébe. Így a két darab technikai elemzése segítségével választ adhatunk arra, melyik darab volt a korábbi, és miért alakították át részben a képkompozíciót és a túszerkezetet. A gladiátorjátékok kialakulásának rövid ismertetésével, majd a gladiátorábrázolások megjelenésének és fejlődésének vizsgálatával a fibulán található két gladiátor alakjának és az ábrázolt jelenet párhuzamait mutatom be a tanulmányban. A későköztársaság-kori reliefplasztika mellett a császárkorban sorra jelennek meg, és divatot teremtve terjednek el a római birodalomban a gladiátorábrázolások a fémtárgyakon, mécseseken és agyagedényeken. A Dunavidéken (Pannonia, Dalmacia és Dacia) előkerült a gladiátorokkal és a játékokkal kapcsolatban álló emlékmagy (amphitheatrumok, feliratok, szobrok stb.) összegyűjtésével és feldolgozásával bemutatom, hogy a gladiátorjátékok a provinciákban egyre jelentősebb szerephez jutottak. Így az általam feldolgozott fibula a helyi divathoz kapcsolható, ami a lelőhelyhez közel fekvő *aquincumi*, *brigetioi* és *gorsiumi* amphitheatrumokkal is magyarázható.

A fibulán található bekarcolt felirat elemzésével zárul a dolgozatom, amely ugyan egy *hapax* név, de a gladiátorábrázolásokon található feliratok alapján a győztes gladiátor neve lehetett.

Fényes Elek és Magyarország régiségei

PROHÁSZKA PÉTER

régészet–történelem, V. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara

Témavezető:

DR. TÓTH ENDRE, főosztályvezető,

Magyar Nemzeti Múzeum

A 19. században számos olyan munka született, amely Magyarország statisztikai leírását tűzte ki céljául. Ezek sorából kiemelkednek Fényes Elek művei. A szerzőjük tudományos tevékenysége mellett a reformkori politikai életben is komoly szerepet játszott. Mint fiatal jogász döbbsen rá az országgyűlési munkák során arra, hogy az ország földrajzi, társadalmi és gazdasági viszonyairól nem állnak rendelkezésre megfelelő összefoglalások. Ezen hiány orvoslására látott hozzá ahhoz a hatalmas gyűjtőmunkához, amelyből számos kötet született. Az általa alkalmazott módszert a leíró statisztikát ugyan elavultnak tekintették a 19. század közepétől, azonban az így ismertetésre kerülő adatok fontos forrását jelentik nem csupán a földrajznak, közgazdaságtannak és a néprajznak, hanem a régészetnek is.

A 18. század végétől az érdeklődés középpontjába kerültek a múlt emlékei: a régiségek. A régiség fogalommal jelölték a régészeti anyag mellett az épületeket, az írott forrásokat és az okleveleket. Tanulmányomban a régészeti lelőhelyekre és leletekre vonatkozó utalásokat gyűjtöttem össze és végeztem el elemzésüket. Megkísérelve választ adni arra, hogy Fényes Elek műveiben honnan származnak a rájuk vonatkozó utalások, és mennyire lehet napjainkban hasznosítani az itt található leírásokat a régészeti topográfiában. Ezért a korabeli helyismereti irodalmat és a régiségekről szóló tanulmányokat is felhasználtam vizsgálataim során. Fényes Elek műveiben eltérő mértékben írt egyes leletekről és lelőhelyekről, a legrészletesebben a Komárom vármegyét bemutató kötetében (1848) ismertet régiségeket, amelyeket napjainkban is sikeresen lehet azonosítani. Vizsgálatainkat összefoglalva arra a megállapításra juthatunk, hogy Fényes Elek munkáinak régészeti vonatkozású tudósításai megbízhatóak és a régészeti topográfiában kiválóan alkalmazhatóak.

„SVARC”

A feketemunka kultúrája

PUSZTAI ZSOLT

néprajz, IV. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. JUHÁSZ ANTAL, egyetemi tanár,

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Néprajzi Tanszék

Dolgozatom a mezőgazdaságban végzett feketemunkák életmódra gyakorolt hatását igyekszik bemutatni. Ez az életmódváltozás véleményem szerint nagy mértékű volt, jelenkori és jövőbeni hatásai meghatározóak, nem hagyhatók figyelmen kívül; egyben témaválasztásom indoka is ez. (Tehát nem tartozott a bővebben elemzett témák közé a feketegazdaság többi szférája; a mezőgazdaságon kívüli feketemunka; nem vizsgáltam a nem magyar állampolgárok magyarországi munkavállalását.)

A kutatásokat az elmúlt két évben végeztem Jász-Nagykun-Szolnok megyében, Mezőtúr környékén.

A feketemunkát általánosan jellemző első részt két esettanulmány követi, melyek leírását résztvevő megfigyelések és interjúk készítése tette lehetővé. Az első részt az tette indokolttá, hogy nemigen találunk erről az új(?) jelenségről összefoglalást. Ezt – amit ma tudni lehet – igyekeztem pótolni, szakemberek véleményével és a saját tapasztalataimmal kibővíteni.

A második részben két időmunkára összehozott csoport leírása szerepel azzal a céllal, hogy az egyedi esetek ismertetésével talán jobban jellemezhető ez az összefüggéseiben igen bonyolult jelenség. A megfigyelt közösség – magyar és roma munkások – életmódváltozása volt a megfigyelés tárgya, vagyis az, hogy a feketemunka állandóvá válására milyen kulturális reakciók jelennek meg. (Ez a munkakultúrától az étkezésig, szórakozásig mindent felölel.)

A feketén munkát vállalók mellett a szervezők, munkát adók jelenségben betöltött szerepét, indítékait is igyekszem felkutatni, és néhány sor elejéig kitérek a környezet (a feketemunkát nem végző környezet) hozzáállására, véleményére is.

*A Kínai Népköztársaság és Tajvan
oktatási rendszerének jellegzetességei
a XXI. század végén*

RÉTI KRISZTINA

kínai, III. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. JÓZSA SÁNDOR, egyetemi docens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Kínai és Kelet-ázsiai Tanszék

Dolgozatom a Kínai Népköztársaság és Tajvan oktatási rendszerét tekinti át az óvodai képzéstől a posztgraduális képzésig. Megírásához angol, német és kínai köteteket, újságokat és egy kínai nyelvű videó felvételt használtam fel.

Az oktatásban lévő alapvető különbségek a terület méreteiből és a gazdasági háttéréből adódik: Kína területe 9,6 millió négyzetkilométer, Tajvan területe pedig 36.000 négyzetkilométer.

Kínára jellemző a földrajzi egyenlőtlenség, amellyel együtt jár a gazdasági egyenlőtlenség is. Az ország keleti részeire jellemző a viszonylagos fejlettség, ugyanakkor az ország nyugati – jelentős részben hegyvidékes illetve kősvatagos – részei elmaradottabbak. A dolgozat 2,3 fejezete részletesebben foglalkozik Kína egyik legkisebb és egyben legfejletlenebb tartományának, Ningxia Hui Nemzetiségi Autonóm Terület oktatási viszonyaival.

A 2,3,1 fejezet pedig bemutatja Kína legnagyobb gyermekalapítványát és tevékenységi körét.

Tajvanra az általános egyenletesség a jellemző. Földrajzilag nem kiszolgáltatott, gazdaságilag minden területe azonosan fejlett. Ez az oktatás támogatásában is megmutatkozik: az 1997-ben az állam állampolgáraként 575 dollárt költött a tudomány és az oktatás fejlesztésére.

Kutatásom célja, hogy átfogó képet adjon a magyar olvasó számára a KNK és Tajvan oktatásának jellegzetességeiről.

A szomszédság rendszere Homokmégyen

REZESSY ANNA

néprajz--francia--finnugor, IV. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. VEREBÉLYI KINCŐSÓ, egyetemi docens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Folklor Tanszék

Jelen dolgozatomban megkísérlek körülhatárolni egy olyan jelenséget, mely a magyar néprajzi tanulmányokban meglehetősen homályba vesző és hangsúlyozatlan maradt. Írásom a szomszédság intézményét, működését és funkcióit elemzi hat idős homokmégyi asszonnyal készített interjú anyaga illetve magyar és – nagyobb mennyiségben – külföldi szakirodalom alapján.

A vizsgálat megkezdéséhez motivációt az 1997 és 1999 közt végzett, dr. Verebéli Kincső tanárnő által vezetett homokmégyi szokásgyűjtés során merítettem. A szokásokat kutató riportok készítésekor figyeltünk fel a rokonaiktól és egymástól is elszórta élő kalocsai szálláslakók életét (mindennapjait és ünnepeiket is) lépten-nyomon átszövő szomszédsági hálózat szerepére.

Elsőként tehát a következő kérdésfeltevés fogalmazódott meg bennem: Vajon a szomszédsági kapcsolatok a német nyelvterületekre jellemző *Nachbarschaft* intézményéhez hasonló módon, szervezett keretek, szigorú szabályok közt működtek illetve működnek ma is a homokmégyi idősök életében?

Az elsődleges problémafelvetésen kívül analízisemben a következő témakörök és kérdések körüljárását, megválaszolását is célul tűztem ki:

- 1) Mit jelentett és mit jelent ma a szomszédság az idős homokmégyi asszonyok számára? Hol húzódnak a szomszédság földrajzi és társadalmi határai?
- 2) A szomszédok, a szomszédi kapcsolatrendszer milyen szerepet tölt be a társadalomban, a közösségi életben illetve az egyes ember életében?
- 3) A rokonsági rendszer felépítése mennyiben hasonlít és mennyiben tér el a szomszédsági viszonytól? Mennyiben fedí egymást a két rendszer? A rokonok és a szomszédok funkciói hogyan és az élet mely területein oszlanak meg az egyén és a közösség életében?

A fenti kérdésekre dolgozatomban a szomszédság térbeli, társadalmi, tevékenységbeli és funkcióbeli kiterjedésének körülhatárolását tárgyaló fejezeteiben keresek választ.

Összegzésként megállapítható, hogy a megkérdezett idős homokmégyi asszonyok körében még ma is nagyon jelentős szerepet tölt be a szomszédság, bár szerepe mégsem olyan formában és olyan arányokban nyilvánul meg, mint

az egykori *Nachbarschaft* intézményében. Gazdasági funkciója csupán a kölcsönös segítségnyújtásra terjed ki, amelyet azonban szigorú iratlan szabályok szerint gyakorolnak a homokmégylek. A társadalmi funkciók sokkal erőteljesebben megmaradtak: ha nem is jogi közösségként, de mindenképp saját, belső értékrendet érvényesítő társadalmi csoportosulásként határozható meg a homokmégylei szomszédsági kör. Ez a belső normarendszer és állandó társadalmi kontroll az, mely közösséggé kovácsolja a homokmégylei szomszédsági hálózatot.

Bár a szomszédok jelenléte, földrajzi közelsége nagy előnyt jelent a távol-élő rokonokkal, családtagokkal szemben, az interjúkból egyértelműen kiderül, hogy a szomszédok sosem emelkedhetnek a rokonok rangjára a társadalmi kapcsolatok közt lévő intimitás hierarchiájában.

Végezetül kihangsúlyozom, hogy az írásomban kirajzolódó kép csupán Homokmégyle, és azon belül is néhány homokmégylei idős asszony kapcsolatait által felvázolható helyzetet fogja tükrözni. Dolgozatom nem egy általános sémát igyekszik adni: jelen írásom csupán egy kísérlet arra, hogy miként lehet egy szűkebb csoport szomszédsági viszonyait leírni, értelmezni és elemezni a tudomány (külföldi és magyar szakirodalmi meghatározások alapján) és a megfigyelés módszerével.

A kutatás ezen első lépése után szeretném vizsgáldásom továbbfolytatni ebben a témában: terveim szerint a jövőben egy bővebb gyűjtési anyag alapján a homokmégylei szomszédsági körök különböző térbeli csoportosulásainak és hierarchiájának viszonyait fogom térképeken ábrázolni és elemezni.

*Beyond The Medieval Commonplace:
The Evolution of Early Modern British
Constitutionalism in the Writings
of Sir John Fortescue and Sir Thomas Smith*

ROMSICS GERGELY

történelem, IV. évfolyam, angol nyelvtanár diploma (2000. június)
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

KONTLER LÁSZLÓ Ph.D.,
Central European University, Budapest,
History Department

The paper is an attempt at highlighting a latent continuity in English political thinking in the 15th and 16th centuries. It contains a comparison of the writings of Sir John Fortescue and Sir Thomas Smith, both controversial characters in the history of political thought, as the ongoing historiographical debate about the “medieval” or “constitutionalist-parliamentarian” nature of their writings is far from being settled. In this paper, I argue that a text-based study of key concepts, following the contextualist methodology of the Cambridge school, suggests that some key notions of modern constitutionalism – albeit intermixed with medieval-monarchical ideas and in a less than articulate form – appear in the works of the two authors, pointing towards the existence of some continuity in the evolution of English political philosophy.

The three concepts examined and compared in the paper are counsel, law and the English monarchy/commonwealth. The examination of these three has yielded compatible results. In all of these cases I have found that Fortescue’s text contains certain elements which are in anticipation of what is usually termed early-modern English parliamentarism, but these ideas are concealed by a late scholastic discourse and are inseparably mixed with medieval concepts. On the other hand, Smith’s *De Republica Anglorum* is characterised by a tendency to further develop and make explicit the ideas found in Fortescue. Although Smith must not be supposed to have been a conscious moderniser or continuator of Fortescue, the deep structure of their writings shows certain clear similarities, which must be taken as evidence in support of the existence of a theoretically grounded pre-modern English parliamentarism.

Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása és a magyar politikai elit visszaemlékezései

ROMSICS GERGELY

történelem, IV. évfolyam, angol nyelvtanár diploma (2000. június)

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. GYÁNI GÁBOR, egyetemi docens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Szociológiai Intézet

A dolgozat a magyar politikai elit 1919 és 1945 közötti emlékirat-irodalmának elemzésével arra keres választ, hogy a M. Halbwachs és J. Assman által definiált kollektív emlékezet milyen historizáló és elbeszélésteremtő folyamatok működtek a két háború között a magyarországi közéletben. Az 1918–20-as események résztvevőinek emlékeit annak alapján vizsgáltuk, hogy milyen szempontok alapján csoportosíthatóak, jellemezhetőek, illetve, hogy felfedezhető-e bennük olyan strukturális hasonlóság, amely a kollektív emlékezet általános jellemzőiről elárul valamit.

Az elemzés során kiderült, hogy – a kommunista szerző memoárjaitól eltekintve – a magyar emlékirat-irodalmat sajátos dualizmus jellemezte. Károlyi Mihály és Tisza István személye meghatározó jelentőségűvé nőtt mind a baloldali (polgári radikális és szociáldemokrata), mind a jobboldali (legitimista-klasszikus liberális, konzervatív és nemzeti radikális) diskurzusokban. A szerzők e két központi alany tettei és jelleme köré rendezték az eseményeket, nekiket egy-egy meghatározó elbeszélésmintával felettetve meg.

Összességében ezért megállapítható, hogy a magyar emlékirat-irodalom dolgozatban elemzett két nagy csoportján jól megfigyelhető a múltnak a kollektív emlékezet általi ritualizálása és kanonizációja. Állandósult szókapcsolatok, ismétlődő metaforák és jellemrajzok határozzák meg a szövegeket, amelyekből a mitikussá növő közelmúlt politikai szempontok alapján újrarajzolt két nagy olvasata rajzolódik ki.

A temetvényi várbirtok gazdálkodása a 17. században

RUZSA-NAGY ZOLTÁN

történelem–földrajz, V. évf.

*Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Kar*

Témavezető:

DR. HORN ILDIKÓ, egyetemi adjunktus,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszék

Temetvény vára tartozékaival együtt az Északnyugat-Felvidéken terül el, a Vág folyó mentén, a Kis-Inóc-hegység déli vonulatainál, Pöstyéntől 10 kilométerre. Mivel a várbirtokról a magyar szakirodalomban viszonylag keveset írtak, érdemesnek tűnt az ezzel kapcsolatos ismereteink szintetizálása és esetleges kiegészítése. Az uradalmi gazdálkodás komplex vizsgálatát tűztem ki célnak. Központi kérdésként azt fogalmaztam meg, hogy miként szerveződött meg az uradalomnak, mint gazdasági egységnek a gazdálkodása, honnan származtak jövedelmei, mik voltak legfontosabb kiadásai, és összességében mekkora hasznot hozott a földesúrnak. Ezt egészíti ki a majorsági gazdálkodás kérdésköre, mennyire törekedtek a birtok urai a saját használatú földesúri földek növelésére, és az örökös tartományok viszonylagos közelségét kihasználva esetleges árutermelésre.

Vizsgálódásom időszakának a 17. századot választottam, mivel a Thurzó család kihalásának következtében ekkor történik egy jelentős tulajdonosváltás a birtok életében, valamint a forrásadottságok is jóval kedvezőbbek, mint a 16. századra vonatkozóan. Forrásként két ekkor készült számadáskönyvet, tizedjegyzékeket, urbáriumokat, leltárakat és missiliseket használtam fel.

A pénzbevételek legnagyobb része a földesúr időszakos borkimérési és egész éven át tartó sörmérési monopóliumából származott. A bevételeknek nagyjából ugyanekkora hányadát adták a természetbeni szolgáltatások is. Ezeket egészítették ki a révekből és a malmok bérbeadásából befolyt jövedelmek. A 17. század elején a pénzbevételek kétharmada a birtokot ideiglenesen igazgató Magyar Kamara tiszta haszna volt, később a kiadások döntő részét a birtok tisztviselőinek javadalmazása tette ki. A 17. század folyamán a tisztviselői szervezet jelentősen kibővült és differenciáltabbá vált, ami a bérköltségek növekedését vonta maga után. A Thurzó család kihalása után a birtokot megosztották a négy örökös között. Így lettek a Csákyak, Fitterek, Sándorok Temetvény földesurai. A 17. század a majorsági gazdálkodás kibontakozásának kezdeté a birtokon, egyre újabb és újabb földeket vonván ki a jobbágyok keze alól.

*Királyi vadászat – királyi uzurpáció – egy
vándormotívum a perzsa hagyományban
Xenophóntól Firdausüig*

SÁRKÖZY MIKLÓS

iranisztika, V. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. JEREMIÁS ÉVA, tanszékvezető egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Iranisztikai Tanszéki Szakcsoport

I. Antik források (*Xenophón*) szerint az ókori Iránban a vadászat szorosan összekapcsolódott a perzsa uralkodói eszményképpel. A vadászatok során a királyt megillette az ún. „*első lövés joga*”, azaz ő ejthetett el először zsákmányt. Ez a privilégium a vadasparkokkal, a paradeisosokkal együtt a király hatalmát fejezte ki.

II. Dolgozatomban *antik* és *perzsa* forrásokat, valamint az idevonatkozó irodalmat felhasználva olyan történeteket hasonlítok össze, ahol ezt a jogot megsértik. Célom, hogy rámutassak e történetek toposz jellegére, tehát hogy a *Xenophóntól Firdausüig* előforduló, más főhősökkel játszódó epizódok a *hatalom* megragadását fejezik ki.

III. A vadászatot elkövetett uzurpáció motívumával először az óperzsa korban (Kr. e. 6–4. sz.) találkozunk. E periódusból az első *Xenophón* Kyrupeidaiájában *Gobryas fiának* története (Kr. e. 6. sz.). Ugyancsak idetartozik *Megabyzos* vadászata (Kr. e. 5. sz.) *Ktésias* Persikájában és *Tiribazosé* (Kr. e. 4. sz.) *Diodorus Siculusnál*. Fontos megjegyezni, hogy mindannyian a királyi családba beházasodva igyekeztek legitimálni hatalmukat és valós politikai, hatalmi törekvéseik is ismeretek voltak!

IV. A hellenizmus alatt is továbbél a vadászati etikett megsértésének iráni eredetű szimbolikus értelme. *Lysimachos* (Kr. e. 4. sz.) kísérlete *Curtius Rufusnál* és *Hermolaos* (Kr. e. 4. sz.) rivalizálása Nagy Sándorral *Arrianosnál* is erre utal.

V. A királyi uzurpáció e szimbolikus kifejeződése a leglátványosabban a közép- és újperzsa epikus szövegekben található meg. *Artaxšēr* vadászata a párthus király fiával a *Kárnámakban* (Kr. u. 6. sz.) és az újperzsa *Šāhnāmeban* (Kr. u. 11. sz.) bizonyítják az óiráni hagyomány ezen elemének továbbélését a szaszanida és a korai iszlám periódusban is.

Így tehát egy, a királyi hatalomhoz kapcsolódó, eddig talán kevésbé ismert toposzt figyelhetünk meg ó-, közép- és korai újperzsa és hellenisztikus kori szövegekben.

*Utolsó ítélet ábrázolások
a középkori Magyarország falfestészetében.*

SCHILLING SÁRA

művészettörténet, IV. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

DR. WEHLI TÜNDE, kandidátus, tudományos főmunkatárs,

Magyar Tudományos Akadémia,

Művészettörténeti Kutatóintézet

KOVÁCS IMRE, egyetemi tanársegéd,

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészettudományi Kar,

Művészettörténet Tanszék

A magyarországi falfestmények ikonográfiai típusai közül az Utolsó ítélet önálló feldolgozására a hazai művészettörténet-kutatásban eddig még nem volt példa. A dolgozat célja, ennek a középkor szempontjából Európa-szerte jelentős ikonográfiai típusnak magyarországi feltérképezése.

A tanulmány az Utolsó ítélet ikonográfiát a korszak történelmi és társadalmi háttérével, valamint az európai anyaggal összefüggésben fejlődési sorrendben elemzi, s a sajátos típusokat egy-egy jellemző magyarországi példán keresztül mutatja be. A példák tanúsága szerint a magyarországi Utolsó ítélet ábrázolások az európai anyaggal párhuzamos fejlődésűek. A kezdeti, csupán az Utolsó ítéletre utaló falképeket fokozatosan szorították ki azok a típusok, melyek kiindulópontját a *Maiestas Domini* ábrázolások képezték. A mandorlában trónoló Úr alakja időközben a passió jegeit viselő ítélő Krisztussá alakult át, aki az apostoloktól és a közbenjáróktól körülvéve szívárványtrónuson vagy trónon ülve ítélkezik. Ezek a szokványos ábrázolások – az európai anyaggal összefüggésben – János Apokalipszisének különböző motívumaival és egyéb melléktémákkal gazdagodtak: holtak harsonás angyalok általi feltámasztása vagy a tengerből való kiadatása, Szent Mihály lélekmérleggel a kezében, Köpönyeges Madonna, Ábrahám kebele, Krisztus szenvedésének az eszközei, Ecclesia és Synagoga, az okos és a balga szüzek, hónapábrázolások valamint a devocionális utalások.

A dolgozathoz mellékletként a magyarországi Utolsó ítélet ábrázolások és melléktémák jelenlegi ismereteink szerinti teljes jegyzéke, valamint képanyag csatlakozik.

*Sajátos diplomácia hidegháborúban:
A Kennedy–Hruscsov levelezés*

SIMON ÁGNES

történelem, V. évf.–Európa-politika speciális képzés I–II. évf.
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. KUKOVECZ GYÖRGY, egyetemi adjunktus,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Újkori Egyetemes Történeti és Mediterrán Tanulmányok Tanszék

John F. Kennedy és Nyikita Sz. Hruscsov bizalmas levelezése a hidegháború diplomáciatörténetének különleges fejezete. Tanulmányom e levelezés bemutatását tűzte ki céljául. Ennek során a nemzetközi kapcsolatok tudományának eredményeire támaszkodva, mint a csúcspdipomácia egyik formáját vizsgálom a Kennedy és Hruscsov által 1961. szeptember 29-től Kennedy haláláig fenntartott levelezést.

A csúcspdipomácia – tehát két vagy több állam legfelsőbb szinten létesített diplomácia kapcsolata – igen szerteágazó és sokoldalú diplomáciai tevékenységet takar. A fogalommal kapcsolatos tévhitek tisztázása és művem elméleti háttérének megalapozása érdekében részletesebben foglalkozom e témakörrel. Továbbá ennek gyakorlati alkalmazása tette lehetővé a két államfő bizalmas levelezésének elkülönítését a *Foreign Relations of the United States 1961–1963* című sorozat hatodik kötetében szereplő többi üzenettől.

E levelek nem csak a két politikus személyiségét, hanem nézeteit és gondolatvilágát is feltárják előttünk. A levélváltás megszületése és jellemzői mellett átfogó vizsgálat tárgyát képezi a levelezés három meghatározó témaköre, azaz a német békeszerződés, a kubai rakétaválság és a nukleáris leszerelési tárgyalások. Ezek alapján feltáru előttünk, hogy e levélváltás két éves fennállása során hogyan vált a két fél közötti egyszerű véleményseréből a világtörténelem alakulását meghatározó tényezővé. A levelek – közvetve vagy közvetlenül – jelentősen elősegítették a kubai rakétaválság megoldását, a részleges atomcsendegyezmény előkészítését, valamint az ún. „forródrót” létrehozását. Ennek alapján megállapítható tehát, hogy a levelezés meghatározó szerepet játszott a szovjet–amerikai kapcsolatok 1962 végén bekövetkező enyhülésében.

*Nádasdy Ferenc haditevékenysége
a tizenöt éves háború kitöréséig*

SCHRAMEK ANDRÁS

történelem, V. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. ÚJVÁRY ZSUZSANNA, egyetemi docens,

*Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Történettudományi Intézet*

Kutatási témámnak Nádasdy Ferenc haditevékenységét választottam a tizenöt éves háború kitöréséig. Amellett, hogy a korszak iránt érdeklődtem, szükségesnek is tartottam a foglalkozást Nádasdy Ferenc személyével, mert a sok forrás ellenére úgy gondolom, hogy egy rendkívül feldolgozatlan témát igyekeztem körbejárni. Legfőbb célomnak a kor egyik legnagyobb magyar hadvezérének a bemutatása volt a történeti írások, a már megjelent történelmi munkák és levéltári források tükrében. Nádasdy Ferenc az egyik legnagyobb magyarországi birtokosként – némi túlzással – többet tett a törökkel szemben, mint a bécsi Udvari Haditanács nagyhatalmú urai. Haditevékenysége szinte végig a dunántúli országrészre korlátozódott s talán ezért nem került annyira a középpontba, mint kortársa, Pálffy Miklós. Kutatásom során megpróbáltam az ellentétes adatokat összhangba hozni vagy kiegészíteni.

A legnagyobb segítséget számomra a Magyar Országos Levéltárban fellelhető levelek és az Országos Széchényi Könyvtárban található nyomtatványok jelentették.

Úgy gondolom, hogy Nádasdy Ferenc szerepét, akit a törökök a tizenöt éves háború kitörésekor már fekete bégeként emlegettek, sikerült egy kicsit jobban megvilágítani és történelmi szerepét a három részre szakadt ország sorsának alakulásában megvilágítani.

*To what extent did external intervention determine
the course of the Glorious Revolution?
(Dicsőséges forradalom: A külső hatalmak szerepe)*

SITKU KRISZTINA

történelem, V. évf.–angol, III. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

HAHNER PÉTER, egyetemi docens,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Újkortörténeti Tanszék

A brit „dicsőséges forradalom” a hazai történeti szakirodalom egyik elhanyagolt területe. Dolgozatom a három Stuart királyság sajátos „forradalmainak” eseményeit elemzi a beavatkozó külső hatalmak, Hollandia és Franciaország szerepének szempontjából. Megírásához a téma angolszász szakirodalmának elérhetőség szerint legfrissebb műveit használtam fel, melyhez egy külföldi ösztöndíj biztosította az alapot.

Dolgozatom tematikája négy nagyobb egységből áll: az elsőben a holland állam indítékait mutatom be, melyek Orániai Vilmos inváziójához vezettek; a másodikban a dicsőséges forradalom angol és skót eseményeit elemzem a külső és belső erők szerepét vizsgálva; ezt követően XIV. Lajosnak a forradalomhoz való viszonyulását ismertetem; majd végül a írországi eseményeket elemzem.

Következtetésül megállapítom, hogy bár a holland invázió és a francia beavatkozás szükséges volt az *angol* forradalom elindításához, menetét Orániai Vilmos és az angol nemesség *együttműködése* határozta meg. *Skóciában* ugyanakkor a forradalom a belső erők műve volt, miközben az orániai herceg csak *segédkezett* annak levezénylésében. *Írországbán* egy háromtényezős háborúban dőlt el a „dicsőséges forradalom” sikere, melyből csakis az erőfölényben lévő fél kerülhetett ki győztesen.

*Markaz község története az úrbéri tagosítási perek
és a kataszteri iratok alapján*

SIMONYÁK ORSOLYA

történelem–hittanári, III. évf.
Eszterházy Károly Főiskola

Témavezető:

DR. KOZÁRI JÓZSEF, főiskolai docens,
Eszterházy Károly Főiskola,
Egyetemes Történet Tanszék

A kutatás célja Markaz gazdaságának és társadalmának vizsgálata a 19. század második felében. E vizsgálat részeredménye a jelen dolgozat, mely az eddigi kutatás eredményéből csupán ízelítő. A kataszteri telekkönyv vizsgálata folyamatban van, mely a jövőben feldolgozásra kerül. A vonatkozó szakirodalom áttekintése után megtörtént a levéltári adatok számítógépre vitele, melyek vizsgálata a jövő célkitűzéseinek egyike. Részmunkánk célja rövid áttekintés a jobbágyfelszabadítást követő évtizedekből, mely jelentős tulajdonjogi és gazdasági változást hozott. A filoxérapusztítás mérhetetlen kárt okozván a szőlőművelésben elősegítette a falu lakóinak életmódváltozását. Adataink bizonyítják, hogy ennek ellenére a lakosság nagy része nem vándorolt el a faluból, hiszen a szántóterületek megfelelő megélhetést biztosított számukra. A századfordulóra pedig már a korábbinál is nagyobb mértékű szőlőművelés volt jellemző.

Terepbejárások a Gyöngyös völgyében (1998–99). Előmunkálatok

Vas megye őskori régészeti topográfiájához

SKRIBA PÉTER

régészet, I. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

SZABÓ GÁBOR,

*Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Ős- és Koratörténeti Régészeti Tanszék*

A készülő Magyarország Régészeti Topográfiája” című sorozat ellenére – az ország területének jó része topográfiaiilag még „fehér foltnak” számít. Igaz ez a megállapítás Vas megyére is, ahol számos, régészetileg csak korlátozott mértékben kutatott terület található. Ilyen területtel találkoztunk a megye északnyugati részén húzódó Gyöngyös- medence esetében is, melynek régészeti terepbejárását a Szombathelyen folyó régésztechnikus képzés vezetője, Ilon Gábor régész ajánlott a figyelmünkbe. Terepbejárásainkat 1998. február 7-e és 1999. március 20-a között végeztük a Gyöngyös-medence Szombathely és Kőszeg közötti szakaszán.

A Gyöngyös-medencében végzett kutatások eredményeként a mintegy 78 km²-es területen ma már összesen 70 db lelőhelyet ismerünk. Ezek közül 26 a korábbi kutatások során vált ismertté, míg 44-et az 1998–99-es terepbejárások során fedeztünk fel. Őskori és római anyag 30-30, népvándorlás kori 2, míg középkori anyag 32 lelőhelyen került elő. A saját terepbejárásaink 44 lelőhelye közül 19-ről származik őskori anyag. A dunántúli vonaldíszes kerámia kultúrájának népessége a kultúra több fázisában is lakta a területet (a kerámiaanyag tanúsága szerint a korai keszthelyi periódustól a kottafejes időszakon át a zselízi kultúráig), leletanyaguk teszi ki az őskori anyag legnagyobb hányadát. Feltehetően említést érdemelnek a Kőszegfalva–Kőszegfalvi rétek lelőhelyei, melyekről a leletanyag igen nagy koncentrációban került elő, más korszakok szintén igen bőséges leletanyagával együtt. Jóval kisebb mennyiségben fordulnak elő a késő neolitikus lengyeli kultúra emlékei. A csekély mennyiségű rézkori és bronzkori anyag igen töredékes volta a további lebontást és meghatározást sem igen teszi lehetővé. Jelentősebb anyagmennyiséggel és minőséggel jelentkezik újra a kelta La Tene kultúra, bordázott fazekainak és sekély behúzott peremű tálainak töredékeivel, amely a DVK leletanyag után a legnagyobb koncentrációban fordul elő. Ezen a lelőhelyen mindenképpen javasoljuk a további kutatások elvégzését (szisztematikus terepbejárás, légifotók,

geofizikai mérések), esetleg a feltárások megindítását. Annál is sürgetőbb ez, mert a tervezett árvízi víztároló éppen ezen a területen épülne meg, ami a lelőhely megsemmisülését jelenthetné. Munkánk gyakorlati haszna, hogy a Sava-ria Múzeum részben a mi bejelentésünkre hivatkozva nyilvánította a területet régészetiileg értékessé, ezért az építési munkálatokat egyelőre nem indították meg.

Indonézia helye és lehetőségei az átalakulóban lévő Délkelet-Ázsiában

SOMOGYI GÁBOR

angol kiegészítő szak, II. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

JELEN JÁNOS, nagykövet,

Kulturális, Tudományos és Tájékoztatási Főosztály,
Külgügyminisztérium

Délkelet-Ázsia az 1960-as évek óta a világ egyik legdinamikusabban fejlődő régiója és a gazdasági növekedés következtében világgazdasági szerepe jelentős mértékben felértékelődött. A gyorsléptékű fejlődést az 1997-es ázsiai gazdasági válság visszavetette és megkérdőjelezte az ázsiai gazdasági modell jövőbeli alkalmazásának lehetőségeit. A gazdag természeti erőforrás tartalékok, az egyre szakképzettebb és hosszú távon olcsó munkaerő, az itt élő lakosság nagy létszámából adódó piacbővülési lehetőségek vonzó feltételeket nyújtanak az egyre élesedő globális piaci versenyben és magában foglalják egy új fellendülés lehetőségét. A térségben zajló gazdasági, politikai és társadalmi jelenségek beható ismerete nélkül azonban egyrészt nem lehet hatékonyan felmérni azokat az új lehetőségeket, amelyeket egy átalakulóban lévő Délkelet-Ázsia nyújthat a befektetőknek, kereskedőknek, kutatóknak vagy akár az egyszerű látogatóknak. Másrészt ezek olyan tanulságokkal szolgálnak, amelyek felhívják a figyelmet a világgazdasági folyamatok egyes gyenge pontjaira. Dolgozatomban ezekben a témakörökben kívánok vizsgálni.

A tanulmányban egy rövid, általános áttekintést nyújtok Délkelet-Ázsiáról és annak világgazdasági jelentőségéről. Rámutatok Indonézia posztkoloniális fejlődésének főbb vonásaira. Elemzem a független állam megteremtésének nehézségeit, Sukarno és Suharto elnökök személyéhez kötődő korszakokat. Mélyebb betekintést nyújtok az 1990-es években Indonéziában lezajló folyamatokba és az 1997-es ázsiai gazdasági válságba. Végül az átalakulóban lévő indonéz állam lehetőségeinek és kitérési pontjainak bemutatását és gyakorlati következtetések levonást tartom fontosnak.

Az adatgyűjtés során főleg idegen nyelvű vezető gazdasági hetilapokat, internetes honlapokat találtam hasznosnak, magyar nyelvű forrásmunkák száma erősen korlátozott és többségük régi, már nem releváns információkat is tartalmaz.

Témaválasztásomban befolyásolt, hogy régóta érdeklődöm Kelet- és Délkelet-Ázsia iránt, ahol többször is jártam. Legutóbb az indonéz állam darma-

siswa ösztöndíjasaként a yogyakartai Gadjah Mada Egyetemen indonéz nyelvet tanulhattam az 1998/99-es tanév során, miközben részese lehettem olyan, Indonézia szempontjából történelmi eseményeknek, mint az 1999 június 7-i szabad választások és járhattam az ország olyan etnikai feszültségekkel terhelt tartományaiban, mint Kelet-Timor vagy Irian Jaya.

A torinói halotti lepel

SZEGEDI ÁGNES

történelem, V. évf.–pszichológia, II. évf.
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. OROSZ ISTVÁN, egyetemi tanár,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Közép- és Koraújkori Egyetemes Történelem Tanszék

A dolgozatomban a Torinóban őrzött halotti lepelrel kapcsolatos kérdésekkel foglalkozom. Célom volt a lepel kétezer éves történetének feltárása, valamint a lepel korának meghatározásával és a leplen lévő képmás keletkezésének módjával kapcsolatos kutatási eredmények ismertetése.

Munkám első nagy részében a lepel sorsával foglalkozom, próbálom összeállítani a lepel útját a fennmaradt dokumentumok és történészek vélekedései alapján. Próbálok teljes képet adni a lepel sok évszázados történelméből a fennmaradt írásos emlékek felhasználásával.

A dolgozat második részében a lepel természettudományos kutatásával kapcsolatos eredményeket összegzem, majd részletesen kitérek a radiokarbon kormeghatározásra.

A következő részében ismertetem a lepel koráról és a képmás keletkezésének módjáról közzétett legérdekesebb – de korántsem tudományosan megalapozatlan – elméleteket. Legvégül kitérek arra is, hogy a pápa hogyan vélekedik a lepel eredetiségének kérdéséről.

A dolgozatom nem ad választ arra a kérdésre, hogy eredeti-e a Torinóban őrzött halotti lepel. Mai tudásunkkal erre biztosan senki nem válaszolhat. Csak gondolkodhatunk, mérlegelhetünk mi is, épp úgy, ahogy ezt sok tudós teszi.

*Adalékok a katolikus egyház üldözésének történetéhez
1948 és 1957 között – egy vértanú pap
életútján keresztül*

SOÓS VIKTOR ATTILA

történelem–hittanári, III. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

M. KISS SÁNDOR, tanszékvezető egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új- és Legújabbkori Történeti Tanszék

A célom az, hogy ebben a dolgozatban egy vértanú pap életén keresztül mutassam be a katolikus egyház üldözését. Brenner János Anasztáz O. Cist. átélte az egyházi iskolák államosítását, a szerzetesrendek feloszlatását, a szemináriumok összevonását, két éves káplánsága alatt atrocitások érték. A rendelkezéseimre álló iratok és tanú meghallgatások alapján próbáltam rekonstruálni a történeteket. A gyilkosság és a hozzá kapcsolódó nyomozás illetve a bírósági tárgyalások elég sok hibát és tévedést mutatnak. Ezeket igyekeztem és igyekszem még feltárni. Vannak még olyan személyek, akiket nem tudtam felkeresni, hogy egyes történeteket pontosítsunk, de ezek csak kis mértékben befolyásolhatják a kialakult képet.

A felkeresett tanúk egy része félt és kérte, hogy nevét és adatait kezeljem titkosan. Nagy segítségemre volt, hogy a vértanú két pap testvére is él, akik rengeteg adatot és információt bocsátottak a rendelkezéseimre. Kiemelendő még Kurucz Erzsébet támogatása, aki Magyarlakon él és a Brenner emlékkápolna gondnoka. Segített a tanúk felkeresésében és ő maga is sok adatot közölt velem.

Bár jelentek meg Brenner Jánosról írások könyvekben, újságokban, de ezek túlnyomó többsége csak a gyilkosságról szól. A gyermek- és diákeveket, valamint a szakszerűtlen nyomozást nem sokan vizsgálták, én ezeket is fontosnak tartottam feltárni. A levéltárakban megtalált peranyagokat összehasonlítottam és az eltéréseket, különbözőségeket kiemeltem. A legfontosabbnak azt tartom, hogy a még élő szem és fültanúkat, ill. azokat, akik bármilyen kapcsolatban voltak Brenner Jánossal felkerestem és a velük készített beszélgetéseket felhasználtam a dolgozat elkészítéséhez.

Az 1999-ben elindított boldoggá avatás is segítségemre szolgált, ugyanis a boldoggá avatási bizottsággal közösen kerestünk fel kihallgatandó személyeket. Nem a gyilkosok keresése a célom. Azt próbálom bemutatni, hogy egy határ szélén élő pap, aki nem vett részt semmilyen politikai csatározásban, miért kellett, hogy részese legyen az egyház megtörésének. Fontosnak tartom, hogy ezt hogyan élték meg az emberek, milyen benyomással volt rájuk a fiatal pap élete és vértanúsága.

*Mítosz és valóság:
Megjegyzések a skót cigányok történetéhez 1625-ig*

SZEMENYEI MARIANN JUDIT

történelem, IV. évf.–politológia, III. évf.
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. SASHALMI ENDRE, egyetemi docens,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Középkori és Koraújkori Történeti Tanszék

1505 óta van pontos adatunk arra, hogy Skóciában cigányok élnek. Ekkor egy nagyobb zarándok karaván érkezett meg az ország észak-nyugati partvidékére, a skót uralkodó, IV. Jakab királyi kegyben részesítette a vándorló társaságot. A rá következő hetven évben a cigányok folyamatosan élvezték az uralkodó barátságát – ezzel kapcsolatban számos legenda él a mai napig –, megértését és kiváltságát, amely példátlan privilégiumot biztosított az idegen népnek. Ennek értelmében a cigányok vajdája (*Earl and Lord of Little Egypt*) szinte királyi hatalommal rendelkezett közössége felett, jogszokásaik felett örködött és bíróként büntette azokat, akik arra rászolgáltak.

1579-ben azonban ez a királyi „jóindulat” megszűnt. A skót parlament a társadalomra veszélyes elemekként, a csavargókkal és koldusokkal egyetemben eljárást indított ellenük és börtönbüntetés is várt rájuk. 1609-ben már a parlament önálló törvényben foglalkozott a cigány-kérdéssel, amelynek értelmében az ország területéről száműzték őket.

A dolgozat megpróbálja bemutatni, hogy miképpen változott meg megjelenségüktől VI. Jakab skót uralkodó haláláig a „cigány politika”, a cigányok társadalomban elfoglalt helye, szerepe és viselkedése. A tanulmány alapját a királyi Titkos Államtanács dokumentumai, a skót parlament törvényei, az igazságszolgáltatási okiratok és a kortársak írásai képezik, amelyből képet meríthetünk a XVI–XVII. századi skóciai cigányok történetére vonatkozólag.

A horvátországi magyar falvak története

SZIGETVÁRI KRISZTIÁN

történelem, III. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. KATUS LÁSZLÓ, egyetemi docens,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Újkortörténeti Tanszék

A dolgozatban a drávaszögi és kelet-szlavóniai magyarság történetével foglalkozom. A témaválasztás összekapcsolódik a délszláv háborúval, mert a sajnálatos események borzalmas eredményeivel személyesen is kapcsolatba kerültem két évvel ezelőtt.

A Magyarok Világszövetségének Baranya Megyei Szervezete 1998 májusában emlékülést szervezett *Újjászületés* címmel Pécsen és a szerbek által lerombolt kelet-szlavóniai magyarlakta falvakban, Szentlászlón és Kórógyon. Ezt követően édesapámmal, *Szigetvári János* Ybl-díjas építésszel a következő hónapokban gyakran látogattuk a falvakat a középületek újjáépítési terveinek elkészítése miatt.

A falvak felmérésekor sokat beszélgettünk az újra ott élő magyarokkal, majd az újjáépítési munkálatok folyamán olyan közvetlen kapcsolatba kerülünk a falvakkal, hogy az újjáépítést végigkísérő eredményeinket érdemesnek találtam összefoglalni.

A dolgozat keretei közé beletartoznak saját eredményeim felvázolásán kívül a drávaszögi és kelet-szlavóniai magyarlakta falvak történelmének áttekintése, falvaik néprajzi érdekességei -- viselet, szokások és nyelvjárások – és a falvak földrajzi elhelyezkedése.

A horvátországi magyarságról már számos könyv jelent meg, ezeket használtam és egyeztettem össze az ottani magyarok beszámolóival. Forrásaimban megjelöltem, hogy kitől mit hallottam, hiszen ezek a jegyzetek bírnak olyan fontossággal, mint a felsorolt irodalomjegyzék.

Négy faluhoz kerültünk igen közel az újjáépítések kapcsán: Újbezdánnal, Kopácsal, Szentlászlóval és Kórógygal. A dolgozat eredménye, hogy a még feldolgozatlan délszláv háború hatásait hozzáillesztettem a horvátországi magyarlakta falvak eddigi történelméhez.

A legfontosabb következtetés; hogy a magyar kisebbség rohamosan fogy Horvátországban, így az újjáépítés fontossága a visszatérők számában mérhető.

Horvátkút és szőlőhegyi szórványának településtörténete

TAKÁCS LILLA

néprajz IV. évf.–művelődési- és felnőttképzési menedzser III. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:

DR. FILEP ANTAL, tudományos főmunkatárs,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Néprajzi Tanszék

DR. ÉGETŐ MELINDA, tudományos főmunkatárs,
Magyar Tudományos Akadémia
Néprajzi Kutatócsoport

1999 őszétől végzek kutatást a Somogy megyei Horvátkút és szőlőhegyének történetével kapcsolatban. Távoli célom könyvészeti és levéltári forrásokból, valamint gyűjtésekből, terepmunka során szerzett ismeretekből rekonstruálni a települést és szőlőhegyének élettörténetét.

Különösen nagy hangsúlyt fektetek tanulmányomban a horvátkúti szőlőhegyen megszülető szórványtelepülés kialakulásának, benépesedésének és elmúlásának történetére. Kutatásom másik célja, további adatokkal bővíteni eddigi ismereteinket a szőlőhegyek betelepülésének történetére vonatkozóan. Jelen dolgozat Horvátkút példáján szeretné bemutatni egy Marcali-háti település szőlőhegyének benépesülését.

A folyamatban lévő kutatás eredményei a XVIII. századi településviszonyok és a hegybéli községek eddigi ismereteinek tükrében kívánja megjeleníteni Horvátkút és szőlőhegyének történetét. Nyomon követhetjük a XVIII–XX. század közötti időszak településképének és népességének alakulását is.

Dolgozatomban röviden kitérek a falu birtokviszonyainak alakulására, valamint a XX. századi hegybéli lakosok élet- és gondolkodásmódjára.

*A jávai Wayang.
Az árnyjáték története, jellegzetességei és szerepe
a mai Jáva életében*

TARI ESZTER

rajz,- vizuális nevelés, III. évf.

Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar

Témavezető:

DR. PANDUR JÓZSEF, egyetemi adjunktus,

Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar,

Festészet Tanszék

A dolgozat célja a délkelet-ázsiai, és elsősorban a jávai árnybábjáték előadások kialakulásának, főbb jellemzőinek áttekintése a Magyarországon elérhető, illetve egyes indonéz források alapján. Ezért helyet kapott benne az árnyék szimbolikája éppúgy, mint az ázsiai árnyjáték történetének leírása.

A jávai wayang az árnyjáték egy hindu és iszlám hatásokat mutató speciális formája, fontos azonban a wayang szó jelentésének tisztázása is, mivel nemcsak árnyakkal operáló előadásokat neveznek wayangnak Jáván. A wayang kialakulását, különböző fajtáit igyekeztem mindig a megfelelő történelmi kontextusban ismertetni.

A dolgozat középpontjában a wayang kultit áll, melynek szerkezetét, színpadképét, főbb történeteit, megrendezésének körülményeit és módját több fejezetben ismertetem. A wayang kultitot létrehozó bábjátékos, a dalang szerepe és a bábok ikonográfiája a dolgozat második részének tárgya. A vallással, kultúrával, társadalmi élettel való kapcsolata igen sokrétű ennek az összművészeti (a képzőművészettől a zenéig minden művészeti ágat felölelő) műfajnak.

Mivel egy ma is élő évezredes tradícióról van szó, röviden ismertetem a wayang mai, modern formáit illetve szerepét a mindennapi jávai életben és gondolkodásmódban. Ezen leginkább áttekintő és összegző dolgozat kiindulópontjául szolgálhat egy, a mai wayangot tanulmányozó kutatásnak a későbbiekben.

*Egy XIII. századi monumentális díszkút
a mongol kánok udvarában*

TATÁR SAROLTA

történelem–művészettörténet, IV. évf.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. JANKOVITS KATALIN, egyetemi adjunktus,

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Művészettudományi Tanszék

Témám egy már kutatott középkori forrás új szempontból való megközelítése. Rubruk németalföldi szerzetes követként utazott Belső-Ázsiába a 13. században. Útleírása bő forrása a történelmi és régészeti adatoknak. Bő adatokat közöl egy Mongóliába hurcolt francia mester, Buchier életéről és műveiről. Adatai jelentősek a mongol régészek számára. Figyelmük központjában Buchier főműve áll, egy alakos ezüstkút. Ezt többen rekonstruálták, de a kutatók inkább technikai kérdésekkel foglalkoztak. Egy történettudományi monográfiát is írt Buchier-ről L. Olschki kultúrtörténész 1946-ban, aki a bonyolult kompozíció párhuzamai után is kutat. Ez eddig az egyetlen művészettörténeti megközelítése a műnek. De az általa fölvetett párhuzamok még kiegészíthetők. Ikonográfiai eredményei további kérdéseket vetnek föl a kultúrtörténet terén. Ez egy átfogó ikonológiai elemzést tesz kívánatossá, elsősorban a Biblia tükrében. A dolgozat célja, hogy a korábban már felvetett szálakat kövesse, és kultúrtörténeti kontextusban elhelyezve átfogó elemzését adja a kútnak mint műalkotásnak, és nem mint régészeti kuriózumnak. Ezért ennek a munkának az elvégzésére Brentjes professzor, a berlini egyetem művészettörténésze, is bízott. A téma kutatását 1999 telén kezdtem, majd dr. Tatár Mária Magdolna, az oslói egyetem előadója és az Összehasonlító Kultúrtörténeti Intézet munkatársa, és prof. Alois van Tangerloo, a löweni egyetem iranisztikai tanszék vezetőjének segítségével kijuthattam 2000 szeptemberében a belgiumi Lanakenbe, a Permanent International Altaistic Conference 49. ülésére. Megtiszteltek avval, hogy előadást tarthattam eredményeimről, és visszajelzéseket kaptam elismert tudományos kutatóktól. Az OTDK-ra a lanakeni előadás javított változatát adom be.

*A mongol kolostori oktatás szerkezete
és tibeti eredetű rendfokozatai*

TELEKI KRISZTINA

tibeti, V. évf.–mongol, I. évf.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BIRTALAN ÁGNES, egyetemi docens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Belső-ázsiai Tanszék

A dolgozat célja a mongol kolostori oktatás rendszerezése, a képzés során szerezhető tudományos fokozatok és igazgatási rangok bemutatása a tibeti eredetű kifejezések tükrében.

Mivel a mongolok és tibetiek számára oktatásuk természetes dolog, a kutató rendelkezésére álló forrás kevés; utazók leírásaiban szereplő kifejezésekre, rendszerezési kísérletekre hagyatkozhatunk. A kutatás módszere jelen esetben ezek pontos beazonosítása, tibeti eredetének feltárása, összehasonlítása, valamint néhány, napjainkban keletkezett halha nyelvű mű terminusaival való megfeleltetése.

A dolgozat eredményének tekintem a mongol szerzetesi képzés szerkezetének felvázolását, tibeti eredetének igazolását, valamint a forrásokban elszórtan szereplő adatokhoz támpontot nyújtó kétnyelvű alapszókincs megállapítását. Láthatjuk továbbá, hogy Mongóliába ugyan a tibeti buddhista kultúrával egy kész oktatási rendszer került át, a politika alakulása folyamán önálló intézményekkel bővült, így sajátos, színes intézményrendszer jött létre, mely új kérdéseket vet fel.

*A nemzeti tanácsok működése az ózdi járásban
(1918. november–1919. március)*

TENGELY ADRIENN

történelem, V. évf.–néprajz, IV. évf.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

PROF. DR. ORMOS MÁRIA, egyetemi tanár,

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,

Modernkori Történeti Tanszék

A polgári demokrácia időszakának sajátos intézményei voltak a Magyar Nemzeti Tanács helyi Végrehajtó Bizottságai, azaz a nemzeti tanácsok. Az eddigi kutatás nem helyezte rájuk elég, jelentőségüknek megfelelő hangsúlyt, holott alapos ismeretük nélkül nem kaphatunk valódi képet a korszak viszonyairól. Igen érdekes feladat feltárni működésüket egy az országos eseményektől távoli, hegyek közé zárt vidék, az ózdi járás területén. Vizsgálatunk tárgyát képezte az egyes községek nemzeti tanácsainak megalakulása, összetétele, tevékenysége, kapcsolata a helyi közigazgatással, valamint megszűnése. A források alapján megállapíthatjuk, hogy létrejöttük az adott történelmi helyzetből egyenesen következett: a forradalmi légkörben az egyes közösségek megpróbálták maguk kezükbe venni végre sorsuk irányítását; e vágyuk közvetlen lecsapódása volt a nemzeti tanácsok megalakítása. Járásunkban ennek egy egészen sajátos módjával találkozunk, ugyanis ózdi szakszervezeti szervezőbizottságok alakították meg a legtöbb községben a helyi nemzeti tanácsot. A lakosság nagy része ezeket a tanácsokat saját képviselőjének tekintette, mely problémáik orvoslására alakult. Azonban a nemzeti tanácsok az adott viszonyok között képtelenek voltak megfelelni a velük szemben támasztott elvárásoknak, nem látták el alapfunkciójukat, a nép életének könnyebbé tételét, így elvesztették bázisukat, és egyes helyeken még 1919 legelején megszűntek, míg más helyeken a Tanácsköztársaság létrejöttekor adták át helyüket egy másik testületnek.

*Az orosz fizetési eszközök
a Romanov-ház uralkodásának idején*

TÓTH NATÁLIA

Témavezető:

DR. JANKOVICS MÁRIA, főiskolai docens,
Berzsenyi Dániel Főiskola,
Szláv Filológia Tanszék

Napjainkban Magyarországon, különösen Nyugat-Dunántúlon, Vas megyében az orosz nyelv oktatás sajnos mind általános, mind középiskolai szinten háttérbe szorult. Magyarázható ez a történelmi múlttal, országunk jövőbeli terveivel (EU csatlakozás), Vas megyében illetve Nyugat-Dunántúlon a német nyelvterület közelségével (Ausztria). Kedvcsináló kell! Miért ne lehetne ez elanyagiasodott világunkban egy banális, mégis nélkülözhetetlen dolog: a pénz? Teljesen új megvilágításban tűnhet így fel a sokezerszer megírt, megénekelt, elemzett, félremagyarázott történelem, az orosz nép kultúrája, szokásai, hagyományai, vallása, világnézete és nyelve.

A kutatás célja a cári birodalom II. Miklós alatti bankjegyeinek és pénzérméinek rendszerezése, feldolgozása és történelmi összefüggések keretében való bemutatása.

A kutatás tárgyát egyrészt több magángyűjtemény valamint a Schmidt Múzeum vonatkozó gyűjteményi anyaga, másrészt a fellelhető – elsősorban orosz nyelvű – szakirodalom képezte.

A dolgozat szerkezetileg hat nagy részre bontható. Az első három elvezet bennünket III. Sándor halálától Szergej Julievics Vitte pályafutásán át a tulajdonképpeni főtémához, mely: „A rubel tündöklése II. Miklós uralkodásának első szakaszában.” Az ötödik fejezet a birodalom és a cári rubel bukását taglalja egészen 1917-ig.

Dolgozatommal szeretném magyar nyelven is bemutatni ezt a kevésbé ismert területet, serkenteni az érmék és bankjegyek mélyebb, elemzőbb feltárását, felvillantani a gyűjteménygyarapítás egy kevésbé ismert színes, gazdag módját.

*Megingott talajon.
Öregek státusának csökkenése és ennek
rehabilitálási lehetőségei*

TURAI TÜNDE

Etno- és szociolingvisztika magiszter
Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár

Témavezető:

DR. SZILÁGYI MIKLÓS, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Néprajz Tanszék

Dolgozatomban jelenkori társadalomnéprajzi vizsgálatot végzek, amelynek tárgya az életpálya utolsó szakaszába, az öregek csoportjába tartozók társadalmi helyzetének értelmezése. Mivel úgy vélem, hogy az öregek helyzetét irányító mögöttes struktúra működését három erőforrás – a gazdasági, a szociális és a szellemi tőke – szabályozza döntő módon, tanulmányom épp ezek bemutatására vállalkozik.

Ezek azok a tényezők, amelyek a tekintélyelv háttérstruktúráját szabályozva kijelölik az egyén társadalmi helyét, szerepkörét, illetve megléte/hiánya és ezek minősége és mértéke befolyásolja az egyének megítélését.

Az öregek, mivel társadalmi helyzetük stabilitása jelentősen megingott a szocializmus évtizedei alatt, igen „törékeny” talajra kényszerültek. Az említett erőforrásokat sokkal kevésbé tudják tőkeként aktualizálni, s így olyan új „technikákat” kellett és kell kialakítaniuk, amelyekkel rehabilitálni tudják társadalmi helyzetüket. A jelen dolgozat pedig épp ezt kívánja bemutatni.

*Japán és a hagyományos kelet-ázsiai világrend
a japán történelem korszakolásának
problémája tükrében*

TURÓCZI TAMÁS

történelem, IV. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. PUSKÁS ILDIKÓ, egyetemi docens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Ókortörténeti Tanszék

Japán a 19. század második felében, egyedülként az ázsiai országok közül, nagyhatalommá emelkedik. Ez egy olyan nemzetközi politika irányelveit követve valósulhatott meg, amelynek alapjait nem a Meidzsi-restaurációban, hanem a 16. században kialakuló új külpolitikai irányzatban kereshetjük. Ezek alapján a dolgozat szerzője felteszi a kérdést: valóban ott húzódnak-e Japán történelmi korszakhatárai, ahol azt a nyugati történelem korszakolásának mintájára a történészek korábban megállapították? Lehet-e a japán történelmet a hagyományossá vált hármas tagolás (ókor, középkor, újkor) korszakolni avagy egy teljesen más szemléletet kell Japán esetében alkalmaznunk?

Ezek fényében a dolgozat Japán nemzetközi kapcsolatainak alakulását veszi nagyító alá, abban a történelmi, földrajzi környezetben, ahová a szigetország mindig is tartozott: a kelet-ázsiai térségben. Elemzi annak hagyományos kapcsolatrendszerét és a japán szigetvilággal való kapcsolatok alakulását a hagyományos kelet-ázsiai világrend közel 1800 éves fennállásának időszakai alatt.

Inscriptiones Legionis II Adiutricis
(*A legio II Adiutrix számítógépes felirat-adatbázisa,*
egy internetes forrásgyűjtemény
Pannonia hadtörténetéhez.)

TÜRKE GÁBOR

történelem, V. évf.–latin, II. évf.

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

SZABÓ EDIT, egyetemi tanársegéd,

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Ókortörténeti Tanszék

Az *Inscriptiones Legionis II Adiutricis* koncepciója egy olyan számítógépes feliratcorpus megvalósítása, amely a római hadtörténet szempontjai szerint válogatott feliratokat gyűjt össze. Az adatbázis jelenleg a *Corpus Inscriptionum Latinarum* III. 1. kötetének Pannonia Inferiort tárgyaló részének a legio II Adiutrixszal kapcsolatos feliratait tartalmazza, összesen 104 feliratot.

A program a feliratokat internetes HTML-formátumú oldalakon jeleníti meg és dolgozza fel. Az internetes formátumnak megfelelően az egyes oldalak közti közlekedés linkek segítségével van megoldva.

Minden egyes felirat feldolgozása külön oldalon történik egy táblázat rendszerébe foglalva, melyben fel van tüntetve a felirat saját katalógus szerinti sorszáma, CIL sorszáma, származási helye, a felirat képe, a felirat olvasata, datálása és az oldalak közti navigálást segítő eszközök. Az olvasatok legnagyobb része saját munka. Minden egyes laphoz tartozik egy a felirathoz kapcsolódó további adatokat tartalmazó lap, amely többek közt a felirat publikációját és angol nyelvű fordítását tartalmazza.

A feliratok közti keresést egy részletes tematikus rendszerű index segíti, egyelőre hiányzik a hatékony keresőprogram.

A végeredmény egy olyan képes felirat-adatbázis, amely a feliratok szövege illetve olvasata mellett sok más információt is közöl az adott felirattal kapcsolatban, áttekinthető formában.

Bár az *Inscriptiones Legionis II Adiutricis* még nem került felhasználásra, mint segédanyag valamely tanulmányhoz, alapkonceptiója, a római hadtörténet szempontjai alapján készített felirat-adatbázis, különösen internetes formában mindenképpen újat nyújt, illetve maga a koncepció megvalósulni látszik az elkészült munkában.

Tirant lo Blanc történelmi modelljei

VASS ESZTER

francia, V. évf.–hispanisztika, III. évf.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. ANDERLE ÁDÁM, tanszékvezető egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Hispanisztika Tanszék

Joanot Martorell *Tirant lo Blanc* című regénye a középkori katalán irodalom egyik gyöngyszeme, amely felöleli a XV. századi történelem jelentős eseményeit.

A dolgozat első részének célja rávilágítani Joanot Martorell életének fordulópontjaira, amelyek jelentősek a regény keletkezésének körülményeit illetően, mivel Martorell saját személye is modellként szolgált *Tirant* alakjának megformálásához.

A dolgozat második része átfogó képet kíván adni a XV. századi Aragón korona és Magyarország között fennálló, Zsigmond által kezdeményezett diplomáciai kapcsolatok minőségéről. Hunyadi János és Magnánim Alfonz kapcsolata ennek a viszonyrendszernek egyik újabb állomása. Martorell a középkor végén újra feléledő lovagi ideálokat szem előtt tartva hangsúlyozza a török elleni harcok jelentőségét. Ez a tény hozza közel egymáshoz a katalán-aragón világot a közép-kelet európai Magyar Királysággal és a török elleni harcok fő színterével. A regény cselekményének ismeretében állítható, hogy *Tirant* figurája több történelmi személyiség vonásaiból tevődik össze, úgy mint Roger de Flor, Jaume de Vilaragut, Geoffroy de Thoisy, Pedro Vázquez de Saavedra, nyugat-európai lovagok és nem utolsósorban Hunyadi János. A rendelkezésre álló adatok alapján Hunyadi alakja több ponton megfeleltethető *Tirant* alakjának. Ebből következően az a kérdés is felvetődik, hogy J. Martorell milyen úton jutott Hunyadi János török elleni harcairól tudósító információihoz.

A kor politikai történéseinek illetve Hunyadi János és Magnánim Alfonz kapcsolatának ismeretében elmondható, hogy Magnánim Alfonz nápolyi udvara volt az összekötő kapocs a keresztény Magyarország és az Aragón korona képviselte keresztény Nyugat-Európa között. A Nápolyban élő katalán–valenciai kolóniák jelentéséből és Magnánim Alfonz Hunyadival történő levelezéséből nyilvánvalóvá válik, hogy párhuzamot vonhatunk *Tirant* és Hunyadi alakja között, és ily módon *Tirant* alakjának történelmi „összetevőit” is pontosabban meghatározhatjuk.

„A földművelők előtt emeljétek meg a kalapotokat...!”
*A földből való megélhetés lehetőségei és a földművelés
 múltjáról, jelenéről, jövőjéről vallott elképzelések
 a mai Átányon*

VÉGH KATALIN

néprajz V. évf.–történelem IV. évf.
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. KEMÉNYFI RÓBERT, egyetemi adjunktus,
 Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
 Néprajzi Tanszék

DR. HOFER TAMÁS, nyugalmazott múzeumigazgató

Az egykori átányi paraszti gazdálkodás a tájjal, az önellátást biztosító természettel – jelenünkhöz képest – harmóniában élő parasztemberek világképére épült. Ennek alapköve az arány- és mértékrendszer volt, ami hozzásegítette őket az egész éven át tartó termelőmunka eredményes végzéséhez. A Fél–Hofer kutatópáros által leírt ismeretrendszer csak a föld tiszteletén s annak az emberrel való kölcsönhatásán alapulhatott: a földből élt az ember, s az ember által vált művelt, hasznosított területté a határ.

Ehhez mérten a mai átányiak világképében keveredik a szülőktől, felmenőktől örökölt tudásanyag napjaink információtömegéből kiemelt szilánkos ismeretekkel. Az ezredforduló gazdáinak mentalitására, a földdel kialakított kapcsolatára kérdez rá a mai viszonyokat feltárni kívánó kutatás. Egy megváltozott Magyarországon, egy megváltozott Átányon művelik a múltbeli parasztnak leszármazottai azt a határt, amelyben elődeik is a megélhetés lehetőségét keresték. A föld és a földmunka megítélése, érzelmi momentumai azonban a korral együtt változtak a fél–egy évszázaddal ezelőtt még uralkodó értékszémlelethez képest.

Átány szülőteként, lakosaként, gazdálkodó család tagjaként kutattam és közlöttem meg a témát a belülről láttatás igényével. Ezért a dolgozat minden olyan szempontot tartalmaz, ami az *átányiak gondolkodásában* a földdel kapcsolatban felmerül, ami foglalkoztatja őket – legyen az a termőtalaj, a határ, a földmunka rangjának vagy épp a szülőföldnek a kérdése. Választ kerestem arra, hogyan befolyásolja Átány gazdálkodástörténetének mai állomása a falu életét, megélhetési alapnak tekintik-e a földet, mire vezetett a földtulajdon újrarendeződése – s nem utolsósorban a kérdés emberi vetületére: a földhöz való viszonyra, megtartóerejére, a földet művelők méltóságára.

Hangsúlyozni kívánom: e dolgozat kereteibe nem fér bele a gazdálkodás egészének kutatása, ezért választottam annak egyik összetevőjét, alapját: a földet. Ez lehet a témakör további, teljesebb kutatásának is az alapja.

A protestáns ellenállástan angol és skót gyökerei

ZÁSZKALICZKY MÁRTON

történelem–magyar, V. évf.

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

VARGA BENEDEK, egyetemi oktató,

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Koraújkori Magyar és Egyetemes Történeti Tanszék

A XVI. századi Európa kisebbségben lévő protestánsainak szembe kellett nézniük egy látszólag és sokáig feloldhatatlannak tűnő ellentmondással: a katolikus államok uralkodói az abszolutisztikus céljaik számára elengedhetetlen vallásegység fenntartásáért erőszakos politikai eszközökkel, esetenként fegyverrel támadtak ellenük, de a kötelező alattvalói engedelmesség keresztény tanítása miatt, az Isten által föléjük rendelt uralkodójukkal szemben semmiféle aktív ellenállást nem tanúsíthattak. A túlélésüket szolgáló politikai és katonai ellenállásukat tehát először elméleti alapon kellett igazolniuk, az így létrejövő ellenállástanok azonban a koraújkori abszolutista államok kialakulása, a velük szemben megmutakozó rendi törekvések és természetesen a reformáció összefüggései alakító hatásának köszönhetik végső kiformalódásukat.

Az országonként eltérő politikai kihívások különböző érvelésű ellenállástanok létrejöttét eredményezték, amelyek között az angol (John Ponet, Christopher Goodman) és skót (John Knox) ellenállástanok is a konkrét politikai helyzetre, a Tudor (Véres) Mária trónralépése után bekövetkező katolikus restaurációra válaszolva születtek meg, mégpedig a lehető legradikálisabb formában, az istenes (tehát protestáns) uralom visszaállításának reményében. A dolgozat arra tesz kísérletet, hogy a vizsgált ellenállástanok legfontosabb tartalmi elemeinek elemzésén túl felvázolja az összetett és egyedi eszmei-politikai háttér és a belőlük kinövő ellenállástanok viszonyát.

A dolgozat elsősorban a rendelkezésre álló források, a szerzők kinyomtatott traktátusainak elemzéséből indul ki, de a kontextusok felvázolásához nagymértékben támaszkodik a szakirodalom megállapításaira is. Az azonos eszmei premisszákból kiinduló, de az eltérő politikai összefüggések miatt más-más érvelés bázisán kidolgozott protestáns ellenállástani tradíciók összehasonlítása révén pedig végeredményképpen a 16. századi protestáns ellenállástan és a nyugat-európai államfejlődés összefüggései tükrében meghatározhatjuk ellenállástanuk eszmetörténeti szerepét, és általános képet alkothatunk az angol-szász politikai eszmetörténet ellenállástani gyökereiről.

A macedón nemzet kialakulása és a macedón kérdés 1878-tól az 1980-as évekig

ZSEBÓK CSABA

történelem, IV. évf.

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

NIEDERHAUSER EMIL, tudományos tanácsadó,

Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete

MAKKAI BÉLA, kandidátus,

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,

Új- és Legújabbkori Magyar és Egyetemes Történeti Tanszék

A Balkán-félsziget történetének egyik legvitatottabb fejezete a macedón kérdés. Makedóniát mint földrajzi területet sem könnyű behatárolni, de ennél is bonyolultabb feladat a macedón nemzet kialakulását nyomon kísérni. A makedóniai szlávok külön etnikumként, majd nemzetként való létét a XIX. század első felétől vitatják mind a balkáni, mind más nemzetek. A macedón nemzet létét sokan még ma is megkérdőjelezzik, pedig az 1991 óta létező Macedón Köztársaság többségi nemzete a macedón. A macedónok nemzettudatának kialakulása, nemzetté válása azonban a II. világháború utáni évtizedekre tehető, hiszen a titói Jugoszlávia macedón tagköztársaságában mehetett át az ortodox vallású szláv lakosság azon a fejlődésen, amely mindezeket eredményezte. Az 1990-es évek történései szolgáltatják a perdöntő bizonyítékot arra, hogy a macedón nemzet kialakulása legkésőbb a XX. század nyolcvanas éveire befejeződött.

A dolgozat alapvető megközelítésmódja a történetiség, rendezőelve a kronológia. A magyar nyelvű szakirodalomban a macedón kérdéstről illetve a macedónok modernkori történetéről nem született még összefoglaló munka. Az írás csak egyfajta kísérlet arra, hogy a témára vonatkozó sokrétű tudásanyagot átnézve, újragondolva korlátozott terjedelmű, közérthető összefoglalást adjon. A munka – jellegéből adódóan és a lehetőségeknek köszönhetően – nem foglalkozik eddig ismeretlen eseményekkel, de a vonatkozó magyar és angol nyelvű szakirodalom jelentős részének, az elektromos könyvtárakban fellelhető – angolra fordított – macedón történeti munkáknak, valamint számos forrásnak az áttekintésén alapul.

Vállalkozásunk céljai közé tartozik még a makedón, macedón, makedóniai szláv, macedo-szláv illetve a Makedónia, Macedónia stb. elnevezések körüli fogalmi zűrzavar feloldása.

